

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

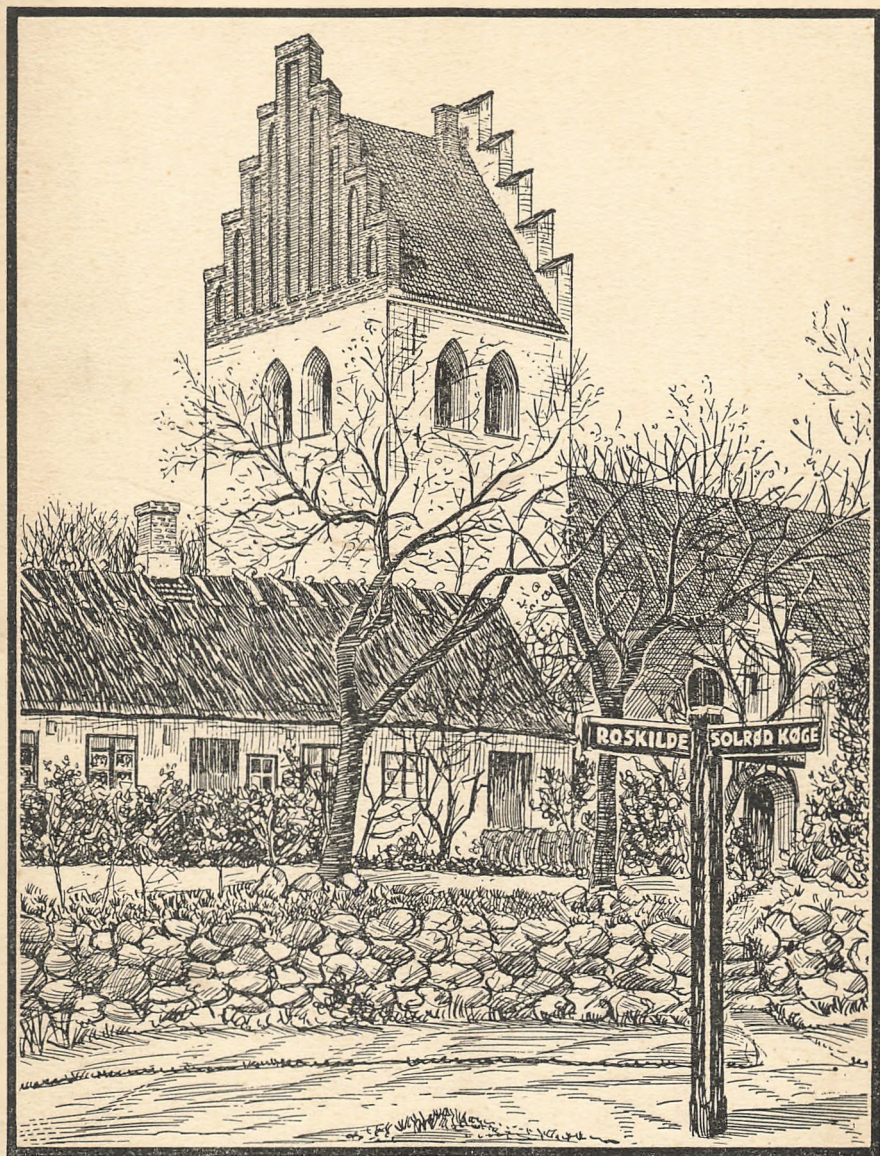
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Snoldelev-Tune

Erh. Glensborgs Forlag, Roskilde

SNOLDELEV — TUNE

Levering for Aaret 1938 fra
Historisk Samfund for Københavns Amt.

SNOLDELEV TUNE

TRÆK AF SOGNEHES HISTORIE

AF

TH. MØLBY A. P. ANDERSEN SØREN SØRENSEN
SIVERT NIELSEN

ROSKILDE
ERH. FLENSBORGS FORLAG
1939

Snoldelev fra Syd med Gadekær og Smedje.

E. F. fot. 1906.

FORORD

Snoldelev og Tune Sognes Historie har interesseret os, og derfor har vi fra Arkiverne samlet, hvad vi synes fortjener at kendes af Nutiden og Efterslægten.

Artiklen om Tune Landboskole er skrevet af Forstander N. Bredkjær og Artiklen om Tune Sogn af Frk. Meta Nielsen, Tune.

For økonomisk Støtte takker vi Historisk Samfund for Københavns Amt, Roskilde og Omegns Sparekasse, Skuespiller Carl Brisson og Godsejer Carl Udsen, Risbyholm.

Uden denne Støtte var Bogen ikke udkommen.

Th. Mølby. A. P. Andersen. Søren Sørensen.

Sivert Nielsen.

Blodhøj set fra Nord.

Th. M., fot. 1936.

FRA OLDTIDEN

Smoldelev og Tune Sogne ligger paa »Heden« eller den saakaldte Hedeboegn i Landskabet mellem København, Roskilde og Køge. De omgives af Sognene: Vor Frue, Gadstrup, Havdrup, Solrød, Karlstrup, Karlslunde, Greve, Reerslev og Vindinge.

Snoldelev Kirke ligger 9,5 km SSØ for Roskilde, 15,5 km NNV for Køge og 34 km VSV for Raadhuspladsen i København. Der findes tre Landsbyer i Snoldelev Sogn: Snoldelev i Midten med Salløv i Sydvest og Hastrup i Øst. I Sognets vestlige Del ligger Gadstrup St. med en tilhørende lille Stationsby ved Banestrækningen mellem Roskilde og Køge.

Afstanden fra Snoldelev til Gadstrup St. er 2 km og til Hastrup By 3 km. Roskilde—Køge Landevej gik tidligere gennem Snoldelev, men er i 1938 i udvidet Form ført Sønden om Byen. Fra Roskilde kører Rutebil gennem Snoldelev til Solrød Strand ved Køge Bugt.

Medens den østlige Del af Hedeboegnen er lav og flad, stiger Jordsmonnet noget i Snoldelev og Tune Sogne. Dog er det laveste Sted Sydøst for Hastrup By ved Karlstrupvejen kun hævet 22 m over Køge Bugt, men paa Hastrup Bymarks vestlige Del er der to Bakketoppe, som begge maaler 56 m, de findes henholdsvis paa Allehøjgaards og Svælgsgaardens Jord. Paa Kortet hedder sidstnævnte Sted Lundebjerg.

Medens Kirkebakken i Snoldelev kun er 44 m, har Tune lidt Nord for Byen en Bakketop paa 67 m, og ved Baldershøj maales 64 m. Ingen af disse Højder er særlig imponerende, men man har fra disse Punkter en prægtig Udsigt over Hedeboegnens skovløse Flade. Egnen omkring de nævnte Bakketoppe fik en særlig Betydning i Verdenskrigens Tid ved Anlægget af den saakaldte »Tunestilling«.

Jordbunden i Snoldelev Sogn er ejendommelig ved, at der under de almindelige Istidslag af Ler og Sand, iblandet smaa og store Granitsten, kan findes Saltholmskalk ved Brøndgravning, f. Eks. paa Hastrup Mark.

Denne Kalk danner et mægtigt, men som Regel dybere liggende Undergrundslag i hele Københavns Omegn. Den sidste Istid i Danmark aflejrede i Hovedparten af Hedeboegnen et jævnt, frugtbart Bundlag af stenet Ler og desuden nogle mindre, sandede Pletter i Nærheden af de endnu synlige Israndlinier.

Sandblandet Jord findes flere Steder, f. Eks. Nord for Snoldelev By og i Sognets sydøstre Del, den tidligere Enghave. (Se Kortet). Lerlaget har i ældre Tid været udnyttet meget. Oldtidsfolkene brugte det til Urner og Kogekar samt i Jernalderen tillige ved Opførelsen af Huse. Den senere Tid tog Leret stærkt i Brug som Byggemateriale baade til Stuehuse og Udhuse. Gamle Gaarde præges endnu heraf, og Resterne af de saakaldte Lerhuse, opført o. 1800, paa Salløv og Hastrup Mark er et tydeligt Minde herom med deres alentykke Vægge.

Af store Sten fra Istiden er kun faa bevaret til vore Dage. De største Sten i Dyssen paa Ysleholms Mark Nord for Snoldelev By vejer antagelig 5 à 6000 kg, Snoldelev Bylaugs Sten ved »Simons Torn« ca. 8000 kg, Hylledyssens store Overligger, der er 3,14 m i Længde, 2,40 m i Bredde og 1,50 m i Højde

samt 11,77 m i Omkreds, er anslaaet til at veje ca. 20000 kg, men den store Sten, som blev sprængt i Stykker i Slutningen af 1770erne ved Sylshøj, har sandsynligvis haft en Vægt af mindst 35000 kg = 70 Læs à 500 kg. (Se Afsnittet om Runestenen Side 24).

I Oldtiden har Hedeboegnen været helt eller delvis skovbevokset. Snoldelev Sogn kan meddele lidt herom, bl. a. ved sine tre Skovmoser. I deres Bund finder man Stammer og Grene af Birk, Fyr og Eg. Af Oldtidsskovens Dyr er der fundet sikre Spor i Snoldelev Mose, idet der bl. a. fra Mosebunden er fremdraget talrige Skeletdele og Takker af Kronhjort og Raadyr. Ogsaa de mange fundne Oldtidsildsteder med forkuldede Trærester afgiver Vidnesbyrd om Skovens Tilstedeværelse ved denne Tid.

Snoldelev Sogns gamle Marknavne, f. Eks. Skoven, Lundebjerg, Hætten og Bulbjerg, kunde desuden tyde paa, at Skovene — i hvert Fald som mindre Pletter — har eksisteret paa disse Egne langt ind i Middelalderen.

Indenfor Blomsternes Omraade kan man endnu i vore Dage træffe udprægede Skovplanter i Snoldelev Sogn. Ved Skelbækken og flere Grøfter og Markskel i den nordlige Del af Snoldelev Bymark findes f. Eks. ret store Mængder af Hvid Simmer (*Anemone nemorosa*), ligesom ogsaa Glatbladet Dueurt (*Epilobium montanum* L.) kan træffes flere Steder i Sognet. Disse Planter er sandsynligvis et Levn fra Skovtiden.

Oldtidsfolkenes Rydning af Skovene i denne Del af Landet maa ikke være blevet fulgt af en tilsvarende Udvidelse af de dyrkede Omraader i Snoldelev Sogn; thi Lyngen bredte sig over ret store Pletter, dog særlig paa de sandede Dele af Sognets Jord. Man maa antage, at Lyngen ikke har faaet Lov til at brede sig over de fra Oldtiden opdyrkede Omraader. Senere maatte dog Lyngen vige. Særlig fra Udskiftningstiden til vore Dage forsvandt den mere og mere og er nu kun en Saga i Snoldelev Sogn. Dog fandtes der kort før Aarhundredskiftet endnu uopdyrkede Pletter med Lyng paa Bymarken Nord for Snoldelev saavel som i den sandede Enghave mod Syd i Lighed med, hvad man den Dag i Dag kan se Nord for Sognegrænsen paa Tjæreby Mark i Vor Frue Sogn. Der, hvor Ploven

aldrig kom, havde Lyngen vedvarende Muligheder for at bevares som Minde om dens tidligere Udbredelse. Paa Vestsiden af Allehøj og paa en af Præstegaardsmarkens Broncealderhøje ser man endnu Pletter af Lyng. Selv om Lyngen tidligere har dækket de omtalte sandede Pletter af Hedeboegnen, regnes denne Slette ikke for at have været en Hede i Lighed med Jyllands Hedestrækninger. Navnet »Heden« er i dette Tilfælde blot en Betegnelse for en flad, skovløs Slette. Befolkningen kaldtes tidligere He'-boere, og ældre, bosiddende Folk udtaler Slettens Navn som He'd-en. Af de gamle, glemte Marknavne henviser kun Hedeagre og Sandhedes Agre (Sandhøjsagre) til Benævnelsen »Heden«, men Navnet Tune Hede er dog stadig i Brug.

Medens Tune Sogn kun er repræsenteret ved een Landsby, som i Aaret 1257 blev skrevet Tunæ og senere Thune, har Snoldelev Sogn tre gamle Byer: Snoldelev, Salløv og Hastrup. Af disse regnes Snoldelev for at være den ældste paa Grund af Endelsen »lev«. Byer med denne Endelse antages at være opstaaet som samlede Bopladsler i Tiden mellem Kristi Fødsel og Aaret 500 e. Kr. og menes at have sin Oprindelse fra et Personnavn, i dette Tilfælde Navnet Snold. Ordet »Lev« betyder Levning eller efterladt Gods. Ifølge dette bør Navnet Snoldelev forklares som Snolds efterladte Ejendom eller Jordomraade. (Se Sagnet om Kong Snold).

Bynavnet Snoldelev blev i Tiden o. 1370—1614 skrevet Snoldelef eller Snoldeløf, og fra o. 1647—o. 1800 enten Snalleløf, Snadeløf el. Snadelev, derefter mest Snoldelev, men ældre Folk har helt til vore Dage udtalt Byens Navn som Snalev.

Salløv skrives paa Runestenen (o. 800—900) som Salhaugum = Salhøj, der allerede o. 1200 skreves Saløu, o. 1700 Salløy og i 1832 Salløu, senere forandret til den hidtil gængse, men fejlagtige Form Salløv. Statsministeriet har fra 1932 autoriseret Skrivemaaden Salløv.

Byen maa antages at have været en samlet Boplads paa den Tid, da Runestenens Skrift blev indridset, men som en By med Endelsen »høj« regnes den dog for at være yngre end Byer med Endelsen »lev«. Dens Navn har maaske sin Oprindelse fra det olddanske »sal«, der betyder Sædegaard.

Sognets yngste Boplads er Hastrup, ogsaa kaldet Snoldelev-Hastrup som Kendemærke fra andre Byer med samme Navn. Byen blev i Aaret 1291 skrevet Hatzssthorp og senere Hadstrup. En Landsby med Endelsen »torp« eller »trup« betyder Udbyen eller Udflytterbyen. Antagelig er Hastrup opstaaet ved Udflytning fra Snoldelev.

Sagnet om Kong Snold er gaaet i Arv fra Slægt til Slægt og blev først nedskrevet i Tiden fra 1774 til 1840. Hans Navn gengives baade ved Snold, Snial, Sniallur eller Snios m. m. Om Kong Snold fortælles, at han levede i Oldtiden og var en mægtig Konge. Han raadede ikke blot over Snoldelevengen, men over hele Sjælland og Skaane. Sine væbnede Krigere sendte han i Ledingsfærd til fremmede Lande paa Skibe, der sejlede ud fra Roskilde Fjord eller Køge Bugt. En dygtig Feltherre havde han ved Navn Rolf.

Paa Toppen af den nuværende Kirkebakke i Snoldelev byggede han sin Borg, der blev kaldt Snoldseje. Fra denne Borg regerede han sit store Rige i mange Aar. Kong Snold skildres som en meget tapper, hurtig og modig Krieger, der tillige var vittig og veltalende. Ved sin Død begravedes han i den Høj, der kom til at bære hans Navn. Feltherren Rolf begravedes i en Høj Nord for Byen.

For Kong Snolds Efterkommere blev Snoldelev en usikker Hovedstad, fordi den var for let tilgængelig for Fjender, der trængte frem fra Søsiden. Regeringssædet blev derfor flyttet til det mere rolige og afsides liggende Lejre. Siden blev Roskilde og endnu senere København Landets Hovedstad. Ifølge Sagnet bliver Rækkefølgen af Danmarks Hovedstæder derfor: 1) Snoldelev, 2) Lejre, 3) Roskilde og 4) København!! —

Omkring ved Aaret 1800 antog man, at enkelte bestemte Sten i Grunden under Snoldelev Kirketaarn havde været brugt til Kong Snolds Borg. Tillige mente nogle, at Kong Snold var den samme, som Saxe omtaler i sin Danmarkshistorie under Navnet Kong Snie. Intet af dette kan bevises.

Vi maa nøjes med at antage, at Sagnet om Kong Snold sandsynligvis indeholder en Kerne af Virkelighed, men vi formaar ikke at drage den frem i Dagslyset.

Snoldelevengens Sagn fortæller desuden om mærkelige Of-

ringer i Oldtiden. Hvert Aar ofredes der til Guderne, men foruden blev der holdt nogle store og særlige Offerfester hvert syvende eller niende Aar. Ved disse Fester ofredes der 9 Dreng, 9 Piger, 9 Heste og 9 Haner.

Forberedelsen til Ofringerne begyndte paa Blodhøj (= Blot-høj eller Offerhøjen), som var den største i hele Egnen. Her indviede Goden (Præsten) alle Ofrene til den forestaaende Død. Derefter førtes de 1700 Alen i nordlig Retning til Sylshøj. Paa Vejen kom de over Sibækken, hvor de tvættes, inden de skulde forbi Sandhøj til Sylshøj. Ved Ankomsten hertil foretoges forskellige Cermonier, der endte med, at de dødsdømte blev kendt gyldig til Ofringen.

Til sidst førtes de atter 1700 Alen videre i nordlig Retning til den store Hylledysse, hvor selve Ofringen til Guderne blev fuldbyrdet. Saa vidt Sagnet, der er nedskrevet for godt 100 Aar siden ud fra den Betragtning, at Dysserne var Altre, hvorpaa man ofrede til Guderne. Navnet Blodhøj i Forbindelse med de omtalte Ceremonier kunde snarere tyde paa, at Ofrenes Rejse er foretaget i modsat Retning, saaledes at den blodige Slutningsakt ikke endte ved Hylledysen, men paa Blodhøj. Desuden er det underligt at tænke sig, at en saadan Offerrejse skulde være foretaget i Soldyrkelsens Tid i nordlig Retning bort fra Solen.

— — —

Uden Hensyn hertil faar Sagnet om disse fantastiske Ofringer et Skær af Virkelighed over sig, naar man sammenholder dem med vor Tids talrige Fund af Menneske- og Husdyrskelletter ved Tørvegravning i Snoldelev Mose. Nationalmusset kalder disse Fund for Offerfund og hentyder dermed til, at vore Forfædre har ofret baade Dyr og Mennesker og maaske tillige været Menneskeædere.

I Oldtiden var Snoldelev Mose en Sø. Vore Forfædre, der tilbad mange Guder, har sandsynligvis ogsaa tilbødt en Gud, de troede havde sin Bolig i Søen. Antagelig har de derfor ned-sænket Redskaber, Vaaben, Urner, Dyr- og Menneskelegemer o. lign. i Søen som Offer til denne Gud (jfr. Sagnet om Vandguden, Trolden Grendel i Bjøvlkvadet).

At der i Oldtiden maa have været megen Færdsel mellem de omtalte Offerhøje, kunde man indtil for en Menneskealder siden

se tydelige Spor af paa Marken mellem Sylshøj og Sandhøj. Ved Markafgrødernes svagere Vækst paa denne Strækning var det dengang meget synligt, hvor »Troldevejen«, som Menigmand kaldte den, havde gaaet.

I Hedeboegnens Omraade danner Snoldelev og Tune Sogne Midtpunktet med en forholdsvis stor Rigdom af Oldtidsminder, hvor-

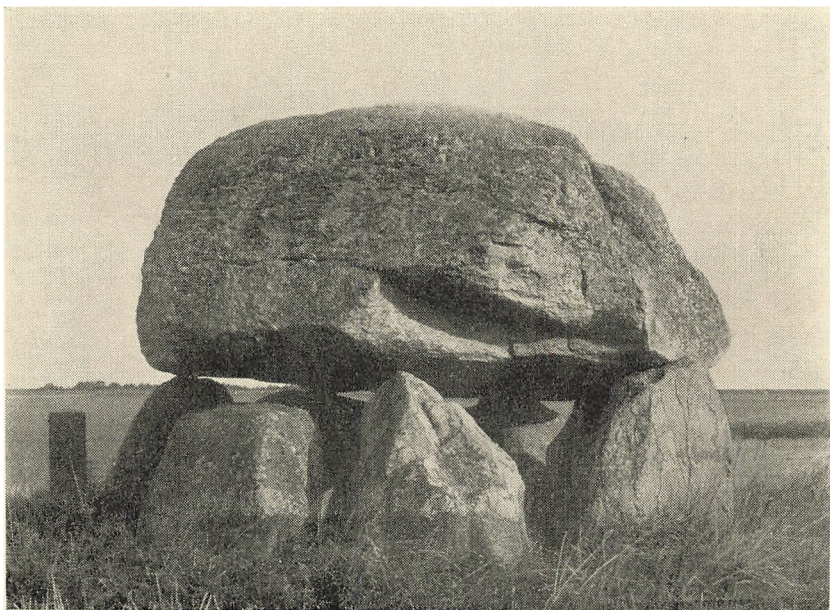
af Størsteparten desværre nu er forsvundet. Længe før, de nuværende Landsbyer i Sognene blev til, har der færdedes Mennesker i Egnen. Tydelige Spor har de efterladt sig ved tabte Vaaben og Redskaber, ved deres mange Ildsteder samt ved det store Antal af Dysser og Gravhøje, der især har kunnet paa-vises indenfor Snoldelev Sogns Grænser. Tune Sogn har ogsaa haft nogle Dysser og Høje, men i et langt mindre Antal.

Fra den yngre Stenalder (ca. 3000—1500 f. Kr.) er der fundet sikre Spor af 20 Dysser i Snoldelev Sogn. Flere Steder har Flintaffaldet ved Dyssepletterne udgjort mange Vognmandslæs og er endda ikke helt fjernet, medens der ved andre er gjort »rent Bord« for mange Aar siden. Af de nævnte 20 Dysser har fire været Langdysser. De er alle forsvundne. Sporene viser, at ingen af dem kan antages at have været mere end 30 à 40 m lange og at have haft mere end to Dyssekamre. Man kender ingen Navne til dem. Den ene har ligget ved Snoldelev By paa Matr. Nr. 8 og 9 op til Dyrslæge Tobiasens Have og strakt sig ind over Markvejen til Vanggaardens Jord.

Markfund fra Raanæsgaards og Ysleholms Jord i Snoldelev.

Laurits Nielsen fot.

Hylledyssen.

L. Rasmussen fot.

Den anden laa i den nordvestlige Del af Vanggaardens Mark (Matr. Nr. 8) i Nærheden af Hylledyssen. Den tredje har været lidt Nord for Salløv By paa Matr. Nr. 2, og den fjerde fandtes paa Hastrup Bymark Vest for Allehøjgaard (Matr. Nr. 2).

Desuden findes paa Skelbækgaardens Jord nær ved Snoldelev Sogns Grænse i Nordvest den store Hylledysse, der oprindelig har været en Del af en Langdysse med tre Gravkamre. De to af disse var mindre end Hylledyssen og blev ødelagt for over 100 Aar siden. Skelbækgaarden i Skalstrup har haft en vis Tilknytning til Snoldelev, idet dens første Ejer 1823 hertil brugte Tømmer fra sin Gaard i Snoldelev.

Hylledyssen er det første fredlyste Oldtidsminde i Danmark. Fredlysningen skete i Aaret 1823. Nationalmuseet lod Hylledyssen udgrave i 1916 ved Konservator Rosenberg og fandt bl. a. en Del Økseblade og et hammerlignende Stenredskab, der var overbrudt i Skaftehullet. Af Hylledyssen er nu kun selve Dyssekammeret tilbage. Det bestaar af 7 store Sidesten dækket af den før omtalte mægtige Overligger.

Dyssen paa Ysleholms Mark.

Joh. Raklev fot. 1936.

Af de 16 Runddysser har 7 hørt til Snoldelev, 3 til Salløv og 6 til Hastrup Bymark. Kun en af disse 16 er delvis bevaret, nemlig Runddyssen paa Ysleholms Mark (Matr. Nr. 9) i Snoldelev. Den blev fundet og afdækket i 1935 og Aaret efter istandsat af Konservator Raklev ved Imødekommenhed fra Nationalmuseet. Overliggeren mangler; den fandtes ødelagt ved Afdækningen. I og ved Dyssen fandtes 5 Økseblade, 2 Mejsler, 1 Bor og 1 Tværpil af Flint samt i Hundredvis af Urneskaar. Ved Nedgangen til Dyssen afdækkedes et lille Ildsted, som muligvis stammer fra den romerske Jernalder.

Blandt Runddysserne kendes to med Navn. *K l o v d y s s e n* fandtes tæt ved Vejen fra Snoldelev til Tune paa Snoldelevgaards Jord (Matr. Nr. 10). Her er alle Spor udslettet. Kun Bykortet af 1777 kan vise dens Plads. Derimod findes endnu tydeligt Flinteaffald ved *K o d y s s e n* paa Skolelodden i den sydlige Del af Sognet. Nogle af Kodyssens store Sten sidder den Dag i Dag som Grundsten i Resterne af det nærliggende Salløv Lerhus, der er opført o. 1800.

De fleste Dyssepletter dyrkes nu som almindelig Mark, men paa en enkelt af dem — tæt ved Allershøj Mejeri — er der for nogle Aar siden bygget en Vandbeholder. Stenene fra disse Dysser er — hovedsagelig i Tiden fra Udskiftningens Begyndelse 1777 til vore Dage — blevet fjernet til Brug ved Markskel, Bygninger og Vejfyld.

Af Stenalderfund, der i Tidens Løb er indsendt til Nationalmuseet fra Markerne i Snoldelev Sogn, maa følgende nævnes:

1837: Fra Proprietær Aagaard, »Nygaard« i Snoldelev (Matr. Nr. 4): 1 Flintkile med Bane, 7 Tom. lang, og 1 Smalmejsel, 8 Tom. lang, blot sleben til Æggen.

1869: Fra Gaardejer Hans Larsen, »Allehøjgaard«, Hastrup Mark (Matr. Nr. 2): 1 lancetformet Pile- eller Kastespids, $2\frac{5}{6}$ Tom. lang af Flint.

1902: Fra Proprietær Hauberg, »Nygaard« i Snoldelev (Matr. Nr. 4): 1 Tværøkse af sortagtig Bjergart, 16 cm lang og 7,6 cm bred.

1905: Indsendt af Georg Larsen fra Snoldelev (Matr. Nr. 3): 1 tyknakket, svær Retøkse, 13,7 cm lang.

1906: Fra Gdjr. P. Olsen, Salløv Mark (Matr. Nr. 7): 1 Tværøkse af gullig Flint med dyb Hulslibning paa Bredsidens, 9,5 cm lang. Fra Salløv By ved Opkøber Niels Christensen: 1 skævt tilhugget Retøkse af brungraa Flint, usleben med tilspidset Nakke.

Endnu findes i Snoldelev Sogn en Del Stenaldersager, bl. a. en Oldtidsslibesten, der antagelig stammer fra den yngre Stenalder. Den blev fundet paa Hastrup Bymark (Matr. Nr. 15) i 1935 og opbevares nu i Hastrup Skole. Ved et Oldtidsildsted paa Præstegaardsmarken (Matr. Nr. 1) blev der i Aaret 1925 fundet en saa stor og smukt forarbejdet Flintdolk, at den antagelig er et af Danmarks bedste Fund af denne Art.

I Tune Sogn har der kort før Aarhundredskiftet været tydelige Rester af 2 Dysser Sydvest for Baldershøj paa Matr. Nr. 23, den ene af disse bar Navnet »Brøndhøj«.

I den vestlige Del af Sognet fandtes tidligere en Række Dysser, men de er ødelagt. Ved en nærmere Undersøgelse af Tune Sogns Jord vilde der antagelig endnu kunne opspores flere Dyssepletter end de nævnte.

Medens Snoldelev Sogns Stenalderfund er repræsenteret ved de omtalte 20 Dysser, findes der ikke mindre end 37 Gravhøje,

hvoraf den overvejende Del stammer fra Bronzealderen (1500 f. Kr.—400 f. Kr.). Kun syv af disse Høje er nogenlunde bevaret til Nutiden. Resten er enten jævnet ud paa Stedet, eller Jorden er kørt bort til Fyld.

Der findes flere Beviser for begge Former af Ødelæggelse. De fleste af Højene har været prydet med en Krans af store Sten ved Foden, og nogle har tillige haft en Stensætning paa Højens Top. Størstedelen af disse Prydelser er sammen med Gravkamrenes Sten forsvundet i Tiden fra 1777, til Fredningsloven af 1937 traadte i Kraft. For ikke at blive glemt er alle Højene saavel som Dysserne afmærket paa Kortet bag i Bogen. Tættest har Højene ligget ved Skellet mellem Snoldelev og Hastrup Bymark. De øvrige laa mere spredt, men ofte fandtes to Høje tæt sammen.

Fordelingen af disse 37 Gravhøje har været saaledes, at der fandtes 19 paa Snoldelev, 4 paa Salløv og 14 paa Hastrup Bymark. Nogle af Højene fortjener en særlig Omtale. Ti af dem kendes ved Navn.

Blodhøj (= Blothøj eller Offerhøj) paa Snoldelev Søndermark (Matr. Nr. 5b) har været Egnens største, prægtigste og mest kendte Oldtidshøj. Den havde Form som en lang Oval med Retning Syd—Nord. Oprindelig har Blodhøj haft et Tværmaal Syd—Nord paa ca. 52 m og Øst—Vest paa ca. 37 m og maa have dækket et Omraade paa ca. 0,15 ha (ca. 2¹/₄ Skp. Land).

Den var noget højere end nu, fordi den da strakte sig meget længere ud til alle Sider paa den jævnt skraanende Bakketop. Højen var flad og meget langstrakt. De græsklædte Sider skraanede jævnt ned mod Marken. Højfoden prydedes med en Række store Sten, der o. 1856 blev brugt til Grundsten ved Opførelsen af den nærliggende Gaard. Ejeren gravede to store Mergelgrave Syd for Blodhøj. Da Merglingen var endt, fyldte han begge Mergelgrave med Jord fra Blodhøj, som derved mistede sin sydlige Halvdel.

Flintdolk fra
Præstegaardsmarken,
fundet 1925. 1:2.
Aage Remfeldt fot.

Senere pløjedes der jævnlig Jord ud fra Højen. Siderne begyndte at skride, og Højen blev efterhaanden meget formindsket. Nu maaler den kun 10,5 m i Tværmaal med 65 m i Omkreds og er 5,25 m høj med en jævn, græsklædt Top og bratte, nedskridende Sider. I Blodhøj er der fundet en Urne og nogle smaa Bronzeegenstande, men ikke noget Gravkammer eller en Stensætning, der kunde tyde paa en Gravplads. Som en Oldtidsofferhøj havde Blodhøj en fortrinlig Beliggenhed. Her paa Højens flade Top kunde de hedenske Ofringer og Cereemonier foretages af Thul eller Gode i store Skarers Paasyn. (Se om Thul og Gode Side 28).

Snoldelev Sogns smukkeste og bedst bevarede Gravhøj for Tiden er den store Allehøj paa Hastrup Mark (Matr. Nr. 2). Dens Tværmaal er 18 m, Omkredsen 114 m og Højden 6,25 m. Allehøj dækker en Flade paa ca. 1000 m² (= ca. 1½ Skp. Land). Toppen optager kun en lille Plads, der skæmmes ved nogle Forsøg paa Udgravning. Højen er græsklædt fra Fod til Top og bærer enkelte fritvoksende Buske og Træer, men har ingen Stensætningsprydelse.

Det er utvivlsomt Overtroen, der har reddet Allehøj fra Ødelæggelse. Der fortælles, at hver Gang Beboerne i Hastrup begyndte at grave i Allehøj, saas Røg og Flamme stige op fra Hastrup By. Udgravningen blev straks standset, og Folk skyndte sig hjem til det formentlige Brandsted, men der var ingen Ildebrand i Hastrup. Dette skete flere Gange.

Man tog derfor Oplevelsen som et Forvarsel om, hvad der vilde ske, hvis man gjorde Alvor af at udgrave Allehøj, og nu turde man ikke gentage Forsøgene mere. — Sagnet siger, at i Højen skal Kong Ale være bleven begravet i fuld Rustning til Hest. Af Gaardejer Hans Sørensen, den nuværende Ejer, blev Allehøj skænket til Fredning i Aaret 1932.

Da Runestenen var fundet o. 1780 ved Sylshøj (Matr. Nr. 4), forsvandt samtidig de sidste Rester af denne Høj, der havde været prydet med store Sten baade ved Foden og Toppen. Man kender intet til Gravgoods fra Sylshøj.

Den nærliggende Tvillinghøj med Navnet Sleppeshøj (Matr. Nr. 4) havde oprindelig været smykket foroven med to Rækker Sten, der var inddelt i tre Rum med de fantastiske

Allehøj set fra Sydvest.

L. Rasmussen fot.

Navne »Det høje«, »Kamppladsen« og »Trællestuen«. Ved Højfoden fandtes desuden fire store Sten.

I Aaret 1837 blev der gravet i Sleppeshøj af Datidens Arkæologer, uden at man fandt andet end en tom Stenkiste. Ved denne Udgravning viste det sig, at Sleppeshøjs underste Del bestod af et meget lyst Sandlag, som antagelig var hentet fra nogle Sandhuller, hvoraf man endnu finder Spor i Nærheden.

I en Del Aar derefter hentede Folk Sand i Sleppeshøj, men i Aaret 1850 bortkørtes en Mængde Jord samt 60 Kubikfavne Sten fra Højen. Under dette Arbejde fandt man i den ene Side af Sleppeshøj »flere i Mergel og et Lag Kul liggende Redskaber, der øjensynlig havde tilhørt en Smed«. Redskaberne var af Jern og bestod af en meget forrustet Ambolt, en stor, tung Forhammer samt tre stærkt forrustede Segle. Alle Genstandene opbevares paa Nationalmuseet. — Omkring ved 1860 var Sleppeshøj helt forsvundet.

Præstegaardsmarkens tre Høje (Matr. Nr. 1) blev udgravet ved Sognepræsten, Provst Sørensen i Aarene 1841, 1842 og

1861. De fundne Ting indsendtes til Museet i København og bestod af følgende:

1841: 2 Broncesværd, det ene 25 Tom. langt og $1\frac{3}{4}$ Tom. bredt, det andet 21 Tom. langt og $1\frac{3}{4}$ Tom. bredt, endvidere Rester af vævet uldent Tøj og laaddent Skind samt nogle Menneskeknogler.

1842: 3 Broncesværd, 1 Sværd af Jern (Efterligning), 1 Kobberkniv, 4 ombøjede Sværdhaandtag med dobbelte Knapper og nogle Broncehaarnaale.

1861: 4 Bronzeknive, 1 Pincet samt nogle halvbrændte Menneskeben.

Den nordligste af de tre Høje blev helt udjævnet o. 1882, medens de to sydlige Høje er bevaret til vor Tid med tydeligt Præg af Udgravningerne.

Svinehøj og Tjørnehøj paa Salløv Mark (Matr. Nr. 3 b) blev udjævnet o. 1844. Ejeren, Peder Hansen, fandt i den ene Høj et Bronceskjold, som i Midten havde en lang Spids, der endte med en Knap.

Tumlinghøj paa Salløv Nørremark (Matr. Nr. 2) blev gennemgravet i Aaret 1872 til Brug ved Opførelsen af Salløv Mølle. Man fandt nogle Smaating af Bronze og enkelte Flintøkser.

I Aaret 1869 udjævnedes to Høje paa Tyrejorden i Hastrup (Matr. Nr. 2) af Gaardejer Hans Larsen, Allehøjgaard. Herfra indsendtes til Museet 2 Brudstykker af Broncesværd og 1 Broncehaarnaal, medens 2 smaa Knive, 2 Tøjholdere og 1 Knap af Bronze nu opbevares i Snoldelev Skolesamling.

Paa Snoldelevgaards Mark (Matr. Nr. 10) laa Tornehøj, som udjævnedes o. 1896. Ved Højens Jord findes en Del smaa Kulslugger, som tyder paa, at her har boet en Smed paa den Tid, da Landevejen til Køge gik forbi Tornehøj. (Se Kortet).

Der har ligget 7 Høje baade paa Allehøjgaards Mark (Matr. Nr. 2) og paa Søgaardens Jord i Hastrup (Matr. Nr. 9).

Af de sidstnævnte er en Høj udjævnet i 1893 ved Gaardejer Christoffer Hansen, som til Museet indsendte 2 Dolkklinger af henholdsvis 31 cm og 17,8 cm Længde samt 1 Urne med Ben. Højen var 12,60—21,42 m i Tværmaal og Højden 3,50 m.

Den sydligste Gravhøj paa Søgaards Jord blev i mange Aar brugt som Skydevold for 44 Skyttekreds. En af Skytterne,

Væver og Biavler Kristian Rosenkjær fra Snoldelev gravede i 1885 efter Blykugler i Højen sammen med Ejeren, Gaardmand Lars Jensen, og fandt ved denne Lejlighed 1 Bronceanal, 1 Broncesyl og 1 Urne, der indsendtes til Nationalmuseet. Samme Høj blev i 1925 udjævnet af Gaardejer Otto Elnegaard, som fandt en lille Bronzekniv i Sabelform og 1 Urne med halvbrændte Ben samt Gravpladser for ialt 8 Urner, der med Undtagelse af den førstnævnte var gaaet i Stykker.

Ikke mindre end tre af Sognets Gravhøje har maattet vige Pladsen for Anlæg af nye Veje. Den ene fandtes paa Snoldelev Søndermark ved Skellet ind mod Salløv Mark, den anden ved den nuværende Snoldelev Mølle og den tredje, Snolds Høj, ca. 50 m fra Stedet, hvor Vejen drejer fra Snoldelev mod Tune. Den førstnævnte er udjævnet paa Stedet, den anden findes afmærket paa Bykortet af 1777, men forsvandt ved en senere Omlægning af Vejen fra Snoldelev til Hastrup.

Ifølge Beretningerne skal Snolds Høj være afgravet før 1740 og findes derfor ikke paa Bykortet af 1777 eller senere. Alligevel vidste man o. 1800 saa god Besked med Højens Plads, at Professor B. Thorlacius i 1812 angiver, at den ligger 1700 Alen lige Øst for Sleppeshøjene. Jorden fra Snolds Høj er sandsynligvis bortkørt til Fyld. Dens sidste Rester er antagelig fjernet imellem Aarene 1777 og 1805, da der foretoges en Omlægning af Vejen til Tune. (Se Kortet). Nu viser kun en lille Plet paa Vejbanen i Forbindelse med det angivne Maal, hvor Snolds Høj antagelig har ligget. Det er sandsynligt, at saavel Snolds Højs Plads som »Slottet«s Beliggenhed »lidet Østen for denne Høj« har givet Anledning til, at den oprindelige Vej mod Tune var anlagt noget østligere end den nuværende.

Udjævningen af de øvrige Høje kan ikke bestemt tidsfæstes, men maa være sket før 1870.

Af Tune Sogns Oldstidshøje er kun to nogenlunde bevaret, nemlig Vilshøj mod Nordvest ved Tidselhusene og Baldershøj Syd for Tune By. I Aaret 1859 blev Baldershøj udgravet af Gaardejer Mads Jensen, som fandt en Dolk, en Kniv og en Pincet af Bronze.

Sognepræsten, Provst Sørensen modtog disse Ting og sendte dem til Museet i København. Samme Aar fik Provst Sørensen

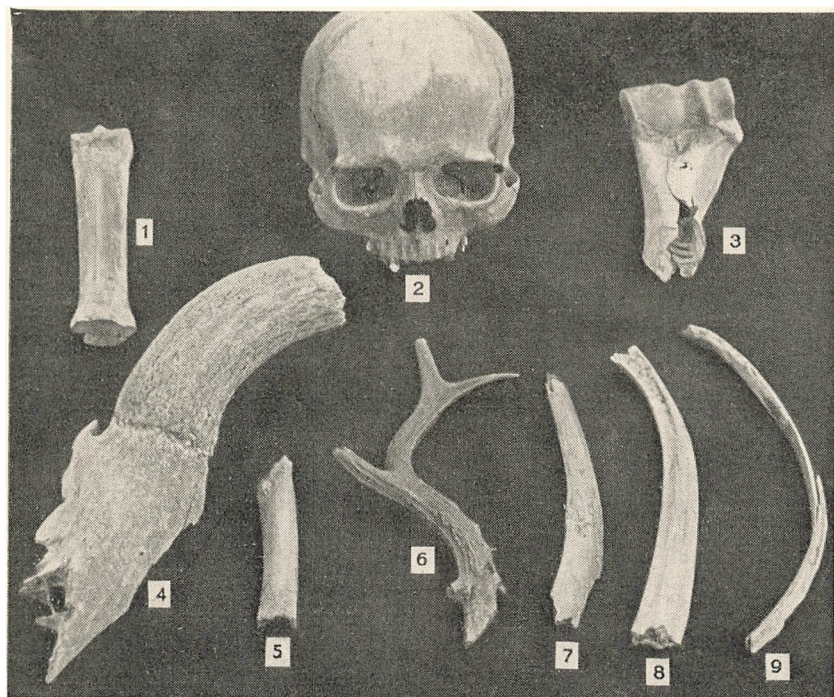
fire store tveæggede, men itubrudte Jernslagsværd, der var fundet paa »Østergaard«s Mark (Matr. Nr. 4) i Tune af Gaardmand Hans Jensen. Findestedet var »løs, udtørret Mosejord, som ikke antages at have været pløjet, før Hans Jensen for over 20 Aar siden fik Gaarden«. Sværdene gemmes paa Nationalmuseet.

Naar undtages sidstnævnte Fund samt Smedeværktøjet fra Sleppeshøj, har Snoldelev og Tune Sogne kun sparsomme Minder fra Jernalderen. Dog maa nævnes, at i 1926 fandtes et Stykke af en tynd Guldstang paa Matr. Nr. 13 d i den sydligste Del af Snoldelev Sogn (Enghaven). Kortet viser Findestedet. Guldværdien 53 Kr. + i Dusør 7 Kr. blev af Nationalmuseet udbetalt til Finderen, Gaardejer Anton Jensen, Havdrup Mark. I Slutningen af Oldtiden brugte man ofte Guldstænger som Betalingsmiddel ved Handel, idet man klippede Stykker af Guldstangen efter Varens Værdi.

Blandt andre Minder om Oldtidsfolkene Færden i Snoldelev Sogn maa fremhæves, at man i et Kulturlag i ca. $\frac{1}{2}$ Meters Dybde har fundet mange stensatte Ildsteder. Foruden røgsværdede Sten, forkullede Trærester og Askeklager er der i disse Ildsteder fundet en Del Flintaffald, enkelte forarbejdede Flintvaaben, f. Eks. den omtalte store Dolk fra Præstegaardsmarken, samt nogle Urneskaar. I Tidens Løb er en Del af denne Art Ildsteder kommet til Syne ved Arbejde i Ysleholms Grusgrav, men særlig ved Drængrøftarbejde i 1935—37 er man stødt paa Oldtidsildsteder saavel paa Snoldelev som paa Salløv og Hastrup Bymarker. (Se Kortet).

I de sidste Par Menneskealder er der ved Tørvegravning i Snoldelev Mose desuden fundet mange Vidnesbyrd om vore Forfædres Liv og Færd med særlig Tilknytning til deres religiøse Skikke og Ofringer. Nogle smaa Urner er fundet ned-sænket i Mosens Bundlag. I samme Lag, ca. 4 m under Overfladen, er fremdraget en Del slebne Flintøkser, nogle Øksehamre med gennemboret Hul, en Bronzeøkse (Paalstav) og enkelte Træstykker med udmejslede Huller.

Mærkelig er især det store Antal af fundne Dyreknogler, hvoraf Størsteparten stammer fra Husdyrene Hest, Ko (højnakket Okse), Faar og Svin, medens et mindre Antal er af vilde Dyr som Kronhjort, Raadyr og Ræv.

Fund fra Snoldelev Mose 1915 - 35.

Laurits Nielsen fot.

1) Mellemfod af Hest. 2) Menneskehoved, fundet 1934. 3) Nedre Ende af Overarm af Ko. 4) Pandedel med Stejle af højnakked Okse. 5) Del af Overarm af Svin. 6) Tak af Raadyr. 7) Skinnestykke af Ko. 8) Ribben af Ko. 9) Ribben af Kronhjort.

Disse Knogler er fundet i samme Dybde som Urnerne og Redskaberne. Her ved Mosens Bund og som Regel læt ved store Træstammer er der i samme Tidsrum fremdraget mindst 50 Menneskehoveder og andre Skeletdele af Mennesker. Disse er næsten alle kastet ud i Mosens Dyb straks efter Optagningen, men enkelte Skeletdele er dog i de senere Aar sammen med Dyreknogler indsendt til nærmere Undersøgelse paa Zoologisk Museum.

Dr. Fischer Møller beskriver det afbildede Menneskehoved saaledes: »Kraniet, som mangler Underkæbe, er af en ældre Mand med stærkt slidte Tænder — flere Tænder udfaldne længe før Døden. Det er et ret ejendommeligt Kranium — udpræget Kortskalle — Længde—Bredde Index 85,7 med et plump og lavt Ansigt. Overansigtsindex 46,0. Overordentlig lave Øjenhuler, lav

Næse, bred Gane og Kæbe, kraftig udviklede Øjenbryn og Øjenbuer. Han er utvivlsomt af blandet Race«. —

Nationalmuseets Undersøgelser og Forklaring af disse Fund kunde tyde paa, at Snoldelev Mose i den yngre Stenalder og ældre Bronzealder har været brugt af vore hedenske Forfædre som et Offersted.

Ejendommeligt er det, at medens Snoldelev Mose rummer en Rigdom af Dyr- og Menneskeskeletter, er der intet Knoglemateriale eller forarbejdede Redskaber fra Oldtiden fundet i den nærliggende Hastrup Mose eller i Salløv Mose.

Som det bedste Oldtidsminde fra Snoldelev Sogn maa nævnes den landskendte Runesten, der fortjener en nærmere Beskrivelse.

Runestenen fra Snoldelev. Lidt Vest for Snoldelev By paa »Nygaard«s Jord (Matr. Nr. 4) laa indtil Midten af det 18' Aarhundrede to langagtige Høje saa tæt op til hinanden, at den ene Højs Fod naaede hen til den anden. De var endnu urørt fra Oldtiden. Den ene, der laa mod Vest, hed Sleppeshøj, medens den anden mod Øst kaldtes »Sylshøj«. De tilsvarende gamle Marknavne ved Højene var mod Nord Sleppe's Agre og mod Syd Sylens Agre. (Se Kortet).

Disse Tvillinghøje nævnes i enkelte gamle Beretninger med Fællesnavnet Sleppeshøjene. Medens den egentlige Sleppeshøj bestod til henimod Aaret 1860, begyndte man allerede omkring ved Aaret 1768 at fjerne de 15 store Sten, der i to Rækker prydede Sylshøjs Top, men den egentlige Sløjfning af Sylshøj med fuldstændig Fjernelse af Jord og Sten begyndte næppe før 1777, som var Begyndelsesaaret for Snoldelev Byjords Udskiftning. Der gik nemlig nogle Aar efter 1768, før Toppen af Sylshøj gjordes helt tjenlig til Pløjeland. Under dette Arbejde stødte man paa en ualmindelig stor Sten ved Østsiden af Sylshøj. Med stort Besvær slog eller sprængte man Stenen i Stykker. Den fyldte efter Sprængningen ikke mindre end 70 Vognlæs og blev nu brugt til Hegn, maaske til det lange Stengærde, der indtil o. 1870 fandtes langs Vejen fra Sylshøj til Vejkrydset ved den senere, nu nedrevne, Salløv Mølle, og som blev brugt ved Opførelsen af denne Mølle og det tilhørende Beboelseshus. —

Et Aars Tid efter, at denne Kæmpesten var fjernet, stødte man under Pløjearbejde ved Stenens tidligere Plads paa en mindre Granitsten af Form som en Bautasten, der ved nærmere Undersøgelse viste sig at være en særdeles velbevaret Runesten.

Tiden for Runestensfundet regnes for at være omkring ved Aaret 1780, hvilket stemmer godt med, at Sylshøjer afmærket paa de gamle Kort af 1777 over Snoldelev Byjord som en kun delvis udjævnet Høj. At Runestenen ikke blev brugt paa samme Maade som den omtalte store Sten, kan Eftertiden takke Snoldelev Sogns daværende Sognepræst, Provst Rachlou for. Han forstod, at der for vort Lands Oldtidsforskning var gjort et betydningsfuldt og sjældent Fund. Runestenen blev ham overladt af Nygaards daværende Ejer, Jakob Jensen Boserup.

Nænsomt blev Runestenen udgravet, og forsigtigt førtes den hen i den nuværende »Nygaard«s Have, det senere Matr. Nr. 14, som Provst Rachlou havde købt af Boserup i Aaret 1776, og som fandtes og endnu ligger umiddelbart op til Præstegaarden. Her laa Runestenen i ca. 30 Aar. I denne Aarrække var den Genstand for flere Undersøgelser og Tydninger af vore daværende oldtidsinteresserede Forskere. Saaledes foretog Professor B. Thorlacius, Justitsraad S. Thorlacius og Kaptajn Abrahamsen i Aaret 1808 en Rejse til Snoldelev for at tage Stenen i Øjesyn og samtidig se paa Sognets øvrige Minder fra Oldtiden.

Runestenen fra Snoldelev, fundet o. 1780.

E. Molkte fot.

I »Antiquariske Annaler« af 1812 beskriver Professor Thorlacius Runestenen saaledes: »Den er 52 Tommer lang, 26 Tommer bred og 21 Tommer høj, har to Rækker Runetegn, hvoraf de i øverste Række er en Del større end de nederste. Over Runerne staar ved venstre Side tre i hinanden slyngede Horn. Ved højre Side, 6 Tommer over Runerne, er indhugget to korslagte Redskaber. Stenen er en af de mærkeligste i dansk Runelitteratur«. — Beskrivelsen viser, at endnu ved denne Tid havde ingen set Hjulkorset, Soltegnet, paa Runestenen. Denne Opdagelse maatte vente til Aaret 1894.

Trods Runernes og de smukke sindbilledlige Tegns tydelige og skarpe Indrids paa Stenen, voldte Udtydningen store Vanskeligheder for Datidens Runeforskere. Endnu levede man i Runevidenskabens Barndom. Runetegnene tydedes paa forskellige Maader, men ingen evnede at finde den rigtige Oversættelse.

Om det indridsede Hagekors mente nogle, at det forestillede et Par Nøgler, og andre troede, at det var Afbildning af et Par Kødgaffer. Tegningen af de tre sammenslyngede Horn tydedes som Drikkehorn. Eftertiden gav en anden Forklaring.

I Aaret 1807 stiftedes »Den kongelige Kommission for Oldsagers Opbevarelse.« Derved dannedes Spiren til det senere Nationalmuseum. Samlingen gemtes dels i Opgangen til Rundetaarn og dels paa Trinitatis Kirkes Loft. Provst Rachlou brevslede flere Gange med denne Kommission vedrørende Runestenen, som han lovede at skænke til Oldsagssamlingen.

To af disse Breve er endnu opbevaret i Nationalmuseets Arkiv. Desuden findes samme Sted en Tegning af Runestenen fra 1811 udført af Gaardejer Hans Peter Salmon fra Langelodsgaarden i Snoldelev (Provst Rachlous Svigersøn). De nævnte Breve omtaler især Vanskelighederne ved at faa Runestenen flyttet til København og viser, at Transporten af Stenen kom til at foregaa fra Snoldelev ud til Køge Landevej og derfra til København i Stedet for den længere og ingenlunde bedre Vej over Roskilde. Det sidste Brev, der er en Følgeskrivelse ved Runestens Aflevering, lyder saaledes:

Snoldeløv, den 8. Januari 1811.

Hermed har jeg den Ære at oversende »Den kongelige Kommission for Oldsagers Opbevarelse« den ved Sylshøj paa

Nyegaards Marker ved Snoldeløv i Roeskilde Amt forhen beliggende og belovede Runesten.

Mændene, som kiøre den, den ene fra Thune, nemlig Mads Jensen og den anden fra Gravegaard (nu Grønshøjgaard, Matr. Nr. 19), Søren Madsen, ere for Transporten accorderede hver sex Rigsdaler paa Vilkaar, de bringe Steen Wognen tilbage til Roeskilde, hvor jeg i Dag maatte laane den, da min egen Steenwogn hvorpaa den var lagt og hafde begyndt Rejsen, gik i Stykker paa den knoldede Vej.

Allerærbødigt

Rachlou.

Efter Ankomsten til København i 1811 fik Runestenen en smuk Plads ved Opgangen til Rundetaarn, hvor den blev lænket fast til Væggen.

I Aaret 1867 flyttedes Snoldelevstenen fra Rundetaarn til Prinsens Palæ, hvor man siden 1853 havde begyndt at samle de danske Oldsager og indrette et virkeligt Nationalmuseum.

I København blev Runestenen atter Genstand for mange Undersøgelser og Udtydninger af dens Indskrift og Sindbilleder, men først i Aaret 1833 lykkedes det Runologen Liljegren at finde den helt rigtige Oversættelse af Runetegnene:

kun ualtstain sunar ruhalts thular a salhauku (m) —
Gunvalds Sten, Søn af Roald, Taler i Salhøj (Salløv).

Runestenens Sindbilleder menes at være indridset samtidig med Runerne. De tre sammenslyngede Horn er ligesom Hagekorset et ældgammelt religiøst Tegn fra den hedenske Kultur, en saakaldt Triskele, d. v. s. tre ensartede Genstande eller Figurer sammensat paa en sindrig Maade.

Triskelen blev brugt baade i den græske og den romerske Oldtid. Hagekorset menes at være det samme som det gamle indiske Lykketegn — Svastikamærket — og har været kendt fra de ældste Tider i næsten alle Verdensdele. Saavel Triskelen som Hagekorset antages at være sat paa Snoldelevstenen som gravværnende Tegn ligesom »det store Dyr« paa Jellingstenen.

Runesprogets »Thul« eller »Thulir« oversættes sædvanlig ved Taler, selv om Gunvald ikke har været Taler efter vor Tids

almindelige Opfattelse af Ordet. Ifølge de ældste islandske og engelske Overleveringer var en »Thul« først og fremmest Magiker, Vismand og Præst (Gode) og har antagelig tillige haft med Retsvæsenet at gøre — Den kendte islandske Filolog Finnur Jónsson har i sit Hovedværk »Den oldnorske og oldislandske Litteraturs Historie« 1920 skrevet følgende:

»Ordet Thulir betyder oprindeligt en Vismand og Taler, en ældre Mand med et erfaringsrigt Liv, som havde lært alle Datidens Kundskaber om Guderne og deres Forhold til Verden og Menneskene, og som ved given Lejlighed i sit eget Hjem eller i Fyrstens Hal, siddende paa en »Thularstøll« paa Opfordring foretog sin Visdom. Saadanne Mænd var de egentlige Thulir. De danske Thulir har eksisteret i den forhistoriske Tid og muligt lidt ned i den historiske. Senere blev Thulir det samme som Sanger«. — —

Runologen, cand. mag. E. Molkte skriver i Særtryk af Tidskrift for nordisk Sprogforskning 1932—33: »Uklart er det, i hvilket forhold thul og gode har staaet til hinanden, især efter at goedømmet er blevet en fastere institution under høvdingens ledelse. Om thul'ens betydning taler kun en eneste runesten, Snoldelevstenen, den hører til de ældste danske, men de talrige Tulshøje og Tullebjerger nær tingsteder vidner i tilstrækkelig grad om den glans, der i sin tid har hvilet over denne egnens betydeligste mand, den med seerevne begavede, med guderne fortrolige. Oprindeligt har enhver thul været gode, men ikke omvendt«.

Man maa antage, at Gunvald har haft en betydelig Stilling i det daværende Samfund. Maaske har baade en Vismands, en Godes og en Dommers Gerning været forenet i hans Person. I alle Tilfælde staaer denne Mindesten fra Runeskriftens Tid som et smukt Eftermæle for Gunvald baade ved sin Indskrift og sine Sindbilleder.

Der er nogen Sandsynlighed for, at Runestenens salhaukum (= Salhøj, nu Salløv eller den gængse, men fejle Form Sallev) har faaet sit Navn fra, at Goden (Præsten) her har haft sin Sædegaard eller »sal«, som det hedder paa Olddansk.

Hvis denne Boplads ved hin Tid har været Samlingssted for Egnens Gudsdyrkelse, hvad meget tyder paa, er det rime-

ligt at antage, at der til Stadighed har været knyttet en »Thul« til Stedet med Bopæl i Salløv.

Runeskriften brugtes i Danmark fra omkring Aar 300 til henimod 1300 og bestod af 24 ældre og 16 yngre Runetegne. Paa Snoldelevstenen findes kun faa af de ældre Runer, men den hører alligevel til vore tidligste Runemindesmærker, antagelig fra Tiden omkring Aarene 800—900.

Foruden Runeskriften og de omtalte Sindbilleder (Symboler) findes ogsaa et Hjulkors indridset paa Snoldelevstenen. Om Opdagelsen af dette gamle Korsmærke i det rullende Hjul, Soltegnet, fortæller Professor Wimmer i sit store Værk »De danske Runemindesmærker« 1899—1901, at det skete i For-aaret 1894. Runestenen havde hidtil ligget paa højre Side, men blev ved denne Tid stillet paa Foden, saaledes at Lyset skin-nede tydeligere paa dens Forside. Derved opdagede National-museets daværende Direktør Henry Petersen, at der paa Ste-nens flade Side, hvor Runeskriften staar, var indridset et Hjulkors med skaalformet Fordybning til Centrum.

Nu steg Runestenens Værdi som Oldtidsminde betydeligt; thi Hjulkorset, Solens Tegn, menes at være indridset ca. 1000 Aar før Kristi Fødsel. Vore Forfædre har været Soldyrkere i Bronzealderen og brugte Stenen med Soltegnet ved deres religiøse Fester og Skikke.

Opdagelsen af Hjulkorset paa Snoldelevstenen styrker i høj Grad den Opfattelse, at Snoldelevstenen fra fjerne Tider i vort Folks Historie har været et Midtpunkt for Egnens religiøse Liv, først i Soldyrkelsens og senere i Asadyrkelsens Tid. Hjulkorset stammer fra Bronzealderen ligesom den berømte Solvogn fra Trundholm Mose i Odsherred, een af Nationalmuseets dyrebareste Skatte.

Runestenens oprindelige Plads har sikkert været paa Sylshøjs Østside i Rækken af de store Sten, der i Oldtiden omkransede Højen. Her er den rejst til Æresminde for Gunvald. Nu staar den i Runehallen i det nye Nationalmuseum, baade som et værdifuldt Bidrag fra Snoldelev Sogn og som en værdig og smuk Repræsentant for vort Folks Minder fra en længst forsvunden Tid.

Runestensfundet Omkring ved Aaret 1770 blev der ved Baldershøj Syd for Tune By fundet et trekantet Brudstykke af en Runesten, hvorpaa der var indridset nogle faa Runetegn. Sognepræsten, Provst Rachlou, indberettede Fundet til Pontoppidan og Hofmann og ledsagede Indberetningen med en Tegning af Brudstykket med Runerne.

Nogle mente, at Runetegnene, der kun indeholdt to Ord, hvoraf Begyndelsesbogstaverne manglede, udgjorde Dele af Ordene Balder og Rune. I en Brevveksling med Myndighederne om denne Sag tilbød Provst Rachlou at faa udvirket, at Stenen blev sendt til København til nærmere Undersøgelse, men da Provsten nogen Tid derefter tog til Baldershøj for at tilse Stenen, var den desværre forsvunden. — I Baldershøj skal efter Sagnet Underkongen Balder være begravet, og man mente i ældre Tid at have set Balder ride ved Højen paa en hvid Hest. —

Professor B. Thorlacius, der omtaler Runestensfundet i »Antiquariske Annaler« 1812, besøgte Provst Rachlou i 1808 og fik ved denne Lejlighed Beretning om Sagnet vedrørende Balder og hans herskesyge Hustru Rune.

Dette Sagn fortæller, at Balder og Rune engang var med til et stort Gæstebud i Tune. Efter Skik og Brug skulde Kvinderne opholde sig i Kvindestuen, medens Mændene holdt Raadslagning i Hallen. Naar Forhandlingerne var forbi, plejede Kvinderne at blive indbudt til Selskab med Mændene, og man festede derefter i skøn Forening, men den herskesyge Rune vilde ikke lade sig sligt hyde. Da hun var Høvdingens Hustru, lykkedes det hende at overtale de andre Kvinder til uden Indbydelse at gaa med ind i Hallen og deltage i Mændenes Raadslagning. Med Rune i Spidsen gik alle Kvinderne ind i Gildeshallen. Mændene talte højt, men Kvinderne raabte endnu højere. Deres Paatrængenhed blev for meget for Mændene, som kun ventede paa et Vink fra Balder for at skride til Handling. Da viste Balder, at han var Karl for sin Hat. Hurtigt rejste han sig fra Højsædet, tog Rune haardt i Armen og førte hende tilbage til Kvindestuen. De andre Mænd fulgte hans Eksempel, og Raadslagningen kunde uforstyrret fortsættes. — —

Dette Sagn skal have givet Anledning til, at man for ca. 100 Aar siden i Legestuerne brugte en Panteleg i Juletiden ved Navn »Balderrune«.

Under Legen sang man denne Vise:

Balder og Rune
gik til Tune,
der slog Balder Rune.

Sagnet viser, at Kvindesagen er af gammel Dato paa Hedeboegnen.

SNOLDELEV KIRKE

For den, der færdes i den frie Natur, er Synet af vore gamle, smukke Landsbykirker ofte en Kilde til Glæde. Dette kan sikkert ogsaa siges om den ret højtliggende Snoldelev Kirke, der findes omtrent midt i Hedeboegnen i den nordøstlige Del af Snoldelev By.

Kirkebakken hæver sig 47,5 m over Køge Bugt, medens Kirketaarnet rager 21,20 m højere op. I Kirkebakken, der væsentlig bestaar af lerblandet Sand og Grus, er der fundet mange store Sten som et tydeligt Minde fra Istiden. En Del af disse norske og svenske Granitsten danner nu en solid Grund under Snoldelev Kirke.

I den hedenske Tid har Kirkebakken maaske afgivet Plads til et Gudehov, som ved Kristendommens Indførelse er blevet afløst af Snoldelev Sogns første Kirke, en Trækirke. Denne er antagelig opført i Harald Blaatands Tid (940—985). Efter ca. 100 Aars Forløb har der formentlig været stærke Kræfter i Bevægelse for at skaffe Sagnet og Eggen en mere varig Kirkebygning. Enkelte af Nutidens kirkekyndige Mænd mener, at Snoldelev Kirkes ældste Del stammer fra Tiden omkring ved Aaret 1080. Ifølge denne Antagelse har det — efter Tidens Forhold — ret anselige Gudshus naaet sin Fuldendelse, medens Knud den Hellige var Konge.

Sognets bosiddende Mænd har utvivlsomt ydet en meget stor Indsats ved Kirkebygningens Tilblivelse, men den daværende ivrige Kirkebygger, Roskildebispens Svend Norbagge (1076—1088), der bl. a. byggede Frue Kirke i Roskilde og fuld-

førte Bisp Vilhelms Fraadstensdomkirke, har sandsynligvis ogsaa været virksom ved denne Lejlighed, foruden at han af sine Bispeindtægter har givet mindst den Part, som Datidens Skikke og Love bød ved Kirkers Opførelse.

Man var heldig med Valget af holdbart Byggemateriale, nemlig Fraadsten fra de gamle Lejer, f. Eks. ved Vintre Mølle i Kirke Sonnerup Sogn eller ved Maglekilde i Roskilde. Desuden brugtes Limsten, som sikkert stammer fra Stevns Klint.

Selve Arbejdet blev saa fortrinligt udført, at der af det gamle Kirkehus endnu er tre velbevarede Mure tilbage. Den fjerde Mur — Østmuren — blev nedrevet ved en senere Udvidelse. Over den tilmurede Indgangsdør i Nord er indbygget en Egeplanke, som kan ses den Dag i Dag inde i Kirken bag Orgelet. Arkitekt C. G. Schultz, Nationalmuseet, mener, at denne Planke ogsaa stammer fra o. 1080.

Murene opførtes i samme Højde og Tykkelse, hvori de endnu findes, og strakte sig fra det nuværende Kirketaarns Østside til omtrent ved Begyndelsen af den nuværende Korhvelving, afsluttet i Øst med et lille Kor og maaske en Kor-runding (Apsis). Bygningen fik fladt Bjælkeloft, men intet Taarn. Dog har der sandsynligvis senere været bygget en Klokkestabel af Træ, hvorfra Kirkens ældste Klokke, støbt 1389, har sendt sine malnfulde Toner ud over Byen og Omegnen.

Paa Kirkens Sydvæg satte man tæt ved Taget en smuk Rundbueprydelse, en Frise. Den ses endnu, men standser brat, hvor den senere Tilbygning mod Øst begynder. Indvendig sørgede man ogsaa for en værdig Udsmykning. Paa Væggen bag Orgelet ses for Tiden halvt afdækkede Kalkmalerier fra denne fjerne Tid, deriblandt Kirkens Indvielsestegn, et Kors indtegnet i en Cirkel. Om Kirkens Inventar fra denne Tid ved man meget lidt. I Kirkens Kor har sikkert staaet et Stenalter, medens en Granitdøbefont, hvis Sokkelrester blev fundet 1914 af Sognepræst L. Glahn ved et af »Nygaard«s Udhuse Øst for Præstegaarden og nu findes ude paa Kirkegaarden, antagelig har haft Plads ved Indgangen. Der har rimeligvis været lerstampet Gulv i denne gamle romanske Kirke, som fik sit Lys gennem tre højtsiddende, smalle Vinduer i Sydvæggen og tre tilsvarende i Nordvæggen. Af Indgangsdøre fik Kirken to:

Snoldelev Kirke.

V. Hermansen fot. 1938.

Mændenes i Syd og Kvindernes i Nord, svarende til Mændenes og Kvindernes Plads i Kirken.

Mens Bjælkeloftet endnu fandtes, blev Nordvæggen inde i det ret høje Kirkerum prydet med Kalkmalerier. Det skete antagelig omkring ved Aaret 1200. Endnu finder man sikre Spor af disse Kalkmalerier baade over og under de nuværende Hvælvinger.

Fra Begyndelsen af det 13de Aarhundrede blev en ny Kirkebygningsstil, den gotiske, fremherskende baade i vore Nabolande og herhjemme. Snoldelev Kirke blev ogsaa paavirket heraf i de følgende Aarhundreder, endda saa stærkt, at det romanske Præg næsten forsvandt ved Ombygninger og Udvidelser. Bjælkeloftet, der maaske ved denne Tid trængte til Fornyelse, blev nu ombyttet med de mere lavloftede Hvælvinger, hvis store Buer gik saa langt ned paa Vægfladerne, at de kom til at dække for de romanske Vinduer.

Disse blev derfor tilmuret og erstattet med den gotiske Stilarts større og mere lysgivende Vinduer, der i Nutiden bærer

tydelige Spor af forskellige senere Omdannelser. Endnu kan de gamle, tilmurede Vinduer skimtes i Murværket, særlig ude paa Kirkens Nordside.

De før omtalte Kalkmalerier maatte ofres for de nye Hvælvingers Skyld, og de synlige Rester inde i Kirken blev overkalket. Til Gengæld byggedes de smukke Hvælvinger langt ned paa Vægsidernes Piller og endte fire Steder med en Prydelse i Form af Mandshoveder, der dog nu er delvis ødelagt.

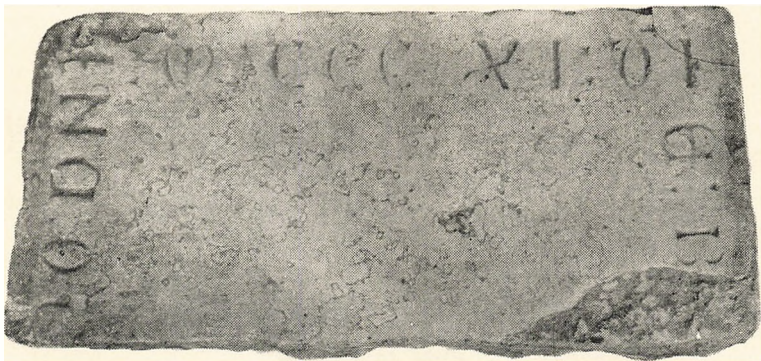
Da denne store Forandring før Aaret 1500 var tilendebragt, fulgte man Tidens Krav dels ved Opførelse af det nuværende Vaabenhus og dels ved Udvidelse af Kirkerummet baade i Øst og Vest. Omkring ved Aaret 1500 rev man Koret ned og udvidede Kirken mod Øst med de to Hvælvingspartier, der nu findes ovenfor Prædikestolen i samme Bredde som Skibet. En Del Limsten og Fraadsten fra det nedrevne Kor brugtes til Udvidelsen sammen med Munkesten.

Den nye Bygningsstil fik desuden sin Udformning i Snoldelev ved Opførelsen af et 21,20 Meter højt Kirketaarn, der samtidig gav Kirkerummet en overhævet Udvidelse i vestlig Retning. Derved kom Kirkerummet til at omfatte ialt seks Hvælvingspartier, medens Kirken i den romanske Tid maatte nøjes med den halve Længde foruden Koret.

Ligesom Kirkens Østparti regnes Taarnet for at være bygget omkring ved Aaret 1500. Det blev væsentlig bygget af store Limsten med en Del Munkesten foroven, fik takkede Gavle i Øst og Vest og et Vindeltrappehus i Nord. Grunden under Taarnet blev ligesom ved de to andre Udvidelser lagt af store utilhugne Granitsten. De kamtakkede Gavle paa Vaabenhuset, Kirkens Østside og Taarnet prydedes med smukke Murværksfordybninger (Blændinger).

I Taarnet blev to Klokker ophængt. (Se Side 50). Da Udvidelsen var endt, fik hele Kirken et Tag, der tækkedes med Blyplader. Den gotiske Bygningsstils Krav var nu opfyldt paa tilfredsstillende Maade efter Landsbyforhold. Trods senere Tiders Omdannelser ved Bygningen har Snoldelev Kirke den Dag i Dag bevaret sit gamle Præg og er endnu et smukt og ærværdigt Minde fra Middelalderen.

Kirkens Inventar og Udsmykning forandrede en Del baade

Brudstykke af Gravsten fra 1311.

Nationalmuseet fot.

i den gotiske Tid (ca. 1200—1500) og særlig efter Reformationens Indførelse. Det gamle Stenalter fra den romanske Kirke er rimeligvis blevet flyttet hen paa det nuværende Træalters Plads. Ved Alterets Istandsættelse i 1926 kom Resterne af et gammelt Stenalter til Syne; det var opført dels af mindre, utilhugne Granitsten og dels af Munkesten.

I Korvæggen indrettedes ved Stenalterets venstre og højre Side et lille Hulrum, der antagelig har været brugt under Altertjenesten i Tiden før Reformationen. Begge Hulrum, forskellige af Størrelse, blev afdækket i 1926, fandtes tomme og blev atter tilmuret.

I Vaabehuset findes to gamle Gravsten som Minder fra Tiden før Aaret 1500. Vaabehusets Dørtærskel bestaar af en gotisk Gravsten, af hvis stærkt slidte Indskrift man nu hverken kan læse Navne eller Aarstal. Den har været brugt som Gravsten baade i ældre Tid og senere tillige i det 17' eller 18' Aarhundrede. Antagelig har dens oprindelige Plads været inde i Kirken. Desuden findes i Vaabehuset en indmuret Rest af en meget gammel Gravsten, der ligesom den førnævnte bestaar af Kalksten. Foruden enkelte Bogstaver er Aarstallet MCCCXI (1311) tydeligt bevaret. Gravstenen er fundet i den sydøstre Kirkegaardsmur, som ombyggedes i 1868. Her har den antagelig haft sin Plads i 1887, da Professor Løfler undersøgte den og paa Nationalmuseets Bekostning lod den flytte ind i Vaabehuset, hvor den stod løst opstillet, til den i 1925 paa Kirke-

Snoldelev Kirkes Indre før Restaureringen i 1926.

Nationalmuseet fot.

værgens Henstilling blev fastmuret paa sin nuværende Plads. Kun faa Landsbykirker ejer Gravstene af tilsvarende Alder.

Før Reformationen har der sandsynligvis været en katolsk Altertavle i Skabsform paa den nuværende Altertavles Plads. Af Kirkens Vægprydelser efter Reformationen maa særlig fremhæves Korvæggens sjældne Kalkmalerier, der stammer fra Tiden omkring 1560. De kom for Dagens Lys i 1926 efter at have været glemt i henved 200 Aar. Grunden hertil maa utvivlsomt søges deri, at Maleriet forholdsvis kort Tid efter dets Udførelse er bleven delvis ødelagt ved, at Korvæggen revnede. Denne Revne, der kom til Syne ved Afdækningen i 1926, har sikkert været Aarsag baade til, at der ude paa Kirkens Østgavl er bleven opmuret 2 Støttepiller (Stræbepiller) og til, at der indvendig paa Korvæggen sattes en svær hvidmalet Bjælke tværs over det smukke Billede, som derved mistede sin Værdi som Kirkeprydelse. Hele Korvæggen overmaledes snart efter med en mørkeblaa Kalkfarve.

I mange Slægtled har Kalkmaleriet været glemt og maa

Kalkmaleriet paa Korbæggen i Snoldelev Kirke.

Ole Søndergaard fot.

antagelig være glemt allerede i Aarene 1758—59, da Pastor Fugl udarbejdede en ret udførlig Beskrivelse af Snoldelev Kirke uden at omtale Billedet.

Modellen til Kalkmaleriet findes som Titelblad i Kristian den Tredjes danske Bibel, der er trykt 1550. Kalkmaleriets venstre Side fremstiller Billeder fra det gamle Testaments Historie, medens den højre Halvdel skildrer nytestamentlige Begivenheder. Det gamle og ny Testamente er symboliseret i Billedets Midte henholdsvis ved et vissent og et grønt Træ, ved hvilket et ulykkeligt frelsesøgende Menneske sidder og vrider sine Hænder i Fortvivlelse. Ved Afdækningen og Fjernelsen af mange Kalklag i 1926 var kun Rester af Billedet i Behold, men ved Hjælp af Modellen blev det ved en særdeles smuk Udførelse istandsat af Kunstmaleren Ole Søndergaard. Den store Træbjælke var forud bleven omhyttet med en svær Jernstang indhugget i Korbæggens haarde Kalksten og fastgjort med et Anker paa Kirkens Nord- og Sydside.

Fra Renæssancetiden stammer saavel Alteret, Prædikestolen

som de fleste Stolegavle i Kirken. I Aaret 1613 blev det gamle Stenalter overdækket af det nuværende Egetræsalter, medens Søren Eriksen Assens var Sognepræst.

Alteret blev paa Forsiden prydet med fire smukt udskaarne Billeder, de saakaldte Hermefigurer, d. v. s. en Menneskekrop paa et udsmykket Fodstykke. De bibelske Indskrifter i de mellemliggende tre Bueflader (Rom. 11,13, Joh. Aab. 5,12 og Jesaja 67,15) fandtes ikke oprindeligt, men blev efter Udvalg af Sognepræst L. Glahn indføjet ved Istandsættelsen i 1926.

Dette Alter var en Tid i det 18' Aarhundrede dækket med et rødt Damaskes Klæde, hvorpaa der med Sølvtraad var broderet Kirkeejers og hans Hustrus Navnetræk og Vaabenmærke.

I Vaabenmærkets højre Side var afbildet en Vildmand, i venstre Side en Trane, over Vaabenet en Krone og derover i en Oval Navnene K. C. Leegaard og C. Schumacher. — Oberst Christian Schumacher og Hustru Kirstine Catharina Leegaard ejede Herregaarden Benzonseje, nu kaldet Risbyholm, samt en Del af Egnens Kirker, deriblandt Snoldelev Kirke; de er begge begravet i Ørsted Kirke.

Den før omtalte katolske Altertavle blev i Aaret 1613 erstattet med en ret ejendommelig, men næppe særlig smuk Altertavle, en af de saakaldte Skriftsprogtafler eller Katekismustavler. Den var inddelt i mindst 7 Felter, alle med Indskrift. Paa det midterste og tillige største Felt var der med forgyldte Bogstaver malet Indstiftelsesordene til den hellige Nadver. Over Midterfeltet stod de 10 Bud, og under dette fandtes Ordene: Vor Herre Jesus sagde til sine Disciple: Gaar hen . . . Hvo, som tror og bliver . . .

Ved hver Side af det store Midterfelt fandtes to mindre Felter, rimeligvis adskilt fra dette af Søjler. Paa det øverste Felt til venstre var Fadervor malet og til højre Trosartiklerne, medens Felterne derunder bar latinske Indskrifter, der i Oversættelse lyder saaledes for venstre Felt: »I Herrens Aar 1613 blev der sluttet Fred mellem Danske og Svenske efter 2 Aars Krig«, og for højre Felt: »I Herrens Aar 1613 under Kristian den fjerdes Regering, medens Kannik og Sakristan Magister Poul Pedersen i Roskilde (fra 1595—1616) var Snoldelev Kirkes Skytsherre (Patron) og Søren Eriksen Assens Kirkens Præst, blev denne Tavle opstillet og udsmykket«.

Alteret i Snoldelev Kirke.

V. Hermansen fot. 1958.

Antagelig har den været brugt i en lang Aarrække af Præster og Degne til Undervisning af Altergæster, Konfirmander og Skolebørn.

Henimod Midten af forrige Aarhundrede eller dog senest i Aaret 1860 blev denne Tavle afløst af vor nuværende Altertavle, der med sine to slanke Søjler paa hver Side af Alterbilledet og sin trekantede Overbygning minder om Indgangen til et græsk Tempel.

Ved Istandsættelsen i 1926 kunde det ses, at et andet Billede, antagelig forestillende den hellige Nadvers Indstiftelse eller maaske selve Midterfeltet af den gamle Tavle, havde haft sin Plads før det nuværende Kristusbillede, der er en fri Gengivelse paa Lærred af Thorvaldsens Kristusfigur ved Kunstmaler F. L. Storch.

Maleriet er udført 1860 og blev efter at være udstillet paa Charlottenborg samme Aar købt af Snoldelev Kirkes daværende Ejer, Gehejmelegationsraad Knudsen, der lod det opsætte i Kirken som Alterbillede.

Lærredet er ikke signeret, men Billedets Træramme er paa Bagsiden mærket F. L. Storch 1860. I Humble Kirke paa Lange-land findes samme Alterbillede, men ogsaa her uden Signatur paa Lærredet. Begge Malerier er sandsynligvis udført af F. L. Storch, som muligvis ikke har ønsket at sætte sit Navn paa Malerierne, fordi disse er en Kopiering af en andens Arbejde.

Fra 1860 til 1926 bar Altertavlen over Kristusbilledet Indskriften: »Gud alene Æren«. Under Billedet stod Ordene: »Kommer hid til mig alle I, som er besværede, og jeg vil give eder Hvile«. I 1926 blev af Pladshensyn Overskriften fjernet, og Underskriften afkortet til sin nuværende Form: »Kommer hid til mig, og jeg vil give eder Hvile«.

Snoldelev Kirkes Kalk og Disk af forgyldt Sølv er begge fra Aaret 1598 ifølge deres Indskrifter. Næst efter Prædikestolen er de Kirkens ældste Inventar og har nu i henved 350 Aar været brugt ved Gudstjenesterne i Snoldelev Kirke. Disken bærer i to Cirkler en latinsk Indskrift, der i Oversættelse lyder: »Denne Kalk og Disk er udført paa Foranledning af Magister Poul Pedersen, Snoldelev Kirkes Skytsherre, i Aaret 1598, medens Hr. Søren Eriksen Assens var Sognepræst og Oluf Mortensøn og Sven Tygesøn var Kirkens Værger«. Til Kirken hører endvidere en Altersølvkande, en mindre Sølvkalk (Sygekalk), Sølvdisk og Sølvvæske. Sidstnævnte Sølvkalk bærer Aars-tallet 1641 samt den daværende Sognepræst Arnold Konradsens Navn og fortæller i sin Indskrift, at den er baade Snoldelev og Tune Kirkers Ejendom.

Den lille Sølvvæske til Alterbrødet samt en Sølvflaske til Altervinen er skænket af Oberst Schumachers Enke K. C. Lee-gaard fra Benzonseje som Ejerinde (Patronesse) af Snoldelev Kirke ved Midten af det 18' Aarhundrede. Sølvvæsken bærer hendes Navn, men intet Aarstal. Sølvflasken findes ikke mere, men er antagelig omstøbt til den nuværende Altervinkande, der ligesom Sølvvæsken intet Aarstal har.

De store Messinglysestager paa Alteret stammer fra den nyere Tid, men er støbt i Form som Renæssancestager. Alter-rets to mindre, femarmede Malmlysestager er skænket Kirken i Aaret 1923 af afdøde Lærer Gehl Kristensens Enke, medens de to smukke Altervaser med Kristi Monogram er købt til Kir-

ken efter en Basar til For-
del for Kirken i Aaret 1916.

Desuden ejer Snoldelev
Kirke 50 Særkalke, som paa
Menighedsraadets Foranled-
ning blev anskaffet i Aaret
1924. Foran Alteret ligger
et af Egnens smukkeste Al-
tergulvtæpper, et Broderi paa
Stramaj med de fire Evange-
listsymboler grupperet om
Lammet under et Granatæb-
letræ med Verslinier af kend-
te Altergangssalmer ved Tæp-
pets Ydersider. Det er tegnet
af Kunstmalerinde, Frk. To-
ny Müller, Gadstrup, og syet
af Kvinder fra Snoldelev
Sogn. Tæppet blev færdigt
til Kirkeaarets Nytaarsdag
i 1929. — Alterskranken
og Knæfaldet er fra 1926.

Snoldelev Kirkes hellige Kar.

Aage Remfeldt fot.

Den gamle Stendøbefont er sandsynligvis bleven afløst af den Trædøbefont, som Pastor Fugl omtaler i sin Indberetning om Snoldelev Kirke 1758–59. Heri fortællendes, at der over Daabsfadet af Tin var bygget en Himmel baaret af seks Søjler, omtrent en halv Alen høje, med seks Figurer som Symbol paa Retfærdighed, Styrke, Klogskab, Tro, Haab og Kærlighed.

Over Himlen var en Krone, hvorpaa der stod et Kristusbillede med et Barn paa Armen. En nyere Forklaring af Figurerne ved Magister Chr. Axel Jensen gaar ud paa, at de symboliserede de syv Kardinaldyder, hvoraf Maadeholdenhed ikke er nævnt. Topfiguren med Barnet skulde i saa Fald symbolisere Kærligheden. Paa Himlen imellem de seks Søjler var der to smaa udskaarne Figurer, der forestillede Kristus, som døbes af Johannes.

Denne Døbefont er desværre ikke til mere. Dens Efterfølger er en bægerformet Trædøbefont med Daabsfad af 1844 og Daabskande fra 1862, begge af Tin.

Det smukkeste og mest interessante af Kirkens Udstyr er utvivlsomt Prædikestolen, der efter Istandsættelsen i 1926 atter fremtræder i sine oprindelige, særprægede, men dog fint afstemte Farver paa det dygtigt udførte Billedskærerarbejde. Tre Lag gammel Maling fra tidligere Istandsættelser maatte forud fjernes. Desuden blev Prædikestolen tilbagegivet de Prydelser og Indskrifter, den i Tidens Løb havde mistet. Sognepræst A. F. Fugls Indberetning og Vindinge Prædikestol ved samme Mester kan i Forening fortælle om, at Prædikestolen nu er smykket paa tilsvarende Maade som i dens Tilblivelsesaar 1594.

Prædikestolen er af Egetræ. Den har fire store Felter med Billedskærerarbejde, som fra venstre gengiver: 1) Ordets Forkyndelse fra en Prædikestol, 2) Jesu Daab, 3) den hellige Nadvers Indstiftelse og 4) en latinsk Indskrift. Denne Indskrift fortæller, at Sognepræst, Magister Morten Pedersen (fra 1572 til 1595), der var Kannik og Sakristan ved Roskilde Domkirke og tillige Snoldelev Kirkes Patron (Skytsherre), lod Arbejdet med Prædikestolen udføre i Herrens Aar 1594.

Hver af de fire Felter har atter faaet deres smukke Indramning med Overskrift i Buelinje. Tre af disse Overskrifter er paa Latin og en paa Græsk. Fra venstre Side ser de saaledes ud:

1. SERMO TVVS VERITAS EST (Joh. 17) — Dit Ord er Sandhed.

2. FVNDAMENTVM POSITVM CHRISTVS — Kristus den virkelige Grundvold.

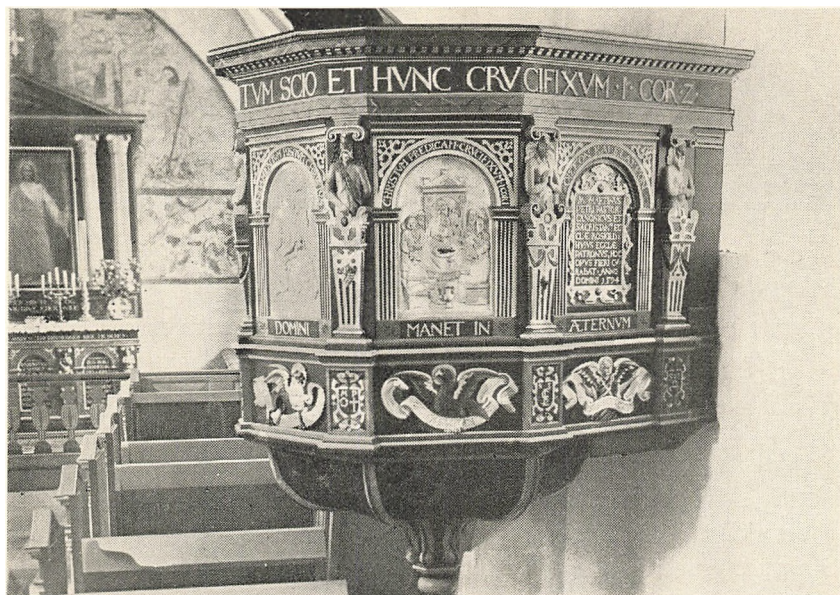
3. CHRISTVM PREDICAM CHRVCIFIXVM — Vi prædiker Kristus som den Korsfæstede.

4. OISEON KAI ELASEON — Frit oversat af Pastor Glahn: Bær din Byrde og gaa fremad.

Den fjerde Overskrift gengiver Magister Morten Pedersens Valgsprog.

Over de fire Felter er der med store, høje Bogstaver udskaarret: IHESVM CHRISTVM SCIO ET HVNC CHRVCIFIXVM. 1 COR. 2 — Jeg ved Jesus Kristus og ham korsfæstet.

Under de fire Felter findes Ordene: VERBVM DOMINI MANET IN ÆTERNVM — Herrens Ord bliver evindeligt.

Prædikestolen fra 1594 i Snoldelev Kirke.

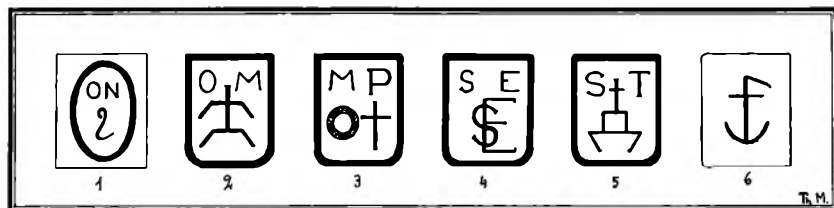
Aage Remfeldt fot.

Under sidstnævnte Indskrift er de fire Evangelisters Symboler meget stilfuldt udskaaet. De findes i følgende Orden fra venstre Side: Oksen (LUKAS), Løven (MARKUS), Ørnen (JOHANNES) og Engelen (MATTHÆUS).

Paa Prædikestolens fem Hjørner staar der skiftevis udskaaerne Mands- og Kvindefigurer (Hermer). Ved Siden af Evangelistsymbolerne lige under hver Hermefigur findes fem smaa udskaaerne Skjolde, hvori der staar Bogstaver og Bomærker, som Tegningen paa næste Side viser.

Af omstaaende Bomærker og Navnetræk tilhører Nr. 1 Billedskæreren, Nr. 2 og 5 de daværende Kirkeværger Oluf Mortensøn og Sven Tygesøn, hvis Navne tillige findes paa Kirkens Sølvdisk fra 1598. Landsbykirkerne havde ved denne Tid som Regel to Kirkeværgere.

Nr. 3 med Krans og Kors er Bomærke eller Sindbilleder for Magister Morten Pedersen, medens Nr. 4 viser Navnetrækene i dobbelt Form for Snoldelev og Tune Sognes fælles Præst Søren Eriksen.

Bomærker fra Snoldelev Kirke.

Th. Mølby fec.

Nr. 6 er et ukendt Bomærke, som ikke findes paa Prædikestolen, men er indridset paa Kirketaarnets sydvestre Hjørne.

Efter en Undersøgelse af Mag. Chr. A. Jensen ved Nationalmuseet og Lærer Th. Mølby er det lykkedes at fastslaa, at Mesteren for Prædikestolen med dens fine Billedskærerarbejde er den samme, som har sit Navnetræk O N med en krogliggende Figur paa selve Prædikestolen. Et tilsvarende Bomærke i smukkere Udførelse og desuden signeret med to korslagte Stemmejern og Aarstallet 1581 findes paa en Stolegavl i Svogerslev Kirke.

Billedskærerens virkelige Navn kendes desværre ikke. Samme Mester O N har tillige udført Arbejdet med Prædikestolen i Vindinge 1589, i Jersie 1593 og nogle Stolegavle 1581 i Svogerslev og 1588 i Syv Kirke.

Antagelig er Mester O N død ved Aaret 1600, da man ikke kender noget Arbejde fra hans Haand efter denne Tid. Hans Arbejde er sikkert udført paa et Roskildeværksted og væsentlig efter Bestilling fra forannævnte Domkirkepræst Morten Pedersen.

Over Prædikestolen blev der i Aaret 1618 ophængt en Lydhimmel med en latinsk Indskrift, der paa Dansk indeholder de kendte Ord: Salige er de, som hører Guds Ord og bevarer det. — I Aaret 1866 blev den opmalet af L. T., men faa Aar derefter fjernedes den fra Kirken og henlagdes paa Vaabenhusloftet (efter Sigende fordi Sognepræsten Krog-Meyer var bange for, at den skulde falde ned paa ham under Prædikenen).

Hvælvingen over Prædikestolen bærer endnu Mærker af Ophængningsstedet. Lydhimlen blev i 1926 synet af Nationalmuseets Udsending, Maler Peter Kr. Andersen, men ikke fundet værdifuld og smuk nok til at ophænges paa sin gamle Plads.

Ved Evangeliets Forkyndelse for Sognets og Egnens Folk har

denne smukke Prædikestol nu været brugt i henved 350 Aar af en lang Række Sognepræster foruden en Del Prædikanter fra andre Steder, men desuden virker den ved sine Indskrifter og Billeder sammen med Kirkens øvrige Prydelser som en stille Prædiken for det modtagelige Menneskesind.

Alle Stolegavle i Kirken er meget gamle med Udskæringsarbejde fra Renæssancetiden (16' og 17' Aarh.). De er af Egetræ med Undtagelse af Nordsidens to øverste Stolegavle, der er af Fyr og bærer Navnebogstaverne H. A. K. og K. S. D., som gengiver Sognepræst Arnold Konradsens og Hustrus Forbogstaver. Samme Præsts Navn findes ogsaa paa Sygekalken af 1641.

Fra Begyndelsen af det 17' Aarhundrede blev det almindelig Skik, at der indrettedes særlige Stolestader i Kirken til Præsten og hans Familie. Denne Skik kom efterhaanden ogsaa til at omfatte de mest ansete og velhavende Familier indenfor Sognemenigheden og medførte ofte Stridigheder mellem disse.

Det nederste Felt paa de øvrige Stolegavle i Nordsiden bærer gamle Renæssanceudskæringer, hvoraf ikke to er ens. Sydsidens Stolegavle blev i 1926 forsynet med tilsvarende Udskæringsfelter ved Billedskærerinde, Frk. Mette Mortensen, Gadstrup, efter Tegning af Kunstmalerinde, Frk. Tony Müller, Gadstrup. Disse to Kunstnere har paa lignende Vis samarbejdet ved det nye Udskæringsarbejde paa Prædikestolen og ved de i 1926 anskaffede Nummertavler. Stolegavlenes trekantede Topstykke er af nyere Oprindelse og en tydelig Efterligning af Billedskærersarbejdet paa Prædikestolens Nadverbillede eller af Altertavlens Overdel.

Ved Indgangsdøren staar en gammel, jernbeslaaet Egetræskirkeblok. Den har i mange Aar ligget paa Vaabenhusloftet, men blev i 1938 sat indenfor Kirkedøren efter en Reparation. Under Istandsættelsen blev der i dens Sprækker fundet tre tyndslidte Sølvmonter med Aarstallene 1676, 1680 og 1686.

Kirkens Orgel er fra 1906, bygget med 5 Stemmer af Zachariassen, Aarhus, og delvis ombygget i 1931 af Frobenius, Kongens Lyngby. Det dækker for den tilmurede Indgangsdør i i Kirkens Nordside. Paa Orgelets store Forside er forneden malet fire Vers af Grundtvigs Salme: Giv mig Gud en Salme-

lunge. Foroven prydes Orgelet med Kristi Monogram i græske Bogstaver.

Orgelet staar forøvrigt paa det Sted, hvor en Del af det i Aaret 1865 fjernede Galleri med Bænke havde sin Plads. Galleriet strakte sig tværs over Kirkerummet mellem de to Indgangsdøre og er antagelig opført paa Kristian den Sjettes Tid paa Grund af Pladsmangel i den tvungne Kirkegangs Tid. I Kirkestolene er der for Tiden Siddeplads til 140 voksne Mennesker og ved Brug af løse Bænke og Stole til ialt 200.

I Aaret 1898 lod daværende Kirkeejer, Etatsraad Knudsen, København, ophænge det lille Krucifiks, der findes paa Kirkens Nordvæg.

Midt i Kirken hænger et Skib, skænket af Klaverstemmer Freitag, Roskilde, i Aaret 1923 til Bortlodning ved en Basar til Fordel ved Kirkens Udsmykning. Menighedsraadet lod Skibet faa sin nuværende Plads i Stedet for at afhænde det ved Bortlodning.

Kirkens støbte Lysekroner til Petroleumsllys blev i Slutningen af 1923 ombyttet til elektrisk Lys i Smedejernslysekroner, forarbejdet af Smedemester N. Petersen, Vallø, efter Tegning af Arkitekt Langballe, Køge. De nye Lysekroner tændtes ved Gudstjeneste første Gang Juledag 1923.

Kirkens Varmeværk, der findes ved venstre Side af Indgangen, har i over 100 Aar bestaaet af en Kakkellovn. Ved et Møde den 14. Oktober 1845 vedtog Sogneforstanderskabet efter Kirkeværgen, Lærer Hermanns Ansøgning, at Kakkellovnen i Snoldelev Kirke skulde omsættes til Vindovn.

Gulvet i Kirken er sandsynligvis allerede i det 13' eller 14' Aarhundrede bleven belagt med Munkesten, som endnu bruges dels i Vaabenhuset og dels paa et lille Stykke af Gulvet ved Orgelet, men dette Murstengulv blev for henved 100 Aar siden og senest i 1865 ombyttet med Bræddegulv. Dog maatte Taarnhvælvingens Gulv vente til Aaret 1906.

Af Kirkesangerens Stol blev den høje Overdel helt og af Sognepræstens Stol delvis fjernet i 1926. Sidstnævnte Stol bærer nu Udskæringsarbejde i Stil med det øverste Stolestade ved Koret, udført af Frk. Mette Mortensen, Gadstrup, efter Tegning af nu afdøde Arkitekt Kr. Varming, der som Ministeriets Kon-

sulent havde Tilsyn med Kirkearbejdet. Sognepræstens Stol har til Indskrift: A. D. 1927. Med hvem vil I ligne Gud? (Jesaiabogen 40, 18).

Nationalmuseets Maler, Peter Kr. Andersen, udførte sammen med en Medhjælper Malerarbejdet ved Prædikestolen, Alterpartiet og nogle Stolegavle. Herom berettes i en lille Indskrift paa Prædikestolens Inderside.

Snedkerarbejdet ved det samme Inventar saavel som ved Stolestaderne, der fik helt Ryglæn, udførtes af Snedkermester Joakim Rasmussen, Gadstrup.

Fra ca. 1860 til vor Tid var alt Træværk i Kirken, ogsaa Prædikestolen og Alterpartiet, overmalet med en ensartet, lysegul Egetræsfarve, der i 1927 for Stolestadernes og Orgelets Vedkommende erstattedes af smukke graa Farver med Staffering ved Malermester A. Nielsen, Havdrup.

Efter 15 Aars Forhandlinger mellem det stedlige Menighedsraad og Kirkens tilsynsførende Myndigheder lykkedes det i 1926 at tilendebringe det væsentlige af det omtalte store Forskønnelsesarbejde i Kirken.

Menighedsraadet gjorde et stort Arbejde for denne Sags Fremme, omend mange var betænkelige paa Grund af de dermed forbundne store Udgifter.

Mest virksom var dog afdøde Sognepræst, Dr. L. Glahn. Uden den ihærdige og gode Hjælp, han paa forskellig Vis ydede, var Resultatet næppe blevet saa godt og tilfredsstillende som nu.

Snoldelev Kirke rummer nogle Minder, som har været skjult for flere Slægtled og derfor er blevet glemt, nemlig Grave under Kirkens Gulv.

Gennem Arkivstudier er det lykkedes at skaffe Oplysning om ialt 6 Grave inde i Kirken. Sognepræst A. F. Fugl omtaler i 1758—59 fem af disse og nævner Gravstenene over Sognepræsterne Søren Eriksen Assens, Constantin Lydersen Lassen, dennes Enke og Arvinger og Johannes Jakobsen Roskilde. Gravene findes dels i Koret og dels i det øverste af Midtergangen.

Tæt ved Prædikestolen findes en Grav, som bør nævnes i Forbindelse med gamle Dages Begravelsesskikke. I Tiden før

Aaret 1800 fik Herremænd, Bisper, Præster og Degne som Regel Gravplads indenfor deres Sognekirkes Mure, medens Menigmand var henvist til at bruge Kirkegaarden.

Dog har man Eksempler paa, at almindelige Mennesker for Betaling kunde købe sig Ret til at begraves indenfor Kirkedøren.

Ved Undersøgelse, særlig langs den nordre Mur inde i Kirkerne, kan man ofte finde een eller flere Grave med Menneskeknogler.

Kort efter Aaret 1800 udkom en Lov, der forbød al Begravelse indenfor Kirkernes Mure. Kongehusets Medlemmer danner dog en Undtagelse.

Den sidste Begravelse inde i Snoldelev Kirke foregik, saavidt man ved, i Efteraaret 1776. Sognepræst Rachlous Moder havde en Søster, som blev gift med en Apoteker Gottlieb i Kalundborg.

En Søn af dette Ægteskab ved Navn Wincenz David Gottlieb, altsaa Provst Rachlous kødelige Fætter, blev baade Raadmand og Byfoged i Kalundborg. I Efteraaret 1776 var han paa Besøg i Snoldelev Præstegaard, blev syg og døde der. I Stedet for, at den afdøde Raadmand og Byfoged førtes til Kalundborg, sørgede Provst Rachlou for, at hans ansete Fætter fik en standsmæssig Begravelse i Snoldelev Kirke.

Der blev sendt Bud til Kalundborg efter en Kiste, og Raadmanden jordfæstedes den 1ste November 1776. Herom fortæller den gamle Kirkebog ordret følgende: »Hr. Raadmand Gottlieb fra Kalundborg døde i Præstegaarden og ligger i Kirken under Mandsstolene for ved Prædikestolen lige under Vinduet, han var 48 Aar gammel«.

I de efterladte Skifteretspapirer, som fylder ikke mindre end 196 Folioark, findes følgende Regning vedrørende Begravelsen:

Udlagt til Raadmand Gottliebs Begravelse:

Ligkisten 10 Rdl. og Drikkepenge for Svenden, som fulgte herved med den, 2 Mark.....	10 Rdl. 2 Mk. ,, Sk.
Tømmermanden for Stolene og Gulvet i Kirken at optage, sætte og lægge.	1 - ,, - 10 -

Til Sognefogden for Traktement for			
Ligbærerne, nemlig Gaardmændene:			
1 Td. Øl	13 Mk.		
6 Potter Brændevin	6 -		
1 Pund Tobak	1 -		
Hvedebrød	„ -	10 Sk.	
og til Ringerne, nemlig Husmændene:			4 Rdl. 3 Mk. „ Sk.
1 Fjerding Øl	3 -	4 -	
2 Potter Brændevin	2 -	„ -	
1/2 Pund Tobak	„ -	8 -	
Hvedebrød	„ -	10 -	
Degnen for Sang og Opvartning ved Ligbegængelsen			4 - „ - „ -
Vaagekonen, som de 6 sidste Nætter var hos den salig Mand tilligemed en af mine Folk og siden ved Liget til Begravelsen			1 - „ - „ -
	Udlagt ialt		20 Rdl. 5 Mk. 10 Sk.
Herfra afgaar de den salig Mand hos sig havende Penge, som var			15 - 1 - 2 -
	Bliver igen		5 Rdl. 4 Mk. 8 Sk.

Snoldeløv, d. 7' Novbr. 1776.

A. T. Rachlou.

At der heller ikke blev sparet paa de vaade Varer ved Begravelsesgildet, fremgaar af et Bilag, som meddeler, at der fra København blev hentet:

1/2 Anker hvid Vin	3 Rdl.
8 Buteljer rød Vin og 3 Glas	2 - 3 Mk.
4 Buteljer Rom og 2 Glas	„ - 5 -
Ialt	6 Rdl. 2 Mk.

København, d. 31' Oktober 1776.

Mehren.

Et andet Bilag oplyser, at Gravpladsen i Kirken samt Brugen af Kirkeklokkerne ved Begravelsen er blevet betalt med ialt 10 Rdl., der tilfaldt Kirkeejeren paa Benzonseje.

I Kirketaarnet hænger to Klokker, men ingen af dem er de oprindelige. Den ældste kendte Kirkeklokke i Snoldelev bar

Aarstallet 1389 og havde til Indskrift en Bøn paa Latin til Jesu Moder om at beskærme Mennesker saa langt omkring, som Klokken kunde høres.

En Kirkeklokke fra Tiden før 1400 er nu ret sjælden, og denne Klokke holdt ikke til vore Dage, men blev efter 450 Aars Brug omstøbt i København ved Klokkestøber Gamst, hvis Navn den bærer sammen med Aarstallet 1840.

Efterfølgende Oplysninger viser, at Klokken fra 1389 maa have været den største. Muligvis har den anden og mindre Klokke, der vejede $2\frac{1}{2}$ Skippund 5 Lispund = 440 kg, været af samme Alder, men man ved intet bestemt herom; for allerede i Aaret 1602 blev den fjernet fra Kirketaarnet ifølge Befaling fra Kristian den Fjerde ved Kongens Lensmand Peter Basse fra Roskildegaard. I Roskilde Len borttoges ialt 52 Kirkeklokker, som blev omstøbt til Kanoner og Ammunition for ifølge Befalingen at være »till gauffn och beste för Riiger och Lande. Enhuer landz bye Kircke, som hauffuer flere Klocker end een, skall icke niude och beholde uden den største Klocke, med huilken Kirckens tienste tillbørlig kand forrettes«.

I 85 Aar maatte Snoldelev Sogn nøjes med een Kirkeklokke, den omtalte gamle Klokke fra 1389; men i Efteraaret 1687 blev en stør og smuk Malmklokke ophængt ved dens Side, skænket af Kirkens nye Ejer, Højesteretsdommer, Justitsraad Vilhelm Mule. Klokkens Indskrift fortæller, at den er støbt 1687 i København af Ahasverus Koster van der Harte. Desuden bærer den Vilhelm Mules Navn, Titel og Vaabenmærke samt følgende Vers, som er forfattet af Salmedigteren Thomas Kingo med Undtagelse af Versets sidste Linie, der sandsynligvis er tilføjet af Giveren. Verset lyder saaledes:

»Her hænger jeg, som skal til Kirke eder kalde,
tunghørig Sjæle, o staar op og lader falde
al Verdens Sysse; gaar og hører Herrens Røst.
Saa ringer jeg for Lig til eders Sjæle Trøst.
En Mule kosted' mig i denne Efterhøst.«

Disse to Klokker fra Aarene 1687 og 1840 lader endnu deres kaldende Røst lyde over Hedeboegnen.

Kirkens Blytag gjorde Tjeneste til 1814, i hvilket Aar det blev ombyttet med rødt Tegltag. For det gamle Blytag indkom

ialt 166 Rbd. 72 Sk. Sølv, som tildeltes Snoldelev og Tune fælles Skolekasse. Ved Skolekassens Deling i Aaret 1842 overførtes Beløbet i Form af en Obligation til Snoldelev Skolekasse.

I Folkemunde lever den Dag i Dag Mindet om, at der for ca. 100 Aar siden af og til kom »Stjernetydere« til Snoldelev Kirke. De boede dels i Præstegaarden og dels i Skolen under deres Besøg. Traps »Danmark« fortæller kortfattet om, at der tidligere har været et Observatorium i Snoldelev Kirke. Disse

Kirkeklokken fra 1687.

Nationalmuseet fot.

mundtlige og skriftlige Kilder kunde tyde paa, at nævnte Observatorium var af astronomisk Art. Ved nærmere Undersøgelse viste det sig, at det var Gradmaalingens Personale, senere kaldet Generalstaben og nu Geodætisk Institut, der brugte Kirketaarnet som Støtte- og Udgangspunkt for deres Opmaalingarbejde paa Egnen.

Arbejdet begyndte i 1837 og fortsattes i Aarene 1838, 1855 og sidste Gang i 1858. Det foregik fra en Altan paa det øverste af Kirketaarnets Tag ved den østre Gavl, paa hvis øverste Kam var muret en Pille, der var 1,75 m høj. Oven paa denne Pille sad en kvadratisk Granitsten (47 × 47 × 15 cm) som Maalesten (Generalstabssten) fastmuret og forbundet med Taarnets Træværk ved en lang, svær Jerngjord. Herfra foretog Gradmaalingens Personale ved Hjælp af Lyssignaler og Instrumenter Maalinger til en Række Højdepunkter baade i Nærheden og længere borte, f. Eks.

til Mørkemosebjerg Syd for Holbæk, Julianehøj ved Svanholm i Hornsherred, Nicolaj Taarn i København samt Store Møllehøj ved Storehedinge foruden en Mængde nærmere Punkter.

Altanen blev fjernet fra Taarnet senest i Foraaret 1860, medens Maalestenen blev paa sin Plads til Aaret 1878. I dette Aar foretoges en Reparation af Østgavlen samt Ombygning af Vestgavlen, der fra den Tid præges foroven af Munkestenenes røde Farve og gør Snoldelev Kirke kendelig i lang Afstand som Kirken med den »røde Hat«.

Samtidig blev alt Træværk i Taarnet fornyet. Ved denne Lejlighed borttog Haandværkerne baade Maalestenen og den omtalte Pille uden Generalstabens Vidende eller Tilladelse. Enkelte ældre Folk kan endnu huske den Opsigt, det vakte, da en kæmpestærk Murersvend tog den tunge Generalstabssten bort fra sin høje Plads og slyngede den ned paa Kirkegaarden ved den nordre Side, uden at Stenen rørte ved Kirketaget. Stenen, der vejer over 50 kg, laa derefter i nogle Aar op til Kirkens Grund og blev senere brugt som nederste Trappesten udenfor Taarndøren, indtil den fik sin nuværende Plads.

I Forsommeren 1934 blev Stenen synet og genkendt som den gamle Maalesten under et Besøg af Geodætisk Instituts Personale, der ønskede, at den maatte faa sin gamle Plads til Brug ved fremtidige Maalinger.

Den nuværende Kirkegaard, der er 0,54 ha (ca. 1 Td. Land) stor, danner med sin 296 m lange teglhængte Mur en smuk og værdig Ramme om det gamle, højtliggende Kirkehus. Muren om de dødes Have bestaar fornedet af store tilhugne Granitsten, der bærer afvekslende Bælter af Munkesten og almindelige Mursten. Dens fire Sider afbrydes af 2 store Porte og 7 Laager med tilhørende Murstenspiller. I Kirkegaardens sydøstre Hjørne blev i Aaret 1900 et Lighus opført. Tæt herved findes Byens dybeste Brønd, der maaler $16\frac{1}{4}$ m (26 Al.).

I den nyere Tid er Kirkegaarden udvidet baade mod Syd og Vest. Den sydlige Udvidelse foretoges i Aaret 1880. Mellem den gamle Kirkegaards Sydskrænt og den offentlige Vej ved Gaarden »Ysleholm« laa Snoldelev Skole, som i 1880 flyttedes til sin nuværende Plads i den vestlige Del af Byen. Den ledigblevne Jord med tilhørende Skolehave indhegnedes med Mur

Snoldelev Kirke. Midt i Billedet Lighthouse.
Tilhøire Udlængerne af den i 1932 nedrevne Præstegaard.

E. F. fot. 1906.

og brugtes til Kirkegaard, som derved forøgedes med 124 Gravpladser.

Da denne Forøgelse i Tidens Løb viste sig at være utilstrækkelig, udvidedes Kirkegaarden mod Vest i Aaret 1922. Paa det indkøbte Jordstykke laa det gamle, straatækte Hus, der er afbildet paa denne Bogs Forside: Skuespiller Carl Brissons Moders Fødested. Huset maatte nedrives; men et smukt Elmetræ fra dets Have er endnu bevaret paa Kirkegaarden.

Efter den sidste Udvidelse har Kirkegaarden ialt Plads til 857 Grave. Da kun lidt over Halvdelen af disse er taget i Brug, og da Sognets Indbyggerantal efter Folketællingen i 1935 kun udgør 859, vil Kirkegaarden i en lang Aarrække være stor nok for de kommende Slægter.

Paa Kirkegaarden er jordefæstet fire Sognepræster, der omtales andet Sted. For Tegneren Johannes Holbek, Pastor Holbeks afdøde Søn, er der i Familiegravstedet rejst en høj Granitsokkel med en Bronzebuste, som er udført af Billedhugger Rud. Tegner.

Efter Tidens Skik er de fleste Monumenter paa Kirkegaarden opretstaaende. Nu er der imidlertid kommen enkelte Mindesten i liggende Stilling svarende til den Skik, der blev forladt for ca. 70 Aar siden.

Af disse gamle Gravsten er enkelte endnu bevaret, selvom de for længe siden er fjernede fra Kirkegaarden. I Snoldelevgaards Have findes to. Den ene (166×104 cm) ligger paa Græsplænen og er Minde for et Ægtepar fra Snoldelevgaard; Hustruen levede længst, og Stenen er sikkert fra Dødsåret 1839. Hendes Mand, Sognefoged Niels Olsen, nævnes bl. a. ved »Nygaard«s Brand i 1806. Stenens Indskrift lyder saaledes:

»Her hviler Ane Jensdatter, født d. 5. Januar 1769, død d. 4. August 1839. Indgik i Egteskab i Aaret 1791 med Niels Olsen, som døde 1815 efter 24 Aars kærligt Egteskab og deler nu her tilsammen Gravens stille Hvile. De røgted har deres Kald paa Jord med Glæde i Fader- og Moderøje, de stræbte at virke og fornøje, de fandt deres Løn i Englekør«.

Gravens »stille Hvile« blev brudt, da Stenen flyttedes fra Gaardens Gravsted Syd for Vaabenhuset over i Haven. — Her ligger desuden som Bordplade en stor Gravsten (210×115 cm) til Minde om »den hæderbaarne Matrone« Sophia Lissen, død 1723, og hendes to Mænd, J. R. Lange og P. Sørensen, der begge var Købmænd i Roskilde. Stenen er enten solgt fra Kirkegaarden i Roskilde eller bragt til Snoldelevgaard som Følge af Slægtsskabsforhold til de afdøde.

I Hastrup By findes ogsaa nogle store gamle, men slidte Gravsten, deriblandt en, hvorpaa man foruden Aarstallet 1795 kan skimte indhuggede Billeder af Evangelisterne, Jesu Opstandelse, Timeglas og Dødningehoved m. m. Den bruges nu som Dæksel til en Brønd.

I Aaret 1821 blev Kirkegaardsjorden udskiftet til Sognets Gaarde og Huse. En Rest af denne Udskiftning kan i vor Tid findes paa Kirkegaarden, nemlig de saakaldte Ejergravsteder, der ifølge Kirkegaardensloven af 1922 tilhører Kirken, efterhaanden som Gaarde og Huse skifter Ejer. Efter Udskiftningen havde Sognets Jordejere Pligt til at udføre Kørselsarbejde m. m., naar Kirkeejeren krævede det til Kirkegaardens eller Kirkebygningens Vedligeholdelse. Dette Pligtarbejde, som vakte me-

gen Utilfredshed, blev afløst ved et Møde i Roskilde den 28. April 1858, hvor der mellem Parterne opnaaedes Enighed om en aarlig Afgift til Kirkeejeren paa 30 Rdl., der skulde udredes af Sogneforstanderskabets Kasse. Dette Beløb er gaaet i Arv til den nulevende Slægt. Efter at Kirken er bleven selvejende, udbetales der endnu hvert Aar 60 Kr. fra Kommunen til Sognets Kirkekasse.

De ældste historiske Vidnesbyrd om Snoldelev Kirke og dens Ejendomsforhold gaar langt tilbage i Tiden. Saavel Kirkebygningens sandsynlige Tilblivelse i Tiden før Aaret 1100 som den gamle Gravsten fra 1311 og Kirkeklokken fra 1389 viser hen til en fjern Tid. Antagelig har Kirken fra dens ældste Dage staaet i Afhængighedsforhold til Biskoppen i Roskilde og senere tillige til Roskilde Domkapitel. Dette Forhold fremgaar af et endnu opbevaret Bispebrev af 27' April 1396. Ifølge Oplysning fra Lektor, Dr. J. O. Arhning skriver Roskildebispen Peder Jensen Lodehat nemlig i dette Brev, at Domkirkesakristanens Indtægter er saa ringe, at han ikke let kan leve, som det sømmer sig hans Stand.

For at forbedre Sakristanens Indtægter erhverver og til lægger den nævnte Biskop derfor med Roskilde Domkapitels Samtykke Snoldelev Kirke med alle dens Rettigheder til »Roskildesakristanens Bord og til Sakristiet sammesteds«. Til Rettighederne hørte Tiende saavelsom Tilsyns- og Kaldsret (»jus patronatus«). I henved 300 Aar hørte Snoldelev Kirke derefter under Roskilde Domkapitel og styredes af Sakristanen.

Ved Reformationen blev Kongen den egentlige Ejer af alt Kirkegods, men Domkapitlet fik Lov at bestaa i ca. 150 Aar derefter med nogle af de gamle Rettigheder, deriblandt »jus patronatus« til Snoldelev Kirke ved Sakristanen. I Slutningen af det 17' Aarhundrede lod Kristian den Femte bortsælge en stor Del af Domkapitlets Gods. Ved denne Lejlighed skiftede Kirken Ejer, idet Kongen solgte Snoldelev Kirke med dens Tiende, Kaldsret m. m. til en Højesteretsdommer, Justitsraad Vilhelm Mule m. fl., der fik Skøde paa Kirken 19' Marts 1687 og tillige paa Tune, Jersie og Solrød Kirker. Samme Aar skænkede den nye Kirkeejer en Klokke til Kirken i Stedet for den, som Kristian den Fjerde lod borttage i 1602. Slægten

Mule afhændede senere Kirken til Peder Benzon, der ejede den nyoprettede Herregaard Benzonseje, nu kaldet Risbyholm.

Den næste Ejer af Benzonseje, Oberstinde Kirstine Catharina Schumacher, født Leegaard, fik af Benzons Dødsbo Skøde den 26. Juni 1738 saavel paa Herregaarden som paa Ørsted, Daastrup, Karlstrup og Snoldelev Kirker med de dertil hørende Rettigheder.

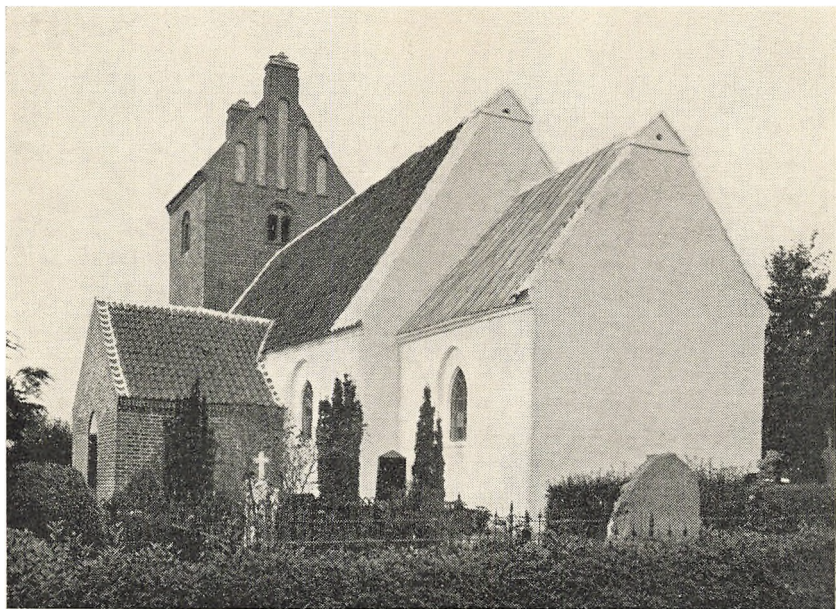
Benzonseje skiftede Ejer mange Gange i Tidens Løb, og Snoldelev Kirke fulgte med i Handelen. I Aaret 1804 købte Sognepræsten i Herlufmagle, Dr. theol. Edvard Sneedorph Hammer, baade Herregaarden og Snoldelev Kirke, som begge blev videresolgt den 15. Februar 1809 til Stadsmægler Johan Chr. Gandil, København. Forbindelsen med Benzonseje løstes den 22' December 1823, da Premierløjtnant i Sætaten P. Gandil særskilt solgte Kirken til Godsejer Heinrich Chr. Valentiner, Geddesdal, for 8000 Rdl. Sølv.

Dennes Søn, Adolf Valentiner, afhændede Kirken den 28' Marts 1845 for 13000 Rdl. Sølv. Til Snoldelev Kirke hørte paa denne Tid foruden Tiende af ca. 257 Tdr. Hartkorn et Jordareal paa 9 Tdr. Land med derpaa værende 4 Huse, de saakaldte Lerhuse paa Hastrup Mark (Matr. Nr. 16 a og b) og Sallev Mark (Matr. Nr. 8 a og b). Jorden ved disse Huse kaldtes Kirkejord. (Se Kortet). Køberen var Gehejmelegationsraad Peter Knudsen, København.

Efter Tidens Skik gav Sælgeren i Anledning af Handelen 5 Rdl. til Snoldelev Sogns Fattigkommission. Familien Knudsen ejede Kirken fra 1845 til 15' Februar 1909, da den blev overdraget til Snoldelev Sogn efter de gældende Regler i Kirkelovene. Som selvejende Kirke er den derefter bleven varetaget af det stedlige Menighedsraad.

TUNE KIRKE

Oprindeligt var Kirken i Tune en romansk Kridtstenskirke med fladt Bjælkeloft. I den gotiske Tid (1200—1500) blev den forlænget mod Vest med Kridt- og Munkesten i vekslende Skifter. I Forlængelsens tykke Nordmur fører en Trappe op til Hvælvingerne.

Tune Kirke.

Nationalmuseet fot.

Kirken er i samme Tid bleven overhælvvet, og der blev tilbygget et Taarn i Vest og et Vaabehus i Syd. Baade Taarnet og Vaabehuset har en Vindeltrappe. Dette sidste er væsentlig opført af Munkesten. Kirken fik kamtakkede Gavle samt et Blytag, hvoraf en Rest endnu er bevaret over Koret.

I Triumfbuen findes baade Nord og Syd for Korbuen en oprindelig rundbuet Fordybning, hvor der i den katolske Tid har været et Sidealter. Den søndre Fordybning er tilmuret. En smuk romansk Granitdøbefont findes i Kirkeskibets Vestparti.

Saavel Altertavlen som Prædikestolen er Billedskærerarbejde fra sen Renæssancetid (o. 1600) og udført paa et Roskildeværksted. Det oprindelige Midterbillede paa Altertavlen forestillede Jesu Indstiftelse af den hellige Nadver. Billedet blev afløst efter 1800 af en Gengivelse af Thorvaldsens Kristusbillede. Dette Skulpturarbejde flyttedes i Aaret 1912 hen ved Orgelet og ombyttedes med et Maleri af Chr. Bang »Hyrden finder Lammet«. Altertavlen indeholder 6 mindre Billeder: Foroven Moses og Døberen Johannes og ved Midterbilledets Sider de fire Evangelister.

Den øverste Indskrift dannes af Ordene: GUDS ORD BLIVER EVINDELIG.

Over Midterbilledet staar der: CHRISTI BLOD RENSER OS AF ALLE SYNDER.

Under Midterbilledet findes følgende: ANNO 1626. Luc. 15,7 KOM HERRE JESUS. Aab. 22,20 IIS.K. MIS.K.

Prædikestolen har fire store, udskaarne Billeder, der gengiver Behudelsen (Luc. 1), Hyrderne (Luc. 2), Kristi Daab (Joh. 1) og Kristi Opstandelse (Marc. 16).

Ved det øverste af Prædikestolen staar Ordene: DERSOM NOGEN TALER HAND SKAL TALE DET SOM GUDS ORD. 1. Petr. 4.

Under Billederne staar der: THI GUDS ORD BLIFFUER BESTENDIGT EVINDELIG. Es. 40.

Ved Siden af Billederne staar fire Figurer, der symboliserer Troen, Kærligheden, Retfærdigheden og Sandheden. En nu fjernet Lydhimmel bar Indskriften: Raab højt, spar ikke, opløft din Røst som en Basune. Es. 58. V. 1.

I den Bue, som skiller Koret fra det øvrige af Kirken, blev der i 1634 opsat et Krucifiks, som hvilede Foden paa en Bjælke og foroven var fastgjort til Hvælvingen. Paa Bjælken stod en latinsk Indskrift, der i Oversættelse lyder saaledes: Han, som hænger paa dette Træ, er død for Verdens Brøde, har nu besejret Døden og hersker overalt som Gud.

1624. Arnold Konradsen Malensted. Stedets Præst.

Da Arnold Konradsens Forgænger døde i Embedet 1625, og Arnold Konradsen først blev ordineret i August 1626, er hans Navn formentlig vedføjet efter 1624. Saavel Krucifikset som Bjælken, det stod paa, er fjernet.

Kirkens Kalk er fra Renæssancetiden (16' og 17' Aarh.). Paa Foden af den er indgraveret et Billede af Kristus paa Korset samt Navnene paa de daværende Kirkeværger: Andris Olsøn og Oluf Mortensøn. Hvis sidstnævnte er den samme som var Kirkeværge ved Snoldelev Kirke i 1598, maa Tune Kirkes Kalk stamme fra Tiden o. 1600.

I Taarnet ophængtes to Klokker. Den mindste, der var fra Aaret 1590, bar følgende Indskrift: Anno 1590 lod Hr. Peder Hanssøn, Sognepræst til Arrie Kierke, tillige med sine Kierke-

Tune Kirkes Indre.

L. Poulsen fot.

Werger Hans Joensøn och Swend Hanssøn støbe thenne Klokke til Arrie Kirches behoff.

Borchat Gelgeter me fecit 1590. (me fecit = gjorde mig).
Byen Arrie er beliggende ca. 12 km Sydøst for Malmø ved Landevejen Malmø—Ystad.

Forbindelsen mellem Egnen her og Skaane var stærk, saalænge Skaane var dansk. Peder Palladius skriver herom, at det kunde ikke nytte at holde Bispevisitats i de østsjællandske Landsbyer i Sildetiden, da Ungdommen var ovre til de store Sildemarkeder i Skanør og Falsterbo.

Den store Klokke, som man ikke kender Alder paa, revnede i 1747 og maatte borttages. I 43 Aar havde Tune kun een Klokke. Kirkeejeren M. W. Giøe, Geddesdal, skænkede i 1790 den nuværende lille Klokke, som i sin Indskrift fortæller herom. Forneden staar Ordene: SOLI DEO GLORIA, der er gengivet paa Dansk øverst paa Klokken — GUD ALENE ÆREN — sammen med Ordene: Støbt af D. C. Herbst, Hofklokkestøber i København.

Klokken fra Aaret 1590 holdt ikke til vore Dage, men blev omstøbt i 1870 af Gamst & Lunds Efterfølgere i København.

En af Taarnets Grundsten i Nordsiden er i den nyere Tid bleven brugt som Højdemærke for Generalstaben.

I den nyere Tid er der sket en Del Forandringer ved Kirkens Inventar. De nuværende Stolegavle med Muslingskaludskæringer stammer fra en Istandsættelse i 1911—17. Altertavlen blev i samme Tidsrum restaureret ved Billedskærerinde, Frk. Mette Mortensen og Kunstmalerinde, Frk. Tony Müller, Gadstrup, under Nationalmuseets Tilsyn. Prædikestolen fik gengivet sine oprindelige Farver ved Kunstmaler Ole Søndergaard og Nationalmuseets Maler, Peter Kr. Andersen. En smukt udskaa-ret Søjle, Luthersøjle, blev i 1917 sat ved Opgangen til Prædikestolen.

Ved den omtalte Sidealterforfyndning i Nordsiden findes nu en meget stilfuldt udskaa-ret Præstestol, der er tegnet i 1932 af Arkitekt O. Langballe, Køge, udført af Billedskærer P. Borre, Havdrup, og malet af Kunstmaler Erik Pedersen, Birkede. Over Døren bærer Præstestolen Indskriften: FRYGT IKKE, TRO KUN.

Paa Forsiden staar der: DET, SOM HERREN SIGER MIG, VIL JEG TALE. 1. Kong. 22,14.

Præstestolen er skænket af en anonym Giver fra Tune Sogn.

I Efteraaret 1937 fjernedes Alterbordets gamle, røde Silkefortæppe og erstattedes med et nyt i grøn Farve prydet med gyldne Stjerner tegnet af Professor K. Gottlob, der ligeledes har tegnet Altergulvtæppet. Samtidig fik Kirken nyt Knæfald, ny Messehagel samt Brudestole. Alterdugen er udført i Hedebo-syning af Egnens Kvinder for en Del Aar siden.

Der har været et Orgel i Tune Kirke længe før Aarhundredskiftet. Det nuværende, som er opstillet paa et Pulpitur i Kirkeskibets Vestside, har 6 Stemmer. Oprindeligt stod dette Orgel i Sct. Jørgensbjerg Kirke og blev i 1923 ombygget af Orgelfirmaet J. Starup & Søn, København. Tæt ved Indgangsdøren hænger en Mindetavle, udskaa-ret af Billedskærerinde, Frk. Mette Mortensen i Gadstrup, over 5 Veteraner fra Tune Sogn. To af disse: Niels Jørgensen og Poul Madsen faldt ved Fredericia den 6te Juli 1849, medens de tre andre: Jakob Knudsen,

Ole Jørgensen og Jens Hansen ofrede deres Liv for Fædrelandet i Krigen 1864.

Efter den store Ildebrand i København i Oktober 1728 udsendte Kong Frederik den Femte ved Landets Biskopper et Opraab til Præster og Degne om frivillige Gaver til Genopførelse af den hærgede Hovedstad. Som Følge af denne Opfordring samledes Herredets Præster og Degne i T u n e K i r k e den 13' December 1728 og tegnede sig ialt for 262 Rdl.

PRÆSTER I SNOLDELEV OG TUNE

Før Reformationen har Snoldelev og Tune Sogne antagelig haft hver sin Præst, der udsendtes af Domkapitlet i Roskilde, hvor de iøvrigt virkede eller havde virket som Vikarer eller Kapellaner.

Man kender ingen Navne til disse katolske Præster med Undtagelse af Magnus sacerdos (= den store Præst), der antages at have været Præst i Tune i det 14' Aarhundrede. Hans Gravsten ligger ved Vaabenhusdøren i Tune Kirke.

Skikken at udsende Præster fra Roskilde til Landsognene maa antages at have varet en Tid efter Reformationen, thi om de fire første navnkendte Præster fra denne Tid staar følgende i den gamle Kirkebog: »Disse 4 Guds Mænd boede i Roskilde, da her ey var Præstegaard«. Domkapitlet havde ved Sakristanen baade Tienderet og Kaldsret til Snoldelev og Tune Kirke en Tid efter Reformationen.

I Aaret 1572 blev Snoldelev og Tune Sogne sammenlagt ifølge Kapitelsvedtægt, d. v. s. Roskilde Domkapitel vedtog dette, men antagelig i Samraad med eller efter Tilskyndelse af Biskoppen og Kongen. For Snoldelev og Tune Sogne skulde Tiende og andre kirkelige Ydelser nu indgaa i en Art Fællesfond til Præstelønning, Kirkernes Vedligeholdelse m. m., ligesom Sognene herefter skulde have fælles Præst.

Efter Reformationen har Snoldelev-Tune haft 24 Præster, men Fortegnelsen i de gamle Kirkebøger over Sognepræster omfatter kun 22 Personer, fordi Hans Clausen Højelse og Provst Rachlou virkede som Præster i to Perioder. I det følgende

omtales disse Præster i Forbindelse med Begivenheder, der knytter sig til dem.

Som Regel fik de katolske Præster, der ved Reformationen antog Luthers Lære, Lov til at blive i deres Embede. Dette er maaske Forklaringen paa, at vi intet ved om, hvem der i de første 10 Aar efter Reformationen var Præst i Snoldelev.

1. Anders Madsen (1546—1585). Efter at have været Sognepræst i nogle Aar udnævntes han til Provst i Tune Herred. I Aaret 1573 tog han sin Søn Ole Andersen til Kapellan, men virkede til sin Død i 1585.

2. Ole Andersen var Sognepræst fra Maj 1585 til Slutningen af September samme Aar ($\frac{1}{5}$ — $\frac{30}{9}$ 1585).

3. Niels Mariager ($\frac{1}{10}$ 1585— $\frac{1}{5}$ 1593) havde tidligere været Hører ved Roskilde Latinske Skole.

4. Søren Eriksen med Tilnavn Assens ($\frac{1}{6}$ 1593— $\frac{22}{6}$ 1619) havde ogsaa før været Hører ved Katedralskolen i Roskilde. En endnu opbevaret Skrivelse af 10' Maj 1593 fra hans Haand viser hans Afhængighedsforhold overfor Domkapitlets Sakristan, Sognepræst, Magister Morten Pedersen. I Skrivelsen nævnes bl. a., at Søren Eriksen Assens i Afgift til Sakristanen forpligter sig til at yde 2 Pund Byg (= 6 Tdr.), 3 Lam og 3 Gæs hver Sct. Michaelsdag.

Aaret efter hans Tiltrædelse fik Snoldelev Kirke sin nuværende Prædikestol, som bærer hans Navnetræk S. E. i sammenslynget Form. Paa Snoldelev Kirkes Sølvdisk af 1598 findes Søren Eriksen Assens Navn indgraveret paa Latin. Ligesom Anders Madsen blev Søren Eriksen Assens Provst i Tune Herred. Han døde i 1619. Over hans Grav i Snoldelev Kirke i Korets søndre Side ligger en Marmorsten med latinsk Indskrift, der i Oversættelse lyder saaledes: Over den fromme, velærværdige og lærde Mand, Hr. Søren Eriksen Assens, som i sit Livs 56' Aar, i sit hellige Embedes som Provst over Tune Herred 26' Aar og i sit 3' Ægteskabs 8' Aar med den fromme og salige Kvinde Dorothea, med hvem han havde 6 Børn, og som, efter at hans Livs Dage var tilendebragt, d. 22' Juni 1619 stille udaandede i sin Herre Jesus og i Haab om en herlig Opstandelse, hviler under dette Marmor, satte hans Livs Arvinger et velfortjent Minde.

Gadeparti fra Snoldelev med Pastor Glahn.

E. F. fot. 1906.

5. Herman Christensen med Tilnavn Wiborg (1619—1625). I hans Tid er der formentlig blevet bygget en Præstegaard i Snoldelev.

6. Arnold Konradsen med Tilnavn Malensted (1625—1644). Hans Navn findes paa Sygekalken af 1641 og blev sat paa et Krucifiks i Tune Kirke fra 1624. Desuden ses hans Navnetræk i Snoldelev Kirke paa den øverste Stolegavl i Kirkens Nordside: H. A. K. — Hr. Arnold Konradsen. Den næste Stolegavl bærer hans Hustrus Navnetræk: K. SD., men man kender ikke hendes Navn.

7. Erik Andersen med Tilnavn Norbag (1657—1665), Kapellan i Gadstrup-Syv Pastorat 1641—1657. Efternavnet Norbag tyder paa, at han stammede fra Norge. Han døde i 1665, men hans Hustru, der hed Cecilie Bartholinsdatter, overlevede ham.

8. Johannes Jakobsen med Tilnavn Roskilde ($14/12$ 1665— $26/8$ 1680), Kapellan i Himmelev 1662—65, døde i Embedet og jordefæstedes i Snoldelev Kirkes Midtergang tæt

ved Koret. Hans Gravsten er lige saa bred som Gangen og bærer en latinsk Indskrift, der i Oversættelse lyder saaledes: Dette Gravmæle er over den velærværdige og højlerde Hr. Johan Jakobsen, først Medtjener i Himmelev i 3 Aar, dernæst Snoldelev og Tunes mest trofaste Sognepræst gennem 3 Lustra (= 3 Femaar). Han var 2 Gange gift, først med hans højsalig Formands Hr. Erik Andersens Enke Cecilie Bartholinsdatter, den hæderligste Matrone, som efter 2 Aars meget behagelige Samliv gik bort uden Afkom. Med sin sidste Hustru Inger Niels Charisiidatter (= fra Karise), den meget dygtige Matrone, havde han otte Børn, af hvilke 2 Tvillinger, hvis Livslys udslukkedes i Moderens Liv, hviler her sammen med Broderen Johan Johansen, der ledsagede den afdøde Moder i Døden og næppe naaede en Alder af 6 Aar. Disse Ægtefolk, de behageligste Fæller saavel i Kærlighed som i Arbejde, lode efter sig et tungt Savn og et fromt Minde, og den ene overlevede ikke længe den anden, thi han døde Aar 1680 d. 26' August i en Alder af 45 Aar, hun Aar 1681 d. 27' Marts i en Alder af 37 Aar.

9. Manderup Steensen (³⁰/₈ 1680—²²/₁₀ 1697) havde været Sognepræst i det skønne Tybjerg, Præstø Amt (1678—80). Han var først gift med sin Formands Datter Ingeborg Johansdatter Roskilde. Efter hendes Død giftede han sig med Ingeborg Gregersdatter, der overlevede ham og døde i Ejby ved Køge i Marts 1711. Med hende fik Manderup Steensen tre Sønner, som i Skiftedokumentet af ¹³/₇ 1698 nævnes med Navnene Casper, Gregers og Steen.

Offentlig Skriftemaal i Kirken var ingen Sjældenhed i disse Tider. En Søndag i Aaret 1683 hændte det i Tune Kirke under Manderup Steensens Prædiken, at Anders Olsen Skaaning og hans Kone kom i Skænderi og Slagsmaal. Et saa groft Brud paa Kirkefreden kunde ifølge Tidens Skik ikke gaa upaataalt hen. De to Syndere maatte derfor en af de følgende Søndage skrifte deres grove Fejl i hele Menighedens Paahør, skønt Tildragelsen ikke var foregaaet i det skjulte.

10. Magister Hans Clausen med Tilnavn Højelse (⁶/₁₁ 1697—¹⁵/₈ 1714) var en Præstesøn fra Højelse ved Køge, gift med Anne Lisbeth Mule, der døde 1744 i en Alder af 85 Aar. I hans Embedstid forefaldt flere offentlige Skriftemaal.

Saaledes nævner Kirkebogen i Aaret 1710, at 6 Mænd og 3 Koner fra Hastrup maatte staa aabent Skrifte i Snoldelev Kirke, fordi de havde forsøgt at opklare et Tyveri ved at »lade Soldet løbe rundt med en Saks udi«. Dette gik for sig paa den Maade, at man anbragte et Sold paa Spidsen af en Uldsaks og nævnte Navnene paa de for Tyveriet mistænkte Personer. Hvis man traf det rette Navn, mente man, at Soldet kom i rundgaaende Bevægelse og vilde standse saaledes, at den i Soldet liggende Saks pegede i Retning mod Tyvens Bopæl.

I Aaret 1714 tog Magister Hans Clausen Højelse sin Afsked og efterfulgtes den 15' August samme Aar af

11. Magister Poul Christensen med Tilnavn Hervelev (1714—1714), som havde været Kapellan i Præstø-Skibbinge, men døde i Køge samme Aar, han var kaldet til Embedet i Snoldelev-Tune Pastorat.

12. Magister Hans Clausen Højelse (1714--²¹/₁₂, 1735) tiltraadte under disse Forhold sit Embede paany med Ret til at holde Hjælpepræst. I April 1716 antog han Magister Constantin Lydersen til Kapellan og fungerede paa denne Maade som Sognepræst i hele 38 Aar.

13. Magister Constantin Lydersen Lassen (1735—²³/₁₁ 1746) overtog Sognepræsteembedet efter 20 Aars Kapellantid. Om hans Familieliv taler hans Gravsten, der ligger midt i Koret i Snoldelev Kirke. Indskriften meddeler, at Magister Constantin Lydersen Lassen, som var ordineret til Vice-Pastor den 29' April 1716, blev Sognepræst 21' December 1735. Hans første Hustru var hans Formands, Magister Hans Clausen Højelses eneste Datter Elisabeth Mule Højelse. Med hende havde han 15 Børn: 7 Sønner og 8 Døtre, hvoraf 2 Sønner og 2 Døtre overlevede ham. Hun døde i Barselseng 23' Marts 1741 i sit 42' Aar. Den anden Hustru Walborg Maria Mariager levede han med i 5 Aar og havde med hende 1 Søn og 2 Døtre. Han døde 23' November 1746 i sit 56' Aar og sit 30' Embedsaar. Hans Enke er begravet i Korets Nordside, og hendes Gravsten bærer den korte Indskrift: »Salig Magister Lassens Enke og Arvinger«.

14. Adam Frederik Poulsen Fugl (²³/₁₂ 1746—²⁴/₂ 1769), født i Assens, var Degn i Haarby, Odense Amt, før han

blev Sognepræst i Snoldelev-Tune Pastorat, gift med Cathrine Marie Møgensdatter Marsvin, havde 2 Døtre, hvoraf den ene, Susanne Elisabeth Fugl, blev gift med Degnen i Karlslunde, Christian Lehman Haaber, der senere blev Sognepræst i Val-lensbæk. Efter sin første Hustrus Død giftede Pastor Fugl sig med Elisabeth Pedersdatter Fodslet fra Langeland. Hun over-levede sin Ægtefælle og døde $\frac{3}{4}$ 1779.

Da Herredsprovst Lorentzen af Karlslunde var svag af Helbred, brugte han Pastor Fugl som sin Repræsentant ved Landemoderne i Roskilde i Aarere 1761—65.

Naar Beskrivelserne af Kirkerne i Snoldelev og Tune giver mange Oplysninger om Tiden efter Reformationen, skyldes det væsentlig Pastor Fugls udførlige og endnu opbevarede Indberetning fra 1758—59. Pastor Fugl døde i Embedet $\frac{24}{2}$ 1769.

15. A n d r e a s T a m d r u p R a c h l o u (1769— $\frac{12}{9}$ 1787), født $\frac{4}{6}$ 1741 i Korsør som Søn af Kapellan Peter Helt Rachlou og Hustru Kirstine Tamdrup. Student fra Slagelse Latin-skole 1761, teologisk Kandidat 1763, juridisk Eksamen 1768, Sognepræst i Snoldelev-Tune fra Pinsedag 1769, da han holdt sin Tiltrædelsesprædiken.

I Aaret 1787 maatte Pastor Rachlou, som han selv skriver i Kirkebogen, tage sin Afsked »paa Grund af en paaholdende Asthma«. Der tillagdes ham en aarlig Pension af 300 Rdl. Rachlou blev boende i Snoldelev paa »Nygaard«, som han havde købt i 1776. Under sin ufrivillige Ledighed blev han i 1790 udnævnt til Provst i Ramsø og Tune Herreder og foretog en Udenlandsrejse i 1792. Desuden skrev han en teologisk Af-handling, der er omtalt andet Sted, og brugte iøvrigt Tiden som Agrar og »klog Mand«. Indtil han blev genindsat, fungerede:

16. P e t e r A d o l f K n u d s e n ($\frac{12}{9}$ 1787— $\frac{22}{11}$ 1802), født i København, teologisk Kandidat 1786, Sognepræst i Snoldelev og Tune fra $\frac{12}{9}$ 1787, gift med en Købmandsdatter fra Ham-borg, Sophie Frederikke Oppenheim, der var en døbt Jødinde.

De fik 2 Sønner og 3 Døtre. Efter Hustruens Død i 1798 giftede Pastor Knudsen sig i Aaret 1800 med Dorothea Elisa-beth Rude, Datter af Slotsgartner Gabriel Rude og Hustru Gertrud Gøtsche, Vallø.

I dette Ægteskab blev Børneflokken forøget med 4 Sønner

og 3 Døtre. Pastor Knudsen levede i Rationalismens Tid og var præget deraf. Biskop Balle skriver i sin Visitatsbog følgende om Pastor Knudsen efter en Visitats i Snoldelev i Juli 1800: »Sognepræsten, Hr. Knudsen, prædikede over Eph. 6,4 frugtbart og tydeligt, — men uden Christendom«.

I Efteraaret 1802 forflyttedes Pastor Knudsen til Skelby-Geddesby paa Falster, hvor han døde $13/1$ 1820.

17. Andreas Tamdrup Rachlou ($31/12$ 1802— $26/4$ 1811) overtog nu atter sit gamle Embede efter at være helbredet for sin Sygdom. Han var gift to Gange, først med Christiane Paulin, der var Datter af Sognepræst til Klinte og Grindløse paa Fyn Jørgen Paulin og Hustru Anna Elisabeth Hagedorn. Hun døde $3/9$ 1794. Senere giftede Provst Rachlou sig med Helene Nørsing, Enke efter Skræddermester Jens Schönberg i København. Ægteskabet var barnløst. En Plejedatter ved Navn Andrea Albertine blev gift med Selvejer, Procurator H. P. Salmon, Langelodsgaard, Snoldelev Mark.

Rachlou tog sin Afsked som Provst og Sognepræst den 26' April 1811 og døde i Snoldelev — formentlig i den nuværende Nygaard — Natten mellem 22' og 23' April 1812.

Antagelig er han begravet paa Snoldelev Kirkegaard i det Gravsted, som fra gammel Tid har hørt til Nygaard. Hans Enke overlevede ham i mange Aar og døde i Køge den $15/10$ 1842.

Provst Rachlous Liv og Gerning formede sig paa en ikke helt almindelig Maade med en Rigdom af interessante og mærkværdige Begivenheder, som vil blive omtalt i et særligt Afsnit af denne Bog.

18. Hans Torp Hansen ($13/11$ 1811— $26/11$ 1830), Urmagersøn fra København, Student 1797, teologisk Kandidat 1802, Præst 1807 ved daværende Sct. Hans Hospital og Claudi Rossets Stiftelse i København, 1808 ved Københavns Almindelige Hospital og Kirken i Abel Cathrines Boliger, samtidig Lærer ved Det kongelige Opfostringshus.

Han havde her i det væsentlige sin Gerning blandt de Mennesker, som var kommen paa Skyggesiden enten ved Sygdom eller Fattigdom, og det vil med dens Tids Hygiejne og sociale Forhold sige noget helt andet end i vore Dage. Efter nogle Aars Gerning under disse Forhold søgte han ud til det mere stille Liv i en Landsbypræstegaard.

Han blev kaldet til Snoldelev-Tune Præsteembede $13/11$ 1811. I 1808 holdt han Bryllup med Ane Petronelle Jacobsen og fik med hende 4 Sønner og 2 Døtre.

Pastor Hans Torp Hansen blev $26/11$ 1830 forflyttet til Bregninge-Bjergsted i Holbæk Amt, hvor han døde $20/7$ 1834. Han omtales som en from og god Mand, der var almindelig afholdt.

19. Søren Sørensen ($2/3$ 1831— $24/4$ 1864) er født $15/9$ 1790 i Vindinge Sogn paa Fyn, hvor Faderen Jakob Sørensen var Lærer, blev Student fra Odense Latinskole 1810, teologisk Kandidat 1817 og $14/3$ 1817 kaldet til Præst i Onegjerde, Norderø paa Færøerne.

Pastor Sørensen blev den $8/7$ 1829 Provst over Færøerne. Han satte sig et overordenligt smukt Minde paa vore nordlige Atlanterhavsøer. I Norderø Embedsjournal er der nemlig skrevet følgende om ham: »Han blev ved sin Embedsførelse saavel som ved sit øvrige Forhold en afholdt Mand af høje og lave. Han var ogsaa overordentlig agtet og yndet af sine Menigheder, hvis Kærlighed og Hengivenhed han vidste at vinde. Han lever endnu den Dag i Dag i kærlig og erkendtlig Erindring, og hans Minde vil vist nok vedblive at leve i velsignet Ihukommelse her i Menighederne i rum Tid«.

Disse Ord passer godt sammen med, at ældre Folk paa Norderø endnu i 1936 omtaler Onegjerdes Sognepræst fra denne Tid som »den gode Sørensen«.

Undervisningen i de færingske Skoler saavel som Oplysningen ad boglig Vej for unge og ældre havde ogsaa hans Interesse. I Taknemlighed for det Pionerarbejde, han paa dette Omraade udførte, er hans Billede nu bleven ophængt i Bibliotekssalen i Thorshavn.

Provst Sørensen blev den $2/3$ 1831 kaldet til Præst for Snoldelev og Tune Menigheder, udnævnt til Provst i Ramsø og Tune Herreder den $27/7$ 1846 og fratraadte den $24/10$ 1858 som Provst efter 12 Aars trofast og dygtigt Arbejde, blev Ridder af Dannebrog 1854, var en lang Aarrække Formand for Snoldelev og Tune Sognes Fattigkommission og Sogneforstanderskab, der dannede Begyndelsen til det senere Sogneraad.

Som Amsraadsmedlem i Roskilde Amt tog han desuden virksom Del i Egnens offentlige Sager. Hans Interesse for Old-

tiden gav sig tydelig Vidnesbyrd ved Udgravning af Præstegaardsmarkens Høje og ved Indsendelse af mange Oldtidsfund til Museet i København.

En Karakteristik af Provst Sørensen som Prædikant kan læses i det nylig udgivne Værk: »J. P. Mynsters Visitatsdagbøger 1835—1853«. — Her skriver Biskop Mynster følgende:

»1835: Den 25de Juni visiterede jeg i Snoldeløv Kirke. Kirken er stor og ret smuk, tilhører, ligesom Annexkirken, Gieddesdal (nu Proprietær Valentiner).

Provst Sørensen, tilforn paa Færøerne, prædikede over Math. 11,29—30: »Lærer af Jesus alle tilhobe!« Prædiken ret god, en kraftfuld, smuk Stemme, Foredraget noget stødende, d. v. s. Ordene stødes frem, hvilket sædvanlig sker, hvor Prædiken læses af Papiret.

Ungdommen svarede meget vel. Præsten katechiserer nogenledes. —

1843: Den 14de Juli visiterede jeg anden Gang i Snoldeløv Kirke. Sognepræst Provst Sørensen prædikede over Ezech. 18,4: »Hvorledes baade Forældre og Børn bør stræbe at føre hinanden til Gud?«

Ligesom forrige Gang. Ungdommen talrig, den svarede ret godt, just ikke med nogen Færdighed, men med ret god Eftertanke. —

1851: Den 4de Juni visiterede jeg tredje Gang i Snoldeløv Kirke. Kirken tilhører nu Conferensraad Knudsen, den er smuk, lidt mørk og meget vel vedligeholdt. Provst Sørensen prædikede over Math. 11,28: »Gaa til Jesum — i enhver Alder — i enhver Tilskikkelse«. Udførelsen meget triviel og ufyldstgørende. Stemmen er bleven utydeligere.

En Del Ældre og en meget talrig Ungdom var tilstede, hvilken svarede særdeles godt. — Provstens Katechisation var ret god, men just ikke levende«. —

Provst Søren Sørensen.

Om Bispevisitaterne i Ramsø Tune Herreder 1851 skriver J. P. Mynster til Slut:

»I det Hele har jeg havt megen Fornøjelse af min Visitats i disse Herreder. Provsten er meget accurat og sindig. Præsterne næsten alle agtværdige Mænd. Flere af dem meget forstandige, og et Par begavede.

Skolevæsenet i det Hele i god Stand. »Hedeboerne« er et skikkelig Folkefærd: Christendoms-Kundskab overalt temmelig færdig, og i mange Menigheder meget god Eftertanke. Mange opmærksomme, vakre Mennesker baade blandt Gamle og Unge. Præsterne leve i god Forstaaelse, de Fleste af dem i ret god Forfatning: ingen Præstegaard kan egentlig kaldes forfalden, og Haverne er næsten alle ret smukke.« —

Provst Sørensen var gift med Else Mathea Petersen, Enke efter Grosserer Christoffer Fog. I deres Ægteskab fik de 9 Sønner og 3 Døtre, hvoraf 10 fødtes paa Færøerne, medens de to sidste døde som Spædbørn i Snoldelev.

En af Sønnerne, Halvdan, fik Hjernebetændelse som to-aarig, overlevede Sygdommen, men var fra nu af sindssyg; han døde paa Roskilde Amtssygehus 47 Aar gl. Der fortælles om ham, at han som Barn ofte gik i Snoldelev Præstegaardshave og pryglede løs paa Træerne med en Kæp.

Provst Sørensen døde den $25/4$ 1864 i en Alder af $73\frac{1}{2}$ Aar og blev begravet 30' April ved Kirkens Østgavl tæt ved det Alter, ved hvilket han havde tjent Kirkens Herre og Snoldelev Sognemenighed i 33 Aar.

Her hviler ogsaa hans Enke, der døde i 1876. Som ung var Provst Sørensen Løjtnant ved Livgarden. I Snoldelev Sogn lever endnu Mindet om Provst Sørensen som en høj, kraftig og statelig Mand med en klog og myndig Optræden.

20. Hans Wexels Krog-Meyer ($12/8$ 1864—1879), født i Christiania $31/5$ 1805. Faderen Peder Krog-Meyer var dengang Overlærer ved Christiania Skole, blev senere Dr. theol. og Biskop over Als-Ærø Stift. Moderen hed Frederikke Vilhelmine, f. Wexels. Krog-Meyer blev teologisk Kandidat 1831, ordineret samme Aar, bestyrede Sognepræsteembedet i Ulkebøl paa Als i Naadensaaret, overtog Embedet $7/11$ 1832 og $30/11$ d. A. gift med Johanne Sophie v. Gørz. — Medens

Krog-Meyer var Præst i Ulkebøl, var han tillige i en Aarrække Lærer i Dansk og Religion for Prinsesserne af Augustenborg.

Krog-Meyer var en varmhjertet dansk Mand og en varm Tilhænger af Tanken om Nordens Enhed, hvilket ogsaa satte sig Spor i Snoldelev. Han blev i 1840 Ridder af Dannebrog og i 1849 Ridder af den svenske Vasaorden.

Den $\frac{1}{8}$ 1864 blev han afskediget fra Embedet af den prøjsiske Regering, da han nægtede at aflægge den for Embedsmænd foreskrevne Troskabsed til det tyske Rige. Den $\frac{12}{8}$ s. A. blev Krog-Meyer kaldet til Snoldelev-Tune. Han tog sin Afsked 1879 efter 15 Aars Præstegerning her.

Da Krog-Meyer rejste fra Ulkebøl, medtog han sit store Dannebrogssflag, hvorefter er fortalt nærmere under: »Flaget fra Ulkebøl«. Fra Ulkebøl medførte Pastor Krog-Meyer ogsaa tre unge Træer, en Bøg, en Birk og en Gran, som han plantede i Snoldelev Præstegaardshave, hvor de nu staar som Symboler paa de tre nordiske Lande: Danmark, Sverrig og Norge.

Disse Ting — Flaget og de tre Træer — er betegnende for Krog-Meyers Kærlighed til Fædrelandet og hans Ønske om skandinavisk Forstaaelse og Samarbejde.

I Snoldelev mindes endnu enkelte Pastor Krog-Meyer, og han har ogsaa her efterladt sig et godt Minde, selv om det ikke staar i den Eventyrglans som i Ulkebøl, hvor han i de mørke Aar, som fulgte efter Krigen 1864, kom til at staa som Symbolet paa alt det, de dernede længtes efter — Danmark og dansk Kristendom. Efter sin Afsked 1879 fraflyttede Krog-Meyer Snoldelev. Han døde 1883 og efterlod sig ingen Børn.

21. Christian Ohnsorg Holbek ($\frac{28}{4}$ 1879— $\frac{16}{5}$ 1905) er født 15. November 1833 paa Bygholm ved Horsens som Søn af Godsforvalter, senere Ejer af Albæk Hovedgaard ved Aalborg, Niels Holbek og Hustru Vilhelmine Cathrine, f. Stenstrup, blev

Pastor Krog-Meyer.

Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1852, maatte af Helbredshensyn i 7 Aar afbryde sine Studier og rejste i disse Aar bl. a. i Skotland, England, Frankrig og Tyskland, hvor han flere Steder arbejdede ved Landbruget. Han genvandt ved dette frie Liv sit Helbred og kunde fortsætte sine Studier, saaledes at han den $24/6$ 1864 blev teologisk Kandidat med første Karakter. Som ung Teolog kom Holbek i nær Forbindelse med den nystiftede Københavns Indre Mission.

Han overværede Vilhelm Becks Prædiken ved Stiftelsesfesten den 15' Februar 1865 i Garnisons Kirke, hvor ogsaa Præsterne N. G. Blædel og Rudolf Frimodt talte, og følte sig straks draget mod dette Arbejde.

Holbek blev — sammen med en anden ung Teolog, R. Volf, den senere Stiftsprovst i Store Heddinge — Medlem af den første Bestyrelse for Indre Mission i København. Han blev af Vilhelm Beck og Johannes Clausen opfordret til at blive Foreningens Sekretær og havde stor Lyst dertil, men udbad sig en Maanedes Betænkningstid for at raadføre sig med Gud og sin Samvittighed, om han turde paatage sig et saa anstrengende Arbejde.

Svaret kom tydeligt nok. En Dag da Pastor Holbek stod og talte paa et af Københavns Hospitaler, hostede han Blod op og følte sig syg. Hans Læge paabød ham nogen Tids fuldstændig Ro og raadede ham derefter til at søge sin Gerning paa Landet.

Dermed var Planen om Sekretærgerningen skrinlagt. Men Pastor Holbek blev alle Dage en trofast Ven af Indre Mission, var ofte Indleder ved Forhandlingerne paa Missionens store Møder, skrev Prædikener til Indre Missions Tidende og vedligeholdt stadig Forbindelse og Venskab med Vilhelm Beck, der flere Gange prædikede i Snoldelev Kirke.

I 1867 blev Holbek Kapellan i Aarby ved Kalundborg og $14/10$ 1874 Sognepræst i Serup og Lemming ved Silkeborg, hvorfra han den $28/4$ 1879 kaldedes til Snoldelev-Tune. Blev den $21/3$ 1867 gift med Ludovika Marie Frederikke Thune, f. $23/2$ 1837 i Gauerslund ved Vejle som Datter af Sognepræsten Jacob Thune og Hustru Christiane Terkeline, f. Hvid.

Holbek maatte hele sit Liv kæmpe med Svagheder og Syg-

domme, meget svage Øjne, daarligt Bryst og Mave — Svagheder, som hver for sig kunde have gjort en mindre energisk Mand træt og modløs; men han kæmpede tappert med utrættelig Energi mod alt dette og naaede at blive over 78 Aar gl. og kunde staa i aktiv Præstegerning til sin Dødsdag.

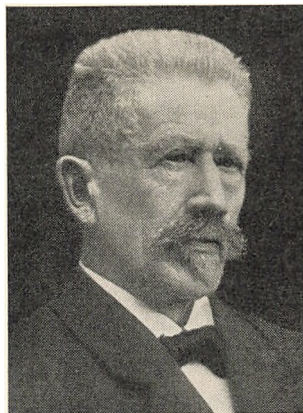
Et lille Træk, som viser, at Pastor Holbek var en Mand med Sans for Humor, kan vi ikke nægte os Fornøjelsen af at gengive. Pastor Holbek var flittig til at besøge sine Sognebørn, og en Dag paa en af disse Vandringer mødte han udfør Søholmsgaard i Hastrup »Den lille Peter Olsen fra Tune«. Samme Peter Olsen var i en Aarrække almindelig kendt her paa Egnen for adskillige »Genistreger«. Idet P. O. mødte Holbek, standsede han og tog sin Hat dybt af, idet han sagde: »Store Aander mødes!« — Pastor Holbek lo hjerteligt, da han genfortalte dette Møde.

Nu afdøde Sognefoged og Gaardejer Jens Mikkelsen af Serup har i sin Dagbog optegnet følgende karakteristiske Træk om Pastor Holbek fra hans første Præsteaar:

»Pastor Holbek var, før han kom til Serup, Kapellan i et Embede ved Kalundborg. Der boede en Grev Lerche i Pastoratet, og han var vant til at gaa til Alters for sig selv og ikke sammen med andre dødelige.

En Dag, kort Tid efter, at Holbek var kommet til Sognet, traadte Grevens Kammertjener ind i hans Stue med et stort Brev, som han gav Præsten. Holbek brød Brevet op og læste det igennem. »Vil De hilse Greven, at jeg skal komme op at tale med ham«. Kammertjeneren studsede lidt, men maatte gaa med den Besked. Brevet havde indeholdt en Tilsigelse til Præsten om at holde Altergang en bestemt Søgnedag og paa et bestemt Klokkeslet for Greven, og det vilde han dog nok først tale med Greven om, hvorfor han gik op paa Slottet.

Han blev ført ind i et Værelse, hvor Greven og Grevinden

Pastor Chr. O. Holbek.

opholdt sig. Barometeret stod aabenbart paa Uvejir — Greven gik med hastige Skridt op og ned ad Gulvet, og Grevinden saa alt andet en glad ud.

»De har ønsket at tale med mig«, sagde Greven.

»Ja«, svarede den unge Kapellan, »jeg vil nemlig gøre Greven opmærksom paa, at jeg ikke er Deres Huskapellan, som De saaledes kan give Ordre til at holde Altergang for Dem og Deres Familie. Jeg er først og fremmest Herrens Tjener, og som Herrens Tjener skal jeg først lyde min Herre, og dernæst er jeg Menighedens Tjener. Hvis Greven vil gaa til Alters hos mig, maa De komme om Søndagen sammen med den øvrige Menighed og deltage i Altergangen«.

Nu kan det nok være, der blev et Hus. Greven tog paa Vej, han var blevet alvorligt vred, og Grevinden græd, men Holbek holdt fast ved sin Beslutning, og de skiltes.

Men hvad sker? Næste Søndag mødte Greven og Grevinden i Kirken og gik til Alters sammen med den øvrige Menighed. —

Man maa glædes over den djærve unge Præst, der var saa standhaftig, — og at Greven ydmygede sig, var jo ogsaa godt og rigtigt.

Der opstod efter dette et hjerteligt Venskab mellem Greven og Præsten. En Tid efter kom Greven kørende med et smukt Køretøj, som var en Venskabsgave til Præsten, og da Holbek blev forflyttet til Serup og skulde overtage Præstegaarden, modtog han af Greven 4000 Kr. til Istandsættelse af Gaarden.

Hvis Holbek ikke havde staaet fast paa Sandhedens Grund, men havde smigret, bukket og skrabet for Greven, saa havde man næppe set saa herlige Resultater«.

— Efter 26 Aars Gerning i Snoldelev-Tune tog Holbek sin Afsked ¹⁰/₅ 1905 og flyttede til København. Som Menneske havde han sine Kanter. Han hørte ikke til den glatte og smidige Slags. Dog meget bør her retfærdigvis tilskrives hans plagefulde Sygdomme; men at han var en alvorlig, nidkær og samvittighedsfuld Præst, vil ingen, der har kendt ham, kunne benægte.

Holbek var 72 Aar, da han flyttede fra Snoldelev, men hans energiske Natur egnede sig ikke til en Emeritustilværelse. Fra Nytaar 1906 var han konstitueret Præst ved Abel Catrines Stiftelse i København. Her virkede han blandt de gamle Beboere

i Stiftelsen, talte om Søndagen i Stiftelsens lille Kirke, og saaledes var han i fuld Aktivitet lige til sin Død den $22/1$ 1912. Fru Holbek døde $16/12$ 1916 i København. De ligger begge begravet paa Snoldelev Kirkegaard, hvor Holbeks gamle Menigheder har sat et smukt Minde paa deres Grav.

Pastor Holbek havde 3 Døtre og 2 Sønner, hvoraf Forfatteren og Tegneren Johs. Holbek er omtalt andetsteds i Bogen.

23. Ludvig Glahn ($24/8$ 1905— $18/10$ 1931), født $16/7$ 1861 i København, Søn af Generalmajor Henrik Glahn og Hustru Christiane Louise, f. With, Student fra Borgerdydskolen 1878, teologisk Kandidat $28/1$ 1885 med 1' Karakter. Han blev snart en meget søgt Manuduktør for de unge Studenter, alt imedens han, som den Forskernatur han var, uddybede sine egne Kundskaber. Han foretog en Studierejse til Tyskland og Italien og deltog med Hæder i Konkurrencen om Professoratet i gammeltestamentlig Eksegese i 1891. L. Glahn og J. C. Jacobsen var Favoritter, men Jacobsen gik af med Sejren. Det var vist en stor Skuffelse for Glahn, at han ikke fik Lov at gaa Universitetsvejen, hvortil han havde saa udmærkede Forudsætninger.

Han søgte nu over i praktisk Præstegerning og blev $1/10$ 1892 kaldet til Sognepræst i Vejstrup, Syd for Kolding, hvor han fik de nationale Brydninger mellem Dansk og Tysk paa nærmeste Hold.

Pastor Glahn blev den $1/12$ 1891 gift med Vilhelmine Ernesta Varming, f. $7/2$ 1863 som Datter af Sognepræsten i Øster Alling, Ludvig Varming og Hustru Doris, f. Nyrop.

Under sin Præstetid i Vejstrup blev Pastor Glahn 1899 Medlem af Kirkelig Centrums Bestyrelse og 1903 Censor ved teologisk Embedseksamen. Pastor Glahn blev den $24/8$ 1905 kaldet til Snoldelev-Tune. Mange Hverv fik han betroet. Han blev Medarbejder ved »Kirkeleksikon for Norden«, Formand for Roskilde Præstekonvent 1908, en Stilling, som han beklædte til 1934, Medredaktør af Kirkelig Centrums Blad »Kirken« 1918—19, Medudgiver af Roskilde Konvents Kollektur 1923.

Pastor Glahns stærke videnskabelige Interesser drev ham i 1926 paa en Studierejse til Strassburg og Zürich, og Kronen paa sin videnskabelige Gerning satte han ved i 1929 — som Danmarks ældste Doktorand, 68 Aar gl. — at tage Doktor-

graden i Teologi ved en Afhandling om Profeten Esaias, — »Hjemkomstprofeten«.

Det var gammel Kærlighed, der her gav sig et stærkt Udslag, allerede i Halvfemserne havde Pastor Glahn holdt en Række Bibellæsninger i Vejstrup om Profeten Esaias.

I 1913 var Pastor Glahn blevet Ridder af Dannebrog, og disse to Ting, Ridderkorset og Doktorringen, som han begge bar med lige stor Ære, var smukke Symboler paa hans varme Fædrelandskærlighed og hans dygtige og redelige Forskning.

Pastor Glahns Fædrelandskærlighed gav sig først og fremmest Udtryk i hans altid levende Interesse for Sønderjylland. Han bevarede gennem de mørke Aar et fast Haab om en Genforenings Dag og fik den Lykke at opleve den. Efter 1920 var det særlig Sydslesvig — Flensborg —, der havde hans Hjerte. De danske Syd for Grænsen har ikke haft en mere ærlig og trofast Forbeder end Pastor Glahn. Hans danske Sind gav sig ogsaa Udtryk overfor Kongehuset. Gud, Konge og Fædreland var for ham ikke tomme Fraser ved et festligt Bord, men Realiteter i det daglige Liv.

I 1898 gik der Rygter om, at daværende Prins Christian skulde have Bryllup, og saadan gik det jo ogsaa. Ved denne Tid viede Pastor Glahn i Vejstrup Kirke en Mand Nord fra Grænsen til en Pige, der havde sit Hjem Syd for den gamle Grænse. Ved Bryllupsgildet foreslog Pastor Glahn, at der skulde sørges for, at der ogsaa fra Grænseegnen kom en Hilsen til Brylluppet den 26' April.

Der blev samlet en Sum Penge, og for dem blev der malet et Billede af Skamlingsbanken. Senere blev Billedet forsynet med en udskaaret Ramme, og hele Gaven blev stillet frem i en Sal i Kolding Raadhus, saa alle interesserede kunde se den. Pastor Glahn havde skrevet de kønne Linjer, der blev skaaret ind i Maleriets Ramme. De lød i deres storstilede Enkelthed og Skønhed saaledes:

Kongeætling! hav i Tanke,
hvad fra høje Skamlingsbanke
søndret Støtte taler om!
Vi vil kæmpe, være rede,
altid holde ud og bede,
til der een Gang fældes Dom.

Det var Pastor Glahns Hilsen til vort nuværende Kongepars Bryllup.

Der er ogsaa Grund til at mindes Pastor Glahns Initiativ ved Rejsningen af Stenen ved Simons Torn til Minde om Fundet af Snoldelev Runesten. Ligeledes hans varme Interesse for Rejsningen af Genforeningsstenen i Ysleholms Have; den Dag, da denne Sten blev afsløret af Dr. Neergaard — 10-Aarsdagen for Festen paa Dybbøl — var en af Pastor Glahns store Dage.

Pastor, Dr. theol. L. Glahn.

Ligeledes maa nævnes hans Interesse for Kirkernes Udsmykning, herunder særlig hans Indsats for Restaureringen og Bevarelsen af det i 1926 paa Snoldelev Kirkes Korvæg fundne Kalkmaleri.

Som Præst var Pastor Glahn afholdt og vellidt i Sognet. Han samlede ikke de store Skarer i Kirken, men hans hjertelige og vindende Væsen skabte ham mange trofaste Venner, og selv omfattede han sine Sognebørn, ikke mindst sine gamle Konfirmander, med hjertelig Venlighed gennem Aarene.

I 1931 faldt Pastor Glahn for Aldersgrænsen, holdt sin Afskedsprædiken den 18/10 — og bosatte sig paa Frederiksberg. Han opretholdt stadig Forbindelse med sine gamle Sognebørn og aflagde gentagne Gange Besøg hos dem.

Den 9' November 1935 døde Pastor Glahn paa Frederiksberg Hospital og blev 13' November begravet paa Snoldelev Kirkegaard under overvældende og hjertelig Deltagelse fra Befolkningen. Pastor Glahn overleves af sin Hustru og deres tre voksne Børn: Sønnen Dyrnlæge Poul Egede Glahn, Køge, Døtrene Doris og Eva, der bor i København.

Da Pastor Glahn i 1926 paa Grund af Udenlandsrejse havde nogle Maaneders Orlov, blev Embedet betjent af en ordineret Medhjælper, som i den korte Tid, han var i Snoldelev, blev almindelig afholdt. Hans Navn var Aksel Søren Kristiansen, f. 18/12 1896 i Tullebølle. Han kom, da hans Vikar-tid i Snoldelev-Tune var til Ende, til Timring i Jylland, hvor

han var Sognepræst i et Aars Tid; men allerede i 1927 blev han antaget som Missionær i Santhalmissionen og rejste ud til Boroerne i Assam samme Aar. Han blev i 1928 gift med Rigmor Schat-Petersen, som var født derude som Datter af nu afdøde Santhalmissionær O. Schat-Petersen.

Pastor Kristiansen og Hustru har nu deres Gerning i Assam blandt Metschfolket.

23. Kristian Peter Jessen Kristiansen, født $\frac{6}{12}$ 1901 i Ødis-Bramdrup, hvor Faderen var Sergent i Grænsendarmeriet, teologisk Kandidat $\frac{20}{1}$ 1930, ordineret $\frac{18}{4}$ 1930 i Garnisons Kirke i København ved Biskop Ostefeld, Hjælpepræst og kort efter konstitueret Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Odense. Derefter $\frac{5}{10}$ s. A. ansat som kst. II. residerende Kapellan ved Sct. Knuds Domkirke i Odense indtil 8' August 1931, endelig fra 1' September til 6' December 1931 Hjælpepræst i Ejby-Melby i Nordfyn og blev 26' November 1931 kaldet til Sognepræst i Snoldelev-Tune og indsat i Embedet $\frac{27}{12}$ 1931 ved Provst Bartholdy Møller fra Ejby ved Køge.

Pastor Kristiansen blev den $\frac{15}{2}$ 1932 gift med Lilly Mogenstrup, Kommunelærerinde ved Københavns Skolevæsen.

En Mand, der i denne Forbindelse fortjener at mindes, er Gdjr. Jens Olsen, Tune, der døde 1937. Jens Olsen var født i Ishøj 1882. Han vilde have været Præst, men maatte opgive at gaa denne Vej. I 1905 overtog han Gaarden »Højlund« i Tune, hvor han slog Rod for Livet. Her skabte han sammen med sin Hustru et udmærket Hjem, gennem Aarene et fortræffeligt Lære- og Samlingssted for mange Unge.

Gaardejer Jens Olsen, Tune.

J. Olsen var en oplyst og interesseret Mand, hvis Kræfter blev taget i Brug paa mange Omraader. I 1912 blev han Medlem af Menighedsraadet og var det indtil 1920 og senere igen fra 1930. Til Sogneraadet valgtes han i 1917, og han var dets Formand i

11 Aar, hvorefter han i en Aarrække var Medlem af Roskilde Amtsraad.

Gennem mange Aar var han Formand for K.F.U.M. og K. i 4' Hovedkreds. Ved hele Jens Olsens Virke sporedes hans dybe Trang til at vidne for Kristendommen.

Snoldelev Søndagsskole begyndte sin Virksomhed i Efteraaret 1885 hos daværende Parc. Lars Larsen, der boede i nuværende Parc. Martin Knudsens Ejendom ved Tunevejen.

Da Snoldelev By laa mere centralt for hele Sognet, aabnede daværende Gdjr. Jørgen Larsen og Hustru deres Stuer paa Vanggaard; de solgte senere Gaarden, og Søndagsskolen flyttede med dem til det Hus, de byggede (det nuværende Hjemmebageri). Da Sygdom og Alderdom holdt sit Indtog i deres Hjem, blev i nogle Aar den ene Skolestue benyttet til denne Gerning.

I 1906 blev Missionshuset købt, og siden da er Salen dér bleven benyttet. Hveranden Søndag Aarene igennem har Søndagsskolen gaaet sin Gang med et Børneantal af ca. 30—40.

Tre Fester aarlig har Søndagsskolen holdt i mange Aar: For det første Fastelavns Søndag med Kaffe og Boller, for det andet den aarlige Skovtur til Klosterskov, hvor 8 Søndagsskoler plejer at mødes, og for det tredje Søndagsskolens Juletræ 3' Juledag.

Den Mand, der har udført det største Arbejde for Søndagsskolen og derfor særlig fortjener at nævnes her, er Amtsvejsmand Hans Olsen, der en lang Aarrække boede i Lerhuset i

Amtsvejsmand Hans Olsen og Hustru.

Hastrup, og som gennem en Menneskealder ledede Snoldelev Søndagsskole med utrættelig Energi.

Hans Olsen var født 1849, døde 1917; han ligger begravet paa Snoldelev Kirkegaard, og paa hans Mindesten staar: Jeg ved, min Genløser lever. —

Smaatræk fra Kirkebogen. Efter Krigen med Sverige 1676 blev adskillige Skaaninger paa Sjælland, fordi man ventede, at Skaane vilde blive tilbageerobret. Den gamle Kirkebog vidner ogsaa herom, idet der i Aaret 1683 er indført følgende:

»Som Svend Nielsen Skaaning nu mange Gange har været hos vores Sognepræst Hr. Manderup Steensen om han vil trolove ham til Margrethe Jensdatter, Mosede, hvortil Hr. Manderup hafver svaret og endnu svarer, at han gjorde det gerne. Men som kongl. Lov og Ordinants er derimod, saa turde han ikke trolove dem sammen førend han faar Vidnesbyrd om, at Svend Skaaning er fri og ubehindret for al Ægteskabs Løfte i Skaane.

Til Sikkerhed mod alle paakommende Ulemper ville vi Jørgen Hansen udi Snadeløv-Hadstrup og Niels Svendsen Skaaning udi Gadstrup gaa imellem Sagen og Hr. Manderup, saa at alle paakommende Ulemper skal os angaa og ikke Præsten i nogen Maade.

At vort Forløfte skal urykkeligen holdes og efterkommes have vi med egne Hænder og sædvanlige Navne her underskrevet.

Snadeløv, d. 15' November 1683.

Jørgen Hansen. Niels Svendsen Skaaning«.

1720: »24' S. e. Trin. stod i aabent Skrifte Hans ? i Thune for hand om Natten blef angreben hos Byemændenes Kiør og malkede dem«.

Den første Konfirmation afholdtes i 1736 af Magister Lassen. Der er 6 Konfirmander fra Snoldelev og 7 fra Tune. Man kan ikke se, i hvilken af Kirkerne, den er holdt, eller muligt i dem begge. Der er ingen Alder opgivet paa Konfirmanderne.

Ved Konfirmationen 1740 er der 6 Konfirmander fra Snoldelev og 4 fra Tune. Her er første Gang Alderen opgivet; den

ældste er Peder Olsen fra Tune, 20 Aar gl., og de tre yngste er 17 Aar gl.; de er alle unge Piger fra Snoldelev.

Konfirmation synes kun at være afholdt een Gang om Aaret.

1742: I dette Aar var der ingen Konfirmation i Sognene.

I 1771 blev offentlig Skrifte sidste Gang anvendt.

Ifølge Kirkebogen fra 1814 til 1936 har ingen i Snoldelev Sogn naaet 100 Aar, medens 10 Personer i dette Tidsrum, deraf 7 i de sidste 30 Aar, har naaet 90 Aar og derover. Den ældste var Mette Olsdatter, Enke efter Gdjr. Lars Olsen i Hastrup; hun døde 1927, 97 Aar gl.

Den ældste, der kendes i Tune Sogn, var Skoleholder Anders Wingaards Enke, der døde 1805 i en Alder af 105 Aar.

DEN KLOGE PROVST I SNOLDELEV

Der var i det 18' Aarhundrede og den nærmeste Tid derefter ingen Mangel paa »kloge Præster« her i Landet. Almuen tillagde mange Steder Præsterne mystiske Evner til at kunne mane Spøgelser i Jorden, fordrive Troldtøj o. s. v. ved at læse over det.

Præsten skulde jo helst have Kjole og Krave paa og »Bogen« i Haanden. Om saadanne Præster mente man, at de havde gaaet i den sorte Skole og dér læst »Cyprianus«, en mærkelig og hemmelig, tyk Bog, som var skrevet med røde Bogstaver og forsynet med sære Tegn og Figurer.

Provst Rachlou i Snoldelev nød stort Ry i saa Henseende, blandt andet fordi det var en kendt Sag, at han kunde kurere for alle mulige Sygdomme, ogsaa saadanne, som havde overnaturlige Aarsager.

Paa andre Omraader var Provst Rachlou ogsaa en bekendt og omtalt Mand. Hans store Kendskab til og Interesse for Kunst kan ikke omtvistes, og hans Maleri- og Kunstsamling var i sin Tid berømt baade i Ind- og Udland. Maaden, hvorpaa han erhvervede denne Samling, saavel som Maaden, hvorpaa den tilintetgjordes, skabte Gny om hans Navn gennem lange Tider. Lad være, at han ikke gik ud af Kampen med Sejrens Palmer i sine Hænder; han var i alt Fald en saa begavet og ejendommelig Skikkelse, at hans Livsskæbne meget

vel kan paaregne Interesse den Dag i Dag, selv om mere end 125 Aar er henrundne siden hans Død.

Paa Grundlag af overleverede Beretninger skal der da i det følgende gøres et Forsøg paa at tegne et Billede af denne mærkelige Mand. Han blev født 1741 i Korsør, hvor Faderen var Kapellan. Allerede som Dreng viste han sig i Besiddelse af usædvanlig Begavelse og stor Lærelyst. 9 Aar gl. kom han i den lærde Skole i Slagelse, hvorfra han i 1761 blev Student. 2 Aar senere blev han teologisk Kandidat. Han lagde sig efter nyere Sprog og var i længere Tid Huslærer, bl. a. 3 Aar hos Familien Hagedorn paa Harridslevgaard paa Fyn. Derefter var han i længere Tid udenlands, studerede efter sin Hjemkomst Jura og tog dansk juridisk Eksamen 1768.

Det følgende Aar, 1769, blev Rachlou, kun 28 Aar gl., kaldet til Snoldelev-Tune. Han var nu Sognepræst her i 18 Aar, indtil han i 1787 paa Grund af Hæshed maatte nedlægge sit Embede. Rachlou blev boende i Snoldelev, hvor han ejede en stor Gaard, »Nygaard«, som var beliggende i Byens vestlige Del. Det var en Ejendom paa 15½ Td. Hartkorn, ca. 150 Td. Land. Stuehuset var en prægtig to Etages Bygning, fra hvis øverste Vinduer man kunde se Køge Bugt. Bag Gaarden mod Syd var en stor, prægtig Have, fuldt saa stor som den nuværende Præstegaardshave.

»Nygaard« laa omtrent, hvor Sadelmager Christensens Hus nu ligger; da man gravede Grunden til dette Hus, stødte man paa Rester af Brolægningen til Gaardspladsen i den gamle »Nygaard«.

Fra denne første Præsteperiode haves kun faa Oplysninger om Rachlou. Et lille Indtryk af ham som Præst faar man dog ved følgende Anmærkning i Biskop Nicolaj Edinger Balles Visitatsbog fra en Visitats i Snoldelev i 1785: »Jeg forefandt hos mange Voksne en grundig og fuldstændig Kundskab, for hvilken de vidste at gøre Rede med Færdighed. Største Delen forstod ret godt, hvad lidet man havde læst. Ogsaa Skolebørnene havde mit Bifald, dog maatte jeg paaminde dem om nøjere Eftertanke«.

»Sognepræsten, Hr. Rachløw, er en Mand, som med megen Flittighed haver samlet sig god Indsigt i Videnskaben og

hjælper mange Fattige til Rette med sin Erfarenhed i Lægekunsten. Hans Foredrag er smukt, lærerigt og fuldt af nyttige Begreber«. Man ser heraf, at Rachlou har været en god Rationalist som den Tids Præster i Almindelighed, ligeledes, at han allerede da har været bekendt for sin Lægekunst.

Biskop Balle inddeler iøvrigt sine Menigheder i 3 Klasser: De gode, de nogenlunde gode og de tarvelige. Om anden Klasse, hvortil Biskoppen henfører Snoldelev-Tune, siger han, at »det er de Menigheder, hos hvilke jeg forefandt en Kundskab, som var saa god, at man bør og kan være dermed fornøjet, men tillige tør gøre sig velbegrundet Haab om videre Forfremmelse«.

Fra Rachlous første Præsteperiode stammer ogsaa Beretningen om hans Kamp med Troldene i Sandhøj. Nu afdøde Ringer og Graver i Snoldelev, Anders Mortensen, har fortalt det saaledes: En Nat var Pastor Rachlou i Færd med at grave i Sandhøj. Det var en bekendt Sag, at der var Troldtøj i Sandhøj ligesom i Sleppeshøj, og at disse Troldefamilier omgikkedes hinanden (et Par Sandstriber, »Troldenes Fodspor«, kan endnu paavises paa denne Strækning). Som nu Rachlou stod og gravede i Højen, kom Trolden frem og begyndte at skælde ud. Det endte med, at Præsten og Trolden kom i rigtigt Slagsmaal; men da Præsten jo kunde mere end sit Fadervor, fik han omsider Trolden manet i Jorden; forinden havde Trolden dog skamferet Præsten ved at dreje hans Hoved en halv Omgang, saa Præsten havde faaet Ansigtet vendt mod Ryggen og derfor maatte gaa baglæns hjem.

Nu var Præsten naturligtvis selv Mand for at ordne den Historie. Da han kom hjem, fik han snart drejet Hovedet paa Plads igen saa godt, at der næste Dag intet mærkeligt skal have været at se paa ham. Uden Følger blev det dog ikke, Stemmebaandet har aabenbart ikke kunnet taale disse voldsomme Vridninger; for Præsten blev hæs og var hæs i en stor Del af sin Levetid. Her har vi utvivlsomt Almuens populære Forklaring paa den Hals sygdom og Hæshed, der i 1787 tvang Rachlou til for en Aarrække at nedlægge sit Embede.

Rachlou kastede sig derfor nu over Agerdyrkningen, hvor han aabenbart har været en Foregangsmand paa visse Om-

raader. Han forsøgte sig blandt andet med Hør dyrkning og skrev en Artikel herom i Tidsskriftet »Minerva«.

I 1788—89 udgav Rachlou et to Binds Værk: »Forsøg til de ældste Tildragelsers Udvikling efter Moses Skrifter«. Det er en bred populær Forklaring til de første 9 Kapitler i første Mosebog, særlig om Skabelsen. Den er ganske livlig og interessant skrevet udfra Datidens rationalistiske Opfattelse af Religionen, men er noget tung at læse paa Grund af sit snørklede Sprog og udprægede Kancellistil.

Rachlou indleder disse »Forsøg« med et Par Vers, der tyder paa en Beskedenhed, som man ellers ikke faar Indtryk af har hørt til hans Kardinaldyder:

»Jeg skriver ej for Fæ, og ikke for Selvkloge,
Mit Hjerte ønsker kun, at Sandhed ledes ud,
Og at bortspredes maa Vankundighedens Taage,
Som gør en Bussemand af den elskværdig Gud.

Jeg holder det min Pligt, til dette at bidrage,
Skjønt Mangen tier, som langt flere Evner har,
Naar af hvad her blier sagt, man lidet Godt kan tage,
Da fordrer ingen mer, om han ej er en Nar«.

Foruden denne »Bibelhistorie« udgav Rachlou — det var vistnok senere — et lille Bind Lejlighedsdigte, men hertil indskrænker sig hans litterære Produktion, bortset fra nogle Artikler i »Minerva« og muligvis i andre Tidsskrifter. Hans Forfatterskab var sikkert uden større Betydning og Indflydelse.

Rachlou blev i 1790 udnævnt til Provst i Ramsø-Tune Herreder, og i 1792 begav han sig ud paa en længere Udenlandsrejse. Den sidste Dag i Aaret 1802, efter Pastor Knudsens Forflyttelse til Falster, blev Provst Rachlou atter Sognepræst til Snoldelev og Tune. Omkring Aarhundredeskiftet, formentlig sidst i 1790erne, havde Provsten forbavset sin Samtid ved i »Nygaard« at installere en overordentlig righoldig og værdifuld Malerisamling, som i de følgende Aar blev meget rosede omtalt i baade danske og udenlandske Tidsskrifter.

Provsten havde i lang Tid opholdt sig i Tyskland, og det var derfra, han medførte Malerisamlingen. Det undrede vel nok Folk, at en Landsbypræst kunde forskaffe sig en saadan Samling, men de nærmere Omstændigheder kendte man ikke.

En Bog, som i 1811 blev udgivet i Hamburg af Professor Otto Lauffer, »Mitteilungen aus dem Musæum für Hamburg-gische Geschichte, Leben und Bildens, Friedrich von Hagedorn« fremstiller Sagen saaledes: Fra sit Ophold som Lærer paa Harridslevgaard havde Rachlou Bekendtskab og Tilknytning til Slægten Hagedorn, som stammede fra Tyskland, og kom ved sit første Ægteskab i Slægtskabsforhold til Hagedorn'erne.

Ved sine tidligere Udenlandsrejser havde Rachlou besøgt Gehejmeraad Christian Ludvig von Hagedorn i Dresden, en Broder til den berømte tyske Digter Friedrich von Hagedorn. C. L. von Hagedorn var foruden Gehejme- og Legationsraad ogsaa Generaldirektør for Kunstakademiet i Dresden og ejede privat en stor, udsøgt Malerisamling, som Rachlou med stor Interesse havde set.

Efter Gehejmeraad Hagedorns Død fandt man mellem hans efterladte Papirer et Testamente af 14' Juli 1760, underskrevet af ham selv og med hans Signet. I dette Testamente bestemte han, at Wittenberg Universitet skulde arve 274 Billeder eller Malerier til over 12000 Thalers Værdi, 33 Haandtegninger, et omfangsrigt Bibliotek m. m. Men Hagedorns Slægtninge i Danmark, kraftigt støttet af Provst Rachlou, holdt paa, at dette Testamente var ugyldigt, og Malerierne burde tilfalde dem. Det er muligt, at der ingen Underskrifter har været til Vitterlighed.

Der blev nu ført en langvarig Proces, som i 1794 endte med, at Samlingen tilfaldt de danske Arvinger, imod at Wittenberg Universitetet blev tilkendt en større kontant Sum, 3800 prøjsiske Thaler. I det Tidsrum, Processen varede, var imidlertid Arvingen, Christiane Frederikke von Tønsberg, død den 28' Juni 1789, og hendes Niece, Provstinde Rachlou, Snoldelev, fik i hendes Sted Arven overdraget.

Provst Rachlous egen Fremstilling af Begivenhederne faar man gennem en Beretning, som Præsten L. M. Wedel i Everdrup har givet om et Besøg hos Provst Rachlou i 1803.

Da denne ikke alene omhandler Malerisamlingen, men i det hele giver et interessant Billede af Snoldelev paa den Tid, gengives den i sin Helhed:

»Snoldelev ligger højt, hvis Kirke kan ses langt borte. Jeg besøgte Præsten der, Hr. Provst Rachlou, baade for at tale med

ham som Læge, da han er lykkelig i sine Curer, som ogsaa for at se hans herlige Malerisamling. Mangfoldige Stykker er skønne, og deres sande Værd overgaar min Bedømmelse, da jeg mangler Kundskab i dette Fag, men iblandt alle er der især en gammel Kone — et Morgenstykke, da en Bondefamilie staar op, og enhver begynder sine Forretninger, — og et Stykke hvor tre Fruentimmere vise forskellige Lidenskaber, som alle, efter min Følelse, udtrykker Naturen i meget høj Grad.

Hr. Provsten fortalte mig meget om Stykkerne og deres Forfattere, han fortalte mig om den Skæbne, som saa uventet førte denne Samling i hans Eje, hvorom udførligere nedenfor, — men nu først noget om den smukke Ejendoms-Gaard, som Hr. Provsten bebor. Den bestaar af 15½ Td. Hartkorn, har sine Jorder omkring sig, og en fortræffelig Udsigt fra Stuehusets øverste Stokværk ud over Køge Bugt til København, Roeskilde og andre Nabo-Egne. Af denne Ejendoms-Gaard svares i Præstetiende 14 Mark pr. Td. Hartkorn efter kongelig Confirmation. Provsten sagde mig, at Indbyggerne var blandt de skikkeligste, han har kendt i hele Riget, — Folkeløn og Daglejere var temmelig dyre, at Klever- og Kartoffelavlens ikke der i Sognet drives tilbørligen i Mangel af Hegn, eftersom den ene Nabo ikke vil frede imod den anden, — at Sognet mangler Underskov og har ingen Overskov og kun tarveligt Tørveskær til nogle enkelte Byer, at Udskiftningen her er begyndt 1777 og fuldendt 1800, — at Jordarterne er sandmuldet, at en Bonde har 9—13 Td. Land til en Td. Hartkorn, holder flere Heste og færre Køer, end han burde, og at Gaardene i Almindelighed ikke er smukt byggede. Ja, jeg maa sige, at Præstegaarden selv just ikke har det bedste Udseende, — men Provsten bor ikke dør. (Den blev ogsaa i det følgende Aar grundigt restaureret).

Hr. Provst Rachlous Malerisamling i Snoldelev er ikke alene mærkværdig som en af de kostbareste Privatsamlinger i Europa, men Maaden, hvorpaa den er bleven en national Skat, maa og glæde enhver sand Fædrelandsven. Man kan frit paastaa, at kun faa Mænd i Danmark med saa urokkelig Standhaftighed og uden at lade sig kyse af betydelige Hindringer have søgt at berige Landet med en saadan Skat, hvis Værdi er saa meget større, siden de vigtigste af Christiansborgs Malerier er blevne et Offer for Luen. (Ved Branden i 1794).

Er det en Sandhed, at Malerkunsten og dens Søstre bidrage til Sædernes Forædling, saa er det en afgjort Sandhed, at Fædrelandet maa anse det for en sand Lykke at være blevet beriget med Kunstsager, som kun ved et Vidunder kunde komme over Elbens Bredder til Danmark.

I Aaret 1780 døde i Dresden Gehejmerraad Hagedorn, en Broder til den berømte Digter af samme Navn, og en Paa-rørende til vor Provst Rachlou. Paa sine Rejser i Italien, Frankrig og Tyskland havde Provsten ogsaa studeret i Dresden og kendte naturligvis som Elsker af Kunsten denne Samling temmelig nøje.

Først i Aaret 1781 erfarede Provsten Hagedorns Død. Til sin største Forundring erfarede han tillige, at Gehejmerraaden efter et foregivet Testament havde skænket Universitetet i Wittenberg sin kostbare Malerisamling, og at den, i Tilfælde af, at det ikke modtog den, skulde tilfalde Universitetet i Leipzig. Provsten vilde selv forvise sig om Rigtigheden heraf, som en Ting der forekom ham underlig. Han kunde umulig tro, at Gehejmerraaden havde forbigaaet ham, og han protesterede derfor ved sit Ophold i Dresden mod dette Testaments Gyldighed.

Efter i Forvejen at have affundet sig med sine Medarvinger, anlagde han en formelig Proces for at faa tilkendt sig den Arv, der med Rette tilkom ham. Nu opfordrede man ham til at bevise sin Arverettighed. Denne Sag var forbundet med Vanskeligheder, der maaske vilde afskrækket mangen anden. Men overbevist om sin retfærdige Sag og gennemtrængt af de mest patriotiske Følelser for at berige Kunsten i sit Fædreland sparede den værdige Mand hverken Møje eller Bekostning for at tilvejebringe alle de Beviser, der kunde give Oplysning i hans Sag.

Vel var Familiens Stamtavle brændt, men han rejste omkring i Holsten, Skaane etc., hvor han i Familiebegrovelserne tog Afskrifter af Inskriptionerne og gennemsøgte tillige med største Anstrængelse mange gamle Documenter i Archiverne i Hovedstaden. Efter at han havde faaet alle de fornødne Beviser samlede, ansøgte han om, at forrige Notarius Publicus, Hr. Justitsraad Schmidt, maatte under Titel af General-Notarius Publicus i de danske Stater, blive bemyndiget til at atte-

stere disse Bevisers Retsgyldighed i Henseende til Arv efter vore Love.

Dette blev ham bevilget. Forsynet med disse Documenter rejste han nu til Dresden. Mange Jurister mistrøstede ham paa Grund af, at Lovene i de katholske Lande favorisere alt, hvad der testamenteres som Gaver til Institutioner.

Selv lod han ikke Modet synke, især da han havde studeret de tyske Love. Man sparede sig ingen Umage for at gøre Sagen saa indviklet og vidtløftig som mulig. Den eneste som gav Provsten gode Forhaabninger var Hertugen.

Sagen stod nu for Retten fra 1781 til 1795, hvilke Bekostninger dette medførte, vil enhver, der ved, med hvad Vidtløftigheder den tyske Rettergangsmaade er forbundet, lettelig kunde forestille sig. Der blev indhentet Erklæring fra de fleste Universiteter, som alle var til Fordel for Provsten. Selv Universitetet i Leipzig, der efter det foregivne Testament var bestemt som Arving næst efter det Wittenbergske, var saa retskaffent at tilkende ham denne Arv.

Efter at Sagen var bleven behandlet ved 3 Instanser, blev Hr. Provst Rachlou omsider erklæret for den retmæssige Arving til Gehejmerraad Hagedorns efterladte Malerisamling. Men nu gjorde det wittenbergske Universitet den Paastand, at Samlingen skulde, ifølge de tyske Love, endnu forblive i Dresden i tyve Aar. Dette vilde medføre en aarlig Bekostning af omtrent 120 Rdl.

Provsten, som ikke kunde være ljent hermed, søgte nu at affinde sig med Universitetet, og da han godtgjorde, at de Processer og andre Omkostninger, han havde haft, beløb sig til 3500 Rdl. gav det Slip paa sin Paastand. Ikke at tale om den Tid, der udfordredes til at tilvejebringe de fornødne Beviser og til at føre en saa vidtløftig og langvarig Proces, en Bekostning paa over 12000 Rdl., førend han fik Samlingen ordnet i sit Hus. Sandelig, der gives kun faa Eksempler i Fædrelandets Historie, der vidner om en saa urokkelig Standhaftighed i at forfægte en retfærdig Sag og saa megen Følelse for en af de ædle Kunster.

Provsten skal allerede i Forvejen have haft en liden, men nydelig Samling af gode Malerier, som han i sine Universitetsaar havde købt udenlands. Da disse nu er blevne forøgede med

de Hagedornske, saa er der i Provstens Gaard eller Værelser henved 500 af de berømteste Kunstneres Mesterværker. Man finder her Stykker, som man efter Kenderes Mening forgæves søger i Paris eller London.

Den Kunstelsker der, efter at have set de kongelige Malerisamlinger i og omkring Hovedstaden, ønsker fremdeles at glæde sin Kunstsans, behøver ikke at rejse til store pragtfulde Købsteder, men til en af Sjællands Landsbyer. Der vil han finde de fortræffeligste Malerier og den værdige og smagfulde Mand, som her er omtalt.

Det maa fornøje enhver Ynder af Kunsten at vide, at det er Ejerens faste Forsæt, at Samlingen ingen Sinde skal adspredes, men at den samlet skal vedblive at være en Prydelse for Fædrenelandet. Man anslaaer dens Værdi til 40000 Rdlr. Det fortjener ogsaa her at anmærkes, at de Hagedornske Malerier var alle uden Rammer, og at Provsten har bekostet samme dertil. Det vil iøvrigt være at ønske, at Hr. Provsten vil udgive den hele Sags mærkværdige Forhandling og Historie, hvilket han skal have færdigt i Manuskript, da den ikke kan andet end interessere ethvert Menneske af Smag og Følelse, som vil glæde sig derover i tilkommende Tider«. —

Saavidt Pastor Wedels Beretning om Besøget i Snoldelev, som altsaa bygger paa Provst Rachlous egen Fremstilling. At Rachlou har haft store Udgifter i Anledning af denne Arvesag er sikkert nok, og at det har kostet et stort Arbejde at udrede Slægtsforholdet fremgaar blandt andet af, at Rachlou i 1785 i Leipzig udgav: Rachlous Genealogie der Familie Hagedorn — en Slægtsbog over den Hagedornske Familie, — Resultatet af Bestræbelserne for at godtgøre sin Arveberettigelse.

Imidlertid viste det sig, at Provsten ikke var kommet i Besiddelse af den værdifulde Malerisamling paa helt ærlig Maade, men ved Svig overfor sine Medarvinger. Her er det saa heldigt, at vi har en autentisk Beretning fra en, der paa nærmeste Hold havde med Sagens Opklaring og Ordning at gøre.

»Personalhistorisk Tidsskrift« 1886 indeholder følgende Optegnelser af Provst Daniel Peter Smith. Da D. P. Smith som ung studerede Teologi, boede han en Tid sammen med sin noget ældre Broder, Casper Vilhelm Smith, der var latinsk

Jurist og Fuldmægtig hos Hof- og Stadsretsprokurator Fugl i København. D. P. Smith beretter nu: — Min Broder kom til mig og fortalte, at han skulde ud paa Landet, og saa smerteligt det end var for ham som Præstesøn, maatte han dog gøre et slemt Tag i en Præstekjole. Først naar han havde udrettet sit Ærinde, vilde han fortælle mig Sagen, der rigtignok fortjener at opbevares som et Bevis paa Forsynets Styrelse.

En tysk Turist besaa en Samling af Malerier, Haandtegninger, Kunstsager etc., som i en Del Værelser var opstillede og ophængte i en smuk Ejendoms-Gaard, Præst R. ejede. Præsten, en gammel forfængelig Vindbeutel og elendig Præst, modtog Tyskeren med største Høflighed og Gæstfrihed, saa denne troede, at han skyldte ham en offentlig Taksigelse i Avisen, som kom R. dyrt at staa.

Han bekendtgjorde nemlig, at Præst R., en udmærket Kender og human gjæstfri Mand, ejede en kostbar Malerisamling, der havde engang tilhørt den afdøde Digter ? Hagedorn i Dresden, og var ved Arv kommet til R.

Det stod, tror jeg, i H. K. Seidelins »Dagen« og blev læst af en gammel Etatsraadinde i Trondhjem, som forbavsedes derved og skrev til sin Fætter, daværende Amtmand i Sorø, nuværende Gehejmestatsminister Stemmann, og berettede ham, at R. for 25 à 30 Aar siden som teologisk Kandidat var af hende og de øvrige Arvinger, som hun angav, committeret til at rejse til Dresden for at paase deres Ret i Skiftet efter Hagedorn. Han havde opholdt sig der en rum Tid og derpaa meldt dem, at Processen var tabt, og der var intet at arve, men da han havde haft Nytte og Fornøjelse af sin Rejse, saa forlangte han ingen Godtgørelse af sine Committenter. De troede ham paa hans Ord og tænkte ikke videre derpaa. Nu derimod var hendes Mistanke vakt, da det var hende bekendt, at Slægten Hagedorn var en Kunstliebhaber og havde anvendt mange Penge derpaa.

Stemmann, der altid har været villig til at tiltro Præster det værste, blev snart sat i Bevægelse, og da han tillige opdagede, at to af Arvingerne var døde under Sorø Amts Fattigvæsen, henvendte han sig til Fugl for at faa Sagen oplyst, og Fugl til min Broder formedelst den tyske Korrespondances Skyld. Det

varede da heller ikke mere end nogle Maaneder, saa havde Caspar de betydeligste Dokumenter i Hænde, at R. havde modtaget og kvitteret for Arvegodset, baade Penge og Effekter, blandt hvilke Malerisamlingen, som var specificeret og vurderet, og var saaledes en overbevist Bedrager.

Forsynet havde dog, idet Forbrydelsen blev opdaget, ladet Sagen falde i humane Hænder. Min Broder gjorde Stemann et Forslag til at skaffe Arven tilveje og dog undgaa den store Skandale. Derfor rejste han ud en smuk Sommerdag til S. Den høflige Provst bød straks Mad og Vin, men som Abrahams Tjener Eliezer ikke vilde nyde Mad eller Drikke, førend han havde røgtet sin Herres Ærinde, bad C. om en Samtale i Studerekammeret, og dér forelagde han den forfærdede R. de onde Kaar, enten at undertegne en Obligation, som skulde indfries næste Termin, og stille tilstrækkelig Sikkerhed for denne Forpligtelse, at udbetale en betydelig Sum, jeg tror 16000 pr. Thaler, eller — kriminaliter tiltales som Bedrager.

Han maatte bide i det sure Æble, Caspar bed godt paa hans Mad og drak hans Vin; men Provsten sad dødbleg og ytrede ikke den ringeste Madlyst. Da Caspar havde set Malerierne, maatte R. spænde for og følge med til København og skaffe Kaution for Pengene. Han fik Overhofmarskal Hauch, hvis Kone han engang havde kureret, til at kautionere.

Selv ejede han i gode Penge ikke ret meget; men det paafølgende Aar brændte den nye Gaard og hele Samlingen, og efter en ærerørig Procedure, der blev offentliggjort ved Trykken, fik han en Assurance-Kapital, jeg tror 20000 Daler, udbetalt af det gejstlige Brandsocietet, der med det samme blev ophævet. Min Fader alene maatte contribuere 400 Rdlr. D. C.

Selv om der i Provst Smiths Optegnelser kan være enkelte Unøjagtigheder, viser de dog sikkert et rigtigt Billede af Sagens Forløb. Hvordan Rachlou i Enkeltheder har baaret sig ad med at snyde sine Medarvinger, vides ikke. Man kan maaske undres over, at en saa langvarig og bevæget Proces kunde foregaa saa nær ved Danmarks Grænser, uden at nogen her i Landet vidste Besked derom, men det var jo i Tider, da Samfærdsels- og Meddelelsesmidlerne var ringe. Der udkom ganske vist enkelte Aviser og Tidsskrifter, men deres Indhold var begrænset, og de læstes vel kun af forholdsvis faa.

En Udskrift af Ramsø-Tune Herreders Panteprotokol af 11' April 1806 lyder: Panteobligation forsaavidt angaar en af Hr. Andreas Tamdrup Rachlou i Snoldelev underskrevet Registratur, som i det tyske Sprog er forfattet, hvilket er vedhæftet en af bemeldte Hr. Provsten under 31' Marts 1806 udstedt Panteobligation for Capital 8000 Rd. D. C. til afgangne Hr. Etatsraad Jacob Pavels og efterlevende Hustru Helene Tønsbergs fælles Bo i Drøsbak i Norge, hvorved alle de i denne Registratur anførte Malerier og Haandtegninger med andet mere, som forud er behæftet med Prioritet, er in Specie videre paaheftede, ikke alene for bemeldte 8000 Rdl., men og tillige for 4000 Rdl. til Sorø Bys Fattiges-Commission, efter velbemeldte Hr. Provstens Skadesløsheds-Brev af 31' Marts, og hvilket tillige med paaberaabte Panteobligation er tinglæst ved ovenmeldte Herreders Ret, Fredag den 11' April samme Aar.

Bemeldte Registratur, som er oversat i det danske Sprog, lyder saaledes som følger:

Om Malerier	Summa	12121 Rd.
Om Haandtegninger »		137 Rd.

Snoldeløv, den 31' Marts 1806.

A. T. Rachlou.

Præsterne paa Sjælland havde i mange Aar haft deres eget Brandassuranceelskab »Det geistlige Brandsocietet«, vi vil i det efterfølgende for Nemheds Skyld blot kalde det »Societetet«.

Rachlou havde været Medlem heraf lige siden han i 1769 blev Præst i Snoldelev. Forsikringen gjaldt ikke Bygninger, idet Præsterne jo sædvanligvis ikke var Ejere af de Bygninger, som de beboede. Præstegaardene var jo ikke deres private Ejendom. Den omfattede altsaa kun Løsøre og endda kun Nødvendighedsartikler — Ting af luksusagtig Karakter var udelukkede. Assurancen omfattede altsaa Klæder, Sengetøj, nødvendigt Indbo, Bøger indenfor rimelig Grænse, Husgeraad, Markredskaber, Sæd m. m., men der var yderligere lagt Loft over Assurancen, idet hver enkelt Interessent kun maatte have forsikret for en vis Sum — Maksimum var vistnok 5000 Rd. Der var imidlertid opstaaet nogen Utilfredshed med denne Ordning, som jo ogsaa havde sine Ulemper, idet de Præster

som havde Ejendele til større Værdi, var henvist til at have en Del af disse uassurerede eller at have dem i forskellige Selskaber.

En Del Præster, og blandt disse Provst Rachlou, foreslog, at Forsikringssummen skulde gøres ubegrænset, og at den skulde kunne omfatte alt Bohave, ogsaa saadant, som ikke kunde betegnes som absolutte Nødvendighedsartikler. Derved vilde naturligvis Risikoen i nogen Grad forøges, men Præmierne tillige blive større. I 1805 blev denne Nyordning vedtaget, og Societetets Statutter ændredes i Overensstemmelse dermed.

Kort Tid efter lod Provst Rachlou sin store Kunstsamling assurere i Societetet for 12000 Rd. Forsikringen skete efter Societetets Regler paa den Maade, at Pastor Møllerup, Greve, som konstitueret Provst, samt Præsterne Aulum, Karlslunde, og Broager, Reerslev, som Societetets Repræsentanter i Herredet foretog Vurderingen paa Grundlag af en af Rachlou fremlagt Specifikation og Vurdering, foretaget i Dresden 1780 af Hr. Johan Anton Rudel, kurfyrstelig sachsisk Galleri-Inspektør, og Hr. Johan Eleazar Schenau, Professor ved det kurfyrstelige Kunst-Akademi i Dresden.

Det var ikke fri for, at Assurancen af denne store Samling, som i høj Grad forøgede Medlemmernes Risiko, vakte Bevægelse blandt Sjællands Præster. Der rejste sig en ligefrem Protest imod Assurancens Gyldighed. Dels blev det hævdet, at Summen var urimelig høj, og at de tre Præstemænd, der havde fungeret som Vurderingsmænd, var ukyndige til at vurdere en saadan Samling; de burde have tilkaldt en Kunstkender, o. s. v. Her overfor henviste de tre Præster til, at de havde fulgt den Vurdering, som to tyske Kunstkere og Videnskabsmænd i 1780 havde lagt til Grund.

Paa Sct. Dionysii Landemode i Roskilde den 9' Oktober 1806 blev Spørgsmaalet ført frem med fornyet Styrke. Mange Præster paatalte den store Risiko, som Forsikringen af Malerisamlingen medførte. Her overfor gjorde Rachlou gældende, at var hans Assurance den største, saa var hans Kontingent det i lige Maade. Han blev nu opfordret til at tage Samlingen ud af »Societetet« og lade den assurere i »Den kgl. danske Brandkasse«, og man tilhød endog at betale hans Assurancepræmie.

Det vilde Provsten imidlertid ikke, og da man spurgte om Grunden, skal han have svaret, at det kunde han ikke for sine Kreditorer. Det eneste, man kunde faa Provsten med til, var at afgive et Løfte om, at Samlingen skulde blive ligeligt delt mellem »Nygaard« og Præstegaarden, saaledes at Risikoen ved en eventuel Brand blev halveret. Hermed maatte man slaa sig til Taals, da mere ikke var at opnaa.

Rachlou, som med sin Familie i de senere Aar havde boet paa »Nygaard«, var en af de sidste Dage i Oktober 1806 flyttet hen i Enkesædet ved Siden af Præstegaarden. Den 13' November begyndte Provsten, ifølge sit Løfte paa Landemodet, at flytte Malerierne hen i Præstegaarden. Han fik flyttet 13 Malerier, men blev saa forhindret ved Embedskørsel; det var den nys udnævnte Brandinspektør i Roskilde, der skulde have Vogn til Ørsted i kongelig Ægt, — og en yderligere Flytning blev udsat til næste Dag. Saaledes stod Sagerne, da Katastrofen — »Nygaard«s Brand — indtraf Natten til den 14' November 1806.

Tidlig om Morgenen den 14' November kom Ungkarl Anders Jensen fra Tune ridende mod Snoldelev paa Vej til Ringsted Marked. Klokken var henad 3; det var mørkt og blæste stærkt fra Nordvest. Da han befandt sig et Par Bøsseskud fra Byen, saa han Røg og Flammer slaa op fra en af Gaardene; han red rask til, slog Alarm i Præstegaarden og Skolen, i Sognefogdens Gaard og i endnu et Par Gaarde. Da han som en af de første var ved Brandstedet, var alle Gaardens fire Længer ompændt af Luer, og han red derefter videre.

Snart var hele Snoldelev By i Bevægelse. Degnen Nonnegaard klemte med Kirkeklokkerne, Vognene rullede afsted efter Vand, Rygtet spredte sig fra Gaard til Gaard, fra Hus til Hus, og snart var næsten hele Byens Befolkning samlet paa Brandstedet ivrigt diskuterende Begivenheden. Stort andet kunde man heller ikke foretage sig. At redde »Nygaard« eller noget af dens Indbo var haabløst. Det eneste, der kunde gøres, var at forhindre Ilden i at forplante sig til de i Nærheden liggende Huse og Gaarde; særlig om den nuværende Sognefoged, Gdjr. Jens Sørensens Gaard maatte Brandvæsenet koncentrere sig.

Først henad Kl. 6 kom Provsten til Brandstedet i Selskab med sin Nabopræst, Pastor Münster fra Gadstrup; men da var

»Nygaard« og dens Kunstsamling kun en rygende Ruinhob. Op ad Dagen indfandt sig Societetets Repræsentanter, samme tre Præster, som Aaret tilforn havde vurderet Samlingen til Assurance, for at foretage en Vurdering af Brandskaden. De blev nu ikke færdige den Dag; forskellige Dokumenter maatte tilvejebringes, for at Vurderingen kunde blive saa nøjagtig som mulig. Det var jo et stort Bø, der her var Tale om.

Provst Rachlous samlede Assurance udgjorde 15700 Rd.; de reddede Effekter ansattes til 4273 Rd., og herefter skulde Tabet blive 11427 Rd., hvilket Beløb Societetet altsaa heftede for. 15 Malerier af den Hagedornske Samling undgik Luerne, — de 13 var flyttede hen i Præstegaarden Dagen før Branden, de to andre vel ved en tidligere Lejlighed. Resten af Malerier og Kobberstik var brændt, i hvert Fald de af den Hagedornske Samling; men Provsten havde dog i Præstegaarden andre Malerier og Kunstsager omend af ringere Værdi.

Foruden Kunstsagerne var brændt en Del Møbler, som Provsten ikke havde faaet flyttet, samt omtrent Halvdelen af hans meget store og kostbare Bibliotek. Naar det baade før og efter Branden fra flere Sider blev gjort gældende, at Samlingen var assureret for højt, har man noget vanskeligt ved at tage denne Paastand højtideligt, naar man ser Vurderingen af de 15 Hagedornske Malerier, som Vurderingsmændene fremlægger specificeret Vurdering af. Et af Malerierne, »Den store Christoffer, som bærer Barnet over Ægypti Bæk«, af Rembrandt, er vurderet til 20 Rd., og et Maleri af en tysk Mester, forestillende salig Conferensraad Hagedorn, er vurderet til 12 Rd. — Dette synes ikke at tyde paa Overvurdering hverken af Stykkerne eller af Rembrandt.

Iøvrigt fremgaar det af Vurderingsmændenes Beretning, at Provsten havde 21 møblerede Værelser, dels i Præstegaarden, dels i Enkesædet, og der var fuldt monteret med Møbler, Senge, Sengetøj m. m. Han havde endnu efter Branden 1 Karret, 2 Postvogne, 2 Fjellevogne, 2 Høstvogne, 2 Kaner og 2 Slæder, — der brændte 1 Vogn, 2 Kaner og 2 Slæder.

Provstens Bibliotek — vel ogsaa delvis Arv fra Hagedorn — bestod af ca. 2000 Bind, vurderet til 500 Rd., heraf brændte omtrent Halvdelen, som beroede i »Nygaard«, Resten var i Studerekammeret i Præstegaarden.

Til Sammenligning kan anføres, at Pastor Lyng i Ørsted, som døde 1737, efterlod sig en Bogsamling, der ved Bovurderingen blev ansat til 12 Rd. Man ser saaledes, at Provsten selv efter Branden var i Besiddelse af betydelig flere Værdier end de fleste andre Præster.

Nu begyndte en lang Række Brandforhør for at faa opklaret Brandens Aarsag; nogle afholdtes i Snoldelev, andre i Roskilde.

Provst Rachlou forklarede, at han med sin Familie havde boet paa »Nygaard« uafbrudt siden 1801, idet Præstegaarden havde været brøstfældig, men nu havde undergaaet en større Restaurering. Omtrent 3 Uger før Branden var han flyttet hen i Enkesædet, som ligger tæt ved Præstegaarden mod Øst og tidligere beboedes af Kammerraad Reiersen, og som urigtig kaldes en Gaard, men hvis egentlige og rigtige Matrikels-Navn er Snoldelev-Hus. Han havde sit Studerekammer i Præstegaarden. Naar han boede i Enkesædet og ikke i Præstegaarden, skyldtes det, at Præstegaarden ofte var beboet af tilrejsende Patienter, saaledes at der ikke var fornøden Ro, og desuden var Køkkenet i Enkesædet bedre egnet til Madlavning end det i Præstegaarden.

Om Begivenhederne om Morgenen den 14' November forklarede Provsten, at han meget tidligt, maaske ved 3-Tiden, han kunde ikke angive Tiden nærmere, da hans Lommeur var i Uorden, var staaet op, havde tændt sin Lygte og var gaaet over i sit Studerekammer, og her havde han tilbragt et Par Timer i Forberedelse til en Embedsforretning, som han samme Dag skulde have i Karlslunde.

Da han derefter gik tilbage til Enkesædet og kom ind i Køkkenet, modtog hans Svigerinde, Jomfru Nørsing ham med den alarmerende Meddelelse, at »Nygaard« brændte. Han blev meget altereret og ophidset og gik straks med Lygten i Haanden ud for at begive sig til Brandstedet. Straks udenfor Præstegaarden mødte han sin Nabopræst, Münster fra Gadstrup, der sagde ham, at der intet var at gøre. De gik da ind og drak Te, hvorefter de sammen gik til Brandstedet, hvortil de ankom ved 6-Tiden.

Provsten havde, mens han opholdt sig i Studerekammeret, intet usædvanligt hørt, hverken Klokkeringningen, Larmen af Vogne eller andet, men forklarede, at som Vinden var den

paagældende Morgen, var der intet mærkeligt heri, idet Lyden bar fra, og den stærke Blæst ruskede stærkt i Havens store Træer. Desuden var han stærkt optaget af sit Arbejde, anede intet Uraad og sad følgelig ikke og anspændte sig for at lytte.

Provsten kunde ingen Anelse have om, hvorfra Ilden stammede — maaske fra en forbipasserendes Fyrtøj eller Tobakspibe. Han betegnede Ildebranden som den tungeste Prøvelse, der endnu havde ramt ham. Provstinden, Helene Cathrine Rachlou, forklarede, at hun den Morgen var vaagen, da hendes Mand med tændt Lygte forlod Soveværelset for at gaa over i Studerekammeret. Hun vidste, at han samme Dag skulde i Embedsforretning til Karlslunde, og i saadanne Tilfælde stod han ofte meget tidligt op for at forberede sig, medens der var Ro, inden Folkene stod op. Iøvrigt bekræftede hun Provstens Forklaring om Fraflytningen fra »Nygaard« og Grunden til, at de boede paa Enkesædet.

Provstindens Søster, Jomfru Margrethe Nørsing, forklarede, at Provsten nævnte Morgen ved 5-Tiden kom ovre fra Studerekammeret og ind i Køkkenet, hvor hun stod. Hun fortalte ham da, at »Nygaard« brændte, hvilket hun lige havde faaet at vide af Karlen. Provsten blev meget opskræmt ved denne Tidende og løb straks ud i Gaarden med Lygten i Haanden, men kom snart efter ind igen sammen med Pastor Münster. De to Herre drak Te sammen og fulgtes derefter ad til Brandstedet.

Provstens Plejedatter, Jomfru Andrea Albertine, 13 Aar gl., kunde intet forklare om Branden. Den foregaaende Eftermiddag var hun sendt ned i »Nygaard« for at hente Provsten, da der var kommet fremmede til ham. Hun traf Provsten i »Nygaard«s Havestue, sagde ham Besked og løb hjem, og Provsten fulgte straks efter. Siden Fraflytningen havde hun kun nogle Gange været paa »Nygaard« for at fodre nogle Høns og Duer, som var blevet tilbage.

Pastor Münster forklarede, at han ved 3 $\frac{1}{2}$ -Tiden havde set Ilden fra Gadstrup og straks givet sig paa Vej; men paa Grund af Mørket og den slette Vej naaede han først Snoldelev ved 5-Tiden.

Da han ikke fandt Provsten ved Brandstedet, gik han ned for at hente ham og mødte ham udenfor Skolen. Provsten var

i stor Sindsbevægelse, og Münster søgte at berolige ham og sagde, at der nu intet var at gøre. »Nygaard« var fortabt. De gik ind, drak Te sammen og tog derefter til Brandstedet.

Degnen Nonnegaard forklarede, at han blev vækket af en Rytter, som raabte, at der var Ildebrand i Byen. Klokken var omkring 3¹/₄. Han stod straks op, gik i Taarnet og ringede med Kirkeklokkerne. Herfra kunde han se, at det var »Nygaard«, der brændte. Da han havde ringet et Kvarters Tid, gik han til Brandstedet. Han havde ikke tænkt paa at kalde ad Provsten, idet han mente, at han var vækket af sine Folk. Han vidste, at Provsten havde Studerekammer i Præstegaarden, men boede i forrige Kammerraad Reiersens Gaard, hvortil der er en Gennemgang igennem en Længe i Præstegaarden.

Brandfogden Niels Olsen, Snoldelevgaard, forklarede, at han blev vækket Kl. 3¹/₄ ved, at en buldrede paa Porten og raabte Brand. Han stod op og saa, at det var »Nygaard«, der brændte. Der var intet at gøre for »Nygaard«s Redning, og han kommanderede derfor Størstedelen af Mandskabet til Ole Lydersens (nu Sognefoged Jens Sørensens) Gaard, som var mest udsat.

I Forvirringen og Travlheden havde han helt glemt at underrette Branddirektøren og Politimesteren i Roskilde om Branden, saaledes at disse Herrer først »af sig selv« kom til Brandstedet om Eftermiddagen mellem Kl. 3 og 4.

Provstens Karl, Peder Hansen, forklarede, at han var blevet vækket af en af Provstens Husmænd, Anders Jensen. Han havde straks kaldt paa Gaardens øvrige Husstand, hvorpaa han var kørt efter Vand.

Tjenestedrengen, Jens Andersen, havde hjulpet Karlen at spænde Hestene for og at køre efter Vand, »og mere vidste han ikke«. Tjenestepigen, Mariane Fogh, vidste, at Provsten ofte var meget tidligt oppe, men havde intet hørt dertil den Morgen, »Nygaard« brændte. To opvartende Tjenere hos den i Præstegaarden boende syge Kammerjunker Kaas, Søren Larsen og Niels Halleløv, blev ogsaa afhørte. Den første havde hørt Klokkeringningen og været ude i Gaarden, hvorfra han mente at have set Lys i Provstens Studerekammer. Halleløv kunde intet af Interesse oplyse.

En gammel Kone, Margrethe Nielsdatter, som boede i Præ-

stegaarden, forklarede, at hun intet havde hørt til og først bagefter erfarede, at Provstens store Gaard var brændt.

Husmand Hans Andreasen, som boede lige overfor »Nygaard« og arbejdede hos Provsten, forklarede, at han, siden Provsten var fraflyttet »Nygaard«, havde haft Portnøglen til Opbevaring, dels fordi han og hans Nabo, Niels Nielsen, hentede Vand til deres Husholdning fra »Nygaard«s Brønd, som var inde paa Gaardspladsen, men ogsaa for at han kunde føre lidt Opsyn med den ubeboede Gaard. Provsten havde dog selv Nøglen til Havedøren.

Hans Andreasen kunde ellers intet oplyse om Ildens Opkomst, eller hvor i Bygningen den var begyndt. Hans Nabo, Husmand Niels Nielsen, der ogsaa arbejdede hos Provsten, kunde intet videre oplyse. Han mente dog, at Ilden lettelig kunde være paasat udvendig fra, thi vel var »Nygaard«s Hovedbygning i to Etager, men Gavlene i Øst og Vest var med skraa Halmtage, og imod Vest gik Straataget saa langt ned, at man kunde naa det med Hænderne.

Endnu en Række Vidner, deriblandt nogle Børn, afhørtes, uden at man kom Sagens Opklaring nærmere. Men ikke nok med, at der afholdtes omfattende Brandforhør i Snoldelev, ogsaa ude i Omegnen foretoges omfattende Afhøringer for eventuelt at skaffe nye Vidner.

Sognefogden i Karlsrunder lod saaledes hele Sognets voksne Befolkning sammenkalde for at udspørge, om nogen af dem Brandnatten havde passeret Snoldelev, f. Eks. for at rejse til Ringsted Marked.

Da man ikke kunde komme Sagen nærmere, og alle Vidner var afhørt, kom Provst Rachlou paany i Forhør i Roskilde, hvor Politimesteren stillede ham en Række ret nærgaaende Spørgsmaal, idet man navnlig foreholdt ham det mærkelige i, at han fra sit Studerekammer slet ikke havde bemærket nogen Uro Brandmorgenen. Provsten henholdt sig til sin første Forklaring og tilføjede, at gamle Margrethe Nielsdatter jo heller intet havde hørt, skønt hun havde været lige saa nær ved som han, og hos Boserups (som vistnok ogsaa boede i Enkesædet) havde de heller intet hørt. I det hele taget svarer Provsten bravt for sig og lader sig ikke gaa paa.

Da Politimesteren saaledes spørger ham, om han ikke sædvanlig om Morgenens, naar han forlader sit Hus for at gaa ned i dette Studerekammer vækker nogen og i saa Fald, af hvad Aarsag han den Dag ikke havde gjort det, svarer Provsten, »at det at kalde Folkene op er ej hans Bestilling; de vide, naar de skulde indfinde sig at faa Davre, og hvad de have at forrette, forinden de nyde denne. Han kalder derfor aldrig paa dem om Morgenens, men de kalde paa sig selv for ej at miste Davren og oven i Købet faa nogen Utak, naar de have forsovet sig«.

Da de omfattende Forhør omsider er til Ende, bliver den hele Sags Forløb, d. v. s. en Ekstrakt af Forhørene, Vurderingsmændenes Beretninger samt en Udskrift af Panteprotokollen vedrørende Panteheftelsen af den Hagedornske Samling for 12000 Rdl., udgivet i Trykken og tilstillet samtlige Interessenter i »Det gejstlige Brandsocietet«, vistnok paa Foranledning af Societetets øverste Ledelse, Biskop Balle og de to københavnske Provster, Plum og Hjort.

Branden havde allerede vakt stærkt Røre rundt om i de sjællandske Præstegaarde. For mange Præster drejede det sig om en Udgift paa flere Hundrede Rigsdaler, og Tiderne var pengeknappe og fattige, Præsterne fik en stor Del af deres Løn i Naturalier og havde ikke mange Kontanter at rutte med.

Det modtagne Skrift blev studeret med stor og levende Interesse. Havde man ikke vidst Besked før, saa fik man nu sort paa hvidt for Provst Rachlous økonomiske Forhold. Det var nu klart for alle, at han havde udstedt en Panteobligation paa 12000 Rdl. paa den Hagedornske Samling, og at disse Penge skulde udbetales senest 1808, altsaa maatte Provsten se at skaffe disse Penge, et Beløb, som i denne pengeknappe Tid ingenlunde var let at rejse.

Præsterne i Strø Herred under Anførsel af Provst Ussing i Lille Lyngby lavede ligefrem Obstruktion ved at erklære, at de betragtede Assurancen af den Hagedornske Samling som stridende mod Societetets Vedtægter og derfor ikke agtede at deltage i en eventuel Skadeserstatning.

Vistnok væsenligst i Anledning af dette Forsøg paa yderligere »at sætte Lus i Skindpelsen« udgav Provst Th. S. Heiberg,

Kirke Saaby, i 1807 et lille Skrift: »Udsigt over Ildebranden i Snoldelev med de dermed forbundne mærkelige Omstændigheder«, hvori han forfølger et tredobbelt Formaal: Han fremfører først alle de Grunde, hvorefter han formener, at Assurancen var ugyldig, og som i alt væsentligt i det foregaaende er nævnt. Dernæst fremhæver han, at hvis Societetet dømmes til Erstatningspligt, kan de Herrer Præster i Strø Herred selvfølgelig ikke afvise Sagen som sig uvedkommende, hvilken Mening de end iøvrigt maatte have.

Alle Interessenter er solidariske, og de Strø Herreds Præster kan hverken med juridisk eller moralsk Ret vælte Byrderne fra deres egne Skuldre, saa at de saa meget des tungere kan falde paa andre.

Sidst, men ikke mindst, retter Provst Heiberg et voldsomt personligt Angreb paa Rachlou og kommer ogsaa herunder ind paa en Kritik af Forhørsdommeren i Brandsagen. Han lægger ikke Skjul paa, at han anser Provst Rachlou om ikke for selve Brandstifteren saa dog som Ophavsmanden til denne Forbrydelse.

Provst Rachlou skulde jo skaffe Penge, og dem havde han Udsigt til at faa ved »Nygaard«s Brand. Han betegner Rachlous Forklaringer ved Forhørene som urimelige og er i det hele taget meget skarp i Tonen. Provst Rachlou kan i alt Fald sige, at den, der har antændt »Nygaard«, har været »en god Ven«, en større Vennetjeneste kunde man ikke have gjort Rachlou i den Situation, hvori han befandt sig. Provst Heiberg haaber nu, at en Retssag vil klare disse indviklede Forhold.

Provst Rachlous Svar, som findes i samme Skrift, mangler hverken Klarhed eller Skarphed. Han tilbageviser Provst Heibergs grove Beskyldninger som »skammelige Løgne«. Han henviser til, hvorledes han siden 1769 prompte har opfyldt sine Forpligtelser overfor Selskabet og beklager sig over, at han nu, da denne tunge Prøvelse har ramt ham, og han er den brandlidte, skal udsættes for gemene Angreb og Paastande.

Han henviser til, at han, hvis Branden blot var kommet 2—3 Dage senere, havde tabt 12—14000 Rdl. mindre, idet Bygningerne, som var forsikrede i den kgl. Brandkasse, var meget lavt forsikrede og just stod over for en Omvurdering.

Han opfordrede Heiberg til at skaffe »den gode Ven« tilveje, da han saa nok skulde bevise ham, hvordan han bedømte slig »Vennetjeneste«. Endelig bemærker han, at Heiberg burde være særlig varsom med slige Beskyldninger, eftersom han jo selv flere Gange har haft »Uheld« med sin egen Præstegaard.

Foranlediget af denne Bemærkning oplyser Heiberg saa, at dette jo er rigtigt nok. Engang kom der indvendig Ild i Saaby Præstegaard. Den blev dog slukket ved egen Hjælp; men et Fjerdingaar derefter afbrændte den hele Præstegaard. Da den var ganske opbygget, lod Heiberg den assurere i Brandkassen. Dagen efter at denne Forsikring var færdig, afbrændte de tre Længer. — Men Provst Heiberg anfører, at han da selv viste den største Iver for at faa Sagen opklaret, og at det da ogsaa lykkedes at finde en Mand, om hvem Mistanken samlede sig. Han vilde ønske, at Provst Rachlou havde vist en lignende Iver og haft et tilsvarende Held med sig.

Kort Tid efter, at Heibergs Skrift var udkommet, udgav Pastor G. M. Münster i Gadstrup som Kommentarer hertil en lille Pjece paa 15 Sider: -- Et Par Ord til Læserne af Heibergs »Udsigt«. — Paa Titelbladet anfører han følgende Citat af Lærebogen i den evangelisk-kristelige Religion: »Vi bør ingenlunde fatte Mistanke om nogen besynderlig grov Forbrydelse hos de Mennesker, som er hjemsøgte med Vanheld og ulykkeligt Tilfælde«.

Münster begynder indledningsvis med at beklage, at Provst Heiberg har skrevet, at den, der antændte »Nygaard«, var Provst Rachlous »gode Ven«, thi da det nu var almindelig kendt, at Rachlou og han som Nabopræster altid havde staaet i et venkabeligt Forhold til hinanden, og da han (Münster) var set paa Brandstedet tidlig om Morgenens, saa — — — »mon ikke Sagen kunde saa længe og lysteligen omtvistes, at i en eller anden Afkrog mod mig paa mine gamle Dage kunde opvækkes Mistanken for Mordbrand«. — Dog tilføjer Münster, at det dog ikke er af Frygt herfor, han griber Pennen. Skriftet, der i alt væsentligt fremtræder som et Indlæg i Rachlous Favør, slutter med en Erkendelse af, at Rachlou i sit Svar til Heiberg bruger vel djærve og kraftige Udtryk, men »naar man er saa langt paa Vejen til de 70 Aar, og det skaldede Hoved begynder

at hælde mod Graven, ønsker man dog, om ikke for andet, saa for den Families Skyld, man maa efterlade, at nedlægge det uvanæret, undskydeligt altsaa, om man taler en Æres-Sag med vel megen Varme!»

Som man ser, gik Bølgerne højt baade for og imod Rachlou, vel mest imod, men Enden paa det hele blev dog, at Provst Rachlou vandt Sagen, og Societetet dømtes til at udrede den fulde Erstatning.

Provsten maa have haft Formaliteterne i Orden, eller ogsaa han har haft et særligt Held i Retssager. Det gejstlige Brand-societet sprængtes, og for mange sjællandske Præster sved det Beløb, de her af deres fattige Midler maatte udrede, haardt gennem lange Tider.

Medens Rachlous Skyld med Hensyn til Malerisamlingens Erhvervelse maa siges at være tilstrækkelig bevist, kan dette ikke siges om Brandsagen. Vel var Omstændighederne »højest mistænkelige«, men det afgørende Bevis blev aldrig ført, og man kan vist ikke komme det nærmere end til at sige, at hvis Provst Rachlou har vidst mere om Branden end godt er, har han taget sin Hemmelighed med sig i Graven.

Provsten blev boende paa Enkesædet, der senere fik Navnet »Nygaard«, og dengang altsaa blev bygget omtrent som den staar den Dag i Dag.

Jorden blev henlagt under denne Gaard, hvortil den hørte, indtil Proprietær Hauberg i 1914 solgte den til Udstykning; men de gamle Bygninger staar der smukke og vel vedligeholdte, opretholdende de gamle, minderige Traditioner.

I Præstegaarden havde Provsten sine Patienter. Her havde han Konsultationsværelse, og da mange kom rejsende langevejs fra og var under Kur i lang Tid, var der ofte et helt Hospital indrettet.

Hans Klientel skal have været meget stort, og der var mange fine Folk imellem, blandt andre adskillige Klosterdamer fra Vallø; ved Branden boede Kammerjunker Kaas med to Tjenere i Præstegaarden, og han havde kureret Overhofmarskal Hauchs Frue. Allerede 1785 bemærker Biskop Balle, at Rachlou hjælper mange fattige til Rette med sin Erfarenhed i Lægekunsten. Pastor Wedel i Everdrup havde ogsaa hørt ham omtale som en Mand, der var lykkelig i sine Kure.

— En Dreng, som havde drillet de underjordiske i Naurbjerghøj, var blevet straffet ved, at en lille Kvinde med rød Toplue kom ud af Højen og slog ham paa Kinden med en Grødslev, som nok maa have været forhekset; for Drengen tabte baade Mælet og Forstanden. Da han kom løbende hjem til Gaarden i denne sørgelige Forfatning, forstod Husbonden heldigvis straks, hvad der var sket, spændte sin hurtigste Hest for en Vogn og kørte i flyvende Fart til den kloge Provst i Snoldelev. De traf ham heldigvis hjemme, og han tog sig straks af Drengen.

Hvad Provsten gjorde ved ham, blev aldrig opklaret, Drengen talte aldrig derom, men da Provsten afleverede ham, var baade Mæle og Forstand vendt tilbage, og Provsten sagde til Husbonden: Det var godt, du kom med ham i Aften, thi naar først Solen er staaet op over den Slags, er der intet at gøre.

Daniel Peter Smith fortæller i sine før nævnte Meddelelser ogsaa, at R. trolig fortsatte med sit Kvaksalveri. Almuen bedrog han saa længe, til man opdagede hans List. Naar der kom en Patient, sagde Konen, at hendes Mand var i Marken, men kom straks. Hun udspurgte saa Patienten om Sygdommen. Provsten stod og hørte paa denne Eksamen bagved Døren, gik derpaa udenom og kom ind i Stuen, hvor han, inden Patienten kom til Orde, gravalvorligt fortalte denne alle Sygdommene, gav saa Medicin, og den syge tog bort stærk i Troen og kom sig ved den.

Imidlertid har en Kone i Maltes Kro fortalt offentligt, at han bar sig saaledes ad med hende; men da hun mærkede Bedrageriet, udskældte hun baade Provst og Provstinde, der dog ikke kunde helbrede hendes »sure Ben«. — Naa, nu er »sure Ben« maaske ogsaa noget ret vanskeligt at kurere, tilmed hvis Skaden er af gammel Dato.

Det er vist tvivlsomt, om der er stort at bebrejde Rachlou vedrørende hans »Lægevirkosomhed«. Man kan naturligvis kalde Provstens Lytten og hans Brug deraf for Bedrageri; men Hensigten dermed var dog kun at vinde Patienternes Tillid, — en meget vigtig Forudsætning for et godt Resultat af et Lægebesøg.

Selv om Fysikus, Dr. Kall, Roskilde, i sine aarlige Indberetninger til Sundhedsvæsenet altid satte Provst Rachlou øverst

paa den Liste, hvorpaa »den kloge Kone« i Skenkelsø var Nr. 2, saa havde dog Overhofmarskal Hauch skaffet Provsten licentiam af det medicinske Facultet, og han havde altsaa en vis videnskabelig Autorisation.

Til Provstens Metoder kendes egentlig intet — dog vides, at han har benyttet Simon Paullis »Danske Urtebog« fra 1648, hvoraf eksisterer et makuleret Eksempplar forsynet med Rachlous Haandskrift gennem adskillige Anmærkninger, og som er fundet paa Langelodsgaarden i Snoldelev. Men som Provst Rachlou var en belæst og i mange Maader indsigtfuld Mand, er det vel tænkeligt, at han ogsaa har haft nogen Kendskab til Lægekunsten, der ikke var slet saa indviklet i de Dage, som nu om Stunder. Det var jo inden, Bacillernes og Mikrobernes talløse Hær var opdaget.

I denne Forbindelse anføres et lille Uddrag af Forordet til den i 1925 af Museumsbestyrer H. P. Hansen, Herning, udgivne Bog: Kloge Folk i Vestjylland, — og som mange kan give sin Tilslutning.

»Man kan sagtens le, naar man hører om, hvilke løjerlige og overtroiske Midler Folk brugte i gamle Dage mod Sygdom og formentlig Forhekselse, men vi maa ikke glemme, at de, saavel som vi i Almindelighed nu, handlede i Kraft af Traditionen, og at Bakterierne dengang, selv for Videnskaben, var ukendte Væsener.

Endelig tør man vel ikke benægte, at adskillige af de gamle Husraad, i hvilke der skjulte sig Slægtsleds Erfaringer gennem Aarhundreder, virkelig var udmærkede og sikkert kun er gaaet ud af Kurs, fordi de i ældre Tider blev brugt af »kloge Folk«. Disse var dog, — Sandheden tro, — mangan Gang det Halmstraa, ved hvilket Folk, der forgæves havde søgt Raad hos faglærte Læger, fandt Redning i deres Hjælpeløshed.

En Ting overser eller glemmer de, der uden videre benægter Muligheden af, at »kloge« Folk skulde kunne have Held til at kurere Patienter, Lægerne har maattet opgive, og det er, at saavel Sygdommene som deres Helbredelse ofte har en psykologisk Side, og netop deri laa og ligger Kvaksalvernes Styrke.« — —

Der kunde ogsaa være Grund til at nævne den Interesse,

som Provst Rachlou ved flere Lejligheder lagde for Dagen for Sognets Oldtidshistorie; men dette findes omtalt andet Sted i Bogen.

Som Provst fratraadte Rachlou i 1807 grundet paa en administrativ Omlægning; men han fortsatte som Præst, til han 1811 fyldte 70 Aar. Den gamle Provst, hvis Liv havde været saa stormfuldt og bevæget, døde efter 3 Ugers Sygdom af Koldfeber og Krampe i April Maaned 1812.

I »Den til Forsendelse med de kongelige Rideposter privilegerede danske Statstidende« (senere Berlingske Tidende) for 27' April 1812 finder man følgende Avertissement:

Efter 3 Ugers Sygeleje behagede det Gud, Natten imellem den 22'—23' d. M., ved en stille Død at bortkalde herfra min gode Mand Andreas Tamdrup Rachlou forhen Provst i Thune Herred og Sognepræst til Snoldeløv og Thune. At bekendtgøre dette for fraværende Slægt og Venner blev min sørgelige Skæbne.

Snoldeløv, den 24' April 1812.

H. C. Rachlou, født Nørsing.

Paa Køge Museum findes et Maleri, som menes at stamme fra Rachlous Malerisamling i Snoldelev. Det blev i sin Tid fundet af Maler Westfahl, Vedskølle — havde i mange Aar siddet opslaaet paa den øverste Halvdel af en Værkstedsdør og var derved blevet stærkt tilsmudset. Maler W. skænkede det til Køge Museum, der lod det restaurere af Konservator Rønne ved Statens Museum for Kunst.

Billedet forestiller »Den kyske Lucretia«, som efter Sagnet var en romersk Kongedatter, der dræbte sig selv, efter at den romerske Konge Sextus Tarquinius voldelig havde krænket hendes Ære.

Hvorledes Maleriet er havnet i Vedskølle, ved man ikke; men en nærliggende Forklaring er den, at der efter Provstinde Rachlous Død i Køge 1842 er blevet holdt Auktion over Boet, — der var jo ingen Livsarvinger. — »Lucretia« er da antagelig, som det øvrige Indbo, solgt til en Borger i Køge eller en Bonde fra Omegnen, og saa er Maleriet altsaa omsider havnet paa en Udhusdør.

Til den Hagedornske Samling har Maleriet nu næppe hørt,

thi den brændte jo helt med Undtagelse af 15 Malerier, som var i Præstegaarden. Men over disse er der nøjagtig Specifikation, og her findes ingen »kysk Lucretia« eller noget Motiv, som kunde svare dertil. Dog vides, at Provst Rachlou havde mange andre Malerier end de Hagedornske, saaledes at Museets Forklaring om, at Maleriet stammer fra Samlingen i Snoldelev, derfor godt kan have sin Rigtighed.

Hos Gdjr. Chr. Nielsen, Snoldelev Mark, Langelodsgaarden, opbevares tre Gibsstatuetter, godt 70 cm høje, om hvilke der er al Grund til at tro, at de stammer fra Provst Rachlous Kunstsamling. De forestiller mytologiske Skikkelser fra den græske og romerske Sagn- og Gudeverden: Jason med det gyldne Skind, Merkur og Hebe. Disse tre Figurer er sandsynligvis kommen til Gaarden sammen med Provst Rachlous Plejedatter Andrea Albertine Bilvad, der var gift med Gaardens anden Ejer H. P. Salmon, og de er derefter fulgt med gennem alle Ejerskifter.

Muligvis er Statuetternes kunstneriske Værdi ikke stor, men deres Historie er ikke uden Interesse som nogle af de faa Ting i Sognet, der direkte fører tilbage til »Den kloge Provst« i Snoldelev.

SKOLEVÆSENET I SNOLDELEV OG TUNE SOGNE

Oprindelsen til Skolevæsenet i Snoldelev og Tune kan spores tilbage til Tiden før Reformationen og har en tydelig Forbindelse med den nærliggende Domkirkestad.

I Roskilde Latinskole, den »sorte Skole«, nu kaldet Katedralskolen, uddannedes dengang mange af de vordende Præster og Degne. Skolens ældste Klasse, »Mesterlektien«, havde Elever paa 18 Aar og derover. De dygtigste af disse udsendtes til Omegnens Landsbyer som Sognepræsternes Medhjælpere og som Ledere af Kirkesangen ved Gudstjenester og kirkelige Handlinger. Desuden skulde de undervise Landsbyungdommen i den kristelige Børnelærdom. De kaldtes Løbedegne, medens deres Efterfølgere med fast Bopæl i Sognet kaldtes Sædedegne.

Efter Reformationen blev Luthers lille Katekismus, der ud-

kom i Aaret 1529, brugt som Grundlag for Løbedegnenes Kristendomsundervisning i Landsbyerne. Ved denne Tid kunde faa eller ingen Landsbybørn læse. Undervisningen maatte da foregaa ved, at Degnen af Luthers Katekismus fremsagde Indholdet stykkevis, og dette gentoges af Eleverne, til de kunde det udenad.

Den første sjællandske Biskop efter Reformationen, den nidkære Peder Palladius, fastsatte bestemte Regler for Undervisningen. I sin berømte Visitatsbog skriver han bl. a. følgende: »Saa skal og Sogndegnene undervise det unge Bondefolk udi Børnelærdom een Sinde (Gang) om Ugen. Naar det om Søndagen har ringet første Gang, skal Ungdommen komme til Kirke og sætte sig i de øverste Stole, og Degnen skal staa imellem dem og læse Børnelærdom med Lyst og Lempe. Til dem, der ikke bor i Kirkebyen, skal Degnen komme mindst een Gang om Maaneden, en Søndag Eftermiddag, naar det er dejligt Solskin og Børn kan komme af Huse«.

Ved Gudstjenesterne lærte Degnen baade de unge og ældre i Menigheden at synge de oversatte Salmer eller helt danske Salmer, der kom i Brug efter Reformationen. Betydningen heraf er værd at nævne. Eftertiden skylder sikkert de ofte ringeagtede Løbedegne Tak, fordi de ved Reformationens Begyndelse sang Evangeliet ind i Folks Hjerter foruden at varetage deres Gerning som Undervisere i Kristendomskundskab.

Hvis Løbedegnen var en dygtig og velaget Mand, fik han ofte senere Embede som Præst. I sin Stilling som Degn skulde han prædike i Sognepræstens Forfald. Da et saadant Forfald ofte meldtes med kort Varsel, var det ikke underligt, at det hændte, at Degnens Prædiken blev baade kort og daarlig, eller han gik helt i Staa.

Fra denne Tid stammer Ordsproget: »Det skilles ad paa Midten ligesom Degnens Prædiken«. Som Regel fik Løbedegnen ingen Løn for sit Arbejde. Alt, hvad han tjente derved, tilfaldt Latinskolen. Da det var en ret god Indtægtskilde, holdt Latinskolerne fast ved de Degneembeder, de havde Ret til at betjene.

Løbedegnenes Tid endte i Snoldelev og Tune omkring ved Midten af det 17' Aarhundrede. I den ældste endnu opbevarede

Snoldelev Skoles Elever med Lærer Hermann. 1876.

Kirkebog for vore Sogne fra Aaret 1663 kan man læse, at Snoldelev og Tune havde fælles Degn med Boplads i Snoldelev. Denne Degn har antagelig været den samme som den første navnkendte Sædedegn hos os. Han kaldtes **Laust Skolemester**, døde 1679 og blev begravet 12' Februar. Hans Alder kendes ikke, men det er ret sandsynligt, at han kan have været Sædedegn fra Tiden o. 1650.

Laust Skolemesters Efterfølger hed **Morten Jacobsen**, født 1650 og kaldet til Degn 1679. Han maa have været en meget livskraftig Mand; for han holdt ud i Embedet i 58 Aar, døde i Efteraaret 1737 i en Alder af 87 Aar og blev begravet 3' November. Hans Hustru hed **Dorothea Smidt**. Paa Grund af sin høje Alder naede Morten Jacobsen at opleve Hundredearsjubilæet for Reformationens Indførelse og tillige den første Konfirmation i Pastoratets Kirker. I en Alder af 80 Aar antog han en Substitut (Medhjælper), hans senere Efterfølger i Embedet **Johan Nielsen Biering**, der er født 1710, blev Student fra Roskilde Latinskole 1730, samme Aar Substitut

i Snoldelev og selvstændig Degn 1737. Han døde 1' Juni 1784 efter 54 Aars Gerling i Snoldelev og Tune Sogne, 74 Aar gl.

Efter Loven havde Degnene med Familie ved denne Tid Ret til at bruge et af de øverste Stolestader i Kirken og at blive begravet vederlagsfrit i Kirken tæt ved Indgangsdøren; men man ved ikke, om Biering er bleven begravet inde i Kirken. I saa Fald er han og ikke Raadmand Gottlieb antagelig den sidste, der er jordefæstet indenfor Snoldelev Kirkes Mure.

To Gange var Biering gift. Den 8' Juli 1739 blev han viet i Karlsrunder Kirke til Cecilie Davidsdatter Lerche, der døde 19' Februar 1744 kun 35 Aar gl. Hun var Søster til en af Snoldelev Sogns første Selvejere, Jørgen Davidsen Lerche fra den Gaard, der ved Aarhundredskiftet kaldtes »Nygård«. Da Lerche døde i 1762, blev Biering Værge for sin Svogers to mindreaarige Døtre. Bierings anden Hustru var Enke efter Degnen Jetzmarck i Ledøje og hed Elisabeth Dessau. Hun er født 1718; men hendes Dødsaar er ubekendt.

Den fjerde og sidste i Rækken af Degne var Lauritz Melchior Nonnegaard, født i Roskilde 2' Februar 1759 som Søn af Birkeskriver Melchior Mortensen Nonnegaard og Hustru Anna Dorthea Pedersdatter. Slægten Nonnegaard stammer fra en Gaard af samme Navn i Smørum. Lauritz Melchior Nonnegaard blev Student fra Roskilde Latinskole 1779, kaldet til Degn i Snoldelev og Tune Sogne den 28' Juli 1784 og maatte forud aflægge Embedsed for Biskop Balle.

Da Nonnegaard sandsynligvis har været Substitut i Aarene 1779—1784 hos sin Forgænger, gamle Biering, har han forrettet Degnetjeneste og Skolearbejde i ca. 62 Aar. Nonnegaard blev omtrent 82 Aar og døde 15' Februar 1811. Han var gift to Gange: Først med Marie Hansdatter, der døde 4' Februar 1807, 48 Aar gl., derefter med Anne Marie Jørgensdatter, der døde 4' Februar 1848.

I første Ægteskab var der 3 Børn, i andet Ægteskab 2 Børn. Den yngste Søn, Hans Peter Nonnegaard, født $\frac{5}{12}$ 1811, tog Eksamen fra Jonstrup Seminarium og var i nogle Aar Hjælpe-lærer hos sin Fader, senere Lærer i Skovhastrup, hvor han døde 18' April 1852. Efter Tidens Skik blev Nonnegaards Kone kaldt Madam Nonnegaard. I Kirkebogen er Madam Nonne-

gaard indskrevet som Gudmoder for mange af Sognets Børn, medens Nonnegaard stod Fadder til en Del af disse: En Ærespost, der samtidig betød en forringet Embedsindtægt (Offer) for ham.

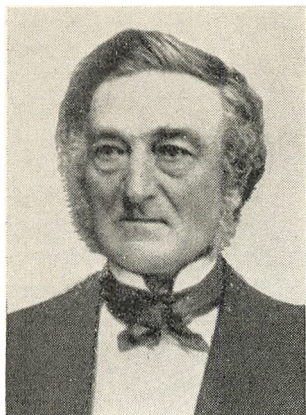
Som andre Degne blev Nonnegaard brugt til at læse og skrive Breve og Dokumenter for Folk. Med sin pyntelige og let læselige Haandskrift har han utvivlsomt været en god Hjælper for mange af Beboerne, naar skriftlige Sager skulde formuleres. Fra 1813 maatte han som Sognets første Kirkebylærer tillige føre Kirkebog, et Arbejde, han udførte baade smukt og samvittighedsfuldt.

Til hans Gerning hørte ogsaa at ringe med Kirkeklokken. I Forhøret efter »Nygaaard«s Brand i 1806 omtales, at Degnen Nonnegaard afgav Vidnesbyrd om, at han klemte mindst 15 Minutter med Kirkeklokken for at kalde Folk til Brandstedet. Provst Mellerup fra Greve saavel som Sjællands Biskop Frederik Münter aflagde flere Besøg eller holdt Visitats i Snoldelev Skole i Nonnegaards Tid og skrev hver Gang i Embedsbogen anerkendende Ord om Nonnegaard og hans Undervisning.

I 1825 skrev Provst Mellerup saaledes: »Den 4' Maj 1825 visiterede jeg i Snoldelev Skole. Adskillige Børn var formedelst Sygdom hindrede fra at møde. De tilstedeværende Børn blev prøvede i Boglæsning, Kristendomskundskab, Bibelhistorie, Hovedregning, Dansk Sproglære og Skriftlæsning. Saa blev og deres Skrivebøger foreviste. Prøven var meget god, og Skolens værdige Lærer Hr. Nonnegaard modtager min Tak for den Fornøjelse, jeg i Dag i hans Skole har nydt«.

Den nyvalgte Biskop J. P. Mynster kom i 1835 paa Visitats og skrev da følgende herom i sin Visitatsbog 1): »Snoldelev Skole. God Bygning (?). 92 Børn. Den 76 Aar gamle Degn Lauritz Nonnegaard har sin Søn Hans Peter Nonnegaard 24 Aar gl. til Hjælpelærer. Denne har været her i 3 Aar. Han katechiserer temmelig godt. Fremgangen særdeles god. Indbyrdes Undervisning meget god. Gymnastik, anden Grad, meget god. Geografi meget lidet«. —

Da Nonnegaard naaede Støvets Aar (70), blev Helbredet noget vaklende, og han maatte holde Hjælpelærer. Blandt disse unge Lærere var, foruden den forannævnte Søn, hans senere

Lærer J. D. Hermann.

Efterfølger Johan Daniel Hermann. Medens Nonnegaard var Sognets sidste Degn, blev J. D. Hermann Sognets første seminarieuddannede Lærer. Samtidig ophørte den mangeaarige Forbindelse mellem Snoldelev og Tune med fælles Kirkesanger. Hver Bys Lærer overtog fremtidig Arbejdet ved sin Sognekirke. —

Lærer J. D. Hermann er født 11' Marts 1808 i Hornbæk, hvor Faderen var Buntmager. Han tog Eksamen fra Jonstrup Seminarium i 1829 med 1' Karakter, blev samme Aar Hjælpe-lærer hos Nonnegaard og var i Snoldelev, til han i 1831 blev kaldet til Lærer ved Hundige Skole. Efter Nonnegaards Død blev Hermann den 27' Februar 1841 kaldet til Lærer og Kirkesanger i Snoldelev.

Her virkede han til 1' Oktober 1878, da han paa Grund af Alder tog sin Afsked efter 49 Aars Arbejde i Skolens Tjeneste.

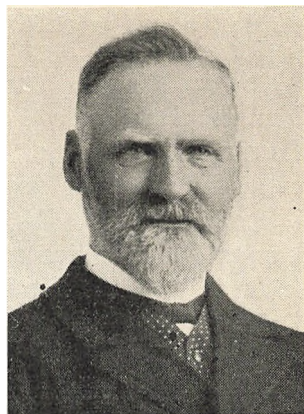
Derefter flyttede han til Roskilde, hvor han boede til sin Død 7' Februar 1885. Hans Hustru hed Caroline Christine Jensen og var Datter af Skovfoged Jensen fra Klosterris i Nordsjælland. De havde 10 Børn, hvoraf dog kun 2 overlevede Forældrene, en Søn og en Datter. Sønnen Fritz Ernst Hermann, født ³¹/₁₀ 1843, tog Eksamen fra Jonstrup Seminarium 1863 og blev i 1869 Lærer i Gøderup, medens Datteren Vilhelmine som ældre og ugift boede i Schmeltz' Stiftelse i Roskilde.

Flere ældre nulevende Sognebeboere mindes Hermann som en livlig, dygtig og samvittighedsfuld Lærer. Ogsaa hans Foresatte gav ham et godt Skudsmaal ved de Visitatser, der blev holdt i hans Skole. Biskop J. P. Mynster besøgte Skolen baade i 1843 og 1851 og skriver følgende herom i sin Visitatsbog:

»Snoldeløv Skole 1843: Skolehuset er den gamle Degnebolig, det er meget maadeligt og skal næste Aar ombygges. Patron Raadmand Fritz. 88 Børn. Læreren Johan Daniel Hermann, 35 Aar, Seminarist fra Jonstrup, tilforn i Hundige, er en fortrinlig Lærer, Provsten klager over hans Indbildskhed,

andre vide intet deraf, og jeg kunde ikke mærke det. Han katechiserer meget godt. Læsning ug. Skrivning mg. Religion ug. Historie og Geografi mg. Regning ug. Indbyrdes Undervisning ug. Gymnastik ug.

1851: Patron Kammerraad Fritz. 95 Børn. Læreren Joh. Dan. Hermann, 43 Aar, Sem. fra Jonstrup, katechiserede godt, er duelig og flittig, men noget svagelig og skal være meget sensibel. Læsning mg. Skrivning mg. Religion mg. Regning mg. Indbyrdes Undervisning ug. Skolehuset meget godt«.

Lærer P. J. Runge.

I samme Maaned, Lærer Hermann tog sin Afsked, blev Fynboen Peter Jakobsen Runge udnævnt til hans Eftermand. Runge saa Dagens Lys 15' Oktober 1848 i Kirkesøby Skole paa Fyn, hvor hans Forældre, Lærer, Dbmd. C. P. Runge og Hustru Gjertrud Charlotte Jakobsen boede. I Aaret 1868 tog Runge Eksamen fra Jelling Seminarium med Hovedkarakter »Meget duelig«, blev snart efter Andenlærer ved Frederiksminde Skole og Kirkesanger ved Brænderup Kirke paa Fyn. Efter 4 Aars Virksomhed ansattes han som Lærer og Kirkesanger i sin Fødeby og forflyttedes i Oktober 1878 til Snoldelev. Her udførte han sin egentlige, men kortvarige Manddomsgerning som Lærer.

I Lærer Runges Tid ejedes Snoldelev Kirke af Etatsraad Knudsen i København, og Runge var Etatsraaden behjælpelig med den aarlige Opkrævning af Kirketienden. Paa Brevene i den Anledning skrev Etatsraaden til at begynde med: Hr. Lærer Ronge, hvorfor Runge gjorde opmærksom paa, at hans Navn stavedes med *u* og understregede dette, men trods dette fortsatte Etatsraaden med at skrive Ronge. Lærer Runge kvitterede saa med at skrive Hr. Etatsraad Knudsen, og saa hjalp det.

I 1887 blev Runge angrebet af en uhelbredelig Strube sygdom, holdt Hjælpelærer i ca. 3 Aar og maatte efter Lægernes Raad tage sin Afsked 1' Januar 1891. En Tid derefter op-

holdt han sig i København, men købte i Marts 1892 »Bogaard« paa Halvøen Helnæs i Vestfyn, hvor han boede til sin Død.

Lærer Runge blev i 1872 gift med Ane Marie Nielsine Hansen. De havde 6 Børn, hvoraf en Søn døde i Snoldelev. Lærer Runge var en høj og kraftig Mand med stor Arbejds-
evne. Især huskes han af Elever og Sognefolk som Sanglærer i Skolen og som Dirigent for Sognets første Sangforening for blandet Kor. Tillige mindes mange, at Lærer Runge med stor Interesse tog sig baade af Skoleloddens og en Privatejendoms Drift.

Skønt Skoleloden endnu hører til Skolen, blev Runge her i Sognet den sidste Lærer, der forenede sit Skolearbejde med en Landmands Gerning. Lærer Runge glemte aldrig Snoldelev og kom af og til paa Besøg i sin gamle Virkekreds, sidste Gang i 1926, da han som særlig indbudt deltog i en Byfest for gamle Snoldelevfolk.

Lærer Runge døde 13' Oktober 1928, to Dage før han vilde have fyldt 80 Aar.

Snoldelev Sogns tredje Lærer efter Degnen Nonnegaards Død var Vilhelm Gehl Kristensen, der ligesom Runge stammede fra et Lærershjem, født 22' Juli 1855 i Dramstrup Skole, Nørre Jernløse Sogn i Holbæk Amt som Søn af Lærer L. H. Kristensen og Hustru Johanne Marie Gehl. I 1875 gik han ud fra Jonstrup Seminarium med Hovedkarakteren »Meget duelig« og havde fra 1' Juli 1875 til 18' Februar 1891 Ansættelse som Lærer i Viksø i Ølstykke Herred, indtil han overtog Gerningen som Lærer og Kirkesanger 1892 i Snoldelev.

Baade i Skole og Kirke varetog Gehl Kristensen sin Gerning med megen Dygtighed. Han var en repræsentativ Skikkelse og en dygtig Forhandlingsleder. Sin Interesse for Snoldelev Sogns Anliggender viste han bl. a. ved, at han i en Aarrække var Sekretær for Sogneraadet. I sine sidste Aar var han Formand for Lærerstandens Brandforsikring.

Gehl Kristensen blev udnævnt til Dannebrogsmænd 24' Februar 1911. Efter henvend 31 Aars trofast og dygtigt Arbejde tog han paa Grund af svigtende Helbred sin Afsked den 1' November 1921 og bosatte sig i Villa »Merci« ved Gadstrup Station. Allerede Aaret efter maatte han, tvunget af Sygdom, lade sig

indlægge paa Menighedssygehuset i Roskilde, døde her 14' Oktober 1922 og begravedes paa Snoldelev Kirkegaard den 20' Oktober under meget stor Deltagelse.

Gehl Kristensen blev gift 1878 med Nikoline Augusta Frigast, Datter af Farver H. F. Frigast og Hustru Johanne Marie Øgaard af Frederikssund. Denne Hustru døde 1898, og han giftede sig Aaret efter med Charlotte Eleonora Christine Frigast, der var Søster til den afdøde. Sidste Ægteskab var barnløst, men i det første var der en Søn og 3 Døtre. Af disse døde en Datter 9 Aar gammel. Sønnen Ernst Gehl tog Lærereksamen og er nu Skoleinspektør i København, medens begge Døtre blev Lærerinder, den ene ved Roskilde Skolevæsen og den anden Forskolelærerinde i Tune.

Efter to Maaneders Vakancetid blev Gehl Kristensens Embede fra Nytaar 1922 overtaget af Th. Mølby, der kun er Nr. 8 i Rækken af Degne og Kirkebylærere i Snoldelev fra ca. 1650 til vore Dage, et Tidsrum paa næsten 300 Aar.

I Begyndelsen af Halvfemserne steg Børneantallet stærkt i Snoldelev Skole, der hidtil kun havde haft 2 Klasser. Man ønskede derfor at udvide Skolen til 4 Klasser med 2 Lærere og oprettede et Andenlærerembede fra 1' Oktober 1894.

Dette Embede, der bestaar endnu, har været besat med følgende 8 Lærere:

1. Frederik Laurits Andkjær, født 18' November 1873, Søn af Ekviperingshandler Andkjær, Magleby ved Skelshør, dimitteret fra Skaarup Seminarium 1894, kaldet til Andenlærer i Snoldelev $\frac{1}{10}$ 1894 og til Enelærer i Karlstrup den $\frac{1}{4}$ 1897, hvorfra han i 1938 tog sin Afsked.

2. Daniel Emil Petersen, født 15' Oktober 1870 i Kallehave, Søn af Hmd. Hans Pedersen, dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1892, Andenlærer i Skaade ved Aarhus,

Lærer V. Gehl Kristensen.

kaldet til Andenlærer i Snoldelev $\frac{1}{7}$ 1897 og til Enelærer i Kyndeløse, Kirkehyllinge Sogn $\frac{1}{9}$ 1905, hvorfra han tog sin Afsked i 1938.

3. Hans Peter Jørgensen, født 30' April 1883 i Skoverup ved Rønnede, Søn af Hmd. J. P. Jørgensen, dimitteret fra Jelling Seminarium 1904, Vikar ved Tranbjerg Skole ved Aarhus, kaldet til Andenlærer i Snoldelev $\frac{1}{11}$ 1905 og til Enelærer i Aashøj, Herfølge Sogn $\frac{1}{4}$ 1909, udnævnt til Amtskolekonsulent i Præstø Amt 1935.

4. Peter Holme Hansen, født 25' April 1887 i Valløby, Søn af Lærer Hansen, dimitteret fra Jonstrup Seminarium 1908, Lærer ved Taastrup Realskole 1908, Andenlærer i Snoldelev $\frac{1}{8}$ 1909, Førstelærer i Lestrup, Kongsted Sogn fra $\frac{1}{11}$ 1918.

5. Georg Larsen Elm, født 22' Oktober 1890 i Vithen pr. Hinnerup, Søn af Gdjr. A. Larsen Elm i Snoldelev, dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1911, Vikar i Aashøj, Herfølge Sogn 1911—12, Statens Kursus i Gymnastik 1912—13, Sløjdkursus 1913, Lærer ved Nærum Kostskole 1913—14, Soldat 1914—16, Vikar i Herløv 1917—18, kaldet til Andenlærer ved Snoldelev Skole $\frac{1}{1}$ 1919 og til Førstelærer i Sædder $\frac{1}{6}$ 1920.

6. Hagen Svane, født 27' Marts 1898 i Gadstrup, Søn af Førstelærer J. Svane, Præliminæreksamen fra Køge Realskole 1915, dimitteret fra Jonstrup Seminarium 1919, Vikar i Hagedsted, Reerslev og Snoldelev Skole 1919—20, kaldet til Andenlærer sidstnævnte Sted $\frac{1}{6}$ 1920, Aarskursus i Dansk, Engelsk og Geografi 1926—27 og kaldet til Lærer i Taarnby paa Amager $\frac{1}{10}$ 1927.

7. Carl Gotfred Værbak, født 9' Januar 1897 i Skærum, Hjørring Amt, Søn af Hmd. Christian Larsen, dimitteret fra Nørre Nissum Seminarium 1926, Lærer ved Broager Realskole, Vikar i Holbæk og Øksenhede ved Sæby 1926—27, ansat som Andenlærer i Snoldelev $\frac{1}{1}$ 1928, som Enelærer i Aalbæk $\frac{1}{11}$ 1930 og som Enelærer i Aagerup ved Roskilde 1935.

8. Hugo Peter Kristensen, født 11. Maj 1907 i Gevninge, Søn af Gdjr. H. P. Kristensen, Realeksamen 1924, dimitteret fra Jonstrup Seminarium 1928, Andenlærer i Snoldelev fra $\frac{1}{3}$ 1931.

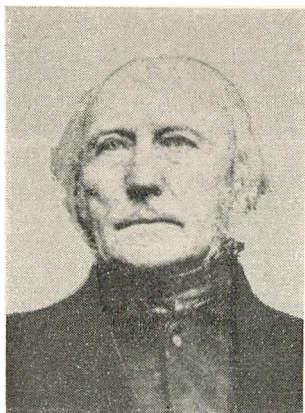
Hastrup Skole. Enelærerembedet ved Hastrup Skole oprettedes 1' Januar 1929. Skolen blev bygget i 1928, dens første Lærer var **A a g e E l k j æ r**, født $15/10$ 1892 i Hornum Skole pr. Rask Mølle, Søn af Lærer S. P. Elkjær, dimitteret 1916 fra Gedved Seminarium, Vikar 1916—19, kaldet til Førstelærer i Nørre Bindslev 1919, Lærer ved Hastrup Skole fra $1/1$ 1929, Kommunelærer i Roskilde fra $1/1$ 1934. Lærer Elkjær er Broder til Forfatteren Sigurd Elkjær. Efter 4 Maaneders Vikartid ansattes Lærer Elkjærs Efterfølger:

E d v a r d J e n s e n, født $1/7$ 1899 i Borre paa Møen, Søn af Portner Jens Jensen, dimitteret fra Vordingborg Seminarium 1925, Lærer ved Rudme Friskole paa Fyn fra $1/9$ 1926 og ved Hastrup Skole fra $1/5$ 1934.

Tune Skoles Lærerpersonele. Sædedegnene i Snoldelev maatte forrette Degnetjeneste i Tune Sogn og skulde ogsaa undervise Ungdommen efter Luthers Katekismus. Denne Undervisning foregik dels i Tune Kirke og dels i den Vest for Kirken liggende Anneksgaard, der havde Forpligtelse til at stille de nødvendige Stuer til Raadighed for Degnen og de unge.

Til Gengæld fik Anneksgaarden visse Lempelser i de Afgifter, der var paalagt de almindelige Bøndergaarde. Da Loven senere forlangte, at der i hvert Sogn skulde undervises i de almindelige Skolefag, blev Degnene ofte tillige Skoleholdere i Hovedsognet, men et tilsvarende Arbejde kunde de ikke afse Tid til i Annekssognet. Her maatte ansættes en særskilt Skoleholder. Saaledes ogsaa i Tune. Kun faa af disse Skoleholdere kendes ved Navn.

I Aarene 1727—31 var Villum Berntsen Falencamp Skoleholder i Tune og blev derfra kaldet til Degn i Høje Taastrup. Senere ansattes **A n d e r s V i n g a a r d**. Hvor længe han virkede, vides ikke. Derimod blev hans Enke, Johanne Sophie Jørgensen, kendt paa Grund af sin høje Alder. Hun blev begravet paa Tune Kirkegaard 7' Marts 1805 i en Alder af 105 Aar og var antagelig Hedeboegnens ældste Kvinde. Hendes yngste, men tresindstyveaarige Datter, der ogsaa var Enke efter en Skoleholder, deltog i Jordefærden, der er omtalt i Bladet »Dagen« den 9' Marts 1805.

Lærer Hans Jørgensen.

Hans Jørgensen, født 1788, skal have været Lærer i Tune fra 1824 til 1869. Om Lærer Jørgensen faar man lidt Oplysning ved at læse Biskop Mynsters udgivne Visitatsbøger. Fra 1835 er der skrevet saaledes:

»Thune Skole. 92 skolepligtige Børn. Læreren Hans Jørgensen, 47 Aar gl., er ikke Seminarist og katechiserer kun maadeligt. Dog er Skolens Tilstand god, Læsning og Skrivning endog meget god. Indbyrdes Undervisning god. Gymnastik, 2den Grad, meget godt.

1843: Patron Kammerraad Hansen. Skolehuset grundmuret og særdeles godt, bygt 1841 for Giøes Legat. 89 Børn. Læreren Hans Jørgensen, 55 Aar, er uden Tvivl skikkelig og flittig og ret duelig, skøndt han kun katechiserer nogenledes, dog mest af Forlegenhed.

1851: Læreren Hans Jørgensen, 63 Aar, er en simpel Mand, men meget tro og flittig. Skolehuset meget godt. En Syskole for det Giøske Legats Regning, Lærerinde: Skolelærerens Datter, søges temmelig flittigt«. —

Lærer Jørgensen afløstes af Frederik Ludvig Petersen, der er født i Kalundborg $30/1$ 1841, dimitteret fra Jonstrup Seminarium 1862, Hjælpelærer hos Lærer Jørgensen fra 1862 til $5/12$ 1869, da han kaldedes til Lærer, Kirkesanger og Organist ved Tune Skole og Kirke; tog sin Afsked $1/1$ 1907 og døde paa Frederiksberg den $29/4$ 1913.

Thorolf Kristensen, født i Rødding ved Skive $5/5$ 1875, tog Eksamen fra Gedved Seminarium 1901, Andenlærer i Brabrand 1901—03, Ene-lærer i Rettrup ved Skive fra 1903 til 1907. Førstelærer og Kirkesanger i

Lærer F. L. Petersen.

Tune Skoles Elever og Lærer Petersen. 1885.

Tune $\frac{1}{1}$ 1907— $\frac{1}{12}$ 1913, derefter Førstelærer ved Vinkel Skole i Viborgeggen, hvor han endnu fungerer.

S. P. Fredebo, født $\frac{21}{7}$ 1887 i Aarhus, dimitteret 1908 fra Gedved Seminarium, Lærer ved Hindholm Højskole 1908—09, Lærer i Opsund 1909—12, i Thyrsting 1912—14, Førstelærer i Tune $\frac{1}{1}$ 1914— $\frac{1}{10}$ 1917, derefter Lærer forskellige Steder i København, er nu Skoleinspektør ved Prinsessegade Skole.

Frederik Jacobsen Nielsen Nøhr, født $\frac{4}{4}$ 1889 i Lundby ved Løgstør, dimitteret fra Ranum Seminarium 1911, Vikar i Greve 1911—12, Andenlærer i Karise $\frac{1}{1}$ 1914— $\frac{1}{11}$ 1914, Førstelærer i Topshøj ved Sorø fra $\frac{1}{11}$ til $\frac{1}{1}$ 1918, derefter ved Tune Skole.

Andenlærerembedet i Tune oprettedes $\frac{1}{1}$ 1918. Den første Lærer var:

1. Anker Marius Olsen, født $\frac{18}{4}$ 1898 paa Fejø, dimitteret fra Jonstrup i 1916, i Tune fra $\frac{1}{1}$ 1918 til $\frac{1}{7}$ 1923, kaldet til Førstelærerembedet i Birket paa Lolland.

2. Jens Kristen Martin Jensen, født $\frac{21}{8}$ 1899, di-

mitteret fra Jonstrup 1921, ansat ved Tune Skole $\frac{1}{9}$ 1923, kaldet til Førstelærer ved St. Fuglede Skole i Vestsjælland den $\frac{1}{11}$ 1927.

3. S v e n d A a g e N i e l s e n, født $\frac{18}{7}$ 1898 i København, dimitteret fra Blaagaard Seminarium 1925, ansat i Tune $\frac{1}{3}$ 1928 og blev fra $\frac{1}{10}$ 1932 Kommunelærer ved Søborg Skole.

4. C a r l N i e l s e n, født $\frac{30}{7}$ 1907, dimitteret fra Jonstrup 1928, Vikar i Tune $\frac{1}{10}$ 1932 og senere fast ansat i Embedet.

Forskolelærerindeembedet i Tune blev oprettet i 1886 og har været besat med følgende Lærere:

1. M. R u n g e. 1886. Pøgelærerinde.

2. K. L u n d. 1886—1905. Forskolelærerinde. (Hendes Broder var den kendte Dyremaler Søren Lund, der ofte opholdt sig i Tune, hvor flere Malerier endnu minder om den Tid).

3. H e l g a G e h l K r i s t e n s e n, Eksamen som Forskolelærerinde 1903, ansat 1903—06 ved Forskolen i Vindbyholt og samtidig Organist ved Robolte Kirke, ved Tune Forskole 1906—07 og derefter gift med Gaardejer H. P. Madsen, Elkjærsgaard i Tune By.

4. K i r s t i n e F r e d e r i k s e n, født $\frac{11}{10}$ 1880, dimitteret 1904 fra Langs Forskoleseminarium i Silkeborg, ansat ved Forskolen i Tune 1907—18 og derefter ved Tessebølle Forskole i Herfølge Sogn.

5. J o h a n n e A n d e r s e n, født $\frac{24}{11}$ 1877 i Salløv, dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1917, Vikar i Tune $\frac{1}{1}$ 1918 og fast ansat fra $\frac{1}{1}$ 1919 i samme Embede.

Skolebygninger og Skoleforhold. Den oprindelige Degnebolig i Snoldelev har haft sin Plads paa den sydlige Del af den nuværende Kirkegaard ud til Vejen overfor Gaarden Ysleholm. Bygningen havde ingen Skolestue, da Degnen underviste i Kirken og paa Gaardene i Pastoratets Landsbyer.

Efter at Kristian den Sjette den $\frac{23}{1}$ 1739 havde udstedt en Forordning om Skolevæsenet, blev mange Degneboliger udvidet med nogle Fag til en Skolestue for Sognets Børn. Ved samme Lejlighed fik Annekssognene deres egen Skole og Skoleholder, hvis de da ikke havde en saadan i Forvejen som Følge af

Frederik den Fjerdes gode Eksempel med Opførelsen af de saakaldte Rytterskoler 1721.

Da Herregaarden Bistrup ved denne Tid ejede en Del Bøndergaard i Snoldelev Sogn, paatog Godset sig at opføre et Skolelokale i Snoldelev ved Udvidelse af den gamle Degnebolig. Denne Udvidelse skete i Aaret 1743. Samme Aar byggedes en Skole i Tune op til den østre Side af Tune Kirkegaard. Skolen kostede 165 Rdl. 4 Mk. 2 Sk. Heraf betalte Bistrup 25 Rdl. 3 Mk. 2 Sk. og Gjeddesholm Resten.

Om Skoleforholdene og om Indretningen af disse Skoler skrives der følgende i den nævnte Forordning af ²³/₁ 1739:

»Skoleholderen, som skal være mindst 22 Aar gl., skal kunne undervise i Læsning, Skrivning og Regning, forstaa sin Kathekismus og derover kunne katekisere, have Vidnesbyrd om ulasteligt Forhold, særlig ej bander, lyver, ej er tilgenegen til Drukkenskab, Liderlighed eller Uredelighed, bringes i Forslag af Sognepræsten og eksamineres af Provsten.

Kirkens Patron har Kaldsret, saafremt han tillige er største Lodsejer i Distriktet, ellers gaar den omkring efter Tur mellem Kirkens Ejer og de største Lodsejere, som ejer mindst 32 Td. Hartkorn. — Skoleholderens Løn, 12 Rdl., 5 Td. Rug, 7 Td. Byg (= ialt ca. 24 Rd.), Græsning og Foder til 2 Køer og 6 Faar, 25—30 Læs Tørv, reparteres paa Hartkornet (Gaardmændene). — (Det hændte, at Bønderne paa Omgang om Vinteren tog Skoleholderens Kvæg paa deres Stalde og fodrede dem der i Stedet for at levere Furage. Derved sparedes Husrum til Kvæg og Foder i Skolen, tilmed beholdt Bonden Gødningsen, »ham til nogen, Skoleholderen til ingen Nytte«). —

Som Indskrivningspenge gives 4 Sk. og siden aldeles intet for at lære Børnene at læse og deres Kristendom, men for at lære dem at skrive og regne 2—4 Sk. ugentlig, dog at fattige Børn intet betaler. Unge Folk, som behøver Undervisning i deres Kristendom eller Læsning, skal aarlig give: 1 Karl 1 Mk., 1 konfirmeret Dreng eller Pige 8 Sk. Skoleholderen skal ikke betale Skatter. —

Børnene skal søge Skolen fra 5—6 Aars Alderen til Konfirmations Antagelse, nemlig indtil de har lært at læse og kender deres Kristendom. De store Børn søger Skolen om Vin-

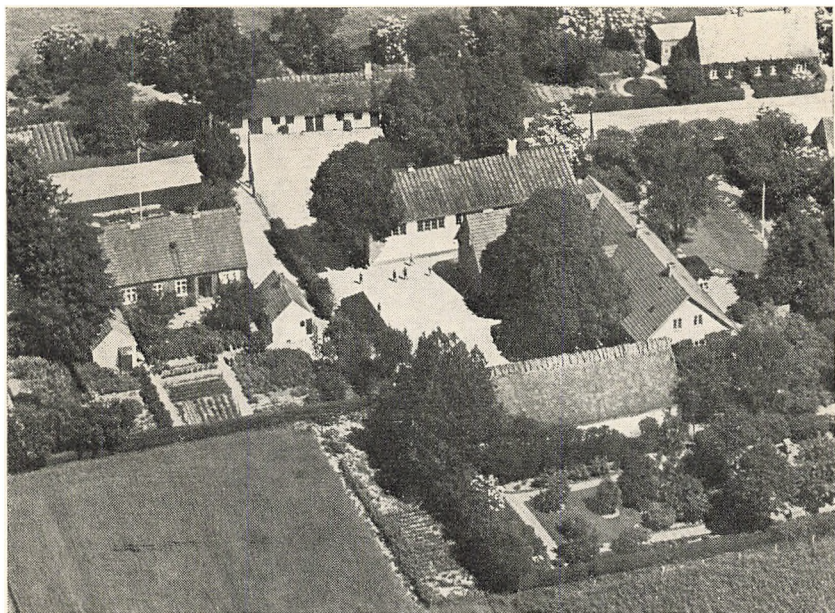
teren. Undervisningstiden er fra Mikkelsdag til Paaske: 9—12 og 1—4, om Sommeren: 7—11 og 2—6. Dagen indledes og sluttet med Andagt: 1) Salmesang, 2) Bøn og et Kapitel af den hellige Skrift læses, 3) Salmesang. Børnene skal under Bønnen ligge paa Knæ og med Andagt synge, bede og høre Guds Ord oplæse. De skal lære Luthers Kathekismus, først forstaa, siden Ord for Ord udenad, derpaa Lærebog, lære at læse og — hvis Forældrene ønsker det — at skrive og regne.

Drengbørn skal møde Skoleholderen ved Kirken, følges med ham i Kirken og forblive der, til Prædiken og Kathekisation er endt. Børnene skal lempelig rettes og formanet til Flid og Orden, men for aabenbar Ugudelighed med Banden, Skælden, Trodsighed og Ulydighed straffes med Ris. — Inspektører: Biskop, Amtmand, Provst, Herredsfoged, de fornemste Ejere og Sognepræsten.

— Skolehuset, 8—10 Fag, skal største Lodsejer besørge. Bønderne skaffer Ler, Vænder og Halm, graver Brønd (man tog oftest Bybrønden i Brug) og indhegner Kaalhaugen samt yder Spanddage, men Husmændene yder Gangdage.

Skolestuen afdeles med Tralværk (med Dør og Nøgle, saaledes at Dreng og Piger hver kan sidde for sig og ej løbe sammen, om end Skoleholderen gaar ud af Stuen). Inventarium: 1 Bibel, 2 store sorte Tavler, 2 Blækhorn, 2 Linealer og de umisteligste Bøger, saasom ABC, Katekismus, Lærebog, Davids Salmer, Nye Testamente, Salmebøger, helst til fattige Børns Fornødenhed, hvilket alt skal udredes af Skolekassen, hvis Midler fremskaffes af Lyspenge, Bækkenpenge ved Kirken Fastelavnssøndag og Mikkelsdag, Tavlepenge ved Gæstebud, Bøsepenge ved Tingsteder, Straffepenge for Banden og Buldren i Tingsalen og for Helligbrøde. Haandværkere betaler 8—16 Sk. pr. $\frac{1}{4}$ Aar, Husmænd 4—16 Sk. aarlig, Forældre, der holder Informator, 2—6 Mk. aarlig. Skoleforsømmelser mulktet med 4—6 Sk.«.

Skolen i Snoldelev blev brugt i 100 Aar, inden den kaseredes. I Lærer Hermanns Tid opførtes 1844 en ny Skole af Egebindingsværk og brændte Mursten med Bolig for Læreren samt Udhus med Stald og Lo efter Forslag af Sogneforstanderskabet. Nogle hidkaldte Synsmænd gav Forslaget Tilslutning,

Snoldelev Skole.

Luftfotografi ved Sylvest Jensen.

men mente iøvrigt, at Skolens Vægge nok kunne have været klinet op med Ler paa sædvanlig Maade.

Lærerens Lejlighed blev noget større end før, fordi hans Familie bestod af otte Medlemmer foruden Tjenestefolkene. Efter Tidens Skik blev der ogsaa opført en Bagerovn i Huset, dog kun til 6 Skp. Den blev opmuret i Skolegangen, hvor den ikke mentes at være til Hinder for Børnene de faa Gange om Aaret, den skulde bruges.

I Aaret 1880 vedtoges det at flytte Skolen hen i den vestre Del af Snoldelev By og bruge den ledigblevne Jord til Kirkegaard. Egetømmeret samt en Del af den gamle Skoles Døre, Halvdøre og Vinduer m. m. fik Anvendelse i den nye Skoles Udhus. I Stuehuset blev foruden Lærerbolig kun indrettet een Skolestue, da Skolen endnu kun havde to Klasser og een Lærer. Flytningen skete i Begyndelsen af Lærer Runges Embedstid.

Da Andenlærerembedet blev oprettet i 1894, opførtes samtidig en Skolestue, der tilbyggedes som en Fløj mod Vest. Endnu manglede Skolen en Gymnastiksal. Fra Lærer Gehl

Kristensen blev der indsendt et Andragende til Snoldelev Sogneraad den 4' Oktober 1900 om at faa indrettet en Gymnastiksal i Skolens Udhus til Brug saavel for Piger som for Drengene. Det anføres i Skrivelsen, at en Ombygning af Udhuset i dette Øjemed formentlig vilde medføre en Udgift af ca. 450 Kr. Da den anførte Udgift efter Sogneraadets Formening vilde blive for høj, ligesom det ogsaa ved en ny Lærerkaldelse kunde tænkes, at Læreren selv vilde drive Skolelodden og derved gøre Brug af Udhuset, kunde man ikke gaa ind paa at bevilge Andragendet.

Nogle Aar senere vedtog Rigsdagen en Lov, efter hvilken Kommunerne ved Opførelsen af Gymnastiksale ved Skoler kunde faa godtgjort Halvdelen af de anvendte Udgifter. Nu blev der gjort Alvor af Sagen, og i 1908 stod Gymnastiksalen ved Snoldelev Skole færdig som en særskilt Bygning, der ved en Entré knyttedes til det øvrige Bygningskompleks og samtidig gav Skolen en Opholdsstue for Børnene. — Faa Aar derefter byggedes et lille Køkken ved Gymnastiksalens Nordøstside.

Ved Skoleloven af 1814 nedlagdes Degnekaldene, og Lærerembeder oprettedes i Stedet for med andre Lønningsforhold. Denne Lov i Forbindelse med Reglement af 1806 medførte, at Skolekommissioner og Skoledirektioner oprettedes. I hvert Amt oprettedes en Skolelærernes Hjelpekasse, hvortil hver Lærer skulde svare 1 Td. Byg, hver Skolekasse 1 Rbd. aarlig. Lærerløn: Bolig, Brændsel, Furage, Embedsjord (udlagt fra 1790 som Erstatning for Græsning paa Fælleden), 6 Td. Rug, 10 Td. Byg in natura og i Pengeløn som Regel 25 Td. Byg efter Kapiteltakst. Indtil Skoleplanerne efter Nyordningen blev udarbejdede skulde Lærerne ifølge Reglementet have et midlertidigt Løntillæg, som Amtet fastsatte; men det udbetaltes næppe før fra 1813.

Ved Degnekaldets Nedlæggelse fordeltes de fleste af dets Rettigheder og Forpligtelser mellem Sognets Lærere. Fra 1850 fritoges de for at udrede Degnepensionen til Latinskolerne og fra 1851 for Provstetaskens Befordring. Efterhaanden er de andre Forpligtelser ogsaa bortfaldne, men en af Sognets Lærere er i Reglen Kirkesanger, en anden Organist, hvoraf sidste Stilling ikke var Degnetjeneste, ved Sognekirken paa Landet. Ved Kaldelse kan en Lærer dog forpligtes indtil 5 Aar.

Som en naturlig Følge af Skoleloven 1814 udstedte det kongelige danske Cancelli, d. v. s. det daværende Ministerium i Enevældens Tid, en Skoleplan for hvert Sogn. Den endelige Plan blev for Snoldelev Sogns Vedkommende ikke færdig før 1828 og indeholdt nogle Sammenlægningsplaner, som kom til at berøre Hastrup By saavel som Snoldelev Lærerebode meget føleligt.

Om Skoledistriktets Størrelse hedder det i Skoleplanen: »Saa snart den aldrende Degn Student Nonnegaard ved Døden afgaar, eller Embedet vorder vakant, sker der følgende Afgang fra Snoldeløv Skoledistrikt: Alle Indboere i Snoldeløv-Hadstrup, være sig Gaardmænd og Husmænd med det dem tilliggende Hartkorn til Beløb 64 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. henlægges til Havdrup Skoledistrikt, eftersom Vejen til Havdrup Skole er for disses Børn noget nærmere end Vejen til Snoldeløv Skole«. — Ifølge denne Bestemmelse skulde Børnene fra Hastrup gaa i Skole i Havdrup. Naar Hartkornet nævnes i denne Forbindelse, betød det, at Afgifterne fra Hastrup til Lærerebødet i Snoldelev fremtidig skulde tilfalde Havdrup Sogns Skole. Denne planlagte Forandring fik et Efterspil, som ikke tyder paa, at Beboerne i Hastrup selv havde ønsket denne Ordning af deres Skoleforhold.

Seks Aar efter Planens Fremkomst — 1834 — var Degnen i Snoldelev blevet endnu mere aldrende, og Planen kunde snart ventes sat i Virksomhed. Da indsendte Beboerne i Hastrup en Ansøgning til Kongen om at blive fritagne for at sende deres Børn til Havdrup Skole.

Bønnen blev hørt med det Forbehold, at der hvert Aar skulde betales 10 Td. Byg efter Kapitelstakst af Læreren i Snoldelev til Havdrup Skole.

Denne Ydelse var Havdrup Sogns Beboere ikke tilfreds med, og da Nonnegaard døde i 1841, sendte de en Ansøgning til Kongen, om ikke Skoleplanen af 1828 maatte vedblive at gælde eller ogsaa Havdrup Sogn paa anden Maade maatte faa Lettelse i deres Skoleudgifter.

Der kom Afslag paa denne Ansøgning. Svaret lød saaledes:

»Det har derpaa behaget Hans Majestæt under 20de f. M. allernaadigst at resolvare saaledes:

Vi finde Os ikke foranlediget til videre at indlade Os paa indbemeldte af Haudrup Sogns Beboere allerunderdanigst indgivne Andragende.

Directionen for Skolevæsenet i Ramsø Thune Herreder
d. 6te November 1841.

Knuth.

Mellerup«.

Det blev altsaa ved de nævnte 10 Td. Byg, som fra 1841 til ca. 1900 blev betalt til Havdrup, da Ydelsen afløstes med en Pengesum een Gang for alle. —

Senere er der flere Gange af Hastrup Bys Beboere søgt om Ændringer i Skolegangsforholdene. Saaledes indsendte de den 23' Oktober 1890 et Andragende til Snoldelev Sogneraad om at faa oprettet en Pogeskole i Hastrup By.

Sogneraadet svarede, at der ingen Sandsynlighed var for, at Ministeriet vilde gaa ind paa Oprettelsen af en saadan Skole i Udkanten af Distriktet.

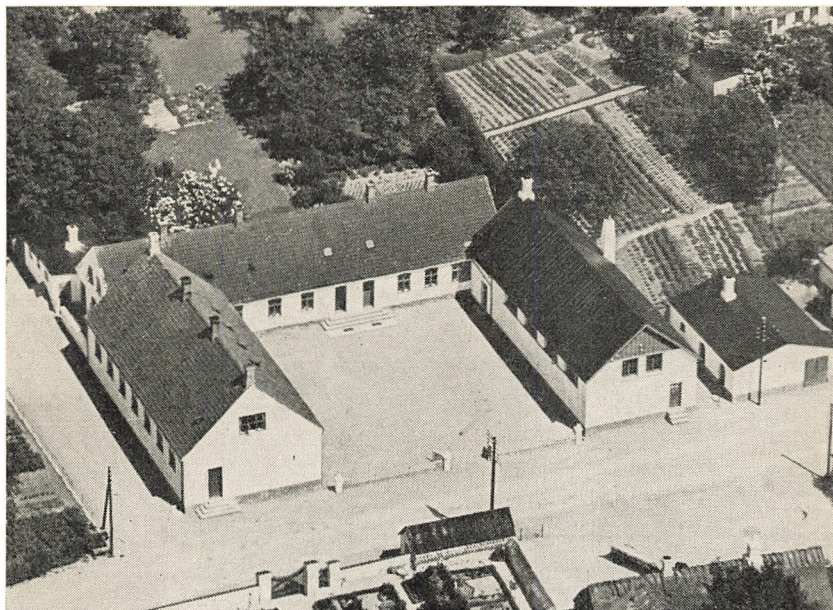
Man blev i Stedet for enige om at andrage om Ministeriets Samtykke til at oprette en Biskole til en ugift Lærer og til Hjælp til Lønning af denne at faa 400 Kr. af de Indtægter, der var tillagt Snoldelev Lærerembede. — Lønningen til Biskolelæreren var 800 Kr. samt fri Bolig og Brændsel.

Da dette Andragende ikke førte til det ønskede Resultat, kom Skolespørgsmaalet til at hvile nogle Aar. Et nyt Andragende fra samtlige Beboere i Hastrup blev indsendt til Kommunalbestyrelsen den 6' November 1917 om, at der maatte blive oprettet en »Hverandendagsskole« i Hastrup.

I Sogneraadet var der Flertal for at udsætte Spørgsmaalet til efter Krigen. Det vedtoges derfor at stille Sagen i Bero indtil videre.

Ti Aar derefter blev Forhandlingerne paany optaget mellem Beboerne i Hastrup og Skolemyndighederne med det Resultat, at der i Sommeren 1928 byggedes en Enelærerskole, som toges i Brug til Undervisning Mandag den 14' Januar 1929.

Den gamle Skole i Tune fra 1743 endte sine Dage ved Nedrivning i 1841, og en ny opførtes samme Aar paa den modsatte Side af Vejen. Til Minde herom bærer Bygningen

Tune Skole.

Luftfotografi ved Sylvest Jensen.

den Dag i Dag en Plade med følgende Indskrift: Ved M. W. Giøes Velgørenhed blev denne Skole opbygget af nyt i Aaret 1841.

I vort Aarhundrede er Tune Skole blevet udvidet med to Fløje. Mod Øst opførtes i 1911 en Gymnastiksal. I den vestre Fløj, som byggedes i 1919, findes to Klasseværelser i Stuen og et Sløjdlokale paa Loftet, medens den gamle Skolebygning er indrettet til Lærerbolig.

PEDER HANSEN

Folketingsmand for Køgekredsen 1852—54,

Peder Hansen fødtes 2. Marts 1812 paa Tumlinggaard i Salløv, hvor hans Forfædre synes at have siddet i hvert Fald i 3 Slægtled. Hans Farfader hed Jens Hansen (1744—1827), og her anføres et lille Træk, der viser, at denne Mand har haft Interesser, der gik ud over det daglige Bondeliv. I en Afhandling om Sct. Ibs Kirke i Roskilde fortæller Magister V. Hermansen om, hvorledes baade Kirke og Kirkegods samt Kirkens

Inventar blev bortsolgt ved Auktion 1815 og spredt for alle Vinde, men desuagtet er Dele af Altertavlen, nemlig Midtbilledet og dets Ramme endnu til. Det skal være blevet solgt til Gaardmand Jens Hansen af Salløv, der beholdt det nogle Aar, hvorpaa det ved hans Død kom til en Dattersøn, Christen Jakobsen paa Ulvemosen, der fra 1825 var Gaardmand i Valløby. Han førte Tavlen med sig og opslog den som Panel for Bordenden i sin Stue, hvor den sad til han i 1864 blev Aftægtsmand. Derpaa flyttede den med ind i hans Aftægtsstue, hvor den fik en lignende Plads, indtil den 1876 efter hans og hans Hustrus Død blev nedtaget og af deres Søn skænket til oldnordisk Museum. Her blev den henlagt i Magasinet, hvor den endnu findes. (Museums No. D. 10123).

Da Peder Hansen var 7 Aar gammel, døde Faderen Hans Jensen, og Moderen Ane Nielsdatter, der var født paa Egegaarden i Salløv, giftede sig inden Aaret var omme med Lars Jørgensen fra Kirkerup, med hvem hun fik to Sønner, nemlig Hans Larsen, Dyssegaard i Gadstrup og Sognefoged Jørgen Larsen, der fik Fødegaarden i Salløv.

1833 giftede Peder Hansen sig med Karen Jensdatter, en Datter af Jens Madsen paa Skallergaard i Hastrup, og overtog samtidig denne Gaard.

Peder Hansen havde ikke modtaget anden Undervisning end den, Almueskolen paa den Tid kunde byde Bondestanden. Sine Skolekundskaber havde han faaet hos den daværende dygtige Degn i Snoldelev L. M. Nonnegaard, men hans Færdighed i Læsning og Skrivning strakte sig ingenlunde vidt. Han var en Mand med en god Forstand og en sund Dømmekraft, hæderlig og dygtig saavel i sin private som i sin offentlige Færd.

Allerede som ung Gaardmand blev han brugt i Sognets offentlige Anliggender. 30 Aar gl. blev han Medlem af det første Sogneforstanderskab, der valgtes 1842, samt af Skolekommissionen. Senere blev han Voldgiftsmand ved Hoveriafløsningen paa de to Herregaarde Vibygaard og Benzonseje, nu Risbyholm, og dette Hverv røgtede han paa en saadan Maade, at det vakte stor Tilfredshed indenfor Bondestanden, især blandt Husmændene paa disse Egne, og gjorde hans Navn kendt omkring i Køgekredsen.

Peder Hansens Livsgerning faldt i de meget bevægede Aar omkring 1848, og han var stærkt politisk interesseret.

1846 stiftedes en politisk Forening, »Bondevennernes Selskab«, hvis Ledere var J. C. Drewsen paa Strandmøllen, Oberst Tscherning m. fl. Den fik Tilslutning mange Steder omkring paa Sjælland, og dens Omraade inddeltes i større Distrikter med særlige Formænd, under hvem Sogneformændene sorterede.

Peder Hansen blev Distriktsformand for sin Egn, hvad der viser, at de politisk vaagne ansaa ham for en brugelig Mand. Sit første offentlige politiske Tillidshverv fik han, da han i 1850 blev Valgmand ved Landstingsvalget i Roskilde.

Da der skulde være Valg til Folketinget i Sommeren 1852, modtog Peder Hansen fra flere Sider Opfordring om at stille sig til Valg i Køgekredsen, som hidtil var repræsenteret af den højt ansete juridiske Professor A. F. Krieger, der var en af det nationalliberale Partis Førstemænd. Mange Spørgsmaal vedrørende Bøndernes sociale og økonomiske Forhold stod dengang paa Dagsordenen, men Kredsens Landvælgere var misfornøjede med Kriegers Holdning overfor disse for Bønderne vigtige Spørgsmaal og ønskede en af deres egne Folk frem.

Peder Hansen var dog meget betænkelig ved at stille sig imod den højtlærde Professor, med hvem han jo aldeles ikke kunde maale sig paa Talerstolen. Efter gentagne og indtrængende Opfordringer, især fra Husmænd paa Ulvemosen, gik P. H. dog ind paa at lade sig opstille, hvis man paa Forhaand kunde sikre ham 500 Stemmer. Saa begyndte hans Tilhængere en ivrig Agitation, bar Lister omkring til Paategning, og det lykkedes virkelig at samle 500 Underskrifter. Dermed var P. H. Bøndernes Kandidat i Køgekredsen. Dog blev han ikke officielt Bondevennernes Kandidat, fordi dette Parti ikke ønskede at stille nogen mod Krieger paa Grund af hans dygtige Indsats som Ordfører under Grundlovsforhandlingerne 1849.

Ingen regnede vel for Alvor med, at Peder Hansens Valg kunde gennemføres, men saa indtraf der noget, som gav Bønderne Vind i Sejlene. Kriegers Modkandidat fra forrige Valg, Kammerraad Petersen paa Karlslundegaarden, som ellers ikke havde Sympati for Bondevenerne, fremsatte et kraftigt Angreb paa Krieger og hævdede, at han havde svigtet sine Landvælgernes Interesser.

Valget foregik den 4' August paa Køge Torv, og Peder Hansen sejrede med 529 St. mod Kriegers 480. Dette Udfald vakte en vældig Bevægelse paa Torvet. Trappen til Valgtribunen blev revet løs, Puf og Stød og Nakkedrag uddeltes af de op-hidsede Køge-Borgere til P. H. og hans nærmeste Fæller, blandt hvilke var Peder Larsen, Øsemagle, og Peder Mortensen, Havdrup. Begge disse var stærke og modige Mænd, der gav raat for usødet. De ryddede Plads for den nye Folketingsmand, saa man fik ham i Sikkerhed i Købmand Petersens Gaard, hvorfra han ud paa Aftenen i en lukket Vogn kørtes til Skil-lingskroen.

Det fortælles ogsaa, at P. H. i Kamptummelen fik sin høje Hat slaæet ned over Hovedet, saa den hvilede paa Skuldrene.

Køgevalget vakte stor Opsigt og drøftedes ivrigt i Bladene. Berlingske Tidende skrev blandt andet: »Det, som skulde synes utroligt, er sket. Prof. Krieger, én af Folketingets Notabiliteter, Distriktets Deputerede saavel paa den grundlovgivende Rigsforsamling som senere paa Rigsdagen, en Mand, hvem ethvert andet Distrikt maatte føle sig hædret ved at vælge, — Prof. Krieger maatte igaar vige Pladsen i Folketinget for en Gaardmand Peder Hansen af Snoldelev-Hastrup, uagtet Købstaden kæmpede saa at sige til sidste Mand, uagtet alt blev forsøgt for at overbevise de forblindede Landboere om, hvor taabeligt de handlede. . . . Meningsløst vilde det være at anstille en Sammenligning mellem den mer end enfoldige Bondemand og hans højagtede Modkandidat. Vi kan kun tilføje, at det passerede har gjort et Indtryk paa alle tænkende, der er lige saa beklageligt som sørgeligt«.

Vittighedsbladet »Corsaren« skrev: »Kriegers Fald vakte omtrent samme Forbavselse som i fordums Dage, da det blev anset for nødvendigt at smide Løgnens store Fader ud af Himmerig. . . Professoren havde sat sig paa den høje Hest, men blev vippet af Sadlen af en jævn Almuesmand, der oven i Købet ej lod til at være meget rutineret i offentlig Fremtræden«.

Faa Dage efter Valget modtog P. H. et Truselsbrev, som under Overskriften »Et intelligent Brev« blev gengivet i I. A. Hansens Blad »Almuevennen« Nr. 110, 1852. Brevet giver os et Indtryk af det Raseri, Kriegers Fald havde vakt indenfor

Hovedstadens nationalliberale Kredse, selv om Tonen synes at tyde paa, at det ikke var skrevet af særlig »intelligente« Folk. Det lyder som følger:

København 6' Aug. 1852.

Forbitrede over den Frækhed, Du har havt, at stille Dig til Valg overfor en saadan Dygtighed som Professor Krieger, og endnu mere forbitrede over den Usselhed, at Du har ladet Dig bruge som Redskab for en Andens Hævnfølelse, have vi forenet os og lovet hinanden i Dig at gøre et Eksempel paa, hvorledes Hovedstadens unge Mænd for Fremtiden ville hævde Rigsdagens Anseelse, som ved Dit Valg overfor en dygtig Mands er prostitueret, og lutre den for alle Nulliteter, der have Uforskammethed nok til at bane sig Vej til Valg. Thi meddeles Dig, Gaardmand Peder Hansen, herved: Saafremt Du ikke inden 8 Dage fra Dato for Dine Vælgere offentlig har tilkendegivet, at Du ønsker at fratræde det paa Dig faldne Valg, og anmoder dem om at lade Dine Stemmer gaa over paa Krieger, vil, naar Du kommer her til Hovedstaden, ingen Dag og ingen Beskyttelse kunne sikre Dig mod Lemlæstelse. Hvor en af os træffer Dig, vil Du blive angreben, og det uafbrudt, indtil Du trækker Dig tilbage. —

Til sidst forlanges det, at P. H. skal indrykke en Erklæring i Bladene og deri indrømme sin Uret og nedlægge sit Mandat.

Brevet er undertegnet: En Forening af unge Mænd i Hovedstaden, og stilet til: Bonden og Fæhovedet Peder Hansen af Snoldeløv-Hastrup.

— Hvis dette Brev ikke er en grov Spøg, er det et typisk Eksempel paa det Hovmod, hvormed man i Hovedstadens nationalliberale Kredse saa ned paa Bønderne. Selv Krieger var ikke fri herfor. Under Valghandlingen i Køge titulerede han sin Modkandidat som: Manden derhenne.

Der skete dog aldrig noget Attentat paa P. H. i hans Rigsdagstid, og han selv tog det temmelig koldblodigt, hvorimod hans Kone var meget ængstelig, hver Gang han tog til København.

Peder Hansen stillede sig endnu to Gange, nemlig ved to Opløsningsvalg i 1853. Ved det første den 26' Februar valgtes han med 591 St., medens Modkandidaten Møller Borum, Køge,

kun fik 220 St. I Snoldelev Sogn afgaves 76 St., af disse fik P. H. 75. Og ved det sidste, 27' Maj, sejrede han med 346 St. mod Skræder Lars Nielsen, Ørsted, der fik 295. Da Folketinget igen blev opløst i Efteraaret 1854, stillede P. H. sig ikke.

Om Peder Hansens Virksomhed paa Rigsdagen hører man ikke meget. Kun to Gange har han haft Ordet i Salen. Sin Jomfrutale holdt han 10' Januar 1854 i en Debat om en Forfatningsændring. Den er ganske kort — en Motivering for hans Tilslutning til et af Bondevennerne og en Del af de National-liberale stillet Forslag.

Næste Gang, han har Ordet, er 28' Januar samme Aar, hvor man behandlede et Lovforslag angaaende Landevejsbommens Nedlæggelse overalt paa Sjælland undtagen Gl. Københavns Amt. Bommens Nedlæggelse vilde være en Behagelighed for Bønderne, der jævnlig kørte til Hovedstaden med Korn og Fødevarer og maatte betale Bompeng, hver Gang de passerede en saadan Bom. Peder Hansen anstillede nogle Betragtninger over den kostbare Maade, paa hvilken man opkrævede disse Bompeng, men anbefalede at udsætte Sagen indtil Jernbane-anlæggene (Vestbanen) blev færdige; thi saa vilde Bommene rimeligvis blive overflødige og falde bort omtrent af sig selv.

Selv om Peder Hansens Virke paa Tinge var uden Betydning, vil han sent glemmes som »Kriegers Banemand«.

Hans Valg i Køge staar som et Vidnesbyrd om Bøndernes vaagnende Selvfølelse, der fik dem til at reagere, naar de fandt, at de fine og højlærde svigtede deres Tillid.

Hvorledes var nu Peder Hansens Stilling hjemme i Sognet. Som tidligere nævnt var han allerede 1842 blevet Medlem af det første Sogneforstanderskab, og atter i 1855 blev han Sogneforstander. 1850 var han Valgmand ved Landstingsvalget i Roskilde, og dette Hverv havde han igen i 1853 den 3' Juni, hvilket fremgaar af et Brev, han den 19' Maj har skrevet til den kendte Bondefører Hans Jensen, Kundby ved Holbæk, som ogsaa var Valgmand.

Brevet viser hans Opposition imod den »fine Part« i Sognet, han skriver bl. a.: »Ogsaa jeg er valgt til Valgmand. Der var kun 21 Mand tilstede, og jeg fik 17 St.; men vi har nogle Sogneforstandere, der regner sig til den fine Verden, de søger

paa alle mulige Maader at nedsætte mig; dog, de bliver blot til Latter derved«.

Med Henblik paa Folketingsvalget, som skulde foregaa den 27' Maj, skriver han: »Vi har haft Prøvevalg, og dér viste Stemningen sig som sædvanlig; men jeg har erklæret over for mine Vælgere, at hvis der skulde fremkomme en Mand, dygtigere end jeg, og som i den forløbne Tid har vist sig at være af samme Anskuelser, trækker jeg mig tilbage, for jeg har temmelig mange Misundere, og hvad min egen Fordel angaar, saa er den næppe den megen Misundelse værd, og naar denne Valgperiode om 3 Aar er udløben, stiller jeg mig ikke mere«.

Der gik imidlertid ikke 3 Aar. Allerede i Efteraaret 1854 blev Tinget opløst, og Peder Hansen trak sig tilbage.

I 1857 døde Peder Hansens Hustru efter flere Aars Svagelighed. 1860 solgte han sin Gaard, skiftede med sine 9 Børn og giftede sig med en Enke — ogsaa med 9 Børn — som sad inde med en Fæstegaard i Benløse ved Ringsted. Peder Hansen var driftig og virksom, købte Gaarden af Herskabet og traf Forberedelser til at ombygge et Par af Længerne. Lignende Planer havde han ogsaa haft med sin gamle Gaard i Hastrup, men har vist ikke haft Raad til det. I Benløse blev det heller ikke til noget, da han døde forinden.

Peder Hansen havde den Sædvane om Sommeren at bade ret hyppigt i Moser eller Mergelgrave. I Benløse var der udmærket Lejlighed til Badning, da hans Mark stødte op til Haraldsted Sø. En Sommerdag den 15' Juni 1861 tog han Bad i Søen og har da rimeligvis faaet Krampe, thi Dagen efter fandt man hans Lig. Hans Død vakte megen Opsigt paa Grund af visse Begivenheder, der fandt Sted umiddelbart forud, og Rygtet vilde vide, at han selv havde søgt Døden. Dette er der dog, efter alt hvad der foreligger, ingen Grund til at tro.

Dagen før Peder Hansens Død, altsaa 14' Juni, havde der været Folketingsvalg, og skønt han nu boede i Ringstedkredsen, havde han dog taget stærkt Del i Valgkampen i sin gamle Kreds, Køge. Denne Kreds repræsenteredes da af Knud Pedersen fra Søster Svenstrup, en af de »7 vise Bønder«, der siden stemte Ja til den reviderede Grundlov af 1866.

Hans Modkandidat var Jægermester Grüner, Ravnstrup. Det

københavnske Blad »Morgenposten« havde under Valgkampagnen udspremt det Rygte, at Jægermesteren med Peder Hansen som Mellemand skulde have forsøgt at købe Knud Pedersen til at trække sig tilbage mod et Vederlag af 300 Rdl.

Peder Hansen indsendte straks en Moderklæring til Bladet, men denne blev ikke optaget. Paa et Prøvevalg i Skensved den 28' Maj opfordrede Jægermester Grüner alle de tilstedeværende og specielt Knud Pedersen til at bevise Rigtigheden af den fremsatte Beskyldning. Denne Opfordring gentoges paa Valgdagen i Køge, men ingen meldte sig som Hjemmelsmand til Rygtet eller for at føre Bevis for dets Sandhed.

SNOLDELEV SOGNS JORDER OG GAARDE

Aaser og Agre. I Trevangsbrugets og Fællesskabets Tid var Bymarkerne som Regel inddelt i 3 Parter: Rugmark, Bygmark og Fællede, hvor man skiftede med Rug, Byg eller Havre og Brak, saa at Jorden i Almindelighed hvilede hvert 3' Aar. I den gamle Markbog fra 1682, der er en Protokol over de Opmaalinger og Jordboniteringer, som blev lagt til Grund for Kristian V's Matrikel af 1688, finder man dog ikke denne Inddeling anvendt.

Her nævnes for Snoldelev Sogns Vedkommende kun en Nørremark og en Søndermark i hver By, men disse betegnes da tillige enten som Rugmark, Bygmark eller Fællede. Udskiftningskortene derimod har 3 Marker undtagen for Salløv.

Bymarkerne var dengang delt i Aaser, som hver især bestod af et større eller mindre Antal Agre, af hvilke hver Bonde havde Brugsret til een eller flere, alt efter Størrelsen af den Gaard, han havde fæstet. Man havde baade Helgaarde, Halvgaarde og Fjerdinger.

I Salløv nævner Markbogen saaledes 5 Halvgaarde og to Fjerdinger. I Snoldelev er der een Dobbeltgaard, den nuværende Snoldelevgaard, 4 Helgaarde, 5 Halvgaarde, to Gaarde med 3 Fjerdinger Jord. Endelig har Hastrup een Helgaard, 10 Halvgaarde, to Gaarde med 3 Fjerdinger og een med 5 Fjerdinger Jord.

Skellet mellem Snoldelev to Bymarker synes at kunne drages ad en Linje, der dannes af Sibækken mod Sydvest og af Sognevejen mod Tune.

I Hastrup har Nørre- og Søndermark rimeligvis været adskilt af et stort Dige, som gik fra Byen mod Vest udover den nuværende Gøjestensgaards Mark til det nordøstlige Hjørne af Gynge Sø. I Salløv dannedes Skellet mellem de to Marker af Bækken og Mosen.

Efter Markbogen bestaar Snoldelev Nørremark af 28 Aaser med 459 Agre, Søndermarken af 31 Aaser med 546 Agre. Hastrup Nørremark har 30 Aaser med 564 Agre og Søndermarken 26 Aaser med 473 Agre. I Salløv har Nørremarken 18 Aaser og 221 Agre og Søndermarken ligeledes 18 Aaser, men kun 211 Agre.

Disse Aaser er af forskellig Størrelse, idet nogle kun indeholder ganske faa Agre, medens de største har indtil 23.

De gamle Marknavne. Angaaende Sognets Stednavne henvises til Kortet bag i Bogen. De gamle Marknavne findes to Steder, nemlig i Markbogen af 1682 og paa Udskiftningskortene, der dateres for Snoldelev 1777, for Salløv 1780 og for Hastrup 1799.

For at bidrage til bedre Forstaaelse anføres her en Del af Navnene i Nutidsform som paa Kortet med Tilføjelse af varierende Former fra Udskiftningskort og Markbog.

Askekær. 1682 Askis-Holm Aas. 1799 Askjærs Holm Aas.

Bulbro. Af Bul = Træstamme. Maaske har engang en Bro af Stammer ført over det sumpede Terræn.

Ege-Jerne. Jerne er en sandet Jordstrækning, jvf. Solrød Jerne.

Gøgestensagre. — 1682 Gøgesteen Aas. 1799 Gøgestensagre.

Hyldeagre. 1682 Hylde-Agres Aas. 1799 Hylle-Agres Aas. (En Bæk, som forhen løb over eller forbi Hyldeagre mod Syd til Mosen, kaldtes Hylaves Rende).

Hætten. En fremspringende lille Del af en Skov. Maaske er Skoebjerg i Nærheden oprindelig Skovbjerg.

Klækkekildeagre (udt. Klatkilde). 1682 Klake-Kilde-Aas. 1799 Klækkekilde. Af Klak = lav, sid Jord.

- Kloldysse.* 1682 Kloudiis Aas. 1777 Klogedys. Dys er en Sideform til Dysse, bruges ogsaa om en Stenhob.
- Maneengen.* 1682 Manne-Engen. 1799 Mane-Engen. Navnet tyder paa Nedmaning af Spøgelser, men intet Sagn herom lever i Befolkningen.
- Nødhøjsagre.* 1682 Nødhøys Aas. 1777 Nødhuus-Agre. Maaske af Nød = Høved = Kvæghøved = Kreatur.
- Skallerne.* = Skalagrene, jvf. Skallergaarden.
- Skjolden.* Et Areal, der fra en Bakketop skraaner ned til alle Sider. 1682 Schiolden Aas. 1777 Skiollerne, maaske af Skjoldagrene.
- Skællerne.* Maaske Skelagrene. 1682 Skiæler-Aasen.
- Sleppesagre.* 1682 Slæborg Aas. 1777 Sleppes-Agre.
- Stakket Spjeld.* 1682 Stach-Spjelds Aas. 1799 Stakkede Spjeld. Kommer muligvis af Stak = Røgle, eller maaske af stakket = lille, kort.
- Sylen.* Et langt, smalt, tilspidset Stykke Jord.
- Sylshøj.* Højen paa eller ved Sylens Agre (Stednavneudvalget).
- Tingrøgler.* 1682 Tingrød Aas. Dette sidste Navn peger hen paa Rydning (af Skov).
- Tranebjerg Spjeld.* Spjeld, en (skæv) Firkant, sml. Vævespjeld eller en Kile i et Klædningsstykke.
- Tumlinghøj.* Maaske af Tumling = lille Mand = Nisse.
- Tvegesagre.* 1682 Tueds- og Tuegs-Agre. 1777 Tveis-Agre. Af Tveje, noget tvedelt.
- Vejleenge.* 1682 Weile-Enge Aas. 1799 Veyle-Enge. Kommer af Vejle, ældre Dansk Vedel = Vadested, jvf. Vedelspang i Sydslesvig.
- Vejremose.* 1682 Weyer-Mose. 1780 Weire-Mose. Maaske Vædermose (jvf. Historisk Samfunds Aarboeg for Københavns Amt 1927).
- Viberøgler.* 1682 Wiffue-Røgler. 1780 Vive-Røjler. Røgle = mindre Bakke, jvf. Tørverøgle.
- Voreland.* 1682 Waaland Aas. 1777 Worland. Voreland støder op til Tranebjerg Mose (Snoldelev Mose).
- Voren.* Voren og Voreland betyder antagelig en udyrket, græsklædt Udmark, jvf. Oredrev eller Overdrev.
- Vraa* = Krog. De yderste Agre mod Karlslunde Mark.

Ysleholm. Af ussel, ringe, daarlig.

Øgen. 1682 *Øyen.* 1777 *Øynene.* *Øyen* = *Øgen* = *Øgning* = Forøgelse, nemlig af *Toften.*

Ørnebjerg. 1682 *Ørnebjerg Aas.* 1777 *Aarnebjergs Agre* = *Ornebjergs Agre.*

Flagerne, Hvasstumper, Knuretoft, Skuffen, Skuggen og Skurerne: Ingen Tydning.

De tre Jordejere. Snoldelev Sogns Jorder synes ved Slutningen af Middelalderen at have været delt mellem tre store Jordejere: *Kongen, Kirken og Adelen.* Før Reformationen 1536 har de fleste Bøndergaarde rimeligvis tilhørt Kirken, altsaa Roskilde Domkirke eller maaske Bispestolen. Bønderne har da været Fæstere, enten Landboer eller Gaardsæder, paa de Gaarde, der laa under Bispestolen, hvis Hovedgaard var Bistrup. Landboen var en Fæster, som ydede Landgilde for Brugen af Gaard og Jord. Gaardsæden derimod havde Bopæl paa en Gaard uden Brugsret til Jorden.

Ved den Ændring i Samfunds- og Ejendomsforholdene, som Reformationen førte med sig, blev Kirke- og Bispegodset i stor Udstrækning inddraget af Kongen, blev Krongods.

Dette skete ogsaa med Bistrup, som i Tidsrummet 1536—1661 laa under Roskildegaards Len. I dette Tidsrum synes det meste af Sognet at have været Krongods, medens kun 7 à 8 Gaarde har ligget under Roskilde Domkirke eller Domkapitlet.

Kun nogle faa Gaarde har været i Hænderne paa Adelsmænd, men er ved Mageskifte overgaaet til Krongodset, idet baade Kongen og Adelen i denne Periode var interesserede i saadanne Magelæg af deres Strøgods for at afrunde deres Besiddelser og samle Gods i de Egne, der var bekvemst for dem.

Af saadanne Magelæg kan nævnes følgende: 1543 faar Kongen ved Mageskifte med Knud Gyldenstjerne til Thimgaard i Vestjylland en Gaard i Hastrup. 1573 faar Kongen paa samme Maade af Otto Banner til Asdal i Vendsyssel en Gaard i Snoldelev, og endelig 1623 faar Kongen endnu en Gaard i Snoldelev ved Mageskifte med Rentemester Sivert Becks Enke, Lisbeth Bille til Førsløv.

I Markbogen af 1682 finder vi følgende Fordeling af Sognets Gaarde og Jorder mellem de før nævnte tre Herskaber.

Præstegaarden er en Halvgaard, som oprindeligt har tilhørt Domkirken; denne eller Domkapitlet ejer tillige to andre Gaarde. Bistrup har 4 Gaarde, deriblandt den forannævnte Dobbeltgaard. En Gaard tilhører Universitetet, to Halvgaarde betegnes som Ryttergods, d. v. s. Gods, der var henlagt til Underhold for Kongens hvervede Rytteri. Endvidere er der en Gaard, der tilhører Arvingerne efter den i 1680 afdøde Sognepræst Johan Jakobsen Roskilde. Desuden er der »nok en liden Jord, som tilhører Snoldelev Kirke«. Endelig findes til bemeldte By en Eng, som er lagt til Byens Tyr, hvorpaa kan avles »got Hø«.

I Salløv har Bistrup 3 Gaarde; to Gaarde tilhører Universitetet og een nævnes som Ryttergods. Snoldelev Kirke ejer den 16' Ager i Gadeagrenes Aas, og en Eng, hvorpaa der kan avles et Læs Hø, er lagt til Kapellanen i Roskilde. Endelig findes i Enghaven en Eng udlagt til Byens Tyr.

Af Hastrups Gaarde ligger 5 under Bistrup, to Gaarde ejes af Domkirken eller Kapitlet og 7 tilhører Universitetet. Oprindeligt har der været 8 Universitetsgaarde; men Arealet af en efter Svenskekrigen øde Gaard synes at været fordelt paa to andre. Desuden er der en Jord, som ligger til Snoldelev Kirke og bruges af Præsten.

Domkirkens Gods. I Roskilde Domkirkes og Domkapitlets Jordebog for Aaret 1568 finder vi 8 Bønder i Snoldelev Sogn, der svarer Landgilde enten til Domkirken eller Kapitlet. De fleste svarer 2 Pd. = 6 Td. Byg, 1 Lam, 1 Gaas og 4 Høns. Dog maa Jep Andersen af Snoldelev svare 9 Td. Byg, 2 Lam, 2 Gæs, 6 Høns. Om denne sidste Ydelse hedder det, at den er tillagt Sakristanen ved Roskilde Domkirke for hans Tjeneste og Umage.

Bonden Laurids Jensen i Hastrup svarer Landgilde til Succentor (Kantorens Medhjælper) ved Domkirken, som i dette Tilfælde var Sognepræsten til Sct. Ibs og Sct. Jørgens Kirker i Roskilde.

1570 faar Kapitlet Skøde paa en af Kronens Gaarde i Hastrup. 1671 overdrager den daværende Succentor Jens Hansen Anslet

den Gaard i Hastrup, som er lagt til hans Embede, til Domkirken. Iflg. Jordebogen 1677 bruges den Gaard, som af Succentor er lagt til Domkirken, af Niels Madsen og den anden af Niels Bendtsen, begge for samme Afgift, som ovenfor anført.

1683 nævnes de samme to Fæstere med den nye Oplysning, at Niels Madsen bor paa Universitetets Gods, og dette bekræftes af Markogen 1682, hvor det bemærkes, at den ene Domkirkegaard bruges af Niels Madsen, der er Fæster af en Universitetsgaard (Hastrupgaard).

I Jordebogen faar Niels Madsen Belegnelsen »goed«, medens Niels Bendtsen maa nøjes med Karakteren »temmelig goed«. Karakteren retfærdiggøres maaske ved følgende Oplysning fra Domkirkens Regnskab for 1663—64: Niels Bendtsen i Restance med forrige Aars Landgilde: 9 Daler. Og for 1664—65 hedder det: Niels Bendtsens halve Gaards Jorder skylder 6 Td. Byg, er kun bekommet 3 Td. Rest: 7 Daler 2 Mk.

Medens vi i Domkirkens senere Jordebøger 1677 og 1683 finder flere Gaarde: Vanggaard i Snoldelev, Søgaard og Søholmsgaard i Hastrup, som endnu hørende under Domkirken, er Kapitlets Gods vistnok omkring 1670 blevet udlagt til Ryttergods, d. v. s. til Underhold for Kongens hvervede Rytteri. Dette gælder i hvert Fald 2 Gaarde i Snoldelev og een i Salløv.

I Roskildegaardts Amtstuematrikel af 1664 findes 4 Bønder, som kaldes Domkirkens Tjenere, to i Snoldelev og to i Hastrup, og en Gaard er tillagt Mag. Eskild Lauridsen, Lektor ved Roskilde Domscole.

I Markbogen af 1682 finder vi kun een Domkirkegaard i Snoldelev, medens den anden ses at være gaaet over i Snoldelev Sognepræsts private Eje.

Om to af Domkapitlets Gaarde i Snoldelev og een i Salløv hedder det i Jordebogen 1568, at de ligger under Vindinge Præbende. Et Præbende var en Samling af Gods, hvis aarlige Udbytte i den katolske Tid anvendtes til Underhold for en Kannik ved Domkirken, men som ved Reformationen inddroges under Kronen og anvendtes til Lønning for Embedsmænd. I Jens Bircherods Beskrivelse af Roskilde Domkapitel fra ca. 1670 ser vi, at den sidste Besidder eller Nyder af Vindinge Præbende er Hr. Petrus Bülcke.

Dette stemmer godt med, at Bønderne paa de 2 Gaarde i 1664 benævnes Kammerraad Bülckes Tjenere, og 1682 anføres begge Gaardene som Ryttergods.

Dette Gods saavel som Domkirkens to Gaarde i Hastrup er senere kommet i Hænderne paa Konferensraad Peder Benzons, der i Aaret 1723 af Hønskegaarden og de to Risbygaarde oprettede Hovedgaarden Benzonseje, som fra 1916 hedder Risbyholm.

Paa Udskiftningens Tid 1777 besad Domkirken kun een Gaard i Sognet, Vanggaarden i Snoldelev, samt to Huse, der nævnes allerede 1614.

V a n g g a a r d e n kan spores tilbage til Aaret 1568, da Bonde Jonssen nævnes som Domkirkens Fæster og svarer en Landgilde paa $7\frac{1}{2}$ Td. Byg, $2\frac{1}{2}$ Td. Havre, 1 Lam, 1 Gaas og 4 Høns. 1614 nævner Jordebogen Mogens Olsøn som Fæster for samme Afgift, og 1664 er Peder Gregersen Domkirkens Tjener paa denne Gaard. I Domkirkens Regnskaber for 1663 findes hans Landgilde for dette Aar omregnet i Penge til 24 Daler. Den næste Fæster er Niels Povelsen, der nævnes 1677 og lever lige til 1720, men afstaar Gaarden 1709, da Niels Jensen »fæster den Gaard i Snoldelev, som Niels Povelsen hidtil har haft«. Hartkornet angives til 7 Td. 6 Skp.

1720 fæstes Gaarden til Niels Knudsen, som har den til 1751, da »Domkirkens Gaard No. 52 udi Snoldelev bortfæstes til Mads Thorsen«. Efter Mads Thorsens Død 1797 faar Sønnen Hans Madsen Gaarden i Fæste. Han nævnes som Sognefoged i 1823. Dennes Svigersøn Lars Jørgensen faar Fæstebrev 1825 og besidder Gaarden til sin Død 1864, hvorefter den gaar over til hans Søn Jørgen Larsen, der sælger den ca. 1894, efter at den har været i Slægtens Besiddelse i 140 Aar.

Som foran omtalt blev omkring Aaret 1670 en stor Part af Domkapitlets Gods inddraget under Kronen og anvendt til Underhold for Kongens Rytteri; men en Del af dette Ryttergods blev fra Tid til anden overdraget til Kronens Kreditorer.

Paa denne Maade er rimeligvis ogsaa Domkapitlets Gods i Snoldelev Sogn kommet i Peder Benzons Besiddelse. Hvor mange Gaarde og Huse, det her drejer sig om, kan ses af det Auktionsskøde, som Benzons Dødsbo 1738 udsteder til Oberst-

inde Kirstine Catharina Schumacher, f. Leegaard. Foruden Hovedgaarden og flere Kirker, deriblandt Snoldelev, omfatter Skødet en hel Del Bøndergods, hvis Landgilde svares til Benzonseje.

I Snoldelev er der to Gaarde med henimod 6 Td. Htk., hvoraf Lars Pedersen og Gregers Pedersen hver især svarer i Landgilde 5 Td. Byg, 2 Td. Havre, 1 Lam, 1 Gaas og 2 Høns.

I Hastrup er der to Gaarde af lignende Størrelse, af hvilke Lars Jensen og Peder Christoffersen i Kornafgift svarer 6 Td. Byg og 1 Td. Havre, men desuden en Pengeydelse af 6 Rdl. I Salløv svarer Niels Eriksen af sin Gaard paa 8 Td. Htk.: 8 Td. Byg, 1 Td. Havre, 1 Lam, 1 Gaas og 2 Høns samt 3 Rdl. i Penge.

Desuden var der 6 Husmænd, der svarede Landgilde i Penge og gjorde Hoveri, dog kun i Høsten. En Undtagelse var Lars Torkildsen i Snoldelev, der gjorde en Ugedag.

Da Kammerraad Lassen i 1804 bortsolgte Bøndergodset fra Benzonseje, blev disse 5 Gaarde ogsaa fri Ejendom. Købesummen for de 4 Gaarde, nemlig Matr. Nr. 5 og 6 af Snoldelev og 9 og 10 af Hastrup var 2000 Rdl.; men for Matr. Nr. 6 af Salløv, der var noget større end de andre, var Prisen 2500 Rdl.

Universitetets Gaarde. I Aaret 1288 skænkede Domprovsten, den senere Erkebiskop Jens Grand, sit Gods i Hastrup til de 6 Præbender, han havde oprettet ved Roskilde Domkirke. Dette Gods findes i Domkapitlets Jordebog af 1568 nærmere bestemt som 4 Gaarde i Hastrup. Disse Gaarde finder vi igen i Iver Stubs Jordebog af 1605, der indeholder en Fortegnelse over den Part af Domkapitlets Gods, som Anno 1571 blev overdraget til Universitetet.

Hvorfor Universitetet fik dette Gods, faar vi en Forklaring paa i Frederik den Andens »nye Fundats« for Universitetet. Denne Fundats blev givet 1571, 11' September, og havde til Formaal at forbedre Professorernes Lønninger.

I Fundatsen hedder det bl. a., at nogle Kannikedømmer og Vikarier i Roskilde og Lunds Domkirker skal til evig Tid henlægges til »de høylærdes« Underhold. De 3 Kannikedømmer, som de 3 teologiske Doctorer for Tiden har i Forlening, skal

være og blive til de fremtidige teologiske Professorers Besoldning.

Første Teolog skal have det, som Dr. Niels Hemmingsen nu har og kaldes Hastrup Præbende. Anden Teolog skal have Værløse Præbende. Det tredje Kannikedømme og dermed Gadstrup Præbende, som Biskop, Dr. Povl Madsen nu har, skal altid blive hos den, der er Biskop udi Sjælland og er tredje teologiske Professor.

De 6 filosofiske Professorer skal straks bekomme det Kannikedømme, der kaldes Præbende sex, og det skal deles dem imellem, saa at hver fanger 2 Læster Korn med Bønder og al Herlighed. Da en Læst Korn er lig 18 Td., maa dette Udtryk vel betyde, at hver af Professorerne faar tillagt saa mange Bøndergaarde, at deres Landgilde beløber sig til 36 Td. Korn. Ogsaa 2 medicinske Professorer faar tillagt Gods.

Ifølge Iver Stub er der i 1605 i Hastrup 4 Bøndergaarde, der hører til de 6 Præbenders Gods, og hvis Landgilde svares til 6 Professorer. Peder Madsen svarer 12 Td. Byg, og de andre hver 6 Td. Det er sandsynligvis Hastrupgaard og de andre 3 Universitetsgaarde, som ligger paa den søndre Side af Bækken, der i sin Tid løb gennem Byen, og som har Matr. Nr. 4—7.

Imidlertid havde Universitetet allerede 1539 ved et Gavebrev fra Kongen faaet 3 Bøndergaarde i Hastrup. Disse findes ogsaa hos Iver Stub, der anfører, at Morits Olsen svarer i Landgilde 9 Td. Byg, 1 Faar, 1 Lam, 1 Gaas og 4 Høns. Desuden svarer han 6 Td. Byg af en øde Gaard, og Jens Pedersen svarer ligeledes 6 Td. af sin Gaard. Disse 3 Gaarde genfinder vi i en senere Jordebog af 1662, hvor Fæsterne hedder Christen Pedersen og Peder Andersen, og der tilføjes, at disse 3 Gaarde svarer Afgifter til første teologiske Professor. Den ene Gaard er stadig øde og bliver vistnok senere fordelt paa de to andre, hvorved opstaar de 2 Gaarde, der nu hedder Gøjestensgaard og Allehøjgaard.

1630 fik Universitetet endnu en Gaard i Hastrup som Gave af Kongen, og efter Jordebogen 1662 svarer Hans Pedersen til anden teologiske Professor 6 Td. Byg og 2 Td. Havre. Denne Gaard er rimeligvis Svælgsgaard. De 4 førnævnte Gaarde under de 6 Præbender nævnes ogsaa her.

Endvidere nævner Iver Stub, at Niels Lauridsen i Snadeløv svarer 9 Td. Byg, hvilken Landgilde er tillagt Værløse Præbende, der nydes af anden teologiske Professor. Der er kun een Universitetsgaard i Snoldelev, nemlig Ysleholm.

I Markbogen af 1682 faar vi yderligere Oplysning om, hvilke Professorer det er, der nyder Landgilden fra de enkelte Gaarde.

Dr. Jens Bircherod nyder Afgiften af hele 3 Gaarde: Ysleholm, Gøjestensgaard og Allehøjgaard. Magister Rasmus Winding har Svælgsgaard, og Dr. Peder Resen Askjærgaard. Lillemosegaard er lagt til Dr. Bartholin og Skallergaard til Dr. Peder Lasson, medens Hastrupgaards Landgilde nydes af Mag. Jørgen Eilersen.

I Salløv fik Universitetet 1561 af Kongen skænket 2 Gaarde, Egegaarden og Tumlinggaarden, hvis Landgilde ifølge Jordebogen er tillagt de to medicinske Professorer. 1662 andrager Landgilden for hver af disse 2 Gaarde 6 Td. Byg, 2 Td. Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 4 Høns samt 1 Boelsvin, d. v. s. et hjemmedfedet Svin, modsat Oldensvin, som tog deres Føde i Skoven.

Gaarde under Bistrup. Ved et kgl. Gavebrev af 12' November 1661 fik Københavns Magistrat paa Byens Vegne overdraget til Ejendom Bistrup Gods, d. v. s. det samlede Krongods i Roskildegaaards Len, hvoraf dog en Del var pantsat til forskellige af Kronens Kreditorer. Denne Gave var dels Erstatning for Laan, som Hovedstadens Borgere havde givet Kongen under de sidste Svenskekrige, dels en Anerkendelse og Tak for den værdifulde Hjælp, Borgerskabet havde ydet under Byens Belejring og den straks efter Fredsslutningen gennemførte Forfatningsændring, hvorved Kongen opnaaede Enevoldsmagten.

Ved dette Gavebrev erhvervede Magistraten ogsaa en Del Jordegods i Snoldelev Sogn, nemlig i Snoldelev By 4 Gaarde og 4 Huse, hvoraf de 2 Fæstere gør Ugedage, og de 2 andre er Varselsmænd; i Salløv 3 Gaarde og i Hastrup 5 Gaarde. De 4 Gaarde i Snoldelev er siden blevet til 5.

En Vurdering af den Skade, Bøndergodset i Roskildegaaards Len havde lidt under Svenskekrigen, blev foretaget 1661. Om Godsets Tilstand i Aarene efter 1700 faar vi Underretning i en

Beskrivelse over Bistrup Gods fra 1713. En lignende Beskrivelse over Universitetets og Domkapitlets Gaarde har vi ikke for Haanden, men man har vel Lov til at slutte, at Tilstanden har været nogenlunde ens. Derfor meddeles her nogle Bemærkninger om Tilstanden paa nogle af Bistrups Gaarde.

Snoldelev:

Jakob Jensen (Matr. Nr. 10. Snoldelevgaard) Htk. 20 Td. 2 Skp. Bygningen lovlig. Ildstedet temmelig, har fornøden Besætning, Kaalhavens Indhegning kan forsvares. Restancer til 1' Januar og 1' Maj 1713: 406 Rdl. 2 Mk.

Det var fornødent, at denne Gaard med en ny Mand blev forsynet.

Peder Jensen (Matr. Nr. 11. Elmgaard) Htk. 9 Td. 5 Skp. Bygningen brøstfæddig paa Leer og Tag, Overdelen paa Porten mangler, Ildstedet forsvarligt, har Besætning, Kaalhaven maadelig indhegnet, taget til Laans: 3 Td. 7 Skp. Byg. Restancer: 110 Rdl. 3 Mk.

Frants Christensen (Matr. Nr. 3. Raanæsgaard) Htk. 10 Td. 6 Skp. Gaarden vel vedligeholdt, Ildstedet temmelig, har fornøden Besætning, Kaalhavens Indhegning lovlig. Restancer: 210 Rdl. 3 Mk. 2 Sk.

Jørgen Mortensen (Matr. Nr. 12. Toftthøjgaard) Htk. 5 Td. 5 Skp. Bygningen lovlig, Ildstedet temmelig, har nødvendig Besætning, Kaalhaven lovlig indelukt. Restancer: 9 Rdl. 5 Mk. 4 Sk.

Hastrup:

Jens Ibsen (Matr. Nr. 15. Lykkesholm) Htk. 8 Td. 7 Skp. Bygning temmelig vel holden (der synes at have været en Længe paa den østre Side, som er ganske borte), Ildstedet udygtigt, har Besætning, Kaalhaven lovlig vel indelukt. Restancer: 45 Rdl. 4 Mk. 8 Sk.

Niels Bondesen (Matr. Nr. 13. Brodalsgaard) Htk. 5 Td. 6 Skp. (blev dømt fra Gaarden); Jens Jensen fik Fæstebrev 2' August 1714. Fæstepenge 2 Rdl.

Bygningen brøstfæddig overalt, ingen Port for Gaarden, Ildsted og Bageovn ganske borte, har kun temmelig Besætning, Kaalhaven slet og ret indhegnet. Taget til Laans: 11 Td. 5 Skp. Byg og 3 Td. Havre. Restancer: 39 Rdl. 3 Mk. 12 Sk.

Anders Hansen (Matr. Nr. 11, Taagemark) Htk. 9 Td. 3 Skp. Bygningen temmelig, mangler noget Tag og Vindskede, foruden paa den vestre Længe mangler Tag paa to Fag Hus. Ildsted slet og ringe, har ikke fuld Besætning, thi Bæsterne

er ham fradøde. — Kaalhavens Indhegning slet, taget til Laans: 3 Td. Byg. Restancer: 123 Rdl. 1 Mk.

Tvende Husmænds Ildsteder er udygtige.

Salløv:

Laurits Madsen (Matr. Nr. 5. Salløvgaard) Htk. 8 Td. 5 Skp.

Bygningen temmelig, Skorstenen noget brøstfældig, har fornøden Besætning, Kaalhaven maadelig indelukt. Restancer: 33 Rdl.

Hans Pedersen (Matr. Nr. 3) har kun en Leer-Esse som Ildsted.

Af denne Beskrivelse fremgaar det, at der naturligvis er nogen Forskel paa Gaardenes Tilstand; men et Træk er fælles: Alle Fæstere staar i Restance med Landgilden.

Den følgende Tid var en ussel Tid for Bønderne. Kornpriserne var faldende til henimod Aar 1740. Stavnsbaandet indførtes 1733, og endelig kom Kvægpesten 1745, som hærgede med Mellemrum indtil henimod 1770. At Kaarene var elendige, kan ogsaa ses af, at Gaardene saa hyppigt skiftede Fæster. I Bistrups Fæsteprotokoller ser vi stadig, at en Fæster gaar fra Gaarden paa Grund af Armod eller fradømmes Gaarden, fordi han ikke kan svare sin Skyldighed.

Den ringeste Gaard synes Brodalsgaarden i Hastrup at have været; den faar en meget daarlig Karakter i Beskrivelsen, og Anders Nielsen, som fæster den Aar 1759, er den syvende Fæster siden 1700.

Om Fæsternes Afgifter. Landgilde var Fællesbetegnelsen for Fæsternes aarlige Afgifter til Herskabet. Oprindelig maa den regnes for en Godtgørelse for Brugsretten til Fæstegaarden. Den var som Regel uforanderlig; kun ved Forandringer i de enkelte Gaardes Arealer kunde Landgildedydelsen ændres.

Paa Bistrup Gods ydedes Landgilden dels i Penge, dels i Naturalier. Den almindeligste Ydelse var Korn, især Byg, dog ogsaa Rug og Havre. Desuden ydedes den i Lam, Gæs og Høns, det saakaldte Smaaredsel. Undertiden ydes et Boelsvin eller et »Fodernød«, d. v. s. et Kreatur toges paa Stald for Godsejeren.

Erridspenge (Arbejdspenge) var Alløsning af tidligere Arbejdsforpligtelser.

Landgilden rettede sig noget efter Udsæden. Omkring 1660 ansaas 1 Td. Korn for hver 3 Td. Udsæd som en passende Afgift af hoveripligtigt Hartkorn.

Som Følge af Ødelæggelserne i Svenskekrigen maatte Landgilden i stor Udstrækning eftergives, og dette Forhold medførte, at Landgilden blev nedsat ved den nye Matrikel af 1688. Hartkornet paa Bistrup Gods nedskreves da med ca. 13 %. Efter Synsforretningen 1713 anslaaes den gennemsnitlige Landgildeydelse pr. Td. Htk. til $2\frac{1}{2}$ Rdl.

Paa Universitetets og Domkirkens Gaarde ydedes Landgilden under lignende Form og Art.

Om Hoveriet. Paa Universitetets Bøndergods har aldrig hvilet Hoveripligt. I Anledning af Struensees Forordning af 20' Februar 1771 om Hoveri-Reglementer skriver Universitetets Rektor, Prof. Chr. Hee i sit Svar, at »Universitetets Gods altid har været, endnu er og fremdeles bliver frit for alt Hoveri, som af os aldrig er fordret eller kan fordres, dels fordi der ingen Hovedgaard er til det vore Embeder tillagte Jordegods, og dels fordi de Fundatser, hvorefter vi have samme Gods, udtrykkeligen forbyder saadant«.

Kun paa Domkirkens Gods ydedes Hoveri i Form af Arbejde. Hoveri-Reglementet af 1771 viser, at Fæsteren af Vanggaarden, Mads Thorsen, af ca. 8 Td. Htk. maatte yde 4 Spanddage og 8 Gangdage, medens 2 Husmænd gjorde 4 Gangdage.

Angaaende Bistrups Bønder viser Jordebogen af 1741, at kun de Fæstere, der boede nærmest ved Hovedgaarden, var pligtige til Ladegaardshoveri, d. v. s. besørge Pløjning, Saaning og Høstarbejde paa Ladegaardens Marker. De fjernere boende maatte i Stedet for betale Hoveripenge. Til disse hørte Bønderne i Snoldelev Sogn, idet Afstanden her var $1\frac{1}{4}$ Mil.

En lille Rest af Hoveriet var maaske den Forpligtelse, som stedse anførtes i Fæstebrevene, at Bonden skulde deltage i Høslætten paa Slæggerup Enge, hvorfra der aarlig skulde køres 100 Læs Hø til København, endvidere skulde der køres 60 Læs Halm fra Ladegaarden til de kgl. Stalde og 22 Læs Brænde

fra Skovene til Hovedgaarden, og endelig skulde Bonden besørge en »Herskabsrejse« paa højst 4 Mil.

Paa Risbyholm var Hoveriet ogsaa for Gaardenes Vedkommende omsat til en Pengeydelse.

Arvefæste og Selveje. Da de store Landboreformer indlededes under Bernstorffernes Styre, laa Københavns Magistrat i Spidsen. 1768 fik Bistrups Bønder Arvefæsteskøde paa deres Gaarde. Det hedder i Skøderne, at Magistraten bortsteder og fæster Gaardene »arveligen«.

Den daværende Besidder, hans Arvinger og Efterkommere faar Tilladelse til at afstaa og overlade Gaarden, til hvilken af hans Børn han vil, og, hvis han ingen Børn har, til den af hans Slægt eller blandt fremmede han ønsker, naar blot »Personen dertil af Herskabet findes duelig og bekvem«. Fæsteren kan ogsaa dele Gaarden med et af sine Børn eller mellem tvende af dem. Hver Gang, Gaarden skifter Besidder, erlægges en Indfæstning, som ikke maa overstige 10 Rdl. pr. Td. Htk. Den aarlige Landgildeydelse kunde ikke forhøjes.

Universitetet synes først senere at have indført Arvefæstet. Begyndelsen i Snoldelev Sogn blev vistnok gjort i 1798 med den Jord i Salløv, der nu har Matr. Nr. 18, og som den Gang var delt mellem 3 Fæstere. Da den ene forlangte Arvefæsteskøde, maatte de to andre gaa mer eller mindre frivillig med. 1808 fik Jens Hansen Arvefæste- og Skødebrev paa Tumlinggaard, og i Løbet af en halv Snes Aar fulgte de øvrige Gaarde med.

I 1840erne opstod der blandt Bønderne en stærk Bevægelse for at faa Fæstet afløst af Selveje, og i Aarene 1851—52 paa-bødtes det ved Lov, at Universitetets Bøndergods skulde overgaa til fri Ejendom. Magistraten havde allerede omkring 1800 begyndt at bortsælge enkelte Gaarde. Saaledes fik 1801 Peder Jakobsen Matr. Nr. 3 af Snoldelev til fri Ejendom, samme Aar gik ogsaa Peder Jensens Gaard i Hastrup, Matr. Nr. 11, over til Selveje, og 1812 fulgte Søndergaard i Snoldelev; men først i Aarene 1862—65 skete der et almindeligt Bortsalg af Bistrups Gaarde. Som tidligere omtalt havde Kammerraad Lassen allerede 1804 bortsolgt Bøndergodset fra Risbyholm.

Om Udskiftning og Hegn. Af Gl. Roskilde Amts Landvæsensprotokol: 1777, 2' Juni holdt Landvæsenskommissionen

Møde i Snoldelev Præstegaard i Anledning af, at Pastor Rachlou og Selvejergaardmand Jakob Boserup havde ansøgt om at faa deres Jord samt 3 Td. Htk., der tilhørte unge Anders Pedersen (Langelodsjorden), udskiftet af Fællesskabet.

1780, 18' April og 1' Maj var der atter Møde i Præstegaarden, da Sognepræsten ønskede Mensalgodset (Anneksjorden) i Tune udskiftet og mageskiftet med Jord beliggende mod Søn og Snoldelev Præstegaardsjord. Mageskiftet kom dog ikke i Stand, da Hastrup Bymænd erklærede at ville blive ved det gamle.

1781, 23' Juli: Aastedsmøde i Snoldelev, hvor man forhandlede om og vedtog at opsætte Hegn i Henhold til kgl. Forordning af 1781 om Hegns Tagelse og Vedligeholdelse. Salmon erklærer, at der ikke var paalagt ham nogen Part, men at Hegnets Opsætning paalaa Havdrup Bymænd, dog var han villig til at tage Hegn i Forhold til Hartkornet.

1799, 19' September: Aastedsmøde i Hastrup ang. Udskiftning af Byens Jorder. Sognepræsten, Hr. Knudsen gentager sin Forgængers Ønske af 1777. Heller ikke denne Gang kan Begæringen billiges.

Degnen Nonnegaard ønsker Skolejord for hele Distriktet udlagt paa Hastrup Bymark, saa nær Snoldelev Markskel som muligt, mod at Hastrup Bymænd oppebærer hele det Pengebeløb, som for hans Køers Græsningsret hidtil er givet Snoldelev Bymænd.

Degnens Begæring kunde ikke opfyldes, men Lodsejerne ansaa det for rimeligt, at et Stykke Jord svarende til Hastrup Bys Hartkorn, d. v. s. 2¹/₂ Td. Land, blev udlagt Østen for Gynge Sø, Norden for Vejen. Senere enedes Kammerraad Lassen og Degnen om at udlægge Skolejorden Sønden for Vejen.

Man drøftede to Udskiftningsplaner, af hvilke den ene var fremstillet af Lodsejerne, den anden af Landinspektør Künde.

Endelig blev der udlagt Jord til de 7 Universitetshusmænd, og Kammerraad Lassen, Benzonseje, erklærede at ville lade udlægge et Stykke Jord til hver af sine to Husmænd. De 5

Magistratsbønder tilbød at udlægge til Godsets to Husmænd 4 Td. Sædeland ved Tune Mark.

Den Jord, som tilhørte Sognepræsten i Havdrup, og som tidligere fandtes paa Gøjestensgaardens Omraade, blev udlagt ved Sogneskillet mellem Bymarkerne Vest for Vejen til Havdrup (Matr. Nr. 1). Se Kortet.

Skolejorden i Anno 1802 Mandag d. 23' August mødte Roskilde **Snoldelev.** Amts Landvæsens-Commission: Conferensraad, Amtmand Treschow og Landvæsencommissæren, Cancelliraad Qvistgaard til Vibygaard samt Birkedommer Nørgaard paa Ledreborg som constitueret Landvæsenscommissær i Anledning af, at Degnen Nonnegaard i Snoldelev havde indsendt Andragende om at faa Græsningsjord udlagt.

Følgende af Skoledistriktets Lodsejere var mødt: Forvalter Albrecht for Københavns Stads Gods, Forvalter Fischer for Universitetsgodset, Kammerraad Lassen til Benzonseje, Kammerraad Reiersen for Roskilde Domkirkes Gods, Jacob Boserup for den saakaldte Boserupgaard i Snoldelev og Selvejer, Procurator Salmon. Degnen Nonnegaard var ogsaa til Stede, og efter Mødets Anledning tiltraadte Herredsprovst Rachlou dette Møde.

Efter adskillige Forhandlinger imellem Lodsejerne om Skolegræsningen foreslog Kammerraad Lassen til Benzonseje, at han var villig til at udlægge Jord for den Skolegræsning, som Degnen tilkommer af Snoldelev og Salløv Byer, enten af en ham tilhørende Kirkejord, beliggende imellem Peder Jensens Gaards Lod (Tuegaard) og Willum Pedersens fra Salløv (Matr. Nr. 6), eller ogsaa af det sydvestre Hjørne af Peder Jensens Lod.

Kammerraad Lassen erklærer, at da disse 2 Byers samtlige Lodsejere ikke vilde afgive Jord til Degnen som Skoleholder, tilbød Kammerraaden at afgive 2 Td. 5 Skp. Land, som Lodsejerne var enige om at ville udlægge til Skolen af det nordøstre Hjørne af Willum Pedersens Gaards Lod i Salløv, som Degnen lige saa nær beliggende som den foreslaaede Lod ved Skillet imellem Hastrup og Snoldelev, imod aarlig Godtgørelse 5 Rdl. pr. Td. Land. Kammerraaden lovede tillige, at saa snart Willum Pedersens Gaard blev fæsteledig, vilde han udlægge

et lignende Stykke til Vederlag for den Jord, som er udlagt Skoleholderen paa Hastrup Mark.

Degnen Nonnegaard erklærer at være fornøjet med Kammerraad Lassens Tilbud, og Provst Rachlou troede paa Embeds Vegne at kunne samtykke i dette, da han mente, Skolen kunde være vel tjent med at faa Jorden paa det Sted, Kammerraad Lassen havde tilbudt. Lodsejerne var ogsaa enige i Kammerraad Lassens Tilbud og vilde svare den aarlige Betaling af de bemeldte 2 Td. 5 Skp. Land, dog paa den Betingelse, at Kammerraaden besørger Magelægget af Skolejorden paa Hastrup Mark paa sin Bekostning, og at Skolejorden da samlet udlægges i en saadan passende Figur, at Hegnet ikke skal blive for byrdefuldt for Sognets Jordbrugere.

Salmon forespurgte om Præstegaarden ikke i Forhold til dens Hartkorn bør bidrage til Skolens Græsning. Da ingen havde videre ved denne Forretning at erindre, bekræftes det passerede under vore Hænder.

Datum ut supra (som ovenfor).

Treschov. J. F. Qvistgaard. Nørgaard. P. Reiersen.
Lassen. Fischer.

A. T. Rachlou. Jacob Boserup. Salmon. Nonnegaard.

Det forannævnte Mageskifte af Skolelodden paa Hastrup Bymark foretoges umiddelbart efter, at Willum Pedersen den 18' Januar 1805 købte sin Gaard. Den samlede Skolejord har fra denne Tid haft et Areal paa 5 Td. 3 Skp. Land = 2,96 ha.

GYNGESØ

Omtrent 1 km Øst for Snoldelev, umiddelbart Nord for Vejen, der fører til Hastrup, ligger Gyngesøen. Den omfatter 6 Hektar, der nu dyrkes som Agerland. Der fortælles, at Provst Rachlou i sin Tid havde en Baad paa Søen, og Baadlejet, der først jævnedes i Begyndelsen af dette Aarhundrede, fandtes i det nordvestlige Hjørne af Søen. I en Beskrivelse over Bistrup Bøndergods fra 1713 findes følgende om Gyngesøen: »Imellem Snoldelev og Hastrup Byer er en liden Sø, hvori skal være

Karudser. Den hører Magistraten til, men hidtil er intet givet deraf, ikke heller har nogen haft Tanke for, at det kunde indbringe noget«.

I Aaret 1820 eller nærmeste Aar blev Bymændene i Snoldelev og Hastrup enige om at udtørre Gyngesøen. Vandet blev gennem en dyb Grøft ledet ud i den lavere liggende Snoldelev Tørvemose med Udløb ved Lerhuset. Gyngesøen blev taget i Brug til Høslet i Aaret 1824.

Vandstanden, hvor den var dybest, skønnes at have været 4 Meter. Gyngesøen var i en lang Aarrække Fælleseje, og Græsset bortsolgtes ved den aarlige Græsauktion. Efter Snoldelev Bylaugs Papirer ses »Søpengene« at have varieret en Del. I de almindelige Aar har de været omkring 5 à 600 Kr.; men i Aaret 1918 svulmede de op til 3548 Kr.

I Gyngesøen stod indtil Aaret 1841 et langt Hus, der anvendtes ved Højbjærgningen. Men nævnte Aar den 12' Juli holdt Sogneforstanderskabet Møde i Snoldelev Præstegaard, hvor man — efter Samraad med Thune-Mænd — enedes om at indrette Beboelser i »Søhuset« henholdsvis til een Familie fra Tune og een Familie fra Hastrup.

Da Søhuset i 1894 var brøstfældigt, blev det nedrevet, og et nyt Hus, men kun til een Familie, blev opført af Tømrermestrene Peder Olsen, Snoldelev, og Niels Petersen, Lerhuset. Pris: 1025 Kr.

I Gyngesø var en Aarrække Skydebane for Snoldelev Sogns Skyttekreds. Skydebanen var i den vestre Side af Søen op til Præstegaardsmarken, og som Skydevold brugtes en af de gamle Kæmpehøje.

Her morede baade unge og ældre sig med at skyde til Skiiven om Søndagen. Det var et stolt Øjeblik for den heldige Skytte, naar Markøren vendte den hvide Side ud paa Markørstokken foran den sorte Plet paa Skiiven, og var det et rigtig fint Skud, tog han sin Hue af som en ekstra Anerkendelse. Paa den anden Side var det ærgerligt, naar Markøren efter nøje at have undersøgt Skiiven svingede Markørstokken flere Omdrejninger i Luften for til Slut at pege over mod Allehøjgaard, som Bevis paa, at Kuglen var gaaet den Vej.

Da Tilslutningen til Skyttekredsen til sidst blev for ringe,

gik de faa tilbageværende Skytter over til Kredsen i Tune, der eksisterede adskillige Aar, efter at Skydebanen i Gyngesøen var nedlagt.

Gyngesøen bortsolgtes efter Overenskomst (med Undtagelse af en enkelt Eng) i Aaret 1925 til en Lodsejer i Hastrup.

AF ENKELTE GAARDES HISTORIE

**Roskildebispens Foged-
gaard i Snoldelev.** I Middelalderen ejede Biskoppen i Roskilde den store Herregaard Biskopstorp, det senere Bistrup, hvortil hørte en Mængde Bøndergaarde, Skove, Møller m. m. Endnu er Biskoppens Jordebog fra o. 1370 (Scriptores Rerum Danicarum) opbevaret.

Af denne Bog ses, at Biskoppen som Kongens Lensmand var Ejer af ikke mindre end 2600 Bøndergaarde. Saa mange Gaardes Drift kunde ikke varetages direkte fra Biskopstorp. Derfor lod Biskoppen opføre en Del store Fogedgaarde spredt over hele Sjælland. Ved sin Foged fik Biskoppen tilsendt i Naturalier og Penge, hvad han havde tilgode i Afgifter, Tiende m. m. af hans Ejendomme i Fogedgaardens nærmeste Omegn.

Af saadanne Fogderier fandtes der i Gl. Roskilde Amt: Risby (det senere Risbyholm), Kirke Saaby, Østrup, Solrød, Kappelgaard og Snoldelev.

Fogedgaarden i Snoldelev blev henlagt direkte under Biskoppens Køgemester, hvilket antagelig hentyder til, at Afgifterne fra denne Fogedgaards Omraade for en væsentlig Del har bestaaet i Naturalier, der blev tilsendt Biskoppens Køkken. Den nævnte Jordebog kan bevidne, at Fogedgaarden i Snoldelev var til o. 1370; men da Gaarden ikke nævnes i senere Jordebøger, er det sandsynligt, at den er bleven lagt øde paa et ret tidligt Stadium, maaske allerede i Grevefejdens Tid (1534—36), og derefter ligget hen som Ruin, indtil dens sidste Rester forsvandt kort før Aaret 1800.

Da Professor B. Thorlacius i 1812 skrev sin Beretning om Snoldelev Sogns Oldtidsminder, lød et Afsnit af denne saaledes: »1700 Alen lige Østen for Sleppeshøjen ligger Snios, Smulds

eller, som den nu kaldes, Snolds Grav, af hvem Byen fører Navn, og lidet Østen for denne en Plads kaldet »Slottet«, i hvis Grund for 37 Aar siden (d. v. s. 1775) endnu fandtes en Mur af $\frac{3}{4}$ Alen lange og $1\frac{1}{2}$ Kvarter høje og brede dels brændte (d. v. s. Munkesten) og dels hugne Kridtsten, som nu sidder i Præstegaardens Undervægge«.

Af denne Beretning kan skønnes, at Fogedgaarden i Snoldelev antagelig er den samme Bygning som Professor Thorlacius her omtaler som den Ruin, der o. 1800 kaldtes »Slottet«. Den maa ifølge Beretningen have ligget i Snoldelev Bys østligste Del paa Snoldelevgaards Mark og i hvert Fald for Hovedbygningens Vedkommende have været opført af samme Materiale, som blev brugt til Snoldelev Kirkes Udvidelse i den gotiske Tid (1200—1500), nemlig store Kridtsten (Limsten) fra Stevns Klint samt Munkesten. Limsten af samme Størrelse findes i Snoldelev Kirkes Taarn- og Østparti. Da man maa antage, at Roskildebispen har ladet Snoldelev Kirke udvide i den nævnte Tid, er det ikke underligt, at hans egen Fogedgaard i samme By er opført af samme Materiale.

Sandsynligvis har disse Fogedgaarde været store, statelige Gaarde, maaske tillige Avlsgaarde, med en Hovedbygning, der var afvigende i Materiale og Bygningsstil fra de almindelige Bøndergaardes Stuehuse, men uden noget Befæstningsanlæg.

Alle Spor af Fogedgaarden i Snoldelev er nu forsvundet. Da den gamle Præstegaard blev nedrevet i 1932, fandtes nogle Munkesten i Væggenes Materiale, men kun enkelte Kridtsten. Sidstnævnte Bygningsmateriale (jvf. Thorlacius Beretning) kan dog være fjernet fra Præstegaarden efter 1812 ved Ombygningen i Provst Sørensens Tid. Derimod har man adskillige Steder i Snoldelev By i de sidste Par Menneskealdre fundet Munkesten i Grunden under gamle, nu nedrevne Bygninger, f. Eks. ved Carl Brissons Moders Fødested paa Snoldelev Kirkegaards vestlige Del, ved Grunden af den nedbrændte »Nygaard« og i Skolens Have, hvor Raanæsgaarden har ligget.

Da Munkesten ikke almindeligvis brugtes ved Opførelsen af Landsbyers Gaarde og Huse, maa man formode, at Bønderne i Snoldelev har hentet disse Munkesten fra Ruinerne af Fogedgaarden, som paa denne Maade er forsvundet lidt efter lidt.

Snoldelev Den ældste opbevarede Kirkebog fortæller om
Præstegaard. de fire første Præster efter Reformationen, at
»disse fire Guds Mænd boede i Roskilde, da
her ey var Præstegaard«.

Den første Præstegaard efter Reformationen er sandsynligvis bygget, mens Herman Christensen Wiborg var Præst her 1619—25. Den er saa blevet afløst af den gamle Præstegaard, der blev nedrevet i Januar 1932.

Da Provst Rachlou kom hertil 1' Maj 1769, var Præstegaarden meget forfalden og dobbelt saa stor som nu, skriver han. Maaske det er den ældste Præstegaard, der har været i Snoldelev. I Aaret 1769 ombygger Provst Rachlou 20 Fag af den nordre Længe (Stuehuset) og 6 Fag af den østre (Køkkenlængen) for ialt 866 Rdl. I 1777 bygger Provst Rachlou i den østre Længe et Bryggers for 200 Rdl. Den 30' April 1775 opgør han sit Byggeri til 2000 Rdl.

Fra 1787 haves en Indberetning fra Provst Rachlou til Amtmanden, hvori det hedder: Præstegaarden i Snoldelev har i Ager og Engs Hartkorn 5 Td. 2 Skp. Denne Jord er i Aaret 1777 af Fællesskabet paa sit Sted udskiftet og beliggende Østen for Snoldelev By. Mensaljorden i Tune bestaar af Htk. 3 Td. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. De dertil hørende Jorder var i Aaret 1781 ligeledes af Fællesskabet udskiftet og henlagt mellem Tune og Hastrup Bymarker.

— Mensaljorden, der nu kaldes Røglemarken, er senere udstykket til Huslodder, medens Snoldelev Præstegaardsjord har været drevet samlet indtil 1920, da den blev udstykket til Statshusmandsbrug.

Biskop J. P. Mynster skriver i Visitatsbogen 1843: Præstegaarden meget god, ombyggt af Provst Sørensen. Haven stor og smuk. 1851: Præstegaard og Have i den skønneste Stand.

Ved Udgravningen 1932 til Grunden for den nye Præstegaard fandtes under den gamle Præstegaards Grund et Stengulv med Forstuer, iøvrigt et tykt faststampet Lergulv i hele Hovedbygningens Udstrækning.

Dette tyder paa en endnu ældre Bygning. Under dette Lergulv fandtes en Grundsten, og endnu dybere laa en Stenbro med sort og rød Aske. Nogle af Brostenene bar Mærker

Den gamle Præstegaard i Snoldelev. Nedrevet 1952.

E. F. fot.

af Ildebrand, og Asken laa endnu paa dem. De stammer vel fra en Bygning Nr. 3 før den nuværende, der altsaa er den fjerde paa Stedet.

Ved samme Lejlighed afdækkedes en hidtil skjult Brønd, 8 Meter dyb og $2\frac{1}{2}$ Meter i Tværmaal, stensat med store, utilhugne Kampesten. Der førte en skraa, stenbrolagt Nedgang til den. Brønden, der blev fyldt og tildækket, findes under det sydøstre Hjørne af den nuværende Præstegaards Stuehus.

Af „Nygaard“s Saga Det første sikre Spor af den Gaard (forhen Boserupgaarden). i Snoldelev, som fra omtrent 1800 har baaret Navnet »Nygaard«, finder vi i Roskildegaards Amtstuematrikel fra 1664, hvor Bonden Anders Nielsen nævnes som Villum Langes Tjener, d. v. s. Fæster af en Gaard paa 1 Boel, en Helgaard med godt 12 Td. Hartkorn.

Hos Bircherod anføres Villum Lange ca. 1670 som den sidste Besidder eller Nyder af Aashøj Præbende. Til dette

Præbende laa efter Domkapitlets Jordebog 1568 en Gaard i Snoldelev, af hvilken Jøn Ibsen svarede 9 Td. Byg, 1 Lam, 1 Gaas og 4 Høns.

Villum Lange, som vistnok var Professor ved Universitetet og tillige Landsdommer i Jylland, maa have afhændet Gaarden til Bolle Luxdorff til Sørup; thi 1678 udsteder denne paa Sjællandsfar Landsting et Skøde, hvori han overdrager Sognepræsten til Snoldelev og Tune, Hr. Johannes Jakobsen en Gaard i Snoldelev By af Hartkorn 12 Td. 3 Skp., som behoes af Anders Nielsen, og hvoraf han aarlig svarer 3 Td. Byg, 3 Td. Havre, 1 Lam, 1 Gaas og 4 Høns, »hvilket med alt Tilliggende — intet undtaget — Hr. Johs. Jakobsen og hans Arvinger maa bruge og beholde til evindeligt Ejendom«.

I Skiftet efter Sognepræst Johs. Jakobsen 1680 nævnes blandt Boets Aktiver: »En Bondegaard i Snadeløf, som er købt af velædle Bolle Luxdorff efter Skødets Formelding dateret 22' April 1678«. Gaarden er paa 12 Td. 2 $\frac{1}{2}$ Skp. Htk. »à Td. anslaget til 30 Rdl. er udi Slette Dalerpenge 558 Rdl. 3 Mk.« Anders Nielsen resterer Landgilde: 93 Rdl. 1 Mk.

Ifølge Markbogen tilhører Gaarden 1682 Johs. Jakobsens Arvinger, Anders Nielsen er stadig Fæster, men dør 1697. Iøvrigt ved vi om ham, at han i 1661 var Medlem af det Nævn paa 8 Dannemænd, som skulde undersøge Bøndergodsets Tilstand i Tune Herred efter Svenskekrigen.

Hvor længe Johs. Jakobsens Arvinger har besiddet Gaarden, og til hvem de har afhændet den, vides ikke. Først 1756 foreligger et Skøde, hvorved Anne Margrethe Davidsdatter Lerche, boende i Stubbekøbing, Enke efter Forvalter Peder Larsen Wibye, til hvem hun var blevet viet i Snoldelev Kirke 1741, overdrager sin i Snoldelev By beliggende Ejendomsgaard til sin Broder Jørgen Davidsen Lerche, som har den i Fæste og bor paa den.

Gaarden har et Tilliggende af Htk. 9 Td. 5 Skp. 1 Fd. 2 Alb., og Landgilden andrager 9 Td. Byg, 3 Td. Havre, 1 Lam, 1 Gaas og 4 Høns.

I Hoveripenge svares 9 Rdl. 4 Mk. I Købet indgaar to Huse, byggede ved Gaarden og paa dens Grund, hvis Beboere maa svare en aarlig Afgift og gøre 2 Høstdage.

Gaarden overdrages med alt Tilliggende »i By og paa Mark, Ager og Eng, Fiskefang og Fægang, Tørveskær og Lyngslæt, Kær og Mose, vaadt og tørt, intet i nogen Maade undtaget, alt saaledes som jeg til den ved Skøde fra afgangne Peder David- sen til min salig Mand forrige Forvalter Wibye er bleven Ejer«. Købesummen var 550 Rdl.

Samme Jørgen Lerche fik 1750 Skøde paa det gamle Ting- hus i Salløv, som tilhørte og beboedes af Herredsskriver Chri- stian Simonsen Mørch, men solgtes ved Auktion, da Mørchs Kone var død. Dette Hus har siden tilhørt Gaarden.

Jørgen Lerche ægtede 1750 Anne Sofie Simonsdatter Jetz- march fra Præstegaarden, og da han døde 1762, efterlod han sig Enke og to mindreaarige Døtre. Ved Skiftet blev hans Bo opgjort til en Værdi af 1000 Rdl., hvoraf Halvdelen som Døtre- nes Arvepart blev staaende som 1' Prioritet i Gaarden. Degnen Johan Biering blev Børnenes Formynder og Sognepræsten A. F. Fugl Enkens Lavværge, indtil hun Aaret efter indgik Ægteskab med Jacob Jensen Boserup, der var en Søn af Skov- foged paa Boserupgaarden ved Bistrup Jens Jacobsen, som vist- nok siden blev Birkeskriver. Gaarden faar nu Navn efter sin Ejer og kaldes i Aarene omkring 1800 Boserupgaarden. I denne Ejers Tid bliver Gaardens Areal forøget med en halv Gaards Jord. Denne Gaard, som havde ligget øde siden Svenskekrigen, kaldtes »Hans Olsens øde Jord« og har sin egen Historie.

Af Amtstuematriklen 1664 fremgaar, at Sognepræsten svarer til Domkirkens Tjener, Hans Olufsen, 6 Td. Byg, 3 Td. Havre, 2 Lam, 2 Gæs og 6 Høns af en Gaard paa 12½ Td. Htk. Dette viser, at Sognepræsten i Snoldelev, som det ogsaa var Tilfældet saa mange andre Steder, har faaet Lov at bruge de øde Jorder i Sognet sammen med sin Embedsjord.

Bekræftelse herpaa finder vi i Markbogen 1682, hvor der staar, at Mag. Eskild Lauridsen, Lektor ved Domskolen, nyder Hans Olsens øde Gaard paa 3 Fjerdinger Jord, hvoraf Præsten har de to i Fæste og Domkirkebonden Niels Povelsen (fra Vanggaarden) den ene Fjerding.

Imidlertid overdrog Lektoratet i Roskilde ved et Mageskifte af 1' August 1688 sin Gaard i Snoldelev til Kronen, som alle- rede Dagen efter afhændede den til Kancelliraad Casper Schøler

paa Lellingegaarden ved Køge. Ved Skøde af 28' August samme Aar overdrog Casper Schøler sin i Snoldelev beliggende Bondegaard til sin Svoger, Højesteretsassessor Vilhelm Mule, som Aaret i Forvejen var blevet Ejer af Snoldelev Kirke. At det er den samme Gaard, som ovenfor nævnt, viser Landgilden, der er den samme.

Hans Olsen er ogsaa endnu Fæster, men dør 1694.

I den følgende Tid synes Hans Olsens øde Gaard stadig at være i Slægten Mules Besiddelse, men bruges af de skiftende Præster. I Skiftet efter Sognepræst Manderup Steensen 1698 findes en Bemærkning om, at der er saaet Byg i Bygmarken til den øde Gaard.

Den følgende Sognepræst, Mag. Hans Clausen Højelse, er efter al Sandsynlighed den nye Kirkeejers Svigersøn. Derpaa tyder i hvert Fald hans eneste Datters Navn: Elisabeth Mule Højelse. Hun blev 1716 gift med Vice-Pastor Constantin Lassen, som 1735 blev Svigerfaderens Alløser i Embedet. Præstekonen Elisabeth dør 1741, og Skiftet efter hende viser, at i Boet indgaar »en Ødegaards Jord i Snoldelev, som Præsten haver i Brug, bestaaende af en halv Boel 5 Td. 6 Skp. Htk. og en Fjerdings Jord 2 Td. 7 Skp. Htk., tilsammen 8 Td. 5 Skp. Htk. à Td. 15 Rdl. = 120 Rdl. samt 6 Huse«.

I Skiftet efter Pastor Lassen selv 1747 hedder det: »Boet ejer her i Snoldelev By 8 Td. 6 Skp. Hartkorn Ager og Eng samt 6 Gadehuse paa en øde Gaards Grund. Til dette Htk. er hverken Bygning eller Besætning, det er bleven drevet sammen med Præstegaardsjorden, saa omsættes samme Htk. for øde Gods og vurderes til 10 Rdl. pr. Td. efter Forordningen, bliver 87 Rdl. 3 Mk.«

Hvorledes den følgende Præst har faaet Adkomst til denne Jord, ligger ikke helt klart. 1766 tinglyses imidlertid et Skøde, ved hvilket Sognepræst A. F. Fugl til Selvejergaardmand Jacob Jensen Boserup afhænder en Ejendom, som han besad ifl. Skøde af ¹⁷/₁₁ 1747, det er en halv Gaards Jord, kaldet »Hans Olsens øde Jord« af Htk. 5 Td. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. med Bygninger, ialt 6 Huse, som hidtil havde været brugt af Præsten...

Jacob Boserup var nu i Besiddelse af en Gaard af Htk. 15 Td. 4 Skp. Boserupgaarden var beliggende vestligst i Byen

»Nygaard's Stuelænge, bygget af Provst Rachlou.

E. F. fot. 1938.

umiddelbart Vest for Snoldelev nuværende Skole og fik efter Udskiftningen Matr. Nr. 4.

Fra 1776 findes en Kontrakt, ved hvilken Jacob Boserup overdrager til Provst Rachlou »sin Ejendomsgaard med paa-værende Bygninger og Pertinentier (Tilbehør)«, beliggende Østen for Snoldelev Præstegaards Hauge og Vænge.... adskilt i Sønder fra Snoldelev Gade med 3 Huse og et Stengærde«. Denne Grund er rimeligvis Gaardspladsen til Hans Olsens øde Gaard. Her ligger den nuværende »Nygaard«.

1790 sælger Boserup til Rachlou sin fri Ejendomsgaard af Htk. 15 Td. 4 Skp. samt 5 Huse, de 3 beliggende i Snoldelev By, et i Salløv (det gamle Tinghus) og et Vester ude i Gaardens Mark. Boserup forbeholdt sig frit Brug og Afbenyttelse af Gaard og Jorder, saalænge han og hans Hustru levede. Købesummen androg 6000 Rdl. D. C. (Dansk Courant). Skødet tinglæstes først 1795, 9' Januar. Jacob Boserup døde 1809.

Den gamle Gaardsplads med paastaaende Bygninger, som Provst Rachlou 1776 havde erhvervet af Jacob Boserup, sælger

han 1800 til Stiftsskriver Peter Reiersen, der bebor denne Ejendom til sin Død 1804. Prisen er 1200 Rdl., men efter Reiersens Død sælges den ved Auktion for den dobbelte Sum. Senere købte Provst Rachlou igen Ejendommen til Enkesæde.

Da Provst Rachlou var bleven Ejer af Boserupgaarden, lod han ved Siden af den gamle Gaard opføre en ny Bygning paa to Stokværks Højde for deri at faa Plads til sin store Malerisamling. Derfra skriver sig Navnet »Nygaard«, som siden har fulgt Ejendommen. »Nygaard« brændte 1806 under meget mistænkelige Omstændigheder, hvorom der berettes andet Steds.

Jorden drev Rachlou paa den Maade, at han fæstede den ud i 5 Parter til Bønder i Snoldelev og Salløv. 1810 fæster Peder Nielsen fra Egegaarden i Salløv Sleppesmarken ca. 3 Td. Htk., samtidig køber han Brandtomten og et Stykke Jord, Tørveengen kaldt, og opfører her nogle Bygninger.

Desuden maa Rachlou have ladet opbygge en ny »Nygaard«, i hvert Fald Stuehus og Staldlænge, ved Siden af Brandtomten; thi Enkeprovstinde Helene R. lader 1813 udstede to Skøder til Prokurator Dahlstrøm i Roskilde.

I det ene sælger hun sin i østre Ende af Snoldelev By beliggende Ejendom, »Snoldelevhus« kaldet. Det andet Skøde omfatter følgende: Et Stuehus i Nord, 14 Fag, en Staldlænge i Øst, 26 Fag, en Have med Frugttræer, et Vænge bag Stalden, et Hus til to Familier (»Tyskerens Hus«) Nord for Gaarden, to Lodder af Nygaards Jorder, nemlig Pilespjeld og Sandhøjsmarken, en Gaards- og Haveplads Sonden for Gaarden og en Brønd med Vinde.

Aaret efter sælger Dahlstrøm »Snoldelevhus« samt de to ovennævnte Marker til Michael Aagaard. »Nygaard«, hvis Hartkorn nu kun var 13 Td. 4 Skp., kom ved Auktionsskøde 1818 i Krigsraad Weybyes Besiddelse, men da Peder Nielsens Fæste 1822 var udløbet, sælges Gaarden igen ved Auktion og med Forbehold overfor Fæsternes Rettigheder, indtil Fæstemaalene var udløbet.

Højstbydende blev Josef Meyer, Aagaards Svigerson, som fik Skødet tinglæst 10' Januar 1823. En halv Snes Aar senere blev hele Gaarden atter samlet, idet Josef Meyer og Michael Aagaard overdrager deres respektive Ejendomme til sidstnævntes Søn, Peter Michael Aagaard, der besidder den til sin Død 1878.

Fra 1870 havde P. M. Aagaard forpagtet Gaarden til sin Søstersøn Henrik Christian Hauberg, der var gift med en Slægtning Emma Vilhelmine Christine Meyer. Hauberg fik Skøde paa Gaarden 1880 og ejede den, til den i Aaret 1914 atter blev udstykket, men denne Gang til Husmandsbrug.

Om Langelods- gaarden. Langelodsgaarden er først bygget efter Udskiftningen 1777 og opførtes i Aarene 1783

—87 af Prokurator Peder Salmon, som ogsaa anlagde den efter Datidens Forhold meget store Frugthave.

Salmon nævnes første Gang 1783 som Godsforvalter hos Ejeren af Benzonseje (nu Risbyholm), Krigsraad Schumacher, da denne flyttede 5 af Ørstedes Gaardmænd til Hønske og inddrog deres Jorder under Hovedgaarden.

Salmon skrev ogsaa alle Dokumenterne, da Kammerraad L. Lassen senere i 1804 bortsolgte hele Bøndergodset.

Overleveringen i Sognet vil vide, at Salmon paa en mindre pæn Maade skal have erhvervet Langelodsgaarden, som i sin Tid tilhørte Benzonseje, idet han som Godsforvalter pro forma solgte den til en Mand i Snoldelev for bagefter atter at købe den. Denne Tradition modbevises imidlertid af de foreliggende Dokumenter, for hvilke her skal redegøres.

Efter Hoverilisten af 1771 besidder Benzonseje paa dette Tidspunkt i Snoldelev to Gaarde samt en Fjerding Jord af Areal 20 Td. Land med et Gadehus, om hvilket det siges, at det har tilhørt Præsten og været brugt udi Præstegaardens Avling, men købt til Benzonseje.

Efter Pastor Fugls Død 1769 erhverver nemlig Major Schumacher ved Auktionsskøde 1770 en »øde Jord« i Snoldelev af Htk. 2 Td. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. (Købesum 300 Rdl.). I det Skøde, hvori Pastor Fugl 1766 overdrog sin halve Gaards Jord til Jacob Boserup, forbeholdt han sig for sin Livstid »et Stykke Jord, som er frataget den øde Gaard og indhegnet i Præstegaardsengen«. Vi ser, at Hartkornet her er nøjagtig halvt saa meget som for Halvgaardens Vedkommende, og deraf tør vi slutte, at det er den sidste Part af »Hans Olsens øde Jord«, her er Tale om.

1773 sælger Schumacher ved Auktion atter dette Jordstykke

tillige med et Hus til unge Anders Pedersen, Gaardmand i Snoldelev, boende paa Magistratens Jord (d. v. s. Matr. Nr. 13, nu Søndergaard). Købesum 278 Rdl. 10 Aar senere sælger Anders Pedersen Hus og Jord til Peder Salmon.

Af Skødet, som er tinglæst ¹⁰/₁₀ 1783, citeres her for Kuriositetens Skyld følgende: »I den hellige Trefoldigheds Navn er mellem os undertegnede, mig unge Anders Pedersen og mig Peder Salmon, Procurator og Forvalter ved Benzons-Eie udi med undertegnede tvende gode Mænds, Sognepræsten Hr. Rachlous og Selvejer Hr. Jacob Boserups Overværelse indgaaet Kiøbe-Contract om en mig Anders Pedersen efter Auktions-Skøde af 28' August 1773 tilhørende Eiendoms-Jordlod, ansat udi Matricul 2 Td. 7 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Htk., der efter Fællesskabets Ophævelse i Snoldelev By, som skete i Oktober 1777, er under eet beliggende Sonden for Snoldelev By imellem den min Fæstegaard tilhørende Jordlod og tvende i Snoldelev boende Benzons-Eie-Bønders Jordstykke og strækkende sig fra Snoldelev By til Ulvemosen, tilligemed den samme Jordlod tilhørende Rettighed udi Snoldelev Bys Tørvemose, samt et Snoldelev Bys Jorder tilhørende Eiendoms-Hus med Hauge, beliggende mellem Fæstehusmændene Jørgen Villumsens af Københavns Stads Gods paa den ene Side og Christen Hansens af Domkirkens Gods paa den anden Side, hvilket alt af mig Anders Pedersen er solgt og herved sælges fra mig og mine Arvinger, og af mig Peder Salmon er kiøbt og herved kiøbes for den Summa 320 Rdl. skriver Tre Hundrede og Tyve Rigsdaler«.

Huset, hvorom her er Tale, var beliggende »paa Snoldelev Bys vestre Gade, med Gaard og Haugeplads«. Efter alt at dømme er det den Plads, hvor senere Tømrer Peder Olsen havde sit Hus og Værksted.

Efter Prokurator Salmons Død 1812 overtoges Gaarden af hans eneste Søn, Hans Peter Salmon, der var Examinatus juris og vist ogsaa bar Titel af Prokurator. Han blev gift med Provst Rachlous Plejedatter Andrea Albertine Bilvad. Efter H. P. Salmons Død overdrog Enken Madam Salmon i 1849 Gaarden til sin Søn Niels Michael Salmon for 2300 Rdl.; men hun sikrede sig rigtignok samtidig et meget rundeligt Underhold, og da hun opnaaede at blive 87 Aar gammel, tør man jo nok sige, at det var en slem Klausul, der blev heftet paa Gaarden.

N. M. Salmon var uddannet som Tømrer og havde Værksted paa Gaarden. Han var ugift, men havde i mange Aar en Husholderske, Jomfru Müller, som han da ogsaa betænkte i sit Testamente. Paa sit Dødsleje i 1876 indsatte han Broderen, Laurits Henrik Salmon, der ogsaa var ugift, som sin Universalarving. L. H. Salmon var uddannet som Maler, og i de gamle Sogneregnskaber findes ofte Malerregninger fra ham.

Det var ikke mærkeligt, at Gaarden under disse Forhold, hvor der var baade Tømrer og Maler paa Stedet, var bedre i Stand end Gaarde i Almindelighed paa den Tid. Stuehusets Vægge, som dengang var Lervægge, var malede, ikke blot paa den indvendige Side, men ogsaa paa den udvendige. Der var høje Træpaneler i alle Stuer og Bræddegulve overalt i Stuehuset.

L. H. Salmon var meget drikfældig og vist ingen fremragende Landmand; han havde Gaarden i kun 4 Aar, idet han i 1880 solgte den til Morten Nielsen. Endnu paa dette Tidspunkt levede Enkemadam Andrea Salmon paa Gaarden som 87-aarig Aftægtskone; men medens Sønnen rejste til København, rejste Madam Salmon kort Tid efter til en Datter, Sophie Hansigne, gift med Væver A. Bruun i Thorkildstrup i Saaby Sogn, og her døde hun den 13' Maj 1880 og blev den 19' Maj begravet paa Snoldelev Kirkegaard. Morten Nielsen ejede Gaarden fra 1880 til sin Død ²²/₁₂ 1924, da den arvedes af hans Brodersøn Christian Nielsen, Gaardens nuværende Ejer.

Da Enkemadam Andrea Salmon i 1849 overdrog Langelodsgaarden til sin Søn, fastsatte hun i Skødet følgende Aftægtsbetingelser (Gaarden var da paa 36 Td. Land med Htk. 3 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.):

- a. Til min Bopæl indrettes ved Gaarden et selvstændigt Værelse, 30 Alen stort i Kvadrat, med Kakkellovn, 2 Fag Vinduer, malet Loft og Døre samt Panel til Gaarden og Udgang gennem Forstuen. Dertil henlægges et Stykke Havejord 300 Kvadratalen, Vesten for Stuelængen tilligemed de derværende Frugtræer. Denne Haveplads gjødskes og dyrkes til Kaal og Urter, saa leveres og aarlig 1 Lispund Kirsebær, $\frac{1}{2}$ Td. Kærnefrugt, naar dette frembringes i Haven. Saa indrettes og anforlanges et Kjøkken til mit Brug.
- b. Til Underholdning aarlig 42 Lispund Rugbrød med 3 Lispund og 8 Pund maanedlig, deraf 12 Pund Sigtebrød, alt

friskt og godt, 6 Skp. Byggryn og 2 Lispund sigtet fint Bygmel, hvilke Dele leveres hver anden Maaned i lige store Portioner, 3 Lispund saltet røget Sideflæsk leveret hvert Aar kort før Jul, 8 Pund Svinefidt til samme Tid, og 1 Pund Smør hver Uge samt en halv Pot nymalket Mælk hver Morgen, og 1 Anker Øl om Aaret naar forlanges, ligeledes 4 Skp. Kartofler i Oktober Maaned hvert Aar.

- c. Til Klæder og Føde 1 Faar fodret og græsset blandt Gaardens Faareflok tilligemed dets Yngel, som tilhører mig og fratages Faaret ved Mikkelsdagstid, og 1 Lispund reenheglet Hør leveret hver Mikkelsdag.
- d. Til Ildebrændsel 2 Læs veltørret Tørv paa Høstvogne, 1 Favn storslaaet Bøgebrænde, som sauges og smaaHughes, begge Dele ved Sct. Hansdag bragt tørt i Huus.
- e. Til Lysning 8 Pund Talglys hvert Aar 1' November.
- f. Til andre Fornødenheder 10 Rbdlr. aarlig i fire Terminer med 15 Mk. hver Gang.
- g. Vadsk og Reenlighed samt Pleie og Opvartning.
- h. Og endelig ved min dødelige Afgang en hæderlig Jordefærd.

Undertaget skal tilhøre mig hvor jeg henflytter indenfor to Miles Grænsen, og Bopælen altid staa mig aaben, hvis jeg bliver tilsinds at flytte tilbage. For Mælk og Faarets Græsning og Foder gives Godtgørelse efter Overenskomst eller Vurdering.

Til min Befordring afgives fire Kjørereiser om Aaret.

1 Lispund=8kg. 1 Rigsbankdaler=2Kr. 1 Mark=33 $\frac{1}{3}$ Øre. 10 Rbd. altsaa 60 Mk.

Slægtsgaarde. Kun for 5 Gaarde i Snoldelev Sogn gælder det, at den nuværende Besidders Slægt har haft dem i over 100 Aar.

Kildtoftegaard i Salløv har i ca. 170 Aar været i samme Slægts Besiddelse, siden Jørgen Christensen i 1769 fæstede Gaarden og giftede sig med den forrige Fæsters Enke. 1797 Erik Christensen g. m. Bodil Jørgensdatter. 1819 Lars Jørgensen. 1827 Erik Olsen g. m. Enke Ane Olsdatter. 1852 Lars Nielsen g. m. Maren Eriksdatter. 1886 Ole Larsen. 1926 Christian Larsen.

Alle højgaard i Hastrup fæstedes 1786 af Jens Nielsen. 1835 af Jens Jensen. 1855 ægtede Hans Larsen Enken Bodil Hansd. 1884 Ole Sørensen g. m. Datteren Inger Hansen. 1920 Hans Sørensen. Gaarden i Slægtens Besiddelse ca. 150 Aar.

Svælgsgaard i Hastrup købtes 1818 af Jens Pedersen, hans Enke 1847 g. m. Jens Christoffersen. 1869 Niels Jensen. 1872 Christen Pedersen g. m. Enken Birthe Andersdatter. 1910 Kirstine Pedersen g. m. H. P. Jakobsen. Gaarden i Slægtens Besiddelse i 120 Aar.

Søholmsgaard i Hastrup i samme Slægt i ca. 160 Aar. Omkring 1780 fæstedes den af Jens Olsen, som døde 1811. Enken Johanne Mortensd. sad med den i en Aarrække, indtil Sønnen Niels Jensen fæstede den 1828. Ole Pedersen ægtede 1850 Enken Inger Jensd. Fra 1884 Niels Pedersen.

Taaagemark, Matr. Nr. 11 af Hastrup, sætter Rekord med 240 Aar i samme Slægt. 1697 fæstet af Anders Hansen. 1739 af Ole Andersen. 1776 Ole Madsen g. m. Enken Anne Jensd. 1800 Peder Jensen g. m. Birthe Olsdatter, der som Enke 1815 ægtede Ole Larsen. 1866 Ole Olsen. Efter hans Død Morten Olsen, omkring 1900 Søstersønnen Lars Villadsen.

Tumlinggaard i Salløv kan dog næsten maale sig med denne sidste. Da Tumlinghøj, en Del af Tumlinggaard efter Niels Jørgensens Død 1932 blev solgt, havde den været i Slægtens Besiddelse siden 1695, altsaa 237 Aar.

PESTTJØRNE

I Midten af det 18' Aarhundrede rasede Kvægpesten i Danmark og bortrev omkring 2 Millioner Stk. Hornkvæg. Landbefolkningens Kaar blev som Følge heraf saa trykkede, at Regeringen i nogle Aar ganske maatte eftergive den Skatterne.

At det var en Nationalulykke, der ramte Landet, ses ogsaa af, at der den 26' Marts 1745 blev udsendt Formular til en lovbefalet Kirkebøn for Kvægpesten.

Ifølge Ramsø-Tune Herreders Tingbog af 15' April 1746 skal der paa det bortdøde Kvæg findes et Jorddække af 2 Alen, og hvis det ikke er gravet saa dybt ned, skal Jorden ophøjes. Paa det Sted, hvor man begravede det døde Kvæg, plantede man en Hvidtjørn, og hver Landsby har haft sin »Pesttjørn«.

Pesttjørnen i Salløv staar paa Gdjr. Otto Olsens Mark. Pesttjørnen i Snoldelev staar paa den tidligere »Nygaard«s

Pesttjørnen i Sallev.

E. F. fot. 1938.

Mark tæt ved Landevejen og bærer fra gammel Tid Navnet »Simons Tjørn«. I Hastrup har lige til de senere Aar staaet en Pesttjørn paa Brodalsgaards Mark. I Tune findes ingen Pesttjørn.

Hvorfor Pesttjørnen i Snoldelev er gaaet over i Historien med sit eget Navn, er der grundet en Del over. Gennem den gamle Kirkebog paa Landsarkivet er der nu fundet en Løsning, der sandsynligvis er rigtig. Kirkebogen udviser nemlig, at Herredsskriveren i Sallev paa Kvægpestens Tid hed Simonsen Mørch, og hans Søn hed Simon Mørch. Det ligger derfor nær at antage, at enten Herredsskriverens eller

Sønnens Navn ved denne Tid er bleven knyttet til Pesttjørnen i Snoldelev. Pesttjørnens Alder nærmer sig nu de 200 Aar.

SNOLDELEV OG TUNE BYLAUG

De gamle Bylaug, hvortil knytter sig Oldermansgildet og Oldermanshornet, er forsvundet fra de to af Byerne; men de opretholdes endnu baade i Snoldelev og Tune.

Snoldelev Bylaug havde foruden Laugets almindelige Op-gaver: Oldermansgilde, Indsamling af Præstetiende m. m., det samlende Hverv indtil Aaret 1925 at fordele »Søpengene«, d. v. s. Beløbet, der indkom ved Salget af Græsset i Gyngesøen.

Snoldelev Bylaugs Horn, som af Oldermænden brugtes til at kalde Bymændene sammen til Bystævne, naar et eller andet fælles Anliggende skulde drøftes, er ikke forsynet med noget Aarstal, som kan vise dets Alder. Af Bylaugets Protokol frem-gaar heller intet derom. Man skiftede Oldermænd hvert Aar,

Snoldelev Bylaugs Horn. 1:3.

og Hvervet gik paa Omgang mellem Bymændene i en bestemt Orden. De fem Navnetræk, der findes paa Hornet, maa antages at betegne fem Oldermænd i Tidsrummet fra 1810—1820.

H. M. S. = Hans Madsen (Vanggaard). L. A. S. = Lars Andersen (Matr. Nr. 11). L. H. S. = Lars Hansen (Toft højgaard). P. S. = Peder Sørensen (Ysleholm). P. N. S. = Peder Nielsen (Skelbækgaarden) boede i Snoldelev og havde fæstet en Parcel af »Nygaard« 1810—23.

— Da Proprietær Hauberg i Aaret 1914 solgte »Nygaard«, betingede han, at Pladsen om Simons Tjørn skulde tilhøre Snoldelev Bylaug, mod at det paatog sig Vedligeholdelsen. Udstykningsforeningen overlod ikke blot Tjørnen til Bylauget, men tillige $1\frac{1}{2}$ Skp. Land, saa de allernærmeste Omgivelser var sikret. Bylauget oprettede her en Mindelund, og kort efter opstod den Tanke, at der burde rejses en Mindesten til Erindring om Fundet af Snoldelev Runesten.

Denne Opgave løstes af et Udvalg bestaaende af Pastor L. Glahn, Dyr læge H. Tobiassen og Smedemester L. P. Jacobsen.

Paa Mindestenen er indhugget et Omrids af Snoldelev Runesten med Runeindskriften og dens Udtydning. I højre Hjørne forneden er indhugget en Afbildning af Simons Tjørn. I et ovalt Baand langs Ydersiden paa Stenen er indhugget en Indskrift forfattet af Lærer V. Gehl Kristensen, og som lyder saaledes: Som Fortids Minde med det Fremtids Haab: Gud bevare Danmark, rejses denne Sten i Aaret 1915. — Forneden paa Stenen staar Ordene: Snoldelev Byeje.

Snoldelev Bylaugs Sten. Rejst 1915.

Laurits Nielsen fot.

Mindestenen indviedes ved en Festlighed den 24' September 1916, ved hvilken Udstykningsforeningens Repræsentant, Gdjr. Jens Andersen, Tune, overrakte Gavebrevet paa Mindelunden til den daværende Oldermænd: Gdjr., Landbrugskandidat Vilhelm Nielsen, Søndergaard. — Indskrift og Billeder er tegnet af Tony Müller og hugget af H. P. Hansen Glem.

— I Hastrup delte Bylauget ogsaa »Søpenge« ved Oldermændsgildet, da Hastrupperne havde Andel i Gyngesøen. Pastor Krog-Meyer betalte for Indsamlingen af Præstetienden i Hastrup ved Oldermændsgildet 6 Rdl.; heraf blev de 4 Rdl. anvendt til Gaardmændenes og de 2 til Karlens Fastelavnsgilder. Præstetienden for Hastrup By beløb sig i Aaret 1876 til 1300 Kr., da Kapitelstaksten i dette Aar var høj. Man brugte her blandt andet samtidig at samle Kommuneskatten. Hastrup Bylaug ophævedes i Aaret 1925. Oldermændshornet opbevares i Hastrup Skole.

Til Salløv Bylaug gav Pastor Holbek i sin Tid 2 Flasker »Gammel fransk Vin« til Oldermændsgildet for Indsamlingen

af Præstetienden. Man tømte som Regel noget mere end disse to Flasker, og hen paa Morgenstunden spiste man Spegesild til Frokosten som Afslutning paa Gildet. Bylauget i Salløv ophævedes i Aaret 1906. Byhornet er forsvundet. Som et Minde om Salløv Bylaug eksisterer et Dokument vedrørende Skolestien fra Salløv til Snoldelev.

I Tune opretholdes Bylauget endnu af 18 Gaardmænd. Oldermannsgildet fejres hvert Aar Fastelavn Tirsdag. Der nydes en lille varm Ret, Ost og

Smør og e e n Snaps. Ved Gildet drøfter man Tidens Spørgsmaal og har flere Gange haft en Foredragsholder til at indlede disse, saaledes Landbrugslærer Otto Christensen, Tune, og Forstander N. Bredkjær, Tune Landboskole; sidstnævnte er forøvrigt som Ejer af Kobbersmedegaardens Jord Medlem af Tune Bylaug.

Sammen med Byhornet følger ved Oldermannsskifte en gammel Sølv-Merskumspibe, der i sin Tid er skænket Bylauget af Proprietær N. Møller, Tunegaard; den stammer fra Kappelvgaarde.

Den nuværende Oldemand i Tune er Gdjr. Johs. Andersen, Bakkegaarden. Tune Bylaug har fredet Bytræet, der staar ud for Tinggaarden. Her har før været et Bystævne; men en tidligere Ejer af Tinggaarden har fjernet Stenene, der nu sidder som Grund under et Svinehus.

Det var ønskeligt, om Tune Bylaug vilde genoprette By-

Bytræet i Tune.

E.F. fot. 1905.

stævnet, der da vilde staa som et smukt Minde om Fortiden umiddelbart op til Tune Bys ideelle Idrætsplads, der repræsenterer Nutiden.

I UFREDSTIDER

Snoldelev og Tune Sognes Beliggenhed forholdvis nær ved Østersøens Kyst og ikke fjernt fra Oldtidens og Middelalderens Kongeborge Lejre og Roskilde, gør det sandsynligt, at urolige Forhold og krigerske Begivenheder fra Tid til anden er gaaet henover Sognene, selv om ingen bestemt historisk Tildragelse kan stedfæstes her.

Sagnene om Hylledyssen, Sylshøj, Sibækken, Blodhøj og især de mange Offerfund fra Snoldelev Mose er Beviser paa, at her har været gamle Offersteder. Naar enkelte Oldforskere har ment, at netop Snoldelev Sogn skulde danne den historiske Ramme om nogle af Bjovulfskvadets Helteoptrin (ca. 500), og at den grumme Vandtrod Grændel mulig skulde have holdt til i Snoldelev Mose, som dengang maaske var en Sø, og derfra hver Nat hentede sig 30 af Kongens Kæmper, saa maa hertil siges, at Grændelsagnet er et Vandresagn, og at Grændel har haft sin Bolig mange Steder i Verden.

Da Venderne 1153 landede ved Karlslunde og drog hærgende mod Roskilde, kan de godt have været et Rend inde over Snoldelev og Tune Sogne, inden de atter blev drevne tilbage af Svend Grathe, men herom har vi intet overleveret. Derimod kan oplyses, at Snoldelev og Tune Sogne langt tilbage i Tiden har betalt en Skat, der hed »Strandvore«, som Fritagelse for at holde Strandvagt.

I den langvarige Fejde mellem Valdemar Atterdag og de holstenske Grever skal der ogsaa paa Hedeboegnen have staaet flere Kampe mellem de stridende Parter. — I Grevefejdens Tid, da Grev Kristoffer af Oldenburg 1534 lod sig hylde paa Ulvemosen, som ligger umiddelbart op til Sognets Sydgrænse, har Bønder fra Snoldelev Sogn vel ogsaa deltaget, men herom haves heller ikke autentiske Beretninger. Den 21' Juli 1646 blev Oluf Jørgensen fra Karlstrup henrettet paa Tune Gade, fordi han halvandet Aar forud i Krigens Tid havde dræbt Arved Byrgesen (Krigen med Sverige 1643—1645).

Under Krigen med Karl Gustav 1657—60 blev Hedeboegnen haardt plaget af de svenske Tropper. I August Maaned 1658 kom Svenskerne til disse Egne. Af Tune Herreds Tingbog ses, at der ikke har været holdt Ting fra 21' Juli 1658 til 7' August 1660, og Befolkningen har vel nok i denne Tid været temmelig retsløs.

I flere af Egnens Kirker blev Inventaret røvet af Svenskerne; men det synes ikke, at Snoldelev og Tune Kirker har lidt nogen Overlast. Derimod havde Bønderne ikke i Krigsaarene kunnet faa Ro til at saa og høste, og Kirker og Godsejere fik derfor hverken Tiende eller Landgilde. Kreaturerne var røvede fra Gaardene og flere af disse forfaldt og laa øde hen forladt af Fæsterne.

Paa Tune Herredsting, som dengang holdtes i Vindinge, fik Ridefogden paa Bistrup, Christen Steensen, i 1661 en skriftlig Redegørelse fra et Nævn paa 8 Bønder, der havde faaet det Hverv at undersøge hvor megen Skade, Krigen havde forvoldt Bøndergodset. Blandt disse 8 Mænd nævnes Anders Nielsen fra Snadeløf.

Om Snoldelev anfører Nævnet følgende: 2 Gaarde ligger øde uden at være beboet. Paa 3 Gaarde er der kun saaet nogle faa Skp. Rug. Peder Nielsens Gaard er delvis nedfalden. Snoldelev Gaardmænd er meget ilde af Rigens Fjender medhandlede og meget forarmede. 4 Husmænd er saa arme, at de maa gaa Betlergang. Om Hastrup hedder det: 2 Gaarde er totalt ruinerede og nedbrudte, en tredje delvis ødelagt. Paa 2 andre Gaarde er der tilsammen kun saaet 8 Skp. Rug. Paa Bistrups 3 Gaarde i Salløv er der forgangen Aar kun saaet 9 Skp. Rug. Disse Bomænd i Hastrup og Salløv er af Rigens Fjender ganske forarmede.

I Tune laa 4 Gaarde øde. Denne Opgørelse gælder dog kun Kronens Gaarde; men Amtsmatriklen af 1664 anfører, at der er 4 øde Gaarde i Hastrup og 3 i Snoldelev. Endelig angives det i Markbogen af 1682, at der endnu paa dette Tidspunkt er een øde Gaard i Snoldelev, een i Hastrup, men 2 i Salløv. I Tune er 7 øde Gaarde.

Ogsaa paa anden Maade satte Svenskekrigen Spor i Sognet. Foruden at være drabelige Krigere har Svenskerne ogsaa været

farlige Hjerteknusere. Kirkebogsoptegnelser fra den Tid viser, at adskillige Hedebo piger har maattet staa offentlig Skrifte, fordi de havde indladt sig med de fremmede Krigsfolk. I andre Tilfælde blev Forbindelserne mere varige og førte til Giftermaal.

Selv om der ikke var Krig i Landet, kunde der dog opstaa Ufred og Trætte. I Kirkebogen finder man f. Eks.: 1707, 2' Søndag e. Trin. modtog Jakob Jensen af Snadeløf Absolution for Vold og Overfald mod sin Præst. Jakob Jensen var Fæster af Byens største Gaard (nu Snoldelevgaard) og nævnes som Kirkeværge 1681.

Efter Svenskekrigens Afslutning 1660 gik der omtrent 150 Aar, før fjendtlige Tropper atter viste sig paa Hedeboegnen; men i August 1807 fik man Besøg af Engelskmændene. I Sammenligning med Svenskernes langvarige Besættelse, var Englændernes Besøg kun at regne for en »fransk Visit«, og den satte langt fra saa sørgelige Spor i Sognet som Svenskekrigen. De Smaatræk, som er opbevarede om Englændernes Fremfærd her paa Egnen, er af en ret harmløs Karakter. Ganske vist maatte enkelte Bønder køre Proviant eller Ammunition for Fjenden; men det hændte, at baade Bonde og Heste kom federe hjem, end de drog ud. Undertiden lagde en fjendtlig Officer dog Beslag paa en særlig god Hest; men egentlige Voldshandlinger hørte man intet om.

I Solrød vilde en engelsk Soldat kysse en Pige, som netop stod og rørte i en Gryde. Pigen var imidlertid ikke tabt bag af en Vogn, men gav resolut Soldaten et forsvarligt Munddask med Sleven. Saa haandfast et Forsvar overbeviste Fjenden om Fæstningens Uindtagelighed, og han opgav videre Belejring.

Fra Jersie berettes om en Tjenestedreng, der kom ud i Strandmarken for at hente et Par Heste hjem. Da han netop var kommen derud, opdagede han, at engelske Soldater var i Færd med at gaa i Land ved Køge. Forskrækket herover sprang Drengen straks op paa den ene Hest uden at sanse, at den endnu var tøjret. Han huggede Træskohælene i Flankerne paa Hesten, som straks satte af Sted, hvorved Tøjrepælen, idet den blev revet voldsomt op, beskrev en Bue i Luften og ramte Drengen i Nakken. Han red hjem i strakt Karriere og fortalte, at en engelsk Kugle havde ramt ham i Nakken. Der

fortælles ogsaa, at Bønderne ude i Kystsognene var blevet ængstelige for, at Fjenden skulde røve deres Kreaturer. De vilde derfor drive Kvæget over i Skovene i Vest ved Lejre. Men da de med deres Kvæghjorder naaede Snoldelev Byled, stod Provst Rachlou her og tog imod dem.

Provsten raadede dem til at drage hjem igen og forklarede, at Kvæget var langt sikrere derhjemme end i Skovene, hvor Fjenden netop kunde tænkes at ville holde til. Bønderne fulgte Provstens Raad og fik ikke Grund til at fortryde det; deres Kvæg led ingen Overlast.

Gamle Mette Lars Ols fra Hastrup, som døde 1927, 97 Aar gammel, kunde huske, at hendes Moder havde fortalt om Engelskmandens Ankomst til Hastrup. Børnene kom rendende hjem fra deres Leg paa Gaden og fortalte, at der kom nogle fremmede Mænd med store Poser paa Ryggen, ligesom den Kristen Gærkræmmer gik med.

Der kom en engelsk Officer ind i een af Hastrups Gaarde for at skaffe Proviant til sin Afdeling. Straks stormede en lang Række Børn ind i Stuen og betragtede den fremmede med nysgerrige Blikke. Englænderen spurgte paa gebrokkent Dansk, hvis alle de Børn var, og da Bondekonen fik gjort ham forstaaeligt, at hele Flokken var hendes, gjorde Officeren Honnør og forlod Gaarden uden at kræve noget. Om Englænderen blev imponeret over Konens Præstation, eller han havde menneskelig Forstaaelse til at erkende, at her var Munde nok at mætte, saa at han derfor ikke burde berøve dem noget, faar vi lade staa hen. Dette kan kaldes den muntre Side af Krigen med Englænderne; men den havde jo ogsaa sin mørke Side.

Det sjællandske Landeværn oprettedes af Frederik den Fjerde i Aaret 1701. Det bestod alene af Bønderkarle, der var elendigt udrustede med primitive Skydevaaben og Lanser, som kun var Pigkæppe. Landeværnets Afdeling i Snoldelev havde Depot paa Vanggaardens Loft, og 3 Pigkæppe fra den Tid findes endnu i Snoldelev Sogn.

Den 29^e August kom det til Kamp ved Skillingskroen i Nærheden af Køge med det sørgelige Udfald, at ca. 100 Danske faldt, heriblandt Kaptajn J. F. Qvistgaard fra Vibygaard, ca. 150 blev saarede, og 1150 blev taget til Fange.

Krigen med England var Aarsag til, at Snoldelev Sogn fik sin første Dannebrogsmænd. Kort efter sin Tronbestigelse i Foraaret 1808 havde Frederik den Sjette nemlig som en Udvildelse af den gamle Dannebrogssorden fra 1671 oprettet Dannebrogsmændenes Hæderstegn, Sølvkorset, som skulde være et Udmærkelsestegn for Folk af de brede Lag, som paa en eller anden Maade havde gjort sig fortjent til offentlig Paaskønnelse.

Paa Kongens Fødselsdag, 28' Januar 1809, faldt der en mægtig Ordensbyge, hvoraf ogsaa et Stænk ramte Snoldelev, idet Jens Mortensen, Snoldelev, Menig af den danske Artilleribataillon, blev Dannebrogsmænd tillige med enkelte Kammerater fra omliggende Sogne. Den danske Artilleribataillon hørte ikke til Liniehæren, men var en halvt borgerlig Militi, som med Hæder deltog i Kampene mod Englænderne 1807 og følgende Aar.

Jens Mortensen købte 1805 Huset paa Tuegaardens gamle Gaardsplads, hvor han rimeligvis har boet til sin Død 1838. Med sin Kone, Karen Nielsdatter, havde han 4 Børn, men ingen af deres Efterkommere findes nu i Sognet.

I Krigene 1848–50 og 1864 deltog et stort Antal unge Mænd fra Snoldelev og Tune Sogne. Her vil vi mindes Husmand Christen Jensen, Hastrup, der under Stormen paa Dybbøl den 18' April 1864 var den sidste, der forlod Skanse 4. Han blev indstillet til Tapperhedsmedaljen, der imidlertid aldrig blev uddelt.

Christen Hansen i Tune (kaldet Christen Dannebrogsmænd) skal have faaet Sølvkorset paa følgende Maade: Ærestegnet blev tildelt Kompagniet, og Kammeraterne skulde selv udpege, hvem der skulde have det. Man indstillede Christen med den Motivering, at han var den skikkeligste af dem alle.

I Tune Kirke hænger en Mindetavle med Navnene paa de Soldater fra Tune Sogn, der faldt i de to slesvigske Krige. De 3 unge Mænd, der faldt i 1864, var mærkeligt nok Præstekammerater og de eneste Drengene i Tune, der gik til Præsten i det paagældende Halvaar.

LIDT KOMMUNALHISTORIE

Før Reformationen havde vi ikke noget ordnet Fattigforsørgelsesvæsen her i Landet. Det hørte til den katolske Kirkes gode Sider, at den ved sit Munke- og Klostersvæsen ydede megen Hjælp til fattige Mennesker og derved i nogen Maade gjorde et ordnet Fattigforsørgelsesvæsen overflødigt.

Tiggermunkene udsendtes af deres Kloster visse Tider af Aaret i det hvert Kloster tildelte Distrikt. Hver Munk havde et Pas til Vidnesbyrd om, at han virkelig kom i Klosterets Tjeneste og ikke var en Landstryger paa egen Haand.

Da Munkene og Klostrene forsvandt, viste det sig ogsaa snart, at Landet blev oversvømmet med Tiggere, som ofte kunde blive til stor Plage, og Regeringen saa sig derfor i Aaret 1587 nødsaget til at udstede en Forordning, hvori det paalagdes hvert Sogn saa vidt muligt at sørge for sine egne Fattige.

Ifølge Forordning af ^{27/12} 1587 skal Sognepræsten »optegne alle arme og nødtørfte Folk i Sognet paa klare Registret«, og enhver Betler skulde have et Tegn med Sognets Navn paa Brystet. Endvidere skal Sognepræsten »i en Tegnebog optegne alle ægte eller uægte Børn saa og Forældrene, om de ærligen eller ikke er i Sandhed i ret Ægteskab«. Det var den første Begyndelse til Kirkebøgerne.

Sognekomiteén. Tiggeriplagen blev efterhaanden værre og værre, og det blev derfor nødvendigt at indføre et tvungent Forsørgelsesvæsen. Dette kom i Aaret 1708. I hvert Sogn blev nedsat en Sognekomiteé, der bestod af Sognepræsten og 3—4 Sognemænd, som skulde ordne, hvad der angik fattiges Bispisning, Beklædning m. m. De forskellige Sognekomiteéer i et Herred arbejdede under Herredsprovstens og Herredsfogdens Tilsyn.

Fattigkommissionen. 1803 kom en ny Fattiglovgivning, hvorved Sognekomiteéerne afløstes af Fattigkommissionen, der bestod af Sognepræsten, Politimesteren (eller Sognefogden), den største Lodsejer i Sognet og endvidere 3

eller 4 af de bedste Sognemænd, som valgtes af den samlede Kommission for 3 Aar.

»Snoldeløw og Thune Sognes Fattigcommissions Protocol« staar der med Guldbogstaver paa en i stærkt Læderbind indbunden Protokol (den har ifølge Regnskabet 1820 kostet 5 Rdbl. 80 Sk.).

Protokollen indledes med følgende Ord: Tirsdagen den 26^e December 1820 blev der efter foregaaende Tillysning fra Prædikestolen holdt Fattig-Commissions-Samling i Snoldeløv Præstegaard og forelagde Præsten Regnskabet. Ved samme Møde forhandlede følgende: Da Jørgen Larsen var død, og Salløv Beboere dermed bleve befriede for at yde Dages Kost efter Forslaget, bestemte Commissionen, at for de tvende sidste Kvartaler skulde af bemeldte By leveres 4 Skp. Rug og 4 Skp. Byg, omtrent $\frac{2}{3}$ Ott. af hver Slags af Td. Hartkorn. —

Denne Protokol er i Tiden fra 1820—1830 ført af den daværende Sognepræst i Snoldelev, Pastor H. Torp Hansen. Regnskaberne er ført med megen Nøjagtighed, og Indtægterne til Fattigvæsenet ses at stamme fra flere forskellige Kilder. Den vigtigste Indtægtskilde var Ligning paa Sognebeboerne efter Hartkorn og efter Formue og Lejlighed. Bidraget betaltes dels i Korn og dels i Penge.

Af andre Indtægtskilder nævnes: Tavlepenge i Snoldelev og Tune Kirker, frivillige Gaver ved Køb og Salg af faste Ejendomme, Salg af optagne eller fundne Kreaturer, Salg af fattiges Efterladenskaber, indkomne Bøder samt Afgifter for Afholdelse af Legestuer.

Af disse Indtægtskilder var Tavlepengene i Kirkerne den, der gav mest; men den kunde dog variere noget, f. Eks. 1822 var Tavlepengene 27 Rdl. 39 Sk., men i 1828 kun 23 Rdl. 2 Sk. Salg af fattiges Efterladenskaber gav jo i Reglen ikke ret meget; 3 à 4 Rdl. var det almindeligste. En enkelt Auktion i 1820 efter J. L. i Salløv indbragte dog 22 Rdl. 28 Sk.

I Protokollen er for hvert følgende Aar opført »Forslag til de Fattiges Forsørgelse i Snoldeløv og Thune Sogns Fattig-district«. Vi anfører Forslaget for Aaret 1821. Paa venstre Side i Protokollen staar opført de fattiges Navne, Alder, Tilstand, Helbred, hidtil førte Vandel, Trang og Forfatning, samt om de

har nogen privat Understøttelse eller selv ved Arbejde kunne fortjene noget til Hjælp.

Paa højre Side i Protokollen staar i første Rubrik: Forslag, hvorledes, ved hvem og til hvad Tid Underholdning eller Understøttelse bør udbetales hver fattig efter disses Forfatning og Forhold, i Sæd eller Penge.

I Aaret 1821 fandtes 13 Personer i Snoldelev og Tune Sogne, der var under Fattigvæsenets Forsorg. De Anmærkninger, der er anført i Protokollen ud for vedkommendes Navn, taler for sig selv, f. Eks.: — svagelig — sengeliggende — ulægelige Huller i Benene — vanfør — blind — døvstum — tosset — fjollet —. For Tunernes Vedkommende er som Regel tilføjet: nyder det gjøeske Legat.

Naar man studser over de smaa Understøttelser, de enkelte Fattiglemmer faar tildelt, maa man sikkert huske paa, at der var mange enkelte Hjem, som hjalp de fattige. Fra Gaardmandskøkkener, hvor en god Kone stod for Styret, blev ofte i Aarets Løb mange Kander Sødmælk, mange Stykker Kød og Flæsk og mangt et godt Stykke Tøj givet til de fattige. Men man vilde kun give dem, man kendte noget til. Udensogns Tiggere vilde man helst holde fra Livet; derfor ansatte Fattigkommissionen »Fattigfogder«, som havde til Opgave at holde fremmede Tiggere borte.

— Den gamle Protokol indeholder foruden de aarlige Regnskaber samt Revisionsbemærkningerne til disse ca. 100 Skrivelser, der er tilsendt Kommissionen gennem Sjællands Stiftamtmandskab og Ramsø-Thune Herreds-Kontor. Af disse ses, at der i Aaret 1831 blandt Landalmuen paa Sjælland har hersket en Sygdom, som ifølge de indkomne Beretninger efterlader hos Reconvalescenterne en saadan Grad af Kraftsløshed, at de i lang Tid ikke er i Stand til at forrette noget Arbejde.

Hans Majestæt har derfor ved allerhøjeste Reskript paalagt Kancelliet at foranstalte, at det gøres vedkommende Fattigkommissioner til Pligt at komme saadanne Husmænd og Inderster, der have været angrebne af den omtalte Sygdom og ikke have Evne til at anskaffe sig de fornødne Midler til Kræfternes Genindførelse, til Hjælp ved at tildele dem gode og sunde Næringsmidler in natura, heriblandt godt stærkt Øl. —

Sogneforstanderskabet. Fattigkommissionens næste Protokol, der fortsætter med Sogneforstanderskabets Forhandlinger fra Aaret 1841, indeholder 272

paginerede Sider og omfatter Tiden fra 1830 til 1856. Protokollen er i det første Aar ført af Pastor H. Torp Hansen og Resten af Tiden af hans Eftermand, Provst S. Sørensen.

Provst Sørensen skriver en smuk og tydelig Haandskrift, og Regnskaberne udviser en gennemført Akkuratesse, hvorfor Revisionen heller intet har haft at bemærke til Regnskabet i Aarenes Løb. Man lægger Mærke til, at Provst Sørensen (som selv havde en Søn, der var aandsvag) i sine Anmærkninger hverken bruger Benævnelsen »tosset« eller »fjøllet«, men det hensynsfulde Udtryk »ikke fuldklog«.

Med Aaret 1831 bortfalder tildels Vedføjelserne »med ført Pen« eller »med paaholdt Pen«. De første Fattigforstandere, der egenhændig har underskrevet Protokollen, er Lars Jørgensen, Snoldelev, Erik Olsen, Salløv, og Jørgen Christensen, Tune.

Provst Sørensen skriver endvidere, at Fattigcommissionen holdt Møde i Stedet for som tidligere »Samling«, ligesom han skriver: Mødet hævet.

Ved sin Tiltrædelse faar Provst Sørensen vedtaget følgende Ordning: — Overskudet af Kvartalerne i Sæd bliver at opbevare enten hos Sognepræsten eller hos en af Forstanderne for deraf i paakommende Tilfælde uden Ophold at kunne ydes en trængende Hjælp.

— Betleriet paa Roskildeegnen tiltog i Aarenes Løb, saaledes at Herredsfoged Blume saa sig nødsaget til at træffe Foranstaltninger til at begrænse det, og der afholdtes i den Anledning Møder med Beboerne i forskellige Distrikter.

1840 blev der efter forudgaaende Tillysning ved Kirkestævne afholdt et Møde i Snoldelev Skole, hvor foruden Herredsfoged Blume 34 Beboere fra Snoldelev og Tune Pastorat var kommen til Stede. Der blev indskrevet en lang Række »Bestemmelser« i Fattigkommissionens Protokol, og denne blev underskrevet af samtlige tilstedeværende.

I Bestemmelserne vedtoges bl. a.: I Fremtiden maa ingen Almisseydelse til Omløbere finde Sted, og ingen Udensognsfolk maa gives Tilhold og Natteleie. Under Begrebet »Omløbere«

indbefattes enhver »sporløs« Person, som ikke har fast Opholdssted eller bestemt Ærinde i Sognet, altsaa betlende Haandværkere, Glarmestre, Smaahandlere eller Bissekræmmere, Visekællinger og alle andre, der ikke har lovligt Erhverv.

Desværre ser det ikke ud til, at Bestemmelserne har gjort den tilsigtede Virkning, i hvert Fald har de ikke virket frem i Tiden.

I Aaret 1847 udsteder Herredsfoged Blume nemlig en Skrivelse »Om Tryglere«, hvori han anmoder om Sogneforstanderskabets kraftige Medvirkning til at modarbejde hin Landeplage, som Trygleriet er. Herredsfogden tilføjer: »De sande trængende i Sognet bør tilbørligen understøttes. Men Almisseydelse navnlig til fremmede udensogns Betlere bør ophøre ifølge indbyrdes Vedtægt mellem Beboerne; thi saalænge privat Almisseuddeling uden Opsigt og Orden finder Sted, vil Trygleriet ikke ophøre at være en Tilflugt for Dovenskab og en Art Uafhængighed, hvorunder lastefulde Tilbøjeligheder pleies, og Forbrydelser udklækkes. Kun ved Hjælp af Kommunalbestyrelsens Indvirkning kan den omtalte og flere Polituordener besørges indskrænket«.

— I Tiden før Treaarskrigen beskæftigede Sogneforstanderskabet sig paa Amsraadets Opfordring med Spørgsmaalene vedrørende Husmandsstandens Kaar samt Oprettelse af Amtsskoler for Ungdommen.

Til det første Spørgsmaal svarer Sogneforstanderskabet, at det gerne vilde bidrage til Formildelse heraf, hvis Hoveriet kunde afløses, og Fæstekontrakter træde i Stedet for Lejekontrakter.

Flere af Sogneforstanderne forlangte tilført Protokollen, at det var ønskeligt, om der kunde paalægges Ejere af Huse at yde mere Hjælp til Husmændene, saaledes at de ikke skulde falde Fattigvæsenet til Byrde.

Med Hensyn til Forslaget om Amtsskoler erkender Sogneforstanderskabet med Taknemlighed den gode Hensigt; men man tror dog ikke at turde tilraade Fuldbyardelsen heraf paa den antydede Maade, fordi man højlig befrygter, at den tilbørlige legemlige Sysselsættelse, som findes paa en Bondegaard, vilde mangle og virke til Skade for de unge Menneskers Fremtid og derved for Kommunerne.

Forstanderskabet formener ogsaa, at den højere Oplysning burde være tilgængelig for ethvert opvakt ungt Menneske, som kunde faa Lejlighed til at benytte sig deraf, og tror, at dette vilde kunne ske, naar ved enhver Landsbyskole een af Ugens 6 Læsedage anvendtes til konfirmerede Drenges Undervisning i den omhandlede Retning, saaledes at Dagen tages fra den Klasse af Skolens Børn, der efter Anordningerne skulde besøge Skolen 4 Dage om Ugen, nemlig i Sommerhalvaaret fra yngste og i Vinterhalvaaret fra ældste Klasse.

Paa denne Maade vilde mange kunne nyde godt af Undervisningen, i hvilken Præsterne burde opfordres til saa vidt muligt at deltage, og hvortil passende Lære- og Læsebøger, for saa vidt de ikke allerede ere for Haanden, maatte udarbejdes og anskaffes.

Skulde dette Forslag, hvis Iværksættelse uden synderlig Omkostning kunde ske, ikke finde Medhold, vilde dog, efter Forstanderskabets Formening, en Stiftsskole være at foretrække for Amtsskolerne, efterdi Bekostningerne ved en saadan blive mere fordelte, og derved mindre for den enkelte, uden dog at de Forældre, der have Lyst og Evne til at forskaffe deres Børn en mere udvidet Undervisning end den, der for Tiden gives i Landsbyskolerne, hertil vilde have Lejlighed, ligesom der og med Fripladser i en saadan Skole kunde sørges for fattige Børn af udmærkede Aandsgaver.

— Under Krigen 1848--50 udviser Protokollen, at der har været mange Interesser at varetage udover det almindelige, men tillige, at Hjælpsomheden og Offervilligheden i disse Aar har været meget stor.

— Smeden i Hastrup skulde indkaldes; men under 23' Marts 1848 indgav Sogneforstanderskabet en Ansøgning til Amtet om, at Smed Hans Larsen i Hastrup maa faa Bevilling som Sognesmed og som saadan fritages for Krigstjeneste. Ansøgningen blev afslaaet.

— I Snoldelev Sogn blev indsamlet i frivillige Bidrag til Krigsministeriets Disposition i Aaret 1848 ialt 306 Rbdl. 48 Sk. De 156 Rbdl. 48 Sk. blev indbetalt kontant, og for de 150 Rbdl. blev købt en brunskimlet Hest, 9 Aar gl., som blev afleveret fra Sognet til Husarerne. — Hesten blev afleveret den 17' April 1848, og for Modtagelsen er udstedt Kvittering af Lieutenant Hegermann-Lindencrone.

— Mændene i Tune afgav den 8' April en Hest til Artilleriet samt et kontant Sømmeskud paa 108 Rbdl.; men ligesom Mændene gav deres Tilskud, vilde Husmødrene ogsaa give deres. Fra Snoldelev Sogns Husmødre indsendtes et Bidrag til Krigsministeriets Disposition, nemlig: 19 Lagener, 30 Skjorter, 12 Par Strømper og et stukket Sirtses Sengetæppe. Det ene Par Strømper egentlig bestemt til Peder Olsen, Snoldelev, af Helsingørsjægerne. Fra Husmødrene i Tune blev givet en lignende Sending.

Provst Sørensen skriver herom:

Disse Artikler fra begge Sogne er om ikke alle nye, saa dog i god, brugbar Stand og er ydede med den største Beredvillighed, saa at endog enkelte ubemidlede Husfolk er komne med deres Bidrag. Iøvrigt har Giverne ment, at de sendte Artikler maaske hensigtsmæssigt kunde anvendes til de saarede i Lazaretterne. Særskilte Kvitteringer for hvert Sogn især udbedes til Fremvisning for Beboerne.

Snoldeløv, den 19' April 1848.

S. Sørensen.

— Man frygtede Koleraen i Forbindelse med Krigen, og ved et Møde den 10' August 1848 udpegedes Lazaretter for Kolerapatienter i Søhuset ved Gyngesøen og Christoffer Nielsens Gaard i Hastrup samt i Valentin Jensens Gaard i Thune. Reconvalescenthuse vilde i paakommende Tilfælde blive udvalgt.

I 1848 paatænkte Oprettelsen af en Kystmilitz i Roskilde Amt, og den nedsatte Komité vilde til 1500 Geværer behøve 12000 Rdl., som maatte udredes af Kommunerne. Snoldelev Sogneforstanderskab svarer, at da der efter Justitsministeriets Formening i Cirkulære af 12' f. M. ingen paatrængende Nødvendighed af Kystmilitzens Reorganisation er forhaanden for Sjællands Vedkommende, saa anser man det, paa en Tid da saa betydelige offentlige Udgifter forestaar, for betænkeligt at forøge disse ved en Bekostning, der vil blive meget byrdefuld for Kommunerne.

I 1849 meddeles som Svar paa en Skrivelse fra Fabrik-Direktoratet følgende: Der findes ingen større Industri- eller

Fabriksanlæg i Snoldeløv og Thune Sogne, hvorimod enkelte Beboere give sig af med at væve Lærred, Vadmel, Dynevaar og Bondedrej, hvilket ved Udgangen af 1847 sysselsatte, dog ikke udelukkende, omtrent 16 Mennesker, ligesom og et Par Husmænd nu og da brygger Øl til Salg.

Om de sidste meddeles senere i Aaret 1854 i en Indberetning til Herredsfogden: Ølbryggerne Ole Hansen i Salløv og Lars Jørgensen i Hastrup producerer efter eget Opgivende aarlig, den første 156 og den anden 150 Td. Øl à 2 Rdl. pr. Td. Den første har brygget i 12 og den anden i 9 Aar.

I 1849 forlanger Amsraadet Sogneforstanderskabets Erklæring angaaende et »Forslag sigtende til at gøre Postvæsenet mere tilgængeligt for Landdistricterne«. Sogneforstanderskabet svarer: Den tilsigtede Indretning synes mindre fornøden i disse Sogne, hvis Afstand fra Roskilde kun udgør 1 til 1½ Mil, men det bemærkes, at et Postbud, som privat holdes mellem Snoldeløv og Roskilde og to Gange ugentlig bringer Breve og Pakker derimellem, dog vilde spares, dersom Landpostbudet blev bevilget de Egnens mere fraliggende Sogne, og samme da ogsaa kunde afbenyttes her. —

1851 meddeles, at til Komitéen i Slesvig er indsendt 6 Rbdl. 3 Mk. og 12 Sk., som af Snoldeløv Sogn er sammenskudt til Mindesmærket over faldne Krigere, nemlig fra Snoldeløv By 3 Rdl. 2 Mk. 12 Sk., fra Hastrup 2 Rdl. 12 Mk. og fra Salløv 5 Mk.

1852 indskærper Politimesteren i Anledning af den i Polen grasserende Kolera adskillige Forsigtighedsregler, saasom: Stuerne holdes rene, luftige og kalkede, og Vinduerne lukkes jævnlig op. Sengene forsynes idelig med frisk Halm, og Fjerkræ og andre Kreaturer holdes ude af Værelserne, hvor der ej er Gaasebænk.

1856 den 30' December blev Sogneforstanderskabet tilsendt Planen for Roskilde Amts Syge-, Daare- og Arbejdsanstalt, og 3' Januar 1858 meddeltes følgende: Betalingen for Officiantværelser (for een Person) er nedsat fra 8 Sk. til 4 Sk. daglig for Amtets Beboere og for udenamts samt for Personer fra Amtets Købstæder til 1 Rdl. daglig.

Sogneraadet. Sogneforstanderskabet afløstes i 1867 af det af Beboerne valgte Sogneraad, i hvilket Sognepræsten ikke længere var selvskreven Formand.

Protokollerne fra denne Tid til Nutiden er ogsaa interessant Læsning, da de viser Udviklingen for Vejvæsenet, Skolevæsenet m. m.; alene Budgettets Stigning gennem Aarene taler sit eget Sprog, men herom er der berettet andetsteds.

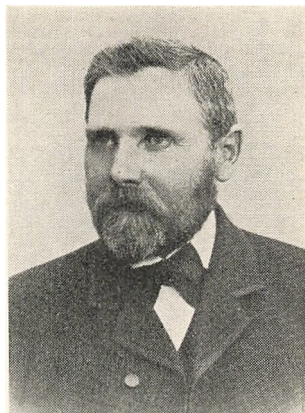
Med Hensyn til Biltrafikken paa Vejene er det interessant at læse, at endnu saa sent som i Aaret 1917 var Snoldelev Sogneraad med til at bestemme Farten. Sogneraadet har i dette Aar nægtet al Biltrafik paa Sognets Biveje.

Af Sogneraadsformændene, hvis Funktionstid er anført andetsteds, var Gdjr. Jens Svendsen i Snoldelev Formand for Snoldelev-Tune Kommune i 15 Aar og udførte i dette Tidsrum et Arbejde for Kommunen, der vakte almindelig Anerkendelse, og det samme maa siges om hans Søn, Gdjr. Thorvald Svendsen, Snoldelev, der var Formand for Snoldelev Sogneraad i 10 Aar.

I Aaret 1905 deltes Snoldelev-Tune Kommune i to selvstændige Kommuner, og det var den daværende dygtige Formand, Gdjr. Anders Sørensen, Hastrup, som løste Opgaven med de mange Ekstraarbejder, der stod i Forbindelse med Adskillelsen.

— Forslaget om Adskillelsen fremkom ved et Sogneraadsmøde hos Gdjr. Søren Sørensen i Hastrup den 16' Juli 1904, hvor det vedtoges at indsende et Andragende til Amtet, saafremt Sognenes Beboere gav deres Tilslutning til et nærmere motiveret Andragende om en Deling af Kommunen i to selvstændige Kommuner.

Andragendet blev underskrevet af 223 Vælgere, indsendtes til Amtet den 28' August 1904 og blev bevilget, hvorefter Delingen fandt Sted i 1905.

Sogneraadsformand Jens Svendsen.

— I August 1914 udbrød Verdenskrigen. Denne øvede en meget stor Indflydelse paa næsten alt og alle. Krigen rasede; men Danmark blev holdt udenfor. Priserne paa de forskellige Livsfornödenheder steg næsten Dag for Dag. Spekulationen tog Fart, og der var Penge at tjene for dem, der havde lidt Vove-mod; men for at Galskaben ikke helt skulde ødelægge Landet eller en stor Del af Befolkningen, maatte Regeringen gribe ind og foretage regulerende Foranstaltninger.

Som Grundlag for disse blev der af Rigsdagen vedtaget en Lov af 7^e August 1914. Denne Lov var og blev næsten som en Slags Grundlov, der gav Ministeriet stor Magt og Myndighed til at foretage gennemgribende Reguleringer. Noget af det første, der blev foretaget, var at beslaglægge alt Brødkorn: Rug og Hvede. Der blev udstedt Brødkort for en Maaned ad Gangen baade til Rug- og Hvedebrød. I enhver Kommune blev der valgt et Kornnævn, som Regel 3 Mand. Ogsaa paa en Del andre Varer var der udstedt Kort, bl. a. Smør, Flæsk, Sukker og Kaffe. Til Belysning: Petroleum, Carbid, Tran. Tranlamperne, der nærmest var beregnet til Brug i Staldene, var der dog ikke stor Efterspørgsel efter, hvorimod Carbidlamperne en Overgang havde stor Udbredelse.

Endvidere blev der udstedt en Lov om Dyrtidshjælp. Ifølge § 1 havde Kommunen Pligt til at yde Hjælp til alle dem, der trængte til Hjælp. Iflg. Lovens § 2 kunde der ydes Hjælp til alle. Til Gengæld blev der paalignet Skat paa de bedre eller bedst stillede.

Alt dette gav et meget betydeligt Ekstraarbejde baade for Kommunalbestyrelsen og for Hjælpekassen, der havde til Op-gave at administrere en betydelig Del af Dyrtidsforanstaltningerne, medens Sogneraadet besørgede Uddeling af Ernæringskort, men samtidig maatte sørge for at skaffe de nødvendige Penge tilveje. Hertil kom, at baade Snoldelev og Tune Sogne til Stadighed havde Indkvartering af Sikringsstyrken under Verdenskrigen, og dette gav ogsaa et forøget Arbejde, dog mest for Sognefogderne.

— Tiden under Krigsaarene var nærmest en Modsætning til den Tid, vi lever i nu. Dengang var der rigelig med Penge, men knapt med Varer grundet paa, at Indførslen tildels var

standset, medens Priserne paa Husdyr og dyriske Produkter, Brændsel og lignende steg til næsten ukendt Højde. Nu derimod er der rigelig med Varer, som det volder store Vanskeligheder at faa skaffet Afsætning til og ikke mindst for Flæskets Vedkommende, hvis man ikke har »Svinekort«.

Sognenes Budget. I Aaret 1914 balancerede Snoldelev Sogns Budget med 12276 Kr., hvorimod nu alene to af de enkelte Poster paa Budgettet overstiger det nævnte Aars samlede Budget.

Snoldelev Sogns Budget balancerer for Aaret 1936—37 med 74621 Kr. I Skatter er paalignet 49653 Kr. Af større Udgiftsposter nævnes: Vejevæsenet 16684 Kr., Forsorgsudgifter 14621 Kr., Skolevæsenet 9873 Kr. Skatteprocenten er 4,4, Ligningsprocenten 4,4, Grundskyldpromillen 12, Ejendomsskyldpromillen 9, Kirkeskat 1,2 %.

Tune Sogns Budget 1936—37: Balance 99733 Kr. I Skatter er paalignet 50626 Kr. Til Vejevæsenet er anvendt 14859 Kr., Forsorgsudgifter 14333 Kr., Skolevæsen 10176 Kr. Skatteprocenten er 3,44, Ligningsprocenten 3,4, Grundskyldpromillen 12,4, Ejendomsskyldpromillen 9,3, Kirkeskat 0,9 %.

Snoldelev og Tune Sognes Budget androg i Aaret 1837 100³/₄ Td. Rug, 118 Td. Byg og i Penge 183 Rdl. 39 Skilling. I 1937 andrager Budgettet for de to Sogne 174354 Kr.

Folketælling. Ifølge Mandtalslisterne af 1660 havde Snoldelev Sogn 118 og Tune Sogn 27 Mennesker. Tune Sogn var det mindste Sogn i Roskilde Len. Krigen med Svenskerne har sin Del i Tune Sogns lave Indbyggertal, det bør erindres, at endnu 20 Aar efter den ulykkelige Krig var der 7 øde Gaarde i Tune. De fattige er dog ikke medregnet i denne Folketælling, og de fattige udgjorde i Tune Herred 7,6 %.

Anledningen til denne Folketælling var, at der blev paalagt en Skat af 4 Rdl. paa Adelsmænd, Bisper m. fl., 2 Rdl. paa Præster, Købmænd m. fl., 1 Rdl. paa adelige Børn, Skolemestre m. fl., ²/₃ Rdl. paa Tjenestefolk hos Adelen, ¹/₂ Rdl. paa Børn af Bisper, Præster, Haandværkssvende, ¹/₄ Rdl. paa Børn af Skoleholdere, Klokkere og Tjenestefolk i København,

8 Skilling paa Bønder og gemene Borgere af enhver Alder og Kjøen.

Vi anfører Befolkningsantallet, saaledes som det har været i de to Sogne ved de paagældende Folketællinger:

Snoldelev Sogn	Tune Sogn
1801: 427	1801: 401
1850: 625 i 115 Husstande	1850: 533 i 109 Husstande
1901: 682	1901: 801
1911: 752	1911: 916
1935: 866 i 210 Husstande	1935: 933 i 208 Husstande

Registerbefolkningen $\frac{1}{4}$ 1937 er 821 Indbyggere for Tune Sogns Vedkommende, det vil sige, at godt 100 fra Landboskolen ikke staar i Folkeregistret, men der maa alle Vegne betales efter de 933 til næste Folketælling.

Sogneraadsformænd.

Snoldelev-Tune.

- 1868: Pastor Krog-Meyer, Snoldelev.
- 1874: Gdjr., Sognefoged Niels Madsen, Tune.
- 1875: — Mads Sørensen, Tune.
- 1876: — Jens Pedersen, Hastrup.
- 1877: — Sognefoged Jørgen Larsen, Salløv.
- 1879: — Jens Pedersen, Hastrup.
- 1880: — Jens Svendsen, Snoldelev.
- 1883: — Jens Peter Andersen, Snoldelev.
- 1884: — Jens Nielsen, Tune.
- 1886: — Ole Andersen, Hastrup.
- 1889: — Jens Svendsen, Snoldelev.
- 1901: — Sognefoged Mogens Jensen, Snoldelev.
- 1904: — Anders Sørensen, Hastrup.

Snoldelev Sogn.

- 1905: Gdjr. Anders Sørensen, Hastrup.
- 1908: — Ole Olsen, Snoldelev.
- 1909: Prpt. M. Skou, Snoldelev.
- 1913: Gdjr. Ole Olsen, Snoldelev.
- 1917: Smedemester L. P. Jacobsen, Snoldelev.
- 1920: Gdjr. Søren Sørensen, Hastrup.
- 1923: — Søren Sørensen, Salløv.
- 1927: — Th. Svendsen, Snoldelev.
- 1937: — Sognefoged J. O. Sørensen Snoldelev.

Tune Sogn.

- 1905: Gdjr. H. P. Madsen, Tune.
1917: Tømrer Lars Pedersen, Tune.
1919: Gdjr. Jens Olsen, Tune.
1929: Parcl. Lars Larsen, Tune.

Sognefogder. Af Forordningen af 11' November 1791 om Udnævnelse af Sognefogder, deres Embedsforretninger og Belønninger m. m. anføres følgende:

»Amtmændene skulde i ethvert Sogn beskikke en Sognefoged og uden Betaling meddele ham ordentlig Bestalling paa denne Tjeneste, hvilken straks bør oplæses af Prædikestolen til Almuens Efterretning.

Til Sognefoged bør altid vælges en af de skikkeligste, redeligste og mest kyndige Mænd blandt Sognets Almue.

Sognefogdernes væsentligste Pligter er at udføre Øvrighedens og Rettens Betjentes Befalinger til Justitsens Haandhævdelse m. v. Sognefogder oppebærer ikke nogen fast Løn; men de skal være fri for Kongerejser, Indkvarteringer, Vejarbejder, Kirkearbejder, samt fri for at svare Delinkventomkostninger og Bropenge. For at foretage Udpantninger tilkommer der ham 12 Skilling, der skal betales af Skyldneren.

— Det er Sognefogdens Pligt at vise Sagtmodighed og Beskedenhed imod Almuen i sit Embeds-Førelse. Saa er det og Vor alvorlige Vilje, at Sognets Beboere skulde med Velvilighed imodtage hans Advarsler med Agtelse for hans Bestilling, efterkomme det, som han i Lovens Navn og efter Øvrighedens Befaling, anordner, samt med Beredvillighed være ham behjælpelig i alt, hvad der hører til at fremme Orden og Roelighed«.

— Der har eksisteret Sognefogder ogsaa før Forordningen af 11' November 1791. Ved Raadmand Gottliebs Begravelse i Snoldelev Kirke den 7' November 1776 nævnes saaledes, at til Sognefogden i Snoldelev er udbetalt 4 Rdl. 3 Mk. for Traktement ved Ligbægængelsen.

Sognefogder i Snoldelev Sogn.

- 1791: Gmd. Niels Olsen, Snoldelevgaard.
1815: — Hans Madsen, Vanggaard, Snoldelev.

- 1823: Gmd. Peder Jensen, Tofthøjgaard, Snoldelev.
 1831: — Ole Hansen (Havdrup), Matr. 11, Snoldelev.
 1842: Gdjr. Ole Hansen, Ysleholm, Snoldelev.
 1849: — Peter Christensen, Matr. 11, Snoldelev.
 1852: Prpt. P. M. Aagaard, Nygaard, Snoldelev.
 1856: Gdjr. Jørgen Larsen, Tumlinggaard, Salløv.
 1879: — Mads Nielsen, Egegaarden, Salløv.
 1881: Prpt. M. Skou, Ysleholm, Snoldelev.
 1884: Gdjr. Mogens Jensen, Tofthøjgaard, Snoldelev.
 1931: — Jens O. Sørensen, Sibækgaard, Snoldelev.

Gdjr. Mogens Jensen var Sognefoged i Snoldelev Sogn i 45 Aar og blev Dannebrogsmænd i 1911 efter 25 Aars Virksomhed.

Sognefogder i Tune Sogn.

- ?1791: Gmd. Niels Jensen, Baldershøj.
 1815: — Jens Nielsen, Baldershøj.
 1832: Bestyrer Anders Jensen, Baldershøj.
 1841: Gdjr. Mads Olsen, Højgaard.
 1855: — Mads Jensen, Baldershøj.
 1858: — Mads Rasmussen, Tinggaard.
 1875: — Niels Madsen, Elkjærgaard.
 1880: — Hans Madsen, Højgaard.
 1889: — Lars Larsen, Baldershøj.
 1905: — Anders Nielsen, Langagergaard.
 1925: Husejer Jens Andersen.

Lidt om Snoldelev-Salløv Sprøjte, der er installeret i
Brandvæsenet. Sprøjtehuset ved Snoldelev Gadekær, blev anskaffet i Aaret 1857, og selve Sprøjten kostede 125 Rdl. Til Sprøjten blev betalt fra Snoldelev By 107 Rdl. 5 Mk. 5 Sk., og Salløv By betalte 39 Rdl. 2 Mk. 3 Sk.; tilsammen 147 Rdl. 1 Mk. 8 Sk.

— En Skrivelse af 16' Januar 1858 fra Branddirektøren i Roskilde med Paabud om, at Hastrup skal anskaffe en Sprøjte til Byen lig den Byerne Snoldeløv og Salløv i Forening har anskaffet, blev den 20' Januar tilstillet Sogneforstanderne i Hastrup. — 21 af Beboerne stemte for, at en Sprøjte til 125 Rdl. skulde anskaffes, hvorimod 17, som paa een nær var Udflyttere, stemte for en Sognesprøjte til omtrent 250 Rdl., hvilken Slags Sprøjter Sogneforstanderskabet efter Folketallet i Byerne anser for uhensigtsmæssigt, efterdi Mandskabet fra de forskel-

lige Byer vel mangengang ikke vilde blive samlet, førend det var for sildigt, desuden haves som foranført, allerede een Sprøjte af den mindre Slags (til 125 Rdl.) til Snoldelev og Salløv. — En lignende Sprøjte blev anskaffet til Hastrup By.

For Tiden er 3 Haandsprøjter af den moderne Type — og som, hvad Statistikken har vist, i 90 à 100 Tilfælde kan slukke en Ildebrand ved Opkomsten — installeret henholdsvis i Gadstrup Stationsby i Salløv og Snoldelev.

Snoldelev Sogn abonnerer desuden paa Zonebrandvæsenet i Roskilde, hvorfra der altsaa i paakommende Tilfælde kan ventes Hjælp. Brandhaner er efter Politimesterens Anordning opstillet i Gadstrup Stationsby i Tilslutning til det nye Vandværk.

Vejvæsenet. Efter Nutidens Forhold har Sognevejene i gamle

Dage været elendige, og de har sikkert voldt baade Sogneforstanderskabet og Sogneraadet adskillige Bryderier. Naar man læser, hvilke Fordringer der stilles blot til Sætningen af en Sluse under en Vej, saa forstaar man, at der ogsaa den Gang — efter Tiden — har været god Plan i Vej-arbejdet.

Provst Sørensen indberetter til Sjællands Stiftamt i Aaret 1843, at Snoldelev Sogn har 5590 Favne Vej og 16 Stensluser. Tune Sogn har 6652½ Favne Vej og 23 Stensluser. — Ingen Broer findes i Pastoratet —.

Vejnettet i Snoldelev Sogn blev i 1846 forøget med den nye Vej i Salløv (89 Favne), 1856 med Vejen fra Hastrup til Tunevejen (1343 Favne), og Snoldelev Sogn har da 7022 Favne Vej.

Gennem Snoldelev By løb tidligere den mindre Landevej fra Roskilde til Køge, og vi vil i det følgende referere lidt af Landevejens Historie samt om de Veje, der senere er anlagt i Snoldelev Sogn, og som har sin egen Forhistorie.

Til Sogneforstanderskabet i Snoldelev er i Anledning af Landevejens Istandsættelse i Aaret 1842 fremsendt nedenstaaende Skrivelse fra Herredsfoged, Kancellerraad Blume i Roskilde:

»I Aaret 1804 blev det, uden Tvivl paa en samtidig og kortsynet Forestilling, bestemt, at den mindre Landevej mellem Roskilde og Køge, som forhen løb forbi Salløv By over den

saakaldte Ulvemose, gennem begge Skensved-Byer, Ølby samt Skeels Stræde til Køge Vesterport, skulde forlægges over Snoldelev, Haudrup og Sollerød til Hovedlandevejen, hvorved Vej-længden mellem fornævnte Købsteder blev forøget cirka $\frac{1}{2}$ Mil.

Den nye Linie skulde chauseres, og dermed blev begyndt fra Hovedlandevejen paa Sollerød Mark; men i Krigsaarene standsede Arbejdet, efter at kun et meget kort Stykke Chaussé var anlagt, og for Resten var Vejen i sin naturlige Tilstand. — Efter forgæves Forsøg paa at faa Vejbanen over Ulvemosen sat i Stand, og efter adskillige andre frugtesløse Ventilationer, blev det besluttet, at Linien over Sollerød skulde istandsættes ved Indgrøftning med Stenfyldning og Gruspaakørelse.

Til dette Arbejde blev de vejpligtige Beboere inden $\frac{3}{4}$ Mils Afstand tilsagt, og Vejen mellem dem inddelt til Istandsættelse og Vedligeholdelse; men i Aaret 1837 resolverede Amtet, at Vedligeholdelsen skulde overtages af Grundbesidderne i de Sogne, over hvis Grund Vejen gaar.

Denne Forandring modsatte Beboerne sig, eller mødte den med Uvillie, og Følgen deraf blev Standsning i Arbejdet og Vejens Forfald. — En Hovedreparation vil saaledes være nødvendig, og kan, efter Vejens Tilstand, ikke udsættes. — Arbejdet bør, efter min Formening, nu søges udført ved Entreprise under Licitation. — Førend imidlertid noget videre i saa Henseende iværksættes, ønsker jeg at erfare de ærede Sogneforstanderskabers Mening, saavel om Udførelsen af den omhandlede Vejstræknings hensigtsmæssige Istandsættelse, som dernæst angaaende Vejen over Ulvemosen, hvor al Færdsel maa standse af Mangel paa Kørebane.

Til denne Vej er paa selve Ulvemosen, sandsynlig med Hensyn til Grundens Beskaffenhed, udlagt en Bredde af 20 Alen paa en Længde af 2813 Alen. — Denne Vej vil faa en større Færdsel end før, fordi den gaar længere ind i Landet og bruges af flere Byer til Købstederne især til Roskilde.

For den indbyrdes Harmoni i Beslutninger over almene Anliggender vilde det vistnok være ønskeligt, at en gensidig Meddelelse fandt Sted, og at alle Amtets Sogneforstanderskaber havde et Foreningspunkt til Udveksling af deres Forhandlinger igennem et offentligt Blad. — Jeg benytter denne Lejlighed til

at bringe dette under Overvejelse og nævner »Roskilde Avis« som det Blad, der ved Hjælp af en sagkyndig Redakteur paa Stedet kunde egne sig til Centralpunkt for hin Meddelelse«.

Salløv-Vej. Den Vejstrækning, der løber Øst for Salløv og fortsætter i Vejen mod Havdrup Ulvemose, blev anlagt i Aaret 1846.

I Sogneforstanderskabets Forhandlingsprotokol findes herom en længere Skrivelse fra det kgl. Rentekammer fremsendt gennem Roskilde Amtsraad, og vi fremfører af denne Skrivelse følgende:

— Da det over Salløv Bys Grund løbende Stykke af den offentlige Bivej, som fører fra Roskilde over bemeldte Bys Marker og over Ulvemosen forbi Skensved gennem Ølby og Skeels Stræde til Køge skulde istandsættes, er af Herredsfogden i Ramsø-Thune Herreder, Cancelliraad Blume, fremsat den Paastand, at Vejen for at undgaa den betydelige Bugt, som den paa bemeldte Sted danner, ved at være ført om igennem Salløv By, hvor Gaden derfor ikke faar den for en saadan Vej fornødne Bredde, skal forlægges Øst for Byen, saaledes at den kommer til at følge den i sin Tid ved Udskiftningen afsatte Vejbane.

Da Amtsraadet og Flertallet af Sogneforstanderskabet imidlertid have været af den modsatte Mening og antaget, at man ikke bør i kort Afstand fra den nuværende Vej, der dog fremdeles maa bibeholdes som Gade i Byen, anvende Bekostninger paa Anlæggelsen af en ny Vejstrækning, og derved forvolde de Grundejere, som dertil maatte afgive Jord, den med samme Jorders Overskæring forbundne Ulempe, saa har Raadet efter Cancelliraad Blumes Begæring forelagt Rentekammeret denne Sag til Afgørelse.

I Anledning heraf forlangte Rentekammeret »Det Kgl. Ingeniørkorps'« Betænkning, der kom til at lyde saaledes: »Cancelliraad Blumes Forslag giver den ligeste Linie og kan give tilstrækkelig Bredde, hvad ikke er af ringe Vægt, saa meget mere som det uden Tvivl kan ventes, at den nu istandsatte Ulvemosevej, vil, som af Cancelliraad Blume antaget, hele Sommeren igennem dels for en stor Del blive benyttet i Stedet

for Landevejen til Køge, dels blive befaret af en Del Byer Sønden for Ulvemosen til Roskilde, saa at skønt denne Vej ikke er Landevej, maa den betragtes som en meget vigtig Communicationsvej«. —

Rentekammeret erklærer sig derfor for den foreslaede Forlæggelse af Vejen Øst for Salløv By, eftersom denne Vejbane er baade den korteste og hensigtsmæssigste.

Dette skulde man ikke undlade tjenstligen at meddele Sogneforstanderskabet til fornøden Underretning.

Roskilde Amtsraad, den 29' Juni 1846.

Vejen fra Hastrup til Tune omtales første Gang i Sogneforstanderskabets Møde den 20' Juni 1850. Fra Beboerne i Hastrup var indkommen et Andragende, som var anbefalet af Sognefogden og Sogneforstanderne i Tune, om, at den Vej, der gaar fra Hastrup over denne Bys Marker til Tune-Vejen, maa blive optaget iblandt Sognets Biveje og som saadan istandsat og vedligeholdt.

De to Sogneforstandere fra Hastrup og de tre Sogneforstandere fra Tune var af den Mening, at Andragendet burde have Fremgang, hvorimod de tre Forstandere fra Snoldelev og Salløv forment, at den omtalte Vej kunde undværes som Bivej. Man enedes dog om at forespørge Amtsraadet, om Sagen bør nyde Fremme.

Amtsraadets Skrivelse af 31' Januar 1854 meddeler, at Indenrigsministeriet har erklæret, at den Vej, der fra Hastrup By fører forbi 4 Udflyttergaarde til Sognevejen mellem Snoldelev og Tune og desuden vil sætte Byerne Tune og Hastrup i direkte Forbindelse med hinanden, er fuldkommen kvalificeret til at optages blandt Sognets offentlige Biveje.

30' August 1854 forespørger Sognefogden for Snoldelev Sogn Sogneforstanderskabet i en Skrivelse, om hvilken By, der først skal tildeles Vejstykker fra Hastrup By af den offentlige Bivej, der skal anlægges fra denne By til Sognevejen mellem Snoldelev og Tune, og hvormed der skal begyndes, naar dette Aars Høst er endt.

— De tre Sogneforstandere fra Snoldelev og Salløv fandt det rimeligt, at Snoldelev Sogn, naar Vejen skal anlægges, faar

Hjælp fra andre Sogne. Derimod forlanger Hastrupperne ingen Hjælp for deres Vedkommende, og Sogneforstanderne fra Tune finder heller ikke, at nogen saadan Hjælp bør forlanges, allermindst fra Tune, som i Forvejen er meget bebyrdet med Vedligeholdelse af Biveje.

»Møllevejen« er den Vej, der gaar fra Hastrup By til Karlstrup. Benævnelsen kommer sikkert af, at det var Vejen, der benyttedes til Karlstrup Stubmølle, der nu staar inde paa Fri-landsmuseet i Lyngby.

Karlsunde-Karlstrup Sogneforstanderskab ansøger i Aaret 1850 gennem Roskilde Amtsraad Sogneforstanderskabet i Snoldelev-Tune om at medvirke til, at Vejen maa blive istandsat; men Sogneforstanderskabet her tillader sig at bemærke, at den forlangte Vej ikke vil være til nogen som helst Nytte for Snoldelev Sogns og kun til liden Nytte for Karlstrup Sogns Beboere, da Karlstrups Beboere, naar de vilde ind i Landet til den Side, uden nogen synderlig Umage kunde benytte den Vej, der gaar fra Karlstrup forbi Grusgraven til Hastrup-Vejen.

Naar hertil kommer, at den paatænkte Vej vil foraarsage baade meget Arbejde og stort Tab af Jord, ligesom den ikke vil være til væsentlig Gavn, saa haaber Sogneforstanderskabet, at Snoldelev Sogn maa blive fritaget for dens Anlæggelse. Iøvrigt er den titnævnte Vej aflagt for mange Aar siden og saa udslettet og overpløjet, at det ikke med nogen Sikkerhed kan paavises, hvor den har gaet.

I Aaret 1854 omtales Møllevejen igen i følgende Skrivelse: I det Vejregulativ, som er tilført Amtsraadets trykte Forhandlinger af 8' November f. A., er under Nr. 5 for Snoldelev Sogn opført en Vej, som gaar til Karlstrup Mark fra Vejlinien mellem Hastrup Gade til Haudrup Mark og i Parentes er kaldt »Møllevejen«.

At en saadan Vej nogensinde er optaget iblandt Snoldelev Sogns offentlige Biveje, er Sogneforstanderskabet aldeles ubekendt, ligesom den heller ikke er til, og det tillader sig i denne Henseende at henvise til Raadets trykte Forhandlinger af 19' November 1850, Vejsager No. 1 og til Forstanderskabets dengang afgivne Erklæring om Sagen, hvilken Erklæring Politi-

mesteren iblandt andet gav den Paategning, at han i sine 37 Embedsaar intet har kendt til den omtalte Vej. Sogneforstanderskabet forventer derfor, at Vejen udgaar af Regulativet.

Snoldelev, den 10' April 1854.

Paa Sogneforstanderskabets Vegne
S. Sørensen.

»Møllevejen« blev anlagt som ny Vej i Aarene 1863—64 og gav Anledning til en Overretsdøm den $21/8$ 1865. Herom er i Snoldelev Bylaugs Papirer indført følgende: I Aarene 1863—64 anlagdes en ny Vej ca. 600 Favne fra Hastrup til Karlstrup Mark. Som Følge heraf fik Hastrup Bymænd forøget Snekastningsarbejde, og Sognefogden Jørgen Larsen, Salløv, havde da anset det for rimeligt, at Snoldelev Bymænd overtog et Vejstykke paa 64 Favne, som hidtil var blevet ryddet af Hastrupperne; men 11 af Snoldelev Bymænd nægtede efter lovlig Tilsigelse at rydde dette Stykke, hvorfor der den 24' Marts 1865 i Ramsø-Tune Herreders Politiret afsagdes en Kendelse, hvorefter følgende 11 Gaardmænd i Snoldelev: Aagaard, Niels Hansen, Beck (Forpagter), Peder Christensen, Jørgen Larsen, Mads Pedersen, Poul Hansen, Hans Hansen, Anders Jacobsen, Salmon og Lars Pedersen skulde udrede i Mulkter til Amtsfattiggassen: De 6 første hver 2 Rdl., de 5 sidste hver 1 Rdl. samt Erstatning til Sognefogden for udført Arbejde in solidum 4 Rdl. 3 Mk.

Denne Døm havde idømte appelleret til Landsoverretten, men uden bedre Resultat.

Landevejsforlægningen fra Salløv Mølle til »Smedegaarden«. Amtsvejsinspektør J. Parbo, Roskilde, har paa Opfordring velvilligt skrevet følgende: Da Roskilde Amts Vejevæsen i Aarene 1930—36 havde foretaget en Udvidelse og Regulering af Landevejen Roskilde—Solrød mod Syd, standsede man Udvidelsen ved 8-Kilometerstenen Nord for Salløv Mølle.

En Fortsættelse af Reguleringen mod Syd var haardt paa-krævet; men ved de foretagne Undersøgelser blev man hurtig klar over, at en Udvidelse af den bestaaende Vej gennem Snoldelev By vilde blive saavel yderst bekostelig som meget

lidt tilfredsstillende vej­mæssigt set, idet det ikke var muligt at gennemføre Vejen i den nødvendige Bredde uden Erhvervelse med Nedrivning for Øje af flere Ejendomme i Byen, ligesom det ikke vilde være muligt at opnaa en tilfredsstillende Ordning af det skarpe Vejsving overfor Brugsforeningen i Byens Østende.

En Regulering af Vejen, hvorved denne førtes nogenlunde retlinet fra Vejkrydset ved Salløv Mølle Sydvest om Snoldelev By til Vejsvinget ved »Smedegaard«, frembød en anderledes god Løsning vej­mæssigt set, idet de fornævnte Vanskeligheder derved helt blev undgaaet, og der opnaaedes samtidig hermed Mulighed for en haardt tiltrængt Regulering baade ved Salløv Mølle og ved »Smedegaard«.

Der blev derfor af Amtsvejvæsenet udarbejdet et Projekt til en Vejforlægning Sydvest om Byen, begyndende med en 1000 m-Kurve ved Salløv Mølle og dernæst fortsættende retlinet til »Smedegaard«. Selve Reguleringen kom til at foregaa paa Strækningen mellem 8 og 11 Kilometerstenen, idet Landevejsstrækningen ved Forlæggelsen blev forkortet med 215 Meter.

Projektet med en Overslagssum paa 200,000 Kr. blev vedtaget af Amtsraadet og indsendt til Socialministeriet, der i Henhold til Lov Nr. 108 af 1' Maj 1937 om Beskæftigelse af arbejdsløse bevilligede et Tilskud paa indtil 152,000 Kr. til Reguleringen paa Betingelse af, at Arbejdet blev udført af unge eller langvarigt arbejdsløse i et Antal af mindst 20 Mand, der kun maatte arbejde i 36 Timer ugentlig hver.

Efter dette Projekt udføres Landevejsforlægningen af Amtsvejvæsenet selv med samme Tværprofil, som er anvendt Nord paa: En 6,00 m bred, overfladebehandlet Kørebane, 2 Stk. 2,00 m brede Græs- og Grusrabatter og 2 Stk. 2,00 m brede, overfladebehandlede Cyklestier, samlet Bredde indenfor Grøfterne 14,00 m. Grøfterne gives normalt en Bredde paa 1,40 m uden Hensyn til Vejskraaninger, og yderst lægges en »Vejalen« paa 0,60 m, samlet Normalbredde 18,00 m. Der plantes Vejtræer med 20 m's Længdeafstand og 9,40 m's Tværafstand.

Ved Skæringen ved Salløv Mølle mellem Landevejen og Salløv—Havdrupvejen og Snoldelev—Gadstrupvejen flyttes Skæringspunktet ved Vejforlægningen saa meget mod Nord, at der

opnaas tilfredsstillende Oversigtforhold, der yderligere sikres for Fremtiden ved Servitutpaalægning af Hjørnegrundene.

For ikke at faa for mange Vejskæringer samlet paa et Sted ved Salløv Mølle, er Salløv-Haudrupvejen paa den nordligste Strækning forlagt mod Øst frem foran Møllen, saa den indmunder i den forlagte Landevej ca. 100 m Syd for Vejskæringen.

Hvor den nye Landevej skærer Bivejen fra Snoldelev til Salløv-Haudrupvejen, afrundes Hjørnerne med passende Kurver, og ved »Smedegaard« glider den forlagte Landevej retlinet ind i den gamle Landevejs Retning. Naar den nye Landevej er gennemført, nedlægges den gamle Vejstrækning fra Salløv Mølle gennem Snoldelev By til »Smedegaard« som Landevej.

FRA FORTID TIL NUTID

Snoldelev, der ligger midt i Sognet, er Kirkebyen, og Kirkens majestætiske, hvide Taarn med den røde Hat, der kan ses milevidt ud i Landskabet, sætter sit Præg baade paa Byen og Egnen.

Snoldelev Runesten har gjort Byens Navn kendt, og »Den kloge Provst i Snoldelev« har ogsaa bidraget sit hertil, men da baade hans og Snoldelevstenens Skæbne fortjener en nærmere Omtale, er der udførlig berettet herom andetsteds.

Provst Rachlous Plejedatter Albertine Bilvad, der var gift med Gdjr. P. M. Salmon i Snoldelev, praktiserede forøvrigt ogsaa som »klog Kone«; men hun blev ikke saa berømt. Hun plejede at sige: »Naar Folk er syge, kan det ikke hjælpe noget at hente Doktor; for er det Vorherres Mening, de skal dø, saa dør de alligevel«. —

Ikke blot Oldtidsminderne, men ogsaa Træerne fortæller, at Snoldelev har stærke Rødder i Jorden: Den 200-aarige Pesttjørn »Simons Torn« paa Bakken, ved Byleddet den tykke, knudrede Ask, der er 3½ Meter i Omfang i Brysthøjde, de to prægtige Ahorntræer ved Dyrslægeboligen, det store Elmetræ midt i Byen og den 300-aarige Kæmpelind i Præstegaards-haven viser alle, at Snoldelev har Traditioner.

Gadeparti fra Snoldelev. Til højre »Tyskerens Hus«.

E. E. fot. 1938.

— Vi gaar 50 Aar tilbage i Tiden og gør et lille Strejftog Vest fra gennem Snoldelev. Foran i Byen ved venstre Side af Landevejen ligger »Tyskerens Hus«. Naar undtages, at der er flyttet en Dør, ligner Huset sig selv som for 50 Aar siden. Her boede »Tyskeren« Hans Gründahl, en lille Mand, ca. 58" høj. Han var for lille til at være Soldat. — »Tyskeren«, som han i daglig Tale blev kaldt, stammede efter Sigende fra Husumegnen og var kommen til Snoldelev lige efter Krigen 1864.

Tyskeren drev Høkerhandel med Brændevin, Sild og Petroleum og de faa Ting, som da hørte med til en Høkerhandel paa Landet. I Høkerbutikken var Lergulv, og et stort firkantet Bord stod langs Vinduessiden til Gaden. Varer i Butikken saas ikke, de opbevaredes i »Kamset«. Udenfor i Gaarden paa Plankeværket til Naboen var opslaaet en Krybbe, og til denne har Slagter Niels Olsen fra Tune jævnlig i en lang Aarrække bundet sin hvide Hest, da han plejede at »bede« her, naar han var ude med Slagtervognen.

— Tiderne var anderledes dengang. En Mand fra Salløv,

som omkring dette Tidspunkt havde 5 ukonfirmerede Børn hjemme, har fortalt, at naar han dengang købte for 3 Kr. Urtekræmmervarer hos Tyskeren i Snoldelev, saa havde han rigeligt Forraad til lang Tid. »Eisen pikat« var et af de Udtryk, Tyskeren jævnlig brugte, og som Skolebørnene fra Salløv ofte citerede dengang, idet de gik ud fra, at saa kunde de dog noget Tysk.

Den vestre Ende af det lange Hus ejedes dengang af Skomager Anders Sørensen, der i Aaret 1858 fik Bevilling til at drive Skomageri i Forbindelse med almindeligt Bondearbejde. Anders Sørensens Kone, Inger, forstod Kunsten at aarelade, og en Pige, der 1868 tjente hos Gdjr. Lars Larsen i Snoldelev (Matr. Nr. 12, Tofthøjgaard), har fortalt, at det første Arbejde, hun blev sat til i sin nye Tjeneste, var at holde Skaalen, »Kovsen«, til Blodet, da Inger aarelod Lars Larsens Kone. — Men det er jo ikke alle, der kan taale at se saa meget Blod paa een Gang... —

Overfor Skomager Anders Sørensens Husende paa højre Side af Landevejen var en Brønd med Vinde. Den var en Erindring fra Provst Rachlous Tid, idet den stod i Forbindelse med den i 1806 nedbrændte »Nygaard«, paa hvis Brandtomt der byggedes en Ejendom, hvoraf Tømmeret senere blev anvendt til den nuværende »Skelbækgaard« i Skalstrup.

Vi gaar forbi den idylliske Dyrslægebolig, som vi senere kommer tilbage til, og standser udfor Tømrer Per Ols' Hus, hvoraf der ses et Hjørne paa Gadebilledet Side 63.

Lige overfor laa Træskomand Lars Hansens Hus, og her ved Vejen var ogsaa en Gadebrønd med Vippe, der ligesom den førstnævnte forlængst er forsvunden.

— Vi standser paa Gadebakken ved Stengærdet og ser op mod det Hus, der ligger paa Bakken foran Snoldelev Kirke, og som ses paa Titelbilledet. Dette Hus har sin Historie: Her boede i sin Tid en Mand, der hed Mads Johansen, som deltog med Hæder i Krigen 1848—50. Man sagde om ham, at han var Grevesøn, blev Kejsers i Snoldelev og boede paa Slottet. Dette forstaas saaledes: Mads Johansen var sødt i Landsbyen Greve, han kejsede Tørv paa Snoldelev Tørvemose, og en saadan Mand blev altid kaldt Kejseren, hvorfor det laa saa nær at kalde hans højtliggende Hus for Slottet.

Dyrlægeboligen i Snoldelev 1835–1865. Matr. Nr. 18.

Chr. T. fec.

Denne Mand var vor bekendte Landsmand Carl Brissons Bedstefader. Carl Brisson har engang skrevet i et svensk Blad: »Min Moder er født i en lille idyllisk Landsby, der hedder Snoldelev«. At han ogsaa er interesseret i denne Bog, fremgaar af Forordet.

Om den forsvundne, idylliske, gamle Præstegaard med de vinbevoksede Vægge og de 2 store Valnøddetræer inde i Gaarden, om Bypartiet med Smedjen og Gadekæret fortæller Billederne Side 155 og 5 bedre end Ord.

Snoldelev af i Dag skal man helst se paa en Festdag, naar alle Flag i Villarækken og den gamle Bydel er gaaet til Tops, medens Snoldelev Kirketaarn knejser paa Bakken i Baggrunden, som det har gjort det i Aarhundreder.

— Snoldelev har i over hundrede Aar været Dyrlægeby. Den første Dyrlæge Niels Christiansen (født 1802) var Søn af Kursmed Christian Ludvig Tobiassen, Gevninge. I 1835 købte N. Christiansen og Hustru et jordløst Hus med Vænge, Matr. Nr. 18, i Snoldelev, hvor de boede til deres Død. (Til Ejen-

Dyrlæge Hans Tobiassen.

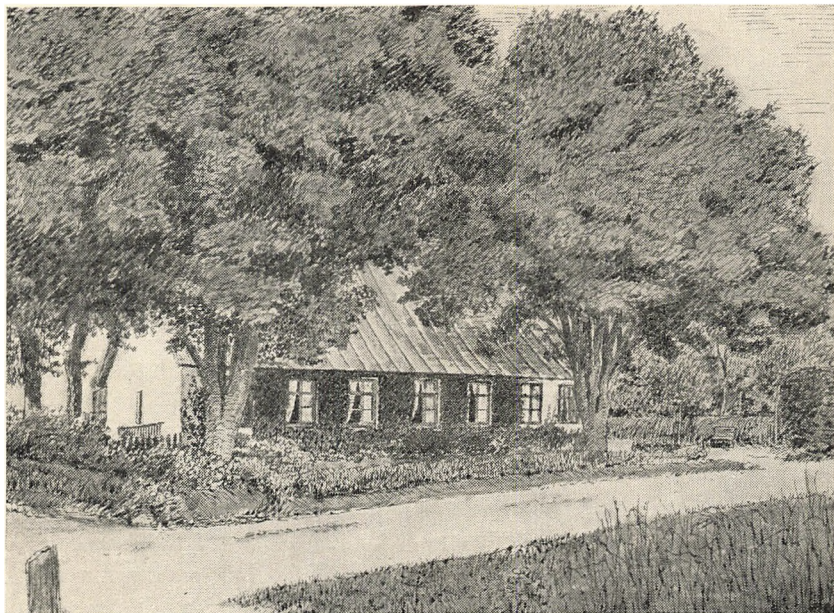
dommen hørte Græsningsret til 1 Ko paa Matr. Nr. 12). Her drev N. Christiansen en meget udbredt Dyrlægepraksis indtil 1866. De havde ingen Børn.

I Stambogen over Slægten Tobiassen, skrevet af Dyrlæge Christian Tobiassen, Gevninge, berettes, at N. Christiansen var meget høj af Vækst, og hans Hustru Sofie var særdeles smuk. Der fortælles, at hun havde haft 28 Friere. De døde begge i Begyndelsen af Firserne og ligger begravet paa Snoldelev Kirkegaard.

Den næste Dyrlæge var Hans Johansen Tobiassen, født i Gevninge 1842, tog Dyrlægeeksamen 1866 og nedsatte sig samme Aar som Dyrlæge i Snoldelev. Han købte til Bolig et Hus med Have, som ligger paa Gadens Nordside og er en Parcel af Ysleholms Mark, Matr. Nr. 9 f, blev gift 1868 med Kristiane Marie Winther, København. H. J. Tobiassen havde i Snoldelev en meget stor Dyrlægepraksis i 37 $\frac{1}{4}$ Aar. I 1903 hævede han sin Dyrlægevirksomhed og flyttede til Roskilde, hvor han døde 1914. Bolig og Praksis blev overladt til Sønnen Holger Johan Tobiassen, født 1876, Dyrlægeeksamen 1900, gift 1908 med Regitze Boserup, født paa Stenlængegaard i Mern Sogn. I denne Forbindelse bør nævnes, at Holger Tobiassens to Brødre, Frits og Aksel Tobiassen, begge var Dyrlæger. Førstnævnte havde i en Aarrække Praksis i Roskilde og senere i Frederikssund. Aksel Tobiassen tog senere Lægeeksamen og var en anset og afholdt Læge først i Kirkehylinge og senere i Holbæk. Han døde 1935.

Holger Tobiassen, der i de første Aar assisterede sin Fader, overdrog den 1' Januar 1938 efter 38 Aars Dyrlægevirksomhed sin Praksis til Dyrlæge J. Stelling, der en Tid havde været hans Assistent. J. Stelling er født 1912 i København.

— Snoldelev Sogns Kirkebog udviser, at der i Tidsrummet fra 1847 til 1862 har boet en Læge i Snoldelev (Matr. Nr. 9 f), nemlig Bataillonskirurg og praktiserende Læge Hans Christian

Dyrlægeboligen i Snoldelev 1866–1937. Matr. Nr. 9 f.

Chr. T. fec.

Grove, der døde i Snoldelev 25' Februar 1863, 57 Aar gl., hans Hustru Vilhelmine Kristine Grove, født Gravenhorst, døde af Kræft 1864, 63 Aar gl.

Siden har der en kort Tid boet to Læger i Snoldelev ved Navn Haderup og Bentzen; den førstnævnte blev senere Stifter af Tandlægeskolen i København.

Huset, der var Lægebolig for de to sidstnævnte Læger, ses foroven til højre paa Luftbilledet af Snoldelev Skole Side 123.

Kongesvinget Da Dronning Alexandrine i Foraaret 1923 var i Snoldelev. blevet udskrevet fra Lucasstiftelsens Hospital i København efter en Operation, opholdt hun sig i ca. 3 Uger paa Gl. Køgegaard som Rekonvalescent. I denne Tid havde Dronningen daglig Besøg af Kongen, der ret regelmæssig paa disse Ture kørte gennem Snoldelev By snart fra Vestsiden og snart fra Østsiden og drejede i begge Tilfælde Syd paa hende ved Kirken. Børnene i Snoldelev lagde snart Mærke til den fine kongelige Vogn, og især fordi de

saa, at Kongen selv var med i Bilen baade paa Hen- og Hjemturen.

Naar Kongen var kørt igennem Snoldelev By paa Udturen, holdt Børnene Øje med Vognens Tilbagekomst. De stod da gerne opstillet ved Vejsvinget udfor Kirkegaardsmuren og hilste høfligt paa Kongen. Dette undgik ikke Kongens Opmærksomhed, og han hilste glad igen paa de forsamlede Børn.

Da Kongen sidste Gang foretog denne Køretur den 16' April for at hente Dronningen hjem til København, slandsede han paa Henturen ved den gamle Præstegaard og gik personlig ind for at bede Sognepræsten L. Glahn, der var kendt af Kongen, om at bringe Byens Børn og Ungdom en Hilsen og Tak fra Kongen, fordi de havde hilst saa pænt paa ham under hans mange Køreture igennem Snoldelev By. Præsten var ikke hjemme. Han holdt Eksamen i Snoldelev Skole; men Præstefruen, der tog imod Kongen ved det korte Besøg, lovede at sende Hans Majestæts Hilsen videre. Dette skete straks efter. Børnene fik Kongens Hilsen ved Eksamenen. Sognepræst Glahn foreslog en kort Afbrydelse ved den Tid, da Kongeparret under Hjemturen kunde ventes at komme igennem Snoldelev. Børnene sammen med Lærerne og Skolekommissionen kunde da gaa hen til Vejsvinget ved Kirken og bringe Kongen en Genhilsen som Tak. Dette mislykkedes, fordi Kongen kom hurtigere tilbage end ventet; men da Kongeparret 10 Dage derefter — 26' April — holdt Sølvbryllup, sendte Pastor Glahn en Lykønskning til Sølvrudeparret i Form af et smukt Hyldestdigt, der af Kunstmalerinde, Frk. Tony Müller, Gadstrup, var overført i en Mappe med en nydelig Akvarel af Snoldelev Kirke med et Stykke af Vejsvinget Syd for.

Kongen svarede med en personlig Takskrivelse til Pastor Glahn, som i sit Lykønskingsdigt døbte Vejsvinget ved Kirken med Navnet »Kongesvinget«.

Sandsynligvis har Pladsen ved »Kongesvinget« været brugt i Fællesdriftens Tid til Bystævne. Set herfra er Snoldelev By delt i et vestre, østre og søndre Gadeparti. (Se Udtrykket »vestre Gade« S. 162).

Ved »Kongesvinget«, i Hjørnet af Ysleholms Have, rejstes i 1930 paa 10-Aarsdagen for Sønderjyllands Genforening med

Danmark en Genforeningssten. Stenen blev rejst paa Initiativ af Sognepræst, Dr. L. Glahn og bærer til Indskrift Ordene, der blev sagt til de Sønderjyder, der ikke naaede at komme hjem til Danmark: — »I skal ikke blive glemte«.

Stenen afsløredes ved en Festlighed den 11' Juli med Taler af fhv. Statsminister, Dr. phil. N. Neergaard, der foretog Afsløringen, Dr. theol. L. Glahn og Formanden for Roskilde sønderjyske Forening Arkitekt Hans Schmidt.

Ved Festen blev afsunget flere Sange, deriblandt een, hvori forekommer følgende Linjer:

Hvor Vejen drejer brat omkring,
her staar du ved vort Kongesving
og bær din Kongetanke.

Flaget fra Ulkebøl. Flagets Historie begyndte allerede i de berømte Martsdage 1848. Da Oprøret var udbrudt, rygtedes det, at Korvetten »Najaden« vilde komme til Sønderborg, og nu følte Hertugen paa Augustenborg sig ikke længer sikker. Han flygtede med hele sin Familie for at være borte, naar Krigsskibet kom. En af de sidste Dage i Marts var der et Hestemarked i Sønderborg, vistnok den 29', og Bønderne gjorde da Aftale med hinanden om at mødes den 30' Marts paa Augustenborg Slot, som nu stod tomt.

Der mødte en talrig Skare, og man forlangte af Slottets Forvalter, at han skulde hejse Dannebrog. Da han nægtede det, blev Bønderne mere højrøstede, og en af dem, Boelsmand Peter Kaad fra Mindebjerg udtalte, at det vilde gaa ham ilde, hvis han ikke inden en Time fik Flaget hejst.

Slotsforvalteren blev nu bange og undskyldte sig med, at han ikke havde noget dansk Flag, hvad dog næppe nogen troede paa, og Forsamlingen blev mere og mere urolig. Da traadte Pastor Krog-Meyer i Ulkebøl til og beroligede Forsamlingen med at tilbyde sit eget Flag. Han lod sin Karl ride hjem efter det. Det tog nogen Tid, inden han kom, og Folk blev mere urolige; men endelig viste han sig, og Krog-Meyers Flag blev nu hejst paa Slottet som et Udtryk for Befolkningens Vilje til nu endelig at sætte en Bom for Hertugens Rænker.

Efter en Tids Forløb fik Krog-Meyer sit Flag hjem igen, og det vajede nu over Præstegaarden ikke mindst i Krigsaarene, hvor det ikke var nogen Sjældenhed, at der var 20—30 Officerer til Maaltiderne. Det samme blev gentaget i 1864, hvor Præstegaarden blev Hovedkvarter, da Sønderborg blev skudt i Brand, og Overkommandoen ikke længere her var sikker.

Der er saa dannet det Sagn om dette Flag, at det ogsaa vajede i Præstegaardshaven den 29' Juni 1864 om Morgenen, da Tyskerne gik over til Als, og der fortælles endvidere, at Flaget, da Fjenderne kom til Præstegaarden, blev beskudt og derpaa revet ned af Stangen og slæbt i Sølet, indtil man smed det ind i Havestuen. Dette er dog et Sagn, da de, der oplevede hine sørgelige Begivenheder, bestemt paastaar, det ikke var Tilfældet.

Pastor Krog-Meyer tog sit Flag med sig, da han 1' August 1864 blev afsat fra sit Embede og kort efter blev Præst i Snoldelev og Tune. Her gemte han Flaget omhyggeligt; men han kunde aldrig hejse det mere paa Grund af de mange tunge Minder, og han kunde aldrig tale om det uden i stor Bevægelse.

Krog-Meyer tog sin Afsked i Snoldelev 1879 og døde 1883; men inden han drog fra Præstegaarden, overleverede han Flaget til sin Nabo, Proprietær Hauberg, der gemte det trofast, indtil han forlod Sognet i 1914. Inden sin Afrejse afleverede han Flaget til Opbevaring hos Pastor L. Glahn, hos hvem det var indtil Genforeningen.

Da det efter Verdenskrigen begyndte at lysne for Sønderjylland, indbød Pastor Glahn Egnens Folk til en Fest for Flaget i sin Have 2' Pinsedag den 2' Juni 1919. Der samledes en stor Skare Mennesker, og det var et stille og gribende Øjeblik, da hans unge Datter Eva hejste det gamle Flag, og Pastor Glahn udtalte: »Saa lad os da hejse det gamle Dannebrog, som kom til os under Sorg, og som skal rejse fra os under Jubel — tilbage, hvor det kom fra«. Forsamlingen rejste sig, og med blottede Hoveder sang man Verset:

De fremmede, de tænkte at volde hende Sorg,
de bød hende Trældom i hendes egen Borg;
men just som de mente, hun var i Baand og Bast,
da lo hun saa hjerteligt, at alle Lænker brast.

Under denne Sang gled det gennemhullede og flængede Flag langsomt til Tops paa Præstegaardens Flagstang, hvor det snart foldede sig kækt ud. Derefter talte Malerinden Fru Agnes Slott-Møller.

Nu var det gamle Flag kommet frem, og da Pastor Glahn ved Afstemningen den 10^e Februar 1920 holdt Gudstjeneste i Ulkebøl Kirke, havde han Flaget med. Det blev afleveret til Kirkeforstanderskabet, og ved fælles Beslutning blev det vedtaget, at det skulde ophænges i Ulkebøl Kirke. Flaget er indfattet i en meget stor Ramme med Glas foran; det hænger paa Kirkeskibets sydlige Væg lige ved Døren, og Pastor Krog-Meyers Billede hænger lige under Flaget, der er et smukt og trofast Æresminde for den fædrelandstro, danske Præst.

Den nuværende Sognepræst i Ulkebøl Martin Hansen, der er født i Tune, har samtidig med en Oplysning angaaende Flaget tillige velvilligt sendt os Beretning om et Nøgleskab, som ogsaa har gjort Rejsen fra Ulkebøl Præstegaard til Snoldelev Præstegaard, og som har en ganske morsom Historie. — Det drejer sig om et lille Vægskab til Brug for Opbevaring af Nøgler. Det er 13 cm højt og 12 cm bredt og bærer paa Forsiden et Billede af Goethe. Det ligner i det hele ganske et Stik i Ramme, men er til at lukke op. Det har tilhørt Hertugen af Augustenborg, hvem Pastor Krog-Meyer jo engang stod ret nær. I et Brev fra Snoldelev Præstegaard fra 70erne til Provst Jensen i Ulkebøl giver Pastor K.-M. en Fortegnelse over de betydelige Personligheder, som har besøgt Ulkebøl Præstegaard. Heriblandt nævnes Hertugen og Hertuginde af Augustenborg med Børn, og K.-M. føjer til i Parentes: (»kom ellers ikke i noget privat Hjem paa Als«).

Hertugen har altsaa foræret Præsten Nøgleskabet. Denne tog det med til Snoldelev, hvor det formodentligt har hængt i Præstegaarden, indtil Pastor K.-M. forærede det til Sognefoged Mads Jensens Datter i Tune ved hendes Konfirmation. I hendes Hjem har Meddeleren ofte set Skabet eller Billedet og hørt dets Historie. Efter Fru Larsens Død kom det i hendes Søns og senere i hendes Sønnesøns Besiddelse. Da sidstnævnte afhændede den gamle Slægtsgaard »Baldershøj«, gav han Nøgleskabet til Dyr læge H. Tobiassen, Snoldelev. Det var altsaa anden

Gang, det kom til Sognet. Men henimod Jul 1934 sendte Dyr-læge Tobiassen det til Pastor M. Hansen, og nu hænger det igen i Ulkebøl Præstegaard.

Pastor K.-M.s smukke nationale Holdning, der jo medførte Brud med Hertugen, er kendt nok. Ligeledes hans næsten ubegrænsede Gæstfrihed mod den danske Hærs Officerer under Felttogene, som vist nok slugte hans Formue. Indtrykket af ham som Præst i Ulkebøl Sogn falder sammen med den Skil- dring, Pastor M. Hansen har fra sine Forældre. Han var af den gamle rationalistiske Præstetype og vant til at raade. Præsterne paa Als var smaa Herremænd.

Pastor K.-M.s Afskedsbemærkninger i Kirkebogen er ret tørre. Det samme gælder de Breve, der findes fra ham. Ved Siden af var han vist nok i Besiddelse af megen Godmodighed.

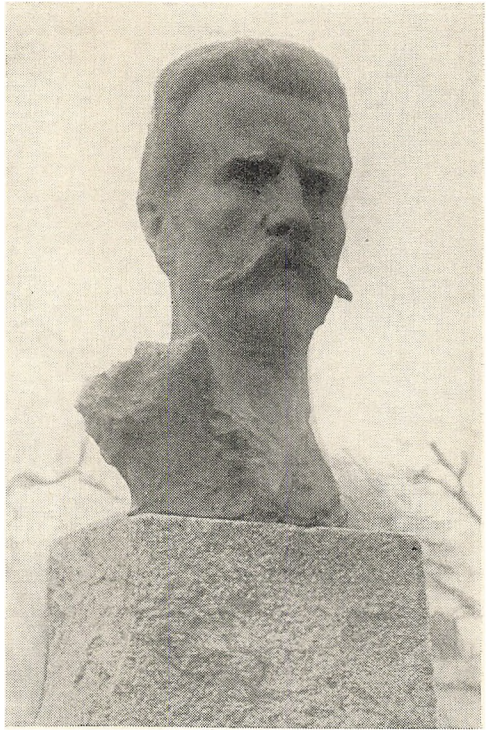
Johannes Holbek. Tegneren, Forfatteren og Maleren Johan- nes Holbek er født 1872 i Aarby ved Ka- lundborg, tilbragte sin Barndom og Ungdom i Snoldelev Præ- stegaard, Student fra Roskilde 1891, gennemgik Teknisk Skole og var en kortere Tid paa Kunstakademiet; men sin egentlige Kunstner-Uddannelse fik han under tre Ophold i Paris.

Foruden adskillige Tegninger til Dagblade og enkelte Male- rier, bl. a. et betydeligt Selvportræt, har han udgivet tre Bøger: »Omkring Midlet«, tre Hefter satiriske Tegninger og Tekster (1899), og »6 Tegninger til Digte af Erik Waage« (1901). Aaret efter hans Død udsendtes hans Hovedværk: »Dekadent Bar- bari« (1904), to store Bind Tekster og Tegninger, Satire og bitter Filosoferen over Liv og Mennesker.

Han var et søgende Sind, et stærkt religiøst betonet Gemyt, der dog ikke naaede frem til Afklaring. I hans Værker, der bærer Vidnesbyrd om heftige sjælelige Kampe, vender han sine Svøber satirisk mod alt, hvad der forekom ham lavt og foragteligt. Hans pessimistiske Syn paa hans egen Tid er stærkt udtrykt i Titlen paa hans Hovedværk »Dekadent Barbari«.

Johannes Holbek døde $14\frac{1}{5}$ 1903 og blev kun 31 Aar gl. Hans Venner rejste paa hans Grav paa Snoldelev Kirkegaard en smuk Broncebuste paa en Sokkel af fjeldsprængt Granit. Busten er modelleret af hans gode Ven, Billedhuggeren Rudolf

Tegner. I den Tale, hvor- med Tegneren Jens Lund overgav Busten til Holbeks Familie, sagde han til Slut: »Med Hovedet vendt mod Øst fra en Granitbloks Tinder, med staalskarpt Blik spejder han anspændt mod den Sol og de Dage, som skal komme. Saadan er Johannes Holbeks Mindel«

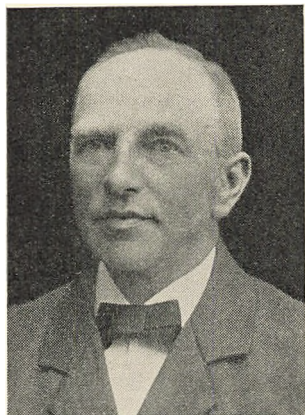
Johannes Holbek. *Aage Remfeldt fot.*

Om Land- Endnu saa
bruget. sentsom i Fir-
serne kunde
man her paa Egnen i flere
Bønders Dagligstue ved
Siden af Bjælkerne under
Loftet se nogle Hylder op-
slaaede, og paa disse stod
der nogle store Blikfade.

I Fadene var der sød
Mælk, som stod der for
at sætte Fløde, men som efterhaanden modtog en Mængde Støv
og Smuds fra det sandstrøede Gulv og den osende Bilægger-
ovn. I et Hjørne af Stuen stod Flødebøtten, hvori Fløden op-
samledes fra flere Dage, indtil der var nok til en Kærning.

I lang Tid brugte man Stampekærner, Gyng- eller Vugg-
kærner, der senere afløstes af den saakaldte amerikanske Kærne,
der kunde drejes med et Haandsving. Smørret lavedes til eget
Brug, og hvad man ikke selv kunde bruge solgtes for denne
Egns Vedkommende i København eller i Roskilde.

Længere frem i Tiden fik man rigtige Mælkekældere med
Vandafkøling. Derved forbedredes Smørrets Kvalitet betydeligt;
men helt godt blev det ikke, da man ikke alle Vegne forstod
at behandle Fløden rigtigt. Man blandede ofte sur og sød Fløde,
som det kunde falde, og Smørret æltede man kun een Gang,

Sognefoged Mogens Jensen.

før det kom i Bøtten. »Bøndersmørret« kunde være af meget forskellig Kvalitet, og derfor blev det lavere noteret i Forhold til Herregaardssmørret.

Foregangsmanden her paa Egnen paa Mejerivæsenets Omraade var Mogens Jensen, der i 1879 kom til Sognet som Gaardejer i Snoldelev, han havde lært Mejeri paa Tune Landbo-skole i 1875 og passede derefter Mejeriet en lille Tid paa sin Fødegård i Darup. Paa dette Tidspunkt blev der afholdt Smørudstilling i Køge, og Mogens Jensen fik Lejlighed til at deltage som Udstiller med det Resultat, at han

fik 1' Præmie og Ærespræmie for sin Smørproduktion.

Samtidig med at Mogens Jensen blev Gaardejer i Snoldelev, giftede han sig, og da hans Kone i flere Aar som Mejerske havde ofret sig for Mejerivæsenet, oprettedes Mejeridrift paa Gaarden i Snoldelev. Det producerede Smør leveredes til private Forbrugere i Roskilde; men ogsaa Osteproduktionen var ret betydelig, idet der fremstilledes baade Sødsmøls- og Skummetmælksost, som da solgtes til henholdsvis 1 Kr. og 35 Øre pr. Pund.

Før Gadstrup Andelsmejeri i Aaret 1889 blev oprettet, blev der fra en Del af Gaardene og Husene i Snoldelev Sogn solgt Mælk til Mejeriejer Jacobsen, Tune. Mælken blev da modtaget af Træskomand Lars Hansen i Snoldelev. Han indvejede og besørgede den afkølet i et Skur ved Tømrer Per Ols' Hus, hvorefter den samlet afhentedes af Mejeriejeren.

I den sidste Tid, før Andelsmejeriet kom i Gang, leverede en Del Beboere Mælk til Proprietær M. Skou, Ysleholm, og dette bidrog noget til, at der ikke blev almindelig Tilslutning til Andelsmejeriet, da dette begyndte sin Virksomhed, og nogle var betænkelige ved at indlade sig paa dette Fællesskab. Det viste sig dog snart, at Mejerist J. P. Larsen, som Bestyrelsen havde antaget som Mejeribestyrer, og som var dygtig i sit Fag, forstod at udbringe Mælken i en tilfredsstillende Pris, hvad ikke mindst var til Gavn for de mindre Leverandører.

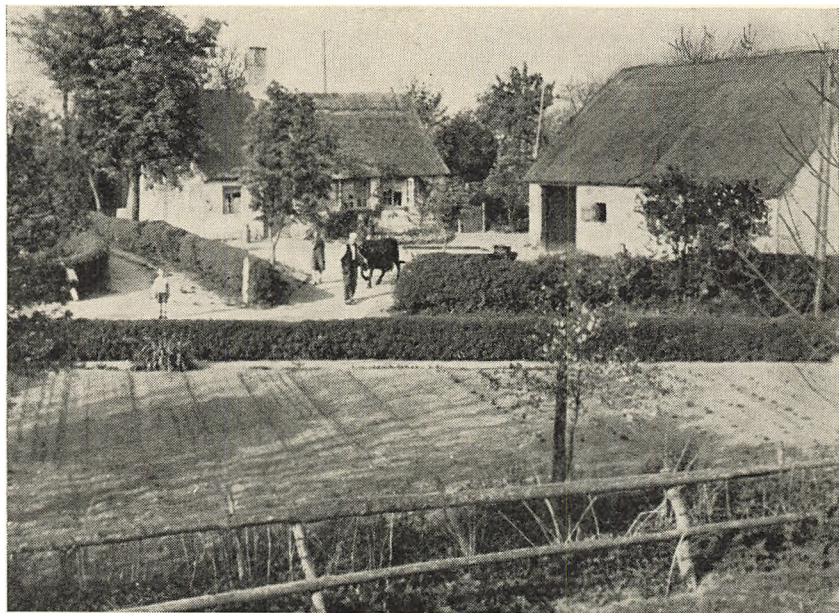

Gadstrup Andelsmejeri.

Th. M. fot. 1937.

— Provst Rachlou siger i sin Omtale af Snoldelev Sogn i Aaret 1803, at Indbyggerne i Sognet holder flere Heste og færre Køer, end de burde. Hundrede Aar efter tilhørte den Jord, hvorpaa Rachlous Gaard har staaet, en Foregangsmand paa Kvægavlens Omraade i Snoldelev Sogn, nemlig Parcellist P. Petersen, der er barnesødt i Snoldelev. I sin Ungdom blev han gift med en Datter af Gdjr. Peder Hansen Schwartz i Øse Sogn i Vestjylland og overtog samme Aar sin Hustrus Fødeggaard. Øse Sogn er landskendt paa Kvægavlens Omraade. »De er nover gue Høveder, di haaer dernier i Øøs«, er en Udtalelse, der ofte høres i Nordjylland. P. Petersen opholdt sig 10 Aar i Jylland og fik her sin i Forvejen stærke Interesse for Kvægavlen uddybet, hvorefter han rejste tilbage til sin Fødeby og oprettede et Mønsterlandbrug, der gjorde hans Navn kendt langt udover Sognets Grænser. Paa Dyrskuerne i Roskilde blev hans Besætning flere Gange præmieret med Roskilde Borgeres Ærespræmie.

I Tune Sogn var det særlig Gdjr. Niels Hansen, Nordgaarden, der gjorde sig bekendt ved sit Opdræt af gode Tyre fra sin Præmiebesætning.

Parti fra Hastrup.

E. F. fot. 1938.

Hastrup var indtil 1917, da en stor Ildebrand lagde den vestlige Del af Byen i Aske, en rigtig gammeldags Landsby med et hyggeligt Præg baade ude og inde. Udvendig fra skulde man helst se Byen i Maj, naar de mange Kirsebærtræer om Gaarde og Huse stod i Blomst. Dengang var Kilden midt i Byen altid fuld af Vand, der løb over med en Rislen, som havde sin Poesi. Hvad det indre angik, var Gæstfriheden og den gammeldags Hygge altid lige stor, hvornaar man kom. — I Hastrup satte man en Ære i at bevare Stuerne, som de havde været fra Fædrenes Tid, og i Mette Lars Ols' Gaard var der endnu en rigtig Hedeboostue med Himmelseng, Knæduge, Foldebænk o. s. v.

Angaaende Foldebænken en lille Historie fra den Tid: Foldebænken havde altid Plads for Enden af det lange Bord, og ved den anden Side stod et mindre Bord, der benyttedes, naar der kom fremmede; man foldede da blot Bænkens øverste Del over til den anden Side.

Der var Indkvartering i Hastrup. Manden paa Gaarden

sad og talte med en Sergent, han havde i Kvartér, da en Nabo kom ind i Stuen. Han satte sig ved det lange Bord, og Sergenten fordybede sig i en Avis. Men Ejeren slog lidt efter Foldebænken over mod det lille Bord og bød Naboen til Sæde her, hvor de saa sad og talte videre sammen. Noget efter kiggede Sergenten op fra Avisen og saa da de to Mænd sidde ved den anden Side af Bænken, uden at han havde lagt Mærke til, at den var bleven flyttet. Da Naboen gik, foldede Gaardejeren Bænken om igen, og samtidig gik et stort Lys op for Sergenten, der aldrig havde set en Foldebænk før.

Smedemester P. Petersen og Hustru.

Hastrupperne var bekendt som dygtige Skytter. Gdjr. Ole Knudsens Remingtonriffel var baade paa Kolbe og Skæft besat med et stort Antal Sølvplader og Bordet i hans Øverstestue med Sølvpræmier, hentede hjem fra adskillige Kapskydninger.

Men det var dog især Smedemester P. Petersen i Hastrup, der vandt de største Laurbær paa Skydningens Omraade, idet han ved Landspræmieskydningen i Nyborg i Aaret 1881 vandt den daværende Kronprins Frederiks Ærespris — et smukt Sølvrikkehorn, — som nu er i Sønnens Eje. Drikkehornet har følgende Indskrift:

Hans kongelige Højhed Kronprindsens Ærespris
for
ældre Skytter paa 300 og 400 Alen,
den 4-de alm. Skytte- og Gymnastik-Fest ved Nyborg.
1881.

Gaardejer Lars Villadsens Sølvkrus.

E. F. fot. 1938.

— Den Dag var der flere af disse Skovfogder med Fjer i Hatten, som mente, de ogsaa kunde skyde, der kiggede lidt efter Smeden fra Hastrup, — sagde Smeden undertiden, naar han ved Lejlighed fremviste Ærespræmien.

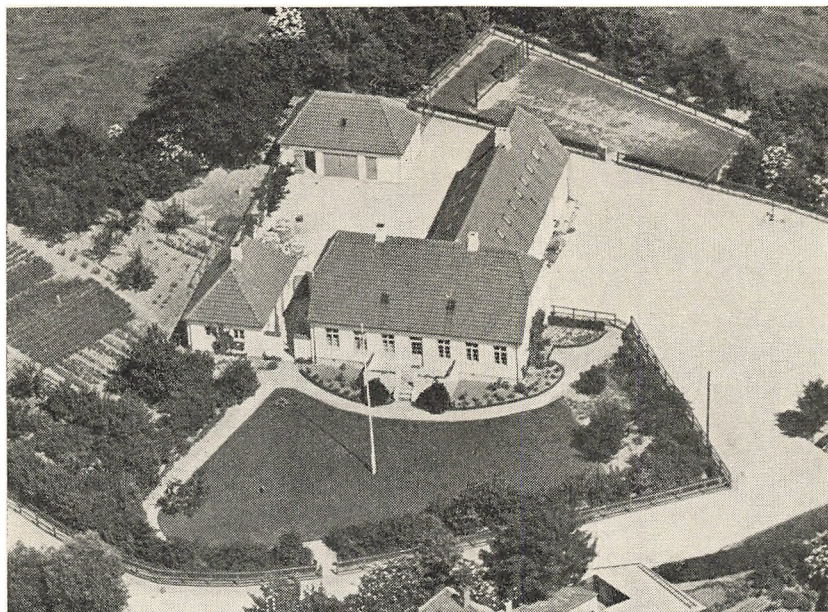
Smed P. Petersen var en tætbygget, bredskuldret Mand med sort Skæg, og han havde i sin Ungdom været en flot Karl.

Hos Gaardejer Lars Villadsen findes der et smukt Stykke Arvesølv, et stort Sølvkrus, mere end 200 Aar gammelt.

En Mand fra Hastrup, der i sin Tid var kendt overalt i Snoldelev Sogn, var Klude-

kræmmer Hans Pedersen, der kørte omkring med sin lille Trækvogn og opkøbte Beboernes Klude og Ben. H. P. var en flink gammel Mand og meget omhyggelig med Sorteringen af Kludene; han sorterede dem altid i 2 Bunker, »de ullede og de linnede«, og samtidig talte han højt med sig selv: »Det er en ulled, og det er en linned«. H. P.s lille Fjervægt var lidt slap i Fjeren, men det var han indforstaaet med; han plejede at sige: »I kan selv se, naar den staar paa 4, saa er der kun 3 Pund«. Hans Pedersens Hustru praktiserede som »klog Kone« og var Specialist i buldne Fingre. Hans Pedersen og Hustru holdt under stor Tilslutning Guldbryllup paa Gadstrup Afholdshotel den 18' Januar 1906.

I 1928 byggedes paa den gamle Gøjestensgaards Brandtomt den nye Skole i Hastrup, der er en Pryd for Byen. Skolen indviedes 11' Januar 1929.

Hastrup Skole.

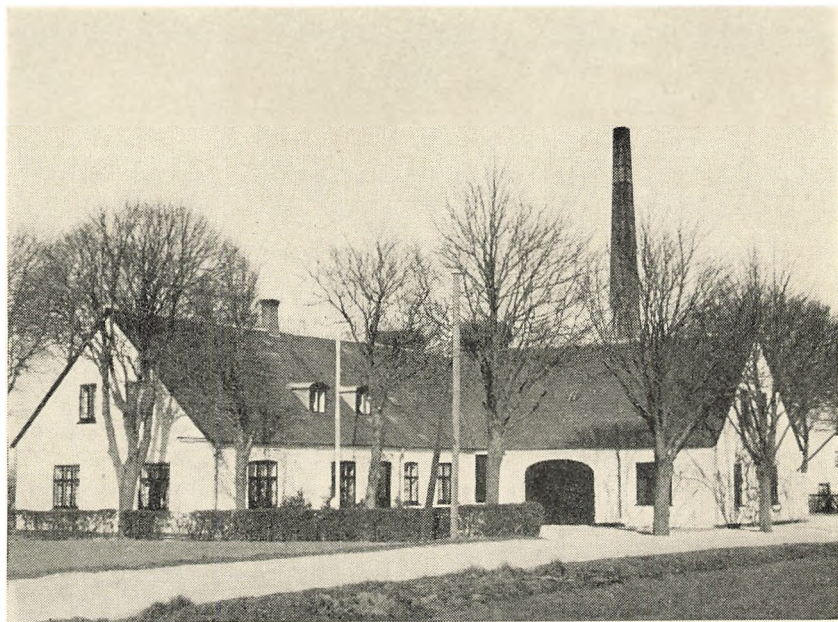
Luftfotoграфи ved Sylvest Jensen.

I Aaret 1892 opførtes Andelsmejeriet »Allershøj«. Bestyrere i Aarenes Løb har været: R. Tholstrup til Aaret 1900, L. Knudsen til 1922; fra dette Aar den nuværende Mejeribestyrer A. C. Andersen.

— Allehøjgaard var i Aarene 1786—1835 fæstet af Gdjr. Jens Nielsen, der var Hestehandler og som saadan ofte færdedes uden for Hjemmet, hvorfor hans Kone Kirsten jævnlig maatte tage sig af Bedriften derhjemme.

En Dag, da Kirsten Jens Niels' var kørende til Karlslunde Strand efter et Læs Sand, fandt hun i Strandkanten en jernbeslaaet Kiste, der var saa tung, at hun ikke kunde løfte den. Hun dækkede den derfor til igen med Sand, kørte hjem med Sandlæsset, og om Aftenen kørte hun og hendes Mand ud til Stranden igen, fik Kisten læsset og ført hjem til Allehøjgaard. Ved Aabningen af Kisten viste det sig, at den var fuld af Sølvpenge fra Kristian den Femtes Tid, deraf adskillige af de store Specier.

Ved en Lejlighed, da alle Hastrup Bymænd var forsamlet

Allershøj Andelsmejeri.

V. Enggaard Pedersen fot.

paa Allehøjgaard — formodentligt ved et Oldermændsgilde — udtalte Jens Nielsen, at han ejede nok flere Penge end alle Bymændene tilsammen. Dette kunde de nok lide at faa konstateret, hvorfor de gik hjem og hentede alle deres Penge. Da Bymændene havde lagt paa Bordet, hvad de ejede, sagde Jens Nielsen til sin Kone: »Gaa ind i den lille Stue og hent et Forklæde fuldt af Specierne«, og da disse var lagt ved Siden af Bunken, sagde Jens Nielsen: »Vil I se flere, kan Kirsten hente et Forklæde fuldt til«; men der blev ikke udtalt Ønske om at se flere.

— Parcl. Klarskov Larsen, Karlslunde Mark, hvis Bedstefader tjente paa Allehøjgaard som Dreng i Aaret 1838, ejer en Specie, der har tilhørt Sølv-Samlingen paa Allehøjgaard; den bærer Aarstallet 1682.

Man har gisnet paa, at Pengekisten har været om Bord paa Linjeskibet »Dannebrog«, der sprang i Luften under Kampen i Køge Bugt den 4' Oktober 1710; men noget Bevis kan ikke føres herfor.

Salløv Mølle.

L. Rasmussen fot.

Salløv er indehaver af det ældste Landsbynavn i Danmark, som findes opbevaret i Runeskrift, idet Navnet er indhugget i Snoldelevstenen. Dersom det ikke var, fordi Runestenen er funden paa Snoldelev Mark, kunde den derfor med lige god Ret hedde Salløvstenen.

I gamle Dage løb Landevejen fra Roskilde til Køge gennem Salløv By. I Kristian den Andens Lov af 1521 om Tingsteder og Kroer er anført, at ved Landevejen mellem Roskilde og Køge skal være Kro udi Salløffve. (Matr. Nr. 13 a.) I samme Ejendom var senere Ølbryggeri og andetsteds berettes, at Ølbrygger Ole Hansen i Salløv efter eget Opgivende bryggede 156 Td. Øl aarlig.

Lige overfor Kroen laa Tinghuset. 1687 den 24' December blev Ramsø og Tune Herreder forenet til een Jurisdiktion, og ved kgl. Reskript af 7/2 1688 bestemtes, at Tinghuset skulde være i Salløv og Fredag være Tingdag. Tre Dage senere berettes følgende: Fredag den 10' Februar 1688 udi den hellige Trefoldigheds Navn er efter Tinglysning udi Salløv, Tune og Ramsø Herreds Ting holdet, og Retten betjent af Herredsfoged

Vippebrønden i Salløv med den gamle Kro.
Lige overfor laa Tinghuset.

E. F. fot. 1938.

Peter Olsen, Borger af Roskilde, og Hans Jakobsen, Herredsskriver, tilligemed underskrevne (8) Tingmænd o. s. v.

— Et Tinghus skulde altid ligge, hvor der var rigeligt Vand, for at tilrejsende kunde faa Vand til Hestene. Tinghuset i Salløv var beliggende lige op til Gadekæret, og den gamle Gadebrønd med Vippe eksisterer endnu.

— I Snoldelev Kirkebog fra 1664 berettes for Aaret 1749: Begravet Herredsskriver Chr. Mørchs Hustru i Salløv, 53 Aar. —

I Tinghuset er afgjort adskillige Retssager i Aarenes Løb. Vi skal nøjes med at anføre en enkelt Sag efter

Ramsø-Tune Herreders Justitsprotokol 1749—1759, Side 77:

Sognepræsten i Gadstrup (Jacob Ebbesen, Præst i Gadstrup fra 1742—1788) havde indstævnet Gadstrup Bymænd for Retten. Grunden hertil var denne, at Bymændene for hele Gadstrup Sogn havde været forsamlede paa Stenshøj (den nuværende Vandværkshøj) om »Fællesfangsten«, som disse Byer havde med hinanden, og da Præsten ikke holdt saa god en Tyr, som han var pligtig til, da han havde Tyrejorden at dyrke, saa forlangte de en Erstatning af 10½ Mark, som Præsten ikke vilde betale. Alle Bønderne fulgtes saa ad ind i Præstegaarden og tog et beslaet Hjul i Pant.

Efter at have været for Retten 3 Gange endte det med, at Præsten betalte de 10½ Mark; men Bønderne maatte betale Præsten hans Omkostninger ved Processen med 4 Rdl. Præsten vedblev altsaa at holde Tyr; men han betingede sig, at hvis Tyren døde af den grasserende Kvægsyge, at Bymændene da deltog med at købe en anden Tyr. —

Paa Tumlinggaard i Salløv fødtes 1812 Folketingsmand P. Hansen, hvis Levnedsløb er fortalt andetsteds i Bogen. I 1872 byggede den daværende Ejer af Tumlinggaard, Sognefoged Jørgen Larsen, Salløv Mølle, der i sine Velmagtsdage havde en meget stor Kundekreds, og ved sin smukke Beliggenhed var en Pryd for Egnen. Salløv Mølle er flere Gange omtalt som Sjællands køneste Mølle. Men den har maattet dele Skæbne med adskillige andre hollandske Vindmøller og er nedrevet i 1938.

Til de svundne Dages Skikkelser hørte »Hvedebrødskonerne« og »Hvedebrødsmandene«, der med visse Mellemrum gik omkring i Landsbyerne og solgte Hvedebrød. Snoldelev Sogn havde i en Aarrække en Hvedebrøds-kone »Sidse Eriks«, der boede ved Korsvejen ved Salløv Mølle.

Til Salløv kom i en Del Aar en Hvedebrødsmand fra Jersie. Lokalhistorikeren Gdjr. Ole Hansen, Solrød, har tegnet et Billede af Havdrup Hvedebrødsmand, som han velvillig har overladt os til Gengivelse, saa at ogsaa Nutiden kan faa et Indtryk af, hvorledes en Hvedebrødsmand saa ud.

— Parcl. Peder Andersen, der først boede paa Hastrup Mark og derefter i mange Aar i Salløv, var i en lang Aarrække kendt som en flink og vellidt Spillemand ved Bøndergilderne her paa Egnen.

P. A. laa som Soldat i 1851 ved en holstensk Bataillon i København og lærte da samtidig det tyske Sprog. »Sprechen

»Hvedebrødsmandene«.

Tegnet af Ole Hansen, Solrød.

Musiker Peder Andersen og Hustru.

Sie Deutsch«, sagde P. A. altid, naar han traf nogen, der studerede Tysk, og det morede ham at repetere sit Tysk fra Soldatertiden. —

Københavns Vandforsyning var dengang ikke saa fuldkommen som nu, og en Soldat kunde da i Fritiden tjene nogle Skilling ved at bære Vand op for Borgerne i Byen. P. A. havde i sin Soldatertid en Tjans med at bære Vand op til 2 jødiske Damer, der boede paa en 3die Sal.

Vandet blev slaet op i en stor Tønde, der rummede ca. 70 Spande Vand. En Dag, da P. A. havde baaret adskillige Spande Vand op, siger den ene af

Damerne: »Mon ikke Tønden snart er fuld?« Som den raske Soldat sagde P. A.: »Jeg kan jo finde ad«, hvorefter han stak en Finger ned i Vandet for at »erfare«, hvor fuld Tønden var. Men dette skulde han ikke have gjort; thi som ortodokse Jøder kunde Damerne nu ikke drikke Vandet, og P. A. maatte bære alt Vandet ned igen og derefter fylde Tønden paany med friskt Vand. Siden den Tid stak P. A. aldrig Fingrene ned i Tønden, naar Jøderne saa paa det. —

P. A. fejrede den 31' Marts 1910 under stor Tilslutning Guldbryllup paa Gadstrup Afholdshotel med sin Hustru Martha, der var kendt for sin smukke Hedebosyning. P. Andersen døde 1923, 94 Aar gl., og er begravet paa Roskilde ny Kirkegaard. Ved hans Begravelse spillede et Hornorkester blandt andet hans Yndlingssalme: »Dagen viger og gaar bort«.

— Før Masned Sundbanen aabnedes i Aaret 1870, var der kun Moser og Enge, hvor nu Gadstrup Stationsby ligger. I de

Gadstrup Stationsbys Vandværk.

E. F. fot. 1938.

Vintre, hvor der var megen Sne, stod Engdragene ved Tøbrudet om Foraaret under Vand, og man kunde da danne sig et Billede af Forholdene i ældre Tid. Ved Gadstrup har været et Vadested, og Navnet »Vadsengen« bærer endnu Vidne herom.

I 1870 byggedes ved Jernbaneoverkørslen paa Salløv Mark et Ledvogterhus, og dette var i 19 Aar den eneste Bolig, der fandtes herude. I Aaret 1889 oprettede Omegnens Beboere et Andelsmejeri, der fik Navnet »Gadstrup Andelsmejeri«, skønt det opførtes i Snoldelev Sogn. Den daværende Sognepræst i Gadstrup S. Chr. Müller indviede Mejeriet i den treenige Guds Navn. — Mejeribestyrere: J. P. Larsen til 1913. Fra dette Aar N. Johansen.

I Aaret 1901 opførtes Gadstrup Stationsbygning paa en Opfyldning i Salløv Mose. Naar Stationen desuagtet kom til at hedde Gadstrup, saa skyldes dette nærmest to Omstændigheder: For det første, at Mejeriet i Forvejen hed Gadstrup Andelsmejeri, og for det andet, at det var Beboerne i Gadstrup, der virkede mest for Stationens Oprettelse.

Denne Navneforandring har dog ofte givet Anledning til adskillige Misforstaaelser med Hensyn til Folkeregistret m. m., idet udenforstaaende er tilbøjelige til at henregne den Del af Stationsbyens 119 Beboere, der hører til Snoldelev Sogn, som hørende til Gadstrup Sogn.

Gadstrup Station aabnedes for Trafiken den 1' Juli 1901. Den første Stationsmester var P. L. Christensen, der fungerede til 1908. De følgende har været: C. C. Birk til 1917, O. Toppenberg til 1933 og V. J. Nordby fra 1/4 1933.

I 1903 oprettedes Gadstrup og Omegns Foderstofforening, der har Pakhus i Gadstrup Stationsby. Den første Forretningsfører, L. Pedersen, fungerede fra Foreningens Oprettelse til Aaret 1924, da han afløstes af den nuværende Forretningsfører E. Jacobsen. Virksomheden er i Aarenes Løb bleven udvidet, baade hvad Omsætning og Bygninger angaar. Omsætningen var i Aaret 1937: 615506 Kr.

I Aaret 1904 opførtes Gadstrup Kro, hvis nuværende Ejer, C. C. Hansen, i Aaret 1919 omdannede den til Afholdshotel.

Som Følge af Københavns Vandforsynings Tørlægning af Omegnen anlagdes i 1937 Gadstrup Stationsbys Vandværk.

Klædedragt Med Hensyn til Klædedragt og Skikke i de to **og Skikke.** Sogne, da har disse været de samme som i andre Landsbyer paa Hedeboegnen, hvorom bl. a. Marie Christophersen, Højelse, har fortalt i sin Bog.

Skikken ved Bryllup'er og Barnedaab, Oldermansgilder, Fastelavngilder og Mikkelsdagene har været som i Nabobyerne, og det samme gælder for Begravelsesskikken.

Hver By har haft sin Bedemand, og naar vi gengiver den gamle Bedeformel, han brugte, vil i hvert Fald de ældre, der er barnefødt i Sognet, kunde genkalde sin Bys Bedemand i Erindringen:

— »Jeg har en meget flittig Hilsen til Far og Mor i Huset og jeres Børn fra N. N. og hans Kone, om I vil være saa gode at møde hos dem paa Onsdag Formiddag Kl. 10 og følge deres afdøde Fader til hans Sovekammer og sidste Hvilested, gaa med i Kirke og høre paa en Tale, følge med hjem igen og faa et Maaltid Mad og være deres Gæst en Time eller to,

saalænge jeres gode Vilje tilsiger jer. Saa lover de at tjene jer igen paa hvad Maade, de bedst kan, men helst i et glædeligt Tilfælde«.

Omkring 1840 blev det Mode at smykke Gravene med Kranse. Før 1850 brugte man at bære Ligene til Kirken paa en lang Ligbaare, som 4 Mand bar paa Skuldrene. Senere kørte man Liget i stille Skridtgang til Kirken. Ved en stor Begravelse kunde der være et anseligt Ligtog paa 15—20 Vogne foruden et større Antal gaende, der gik lige bag efter Ligvognen.

Længere tilbage i Tiden brugte man ved Begravelsen at oplæse den afdødes Testamente fra Prædikestolen — en Levnedbeskrivelse, — der som Regel var forfattet af Degnen, og hvortil flere af de gamle Degne var særdeles dygtige. Saa sent som i Aaret 1869 blev et Testamente oplæst i Snoldelev Kirke ved Begravelsen med Gdjr. Chr. Nielsen af Salløv.

Gdjr. H. P. Madsen i Tune har velvilligt udlaant os et saadant Testamente, der i sin Tid er oplæst ved hans Oldefaders Begravelse i Tune.

T e s t a m e n t e

over den i Livet hæderlige og velagtede Gaardmand og nu for Gud salig hensovede Jeppe Madsen, hvis jordiske Legeme vi i Dag have nedlagt i Graven i Haab om en ærefuld Opstandelse. Da Frelseren Jesus Kristus efter sin Opstandelse viste sig for de tvende Apostle, som gik til Emaus, og efter at have holdt Samtale med dem om sin Sendelse til Verden, sin Lidelse og Død, som han havde udstaaet, og efter at have udlagt Skrifterne for dem og styrket deres bekymrede Hjerter, da udbrød de i disse mærkelige Ord, da han lod til at ville forlade dem: Bliv hos os Herre; thi det stunder til Aften, og Dagen hælder.

Saaledes saa vi vor hensovede Ven, der under sin høje Levealder havde været prøvet i Modgangens tunge Skole, at udbryde med samme Ord: Bliv hos mig Herre; thi det stunder mod Aften, og Dagen helder!

Hans høje Levealder havde lært ham Verden at kende, og Tiden med alle dens Sorger og Glæder, den havde lært ham ved mange Aars Erfaring, hvor rigtigt det er at sætte sit Haab

til Herren, at begynde, fortsætte og fuldende sin Gerning i Herrens Navn. Hans Levnedsløb er os bekendt saaledes: Aar 1764 saa han første Gang Dagens Lys, da han blev født her i Byen. Faderen var den hæderlige og velagtede Gaardmand Mads Olsen og Moderen den hæderlige Dannequinde Ane Jeppes Dtr. De lod ham straks ved Daaben indlemme i de Troendes Samfund og derefter, som han tiltog i Alder, saa sørgede de og for hans tidlige Oplysning i Kristendommen.

Da hans Fædregaard var bebyrdet med strengt Hoveri, saa maatte han tidlig begynde at arbejde og tage Del i den Byrde, der saa tungt hvilede paa Fædrene. Det var under Stavnsbaandet og Fællesskabets Tidsalder, vor hensovede Ven levede, hvor Friheden var indskrænket og Arbejdet strængt, men Lønnen ikkun liden. Han arbejdede da trolig for sine Forældre, indtil han blev indkaldt i Kongens Tjeneste som Rytter. Da efter at have udstaaet den faste Tjeneste, indgik han med Venners Samtykke i den hellige Ægtestand med velagtede Pige heraf Sognet Ane Jens Dtr. og modtog hendes Fædregaard, der ogsaa var hoveripligtig.

I dette Ægteskab velsignede Gud dem med 10 Børn, nemlig 4 Sønner og 6 Døtre. Af disse er alle Sønnerne og 1 Datter allerede hjemvandrede til Herren og samles nu med en elsket Fader i de evige Boliger.

Ved Udskiftningen faldt det i hans Lod, at han maatte udflytte Gaarden, ligesom at Jorderne, der tilfaldt ham, ikke var af de bedste, men hans ufortrødne Virksomhed ved Siden af en duelig Hustru gav ham Kraft til at sejre over Tidens Knaphed. Endelig naaede han den Lykke, at Godset blev overdraget til Ejendom, dette styrkede hans Mod, og hans trofaste Hustru og Børn, der alle arbejdede ved hans Side, bidroge til, at hans Kaar for hver Dag forbedredes. Men som intet i Verden har Bestandighed, saa var denne hans huslige Lykke afmaalt. I Aaret 1807, da Riget blev belejret af Fjender og truedes med Undergang, da blev vor hensovede Ven indkommanderet i Tjeneste. Han maatte forlade Hustru, Børn, Hjem og Arnested. Han tillige med flere brave Mænd her af Sognet bleve indesluttede inden Kjøbenhavns Volde. Han kunde ikke mere haabe at se det kære Hjem eller de elskede, som han

med et tungt Hjærte maatte sige Farvel! Han saa Krigens Rædsler, hørte Kanonernes Brag, saa tapre Krigere, Koner og Børn dræbte, og en stor Del af Hovedstadens stolte Bygninger at opgaa i Flammer. Paa lignende Maade maatte han fore- stille sig sit Hjem og hele sin Familie forstyrret.

Men Herren, der er de forladtes Hjælper og Forsvarer, standsede den Fare og Nød, hvori Fædrelandet var indviklet, og efter føje Tid vendte enhver tilbage til sin Dont og sit Hjem. Vor afdøde saa atter her en Prøve paa Forsynets vise Bestyrelse. Han levede mange lykkelige Dage i sin huslige Kreds og saa alle sine Døtre som Husmødre.

Da han endelig med sin Hustrus Samtykke overgav Gaar- den til sin eneste Søn Niels Jeppesen og hans Hustru velagtede Maren Mads Dtr. for i Rolighed at henleve deres Alderdoms Dage, saa behagede det Gud at hjemkalde Sønnen til det evige Liv efter Aars Ægtestand.

Herved blev atter Fader- og Moderhjærtet saarede, men Herren, der aldrig forlader den Fromme, han erstattede dem Tabet af den elskede Søn i det, at Enken indgik nyt Ægte- skab med velagtede Ungkarl af Herringløse Lars Larsen, der under vor afdøde Vens lange besværlige Sygeleje, har tillige med sin retskafne Hustru, vist den Afdøde en saadan Pleje, ikke som Fremmede, men som om de havde været hans egne Børn. Vor afdøde Ven saa da Herrens beskærmende Haand over sig og sin Familie lige fra hans første Manddom til de sildigste Dage. Hvor trøstig og frimodig kunde han da ikke udraabe: Bliv hos mig Herre; thi Dagen hælder, og det stun- der til Aften. Hans Helbred har de sidste Par Aar aftaget, men især siden Fastelavn har han næsten været sengeliggende. Da Sygdommen tiltog, saa har hans Børn ofte siddet ved hans Sygeleje og paaskønnet den Omsorg og den Redebonhed hvor- med Lars Larsen og hans retskafne Hustru under hans Lidel- ser har plejet ham og gaaet hans gamle svage Hustru tilhaande. I Mandags Aftes Kl. 6 forlod han denne Verden og overgav sin Sjæl i sin himmelske Faders Haand i en Alder af 79³/₄ Aar. Fred med hans Støv!

Om Tune Sogn. Tune har været Tingsted i ældre Tid og givet Herredet Navn. Der har oprindelig været 29 Gaarde

i Byen (se Historisk Samfunds Aarbog 1917 om de gamle Lensregnskaber fra Roskildegaaards Len fra 1567); men før Udskiftningen var der kun 27 Gaarde i Tune (iflg. en anden historisk Optegnelse fra 1775).

I Svenskekrigen 1658 var 12 Gaarde i Byen afbrændt, nedbrudt eller laa øde hen, og muligvis er de to aldrig blevet genopbygget, og Antallet derved sunket til 27.

Ved Udskiftningen blev 4 Gaarde udstykkede i en Del mindre Jordbrug; disse var: Anneksgaarden (Præstegaarden); dens Jord blev kaldt for Røglemarken og ligger længst mod Syd, hvor den støder op til Hastrup Mark; den blev udstykket i 4 mindre Brug.

Desuden blev Kobbersmedgaarden og de to Mellerupsgaarde udstykket og bebygget; det er hele Tune Hede samt Landbo-skolens Jord.

Ligeledes blev Fløjterups Jord udstykket og bebygget; denne havde hidtil været Ryttermark for Husarerne, da de havde Garnison i Roskilde. Fløjterup ligger længst mod Øst op til Karlslunde Mark.

En Del af Byens Gaarde tilhørte Geddesdals Gods, nogle tilhørte Københavns Magistrat og 4 Universitetet, 6 Gaarde tilhørte Domkirken.

Disse 6 Gaarde blev skænket til Roskilde Domkirke 1183 af Biskop Absalon (se Jakob Kornerup: »Roskilde i gamle Dage«, hvori der staar: 1183 skænkede Biskop Absalon en betydelig Gave til Kannikernes Bord i Roskilde, nemlig nogle Ejendomme i Tune, Vindinge, Ingelslund, Himmelev, Korntorp, Vallensbæk med en Mølle og Tiende og Halvdelen af Skovene paa Bognæs. Disse 6 Gaarde i Tune er Matrikel Nr. 21 til 27.

Fra Tune til Hastrup gik der i ældre Tid en Sti, som kaldtes Kæltringstien. Traditionen fortæller, at der skal have været et Rettersted, hvor Tune og Hastrup Mark støder sammen. Det var den lige og korteste Vej mellem de to Byer; alle Tiggere gik altid den Vej, og dem var der jo mange af i ældre Tid, saa Navnet kan jo ogsaa være opstaaet derved.

Der skal ogsaa have været Rettersted i selve Byen ved

Gadeparti fra Tune.

E. F. fot. 1906.

Tingstedet Sydøst i Byen ved Tinggaarden. I Nærheden laa ogsaa Tingmandens Hus (Tingmanden var et Slags Retsvidne). Folk i ældre Tid troede, at det spøgede i Tinggaarden. Man havde om Natten set en Kone staa og læne sig ud over en Halvdør i Stalden, og om Morgenen var Hestene i Stalden altid svedte.

Der har i Tune levet en Slægt, som bar Navnet Ytte, og som endnu er meget udbredt her paa Egnen. Den første, man kender som Bærer af Navnet, var en Jyde fra Randerseggen, født 1590. Han kom til Vindinge og blev gift med en Enke dør, som havde en Gaard. En Ætling, der hed Bodil Yttesdatter, blev gift med en Gmd. i Tune, som hed Truid, af skaansk Afstamning, — Navnet er udpræget skaansk. Af Ytteslægten var 5 Mænd en Overgang samtidig Gaardmænd her i Byen. Af nulevende Ætlinge i Snoldelev-Tune af denne Slægt kan nævnes: Sognefoged Jens Andersen, Tune, Gdjr. P. Olsen, Tune Hede, og Gdjr. Ole Olsen, Snoldelev.

Vest for Byen har der været en Del Stendysser, 2 paa Bal-

dershøjgaards ved Snoldelevvejen, en paa Langagergaards Mark, en paa Bosagergaards og 2 paa Digesgaards Marker. Stenene fra disse Dysser blev slaaet i Stykker og brugt, da Banen Roskilde—Køge blev anlagt i 60erne.

Tune Kirkes Taarn har oprindeligt været hvidt og af Kridtsten, men i 1868 blev den yderste Halvdel hugget af og bygget op igen af røde Mursten; der skal have været et Ur paa Kirke-taarnet engang, men hvornaar det er taget ned vides ikke.

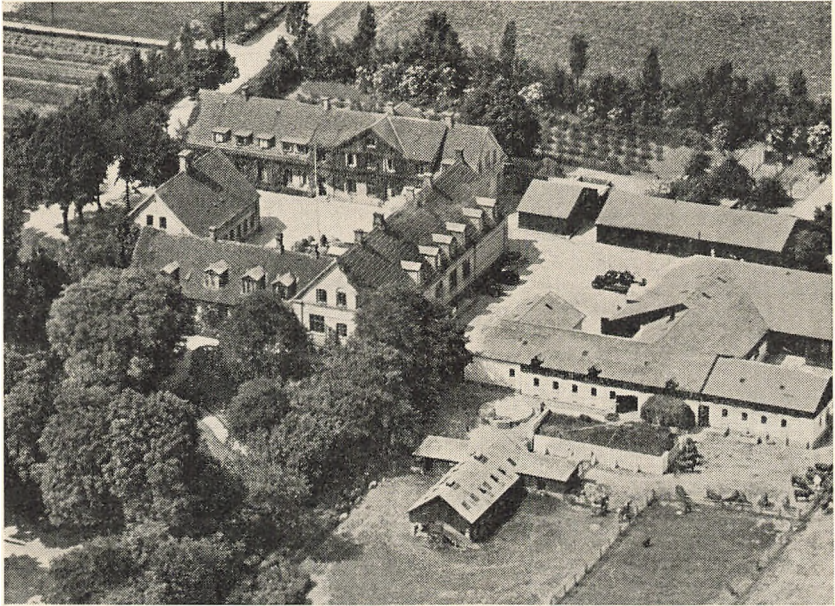
I ældre Tid brugtes Kirketaarnet til Karlekammer for Skolelærerens Karl, da der ikke var noget Karlekammer til Skolen. Karlen laa oppe paa det første Loft i Taarnet, og forneden, hvor der nu er Ligkapel, var der et Rum til Værktøj og Materialer; dette brugte Skolelæreren til Faarehus om Vinteren.

Af andre Ting, der giver et Billede af Tiden, kan nævnes: I 1847 blev 2 Forbrydere halshugget og lagt paa Stejle oppe paa Galgebakken ved Roskilde, og Dagen efter kørte 2 Gaardmænd her fra Byen op for at se dem, og de tog Konerne med, fordi de syntes, at de ogsaa skulde have den Fornøjelse. I 1851 blev Tune hjemsøgt af en stor Ildebrand, hvor en Del Huse midt i Byen brændte. Der gik Ild i et Stykke Flæsk, som antændte et af Husene.

I Aaret 1909 var Generalstaben bestaaende af 21 Officerer under Ledelse af General Gørtz forsamlet i Tune for at drøfte Anlæggelsen af nogle fremskudte Forter. Forterne blev ikke anlagt dengang; men med Verdenskrigen kom Tunestillingen.

Genforeningsstenen i Tune var tidligere anbragt under Lindetræet, hvor Vejen deler sig mod Snoldelev og Karlslunde. Stenen flyttedes den 1' Maj 1933, idet Skolebørnene af øverste Klasse slæbte Stenen paa en Stenslæde til sin nuværende Plads (Matr. 97).

Der har i Tune i over 50 Aar boet praktiserende Læger. Den første Læge, G. Larsen, nedsatte sig i Aaret 1886 og praktiserede til 1916, da hans Praksis overtoges af den nuværende Læge E. Tuxen.

Tune Landboskole.

Luftfotografi ved Sylvest Jensen.

TUNE LANDBOSKOLE

Den flade Strækning Øst for Højdedraget ved Tune By og ned mod Køge Bugt bærer Navnet Tune Hede. Dette lidt ensformige Landskab brydes mellem Greve og Tune af en større samlet Bebyggelse med tilhørende Haveanlæg. Her ligger Tune Landboskole.

Den Fremmede, der standser op paa Vejen, læser imidlertid paa Bygningen med Vindfløjen en Indskrift over Indgangsdøren: »Michael Giøes Folkehøjskole« — og studser maaske derved. Denne Indskrift forklarer imidlertid en Del af Egnens og Skolens Historie for omtrent 70 Aar siden.

Fra 1774 til 1798 ejedes den nærliggende Gjeddesdal Hovedgaard med tilhørende Bøndergods af Kammerraad Michael Wulff Giøe. Han mindes gennem Tiderne ved, at han i 1795 stiftede et Legat, der bærer hans Navn, og af hvis Midler det meste skulde komme Befolkningen paa det gamle Gjeddesdals Godsomraade til Gode. Man ved iøvrigt ikke meget om ham,

han ligger begravet paa Greve Kirkegaard, og under hans Navnetræk paa Mindestenen staar Ordet »TILFREDS« indhugget.

Efter Fundatsen skulde en Del af Legatsummen anvendes til Brudeudstyr for de Piger, der giftede sig med Godssets Gaardmænd. Skulde Beløbet imidlertid i Tidens Løb ikke medgaa hertil, skulde der for det overskydende oprettes en Industri-skole og et Laaneinstitut.

Intet af dette skete; men den paagældende Del af Formuen voksede, som Aarene gik, og vi naar frem til Aarene efter Nederlaget i 1864, da en Række Folkehøjskoler oprettes. Formand for Legatbestyrelsen er da Advokaten, den senere Politiker og Borgmester i København, Konferensraad H. N. Hansen. Væsentlig paa hans Foranledning indsendes i 1865 en Ansøgning til Justitsministeriet om Ændring af Legatets Fundats.

Det anføres, at det er et mere og mere føleligt Savn blandt Bondestanden, at den ikke er i Stand til at skaffe Børnene en bedre Uddannelse end den, Almueskolen kan give, og »det fejler næppe, at det er det største Gode for en Egn, om der paa samme kan oprettes en Skole til Nytte for unge Mennesker, som efter at have erhvervet nogen praktisk Erfaring ønske at skaffe sig tillige nogen teoretisk Kundskab og en større almindelig Dannelse«.

Ændringen blev godkendt, og i Efteraaret 1866 opførtes de 2 ældste Bygninger til Michael Giøes Folkehøjskole.

Til Forstander blev antaget Digteren Christian Richard, der hidtil havde haft sin Gerning ved københavnske Skoler og i Studenterkredse.

18' Januar 1867 indviedes Skolen. Ved denne Lejlighed lød Richardts Sang: »Den Bonde, som vil lede —«, der i 1866 var bleven brugt ved Testrup Folkehøjskoles Indvielse. Sangen har en anden Afdeling med 3 Vers, som hentyder til Skolen paa Tune Hede. Sidste Vers lyder saaledes:

See, fra Skolen kan vi skue
Kirkens stille Tag,
Sundets blanke Bølgebue,
Markers grønne Drag, —
gid da Fred bo her til Huse,
Liv, saa friskt som Bølger bruse,
Kundskab, sund fra Rod til Kerne:
Det skal Værket værne.

Chr. Richardt var Forstander indtil 1871. I de 5 Vintre, der holdes Skole, var der ialt omkring 100 Elever; men Arbejdet var ikke tilfredsstillende for Chr. Richardt, og han søgte over i Præstegerningen.

Han havde utvivlsomt mange gode personlige Betingelser for at faa en Skolevirksomhed til at lykkes, men stod vistnok noget fremmed overfor Egnens Befolkning, og blandt denne havde der næppe været noget udtalt Ønske om at faa en saadan Skole i Gang.

Udover nogle smaa Undervisningsprotokoller, der i 1917 blev fundet, er der intet efterladt, der minder om Chr. Richardts Tid paa Tune. Hans Billede, skænket af hans Datter, hænger i Foredragssalen, og hans Sange — blandt dem en Del, der er skrevet her paa Skolen — lyder, naar Eleverne samles. Indtil de seneste Aar har der levet enkelte ældre Mænd her paa Egnen, der kunde fortælle om deres Elevtid hos Chr. Richardt.

Legatbestyrelsen stod i Sommeren 1871 med en Skole uden Forstander og besluttede nu at søge en Mand, der kunde lede den som Landbrugsskole. Professor Segelche ved Landbohøjskolen blev raadspurgt, og han gav Anvisning paa Anders Svendsen, der var Lærer ved Landbrugsafdelingen paa Hindholm Folkehøjskole i Sydsjælland sammen med sin gode Ven og Læsekammerat fra Hindholm og Landbohøjskolen: Christen Christensen.

Svendsen drøftede Sagen med Chr. Christensen, og de var snart enige om at følges ad til Tune, og her begyndte de da 1' Oktober 1871 med 26 Elever. De blev Grundlæggerne af Tune Landboskole.

De var begge to udgaaet fra jævne Bønderkaar. Anders Svendsen fra Stenmarksgaarden ved Ringsted, og Christen Christensen fra Ørslev ved Slagelse. Paavirket, som de var, af det grundtvigske Livssyn og den fremvoksende Folkehøjskolebevægelse var deres Skoleideal nærmest en Landbrugsskole med Højskolepræget over sig og med Historie som et betydende Fag i Undervisningen.

Kaptajn J. C. la Cour havde i 1867 oprettet Landboskolen ved Lyngby. Han gjorde sin Opfattelse gældende i de kendte

Ord: »Den danske Landbrugsskole er et Barn af den danske Folkehøjskole«. Mændene fra Tune anerkendte dette, og Chr. Christensen nævner i sine Erindringer, at de ved Begyndelsen paa Tune havde Blikket rettet mod det givne Eksempel fra Lyngby.

Uden at forhandle med Legatbestyrelsen derom, havde de to unge Mænd kaldt Skolen »Tune Landboskole«. Endnu i vore Dage kalder mange af Egnens Folk den kort og godt for »Højskolen«. Som saadan var den begyndt, og Højskolenavnet kunde med Rette bruges op gennem Aarene, idet der fra 1873 til 1892 blev drevet en særlig Højskoleafdeling jævnsides med den egentlige Landbrugsskole, og paa denne blev Thyboen Peter Lodal i dette Aaremaal en skattet Medarbejder for Svendsen og Christensen.

Naar Lyngby og Tune ene blandt Landbrugsskolerne bærer Navnet Landboskole, har dette fra første Færd været ment som et Udtryk for disse faglige Skolers nære Tilknytning til Folkehøjskolens Arbejde. Maalet var ikke blot Elevernes landbrugsmæssige, men almenmenneskelige og aandelige Udvikling.

Fra 1873 til 1891 fandtes endvidere paa Tune et Mælkerikursus, særlig for unge Piger, i September og Oktober Maaneder. Det er muligvis Verdens første Mejeriskole. Stilling Andersen, der oprettede Danmarks første Andelsmejeri i 1882 i Hjedding ved Varde, var i Aarene forud Elev paa Tune og mente at have hentet Spirerne til den andelsmæssige Udformning paa Mejeriomraadet fra det, han havde set og oplevet paa Tune.

Men det væsenligste i Skolearbejdet paa Tune blev dog Landbrugsundervisningen, saaledes som den fandt sin Form i et 9 Mdrs. og 6 Mdrs. Kursus.

I de 25 Aar fra 1871 til 1896 var Elevantallet godt 2000, foruden ca. 1000 paa det særlige Mejerikursus. Skolen blev en Landsskole med Elever fra alle Danmarks Egne. Svendsen var Lærer i Husdyrbrugsfagene og kom i Tidens Løb til at staa som Talsmanden for stærkere Fodring af Malkekvæget. Chr. Christensen tog sig af Jorddyrkning og Planteavl. Han virkede som Timelærer i samfulde 50 Aar. Blandt de 37 Lærere, der ialt har virket ved Tune Landboskole, maa nævnes Otto Chri-

stensen, der udførte over et halvt Hundrede Aars trofast Skolegering fra 1882 til 1933.

I 1896 trak A. Svendsen sig tilbage som Forstander og afløstes af daværende Konsulent i Roskilde Jens Brink Lassen. Han var en Gaardmandssøn fra Nibeegnen. I hans Forstandertid, der varede til 1917, var Skolen besøgt af 2300 Elever foruden en Del paa kortere Smaakursus. Skolen udvidedes i 1902 ved Bygning af en ny Foredrags- og Spisesal, ligesom der i 1906 blev bygget nye Avlsbygninger og indrettet Elektricitetsværk.

I 1917 afløstes Brink Lassen af Konsulent i Husdyrbrug ved Foreningen af jyske Landboforeninger Niels Bredkjær, i hvis Forstandertid der til Dato har været ca. 2500 Elever. Ialt har Tune Landboskole altsaa gennem 70 Aar haft ca. 7000 mandlige og 1000 kvindelige Elever.

Skolens Bygninger er navnlig i indre Udstyrelse ændret en Del i de senere Aar; Centralvarme er indlagt overalt, ligesom Værelserne er blevet forbedrede. Naturligvis er ogsaa Undervisningen undergaaet Ændringer i Tidens Løb, men den gamle Form med 6 og 9 Mdrs. Kursus, begyndende ved November, er bevaret. I 1924 oprettedes et mindre 3 Mdr. Kursus for Fodermestre.

Skolens Landbrug var i 1871 paa 16 Td. Land, men blev senere udvidet. I Øjeblikket drives 66 Td. Land, hvoraf dog kun 61 i almindeligt Landbrug. De 40 Td. Land tilhører Michael Giøes Legat, der stadig er Ejer af Skolen. De skiftende Forstandere har forpagtet Virksomheden af Legatet og har drevet baade Skole og Landbrug under privat Ansvar.

Svendsen, Chr. Christensen, Brink Lassen og Otto Christensen virkede stærkt ud over Landet som Foredragsholdere, ligesom de havde en betydelig Skribentvirksomhed, særlig med Udarbejdelse af Lærebøger til Landbrugsskolerne, endvidere deltog de i Landbrugets Organisationsliv.

Omkring Aarhundredskiftet stod Tune som en Slags Moderskole for Landets øvrige Landbrugsskoler, hvis Forstandere og Lærere for Størstedelen var Tune Elever. Denne Særstilling er under ændrede Tidsforhold ikke bevaret, hvilket heller ikke kunde ventes, maaske heller ikke ønskes. Den blev af Grundlæggerne gjort til en folkelig og jævn Skole, der faar Flertallet

af Eleverne fra de mindre og middelstore Bondebrug. Dette Præg har hidtil kunnet bevares og ønskes fortsat, mens vi »mod Fremtid glide, ad Fortids stille Spejl«.

Fra alle Landsdele er der kommet Elever, og før Genforeningen var aarlig 20—30 Sønderjyder samlet her. I de sidste Aartier har ogsaa enkelte Udlændinge fundet Vej hertil.

Lyngby og Tune er Landets to ældste Landbrugsskoler. Næsgaard Agerbrugsskole paa Falster er vel ældre, men i sin Virkemaade af en anden Type end den, der blev almindelig for Landbrugsskolerne i Danmark: frie, folkelige Skoler uden Eksaminer, men i Undervisning og Liv med et Islæt over det faglige, der er en Arv fra Folkehøjskolen. Fagligt godt udrustede Landmænd, men helst tillige Mennesker med Sans for Aandslivets Værdier! At bidrage til Udviklingen af dette er stadig Skolens Maal.

Hvad Tune Landboskole har været for denne Egn — og hvorvidt den gamle Legatstifters Tanker i nogen Maade er opfyldt — skal ikke her gøres op.

Naar lidt af dens Historie indlemmes i nærværende Egnsskildring, kan det motiveres med, at Skolen danner et særligt og ud over Landet kendt Led i selve Egnens Historie.

ERINDRINGSLISTE

	Aaret
Snoldelev Kirke byggedes omkring.....	1080
Prædikestolen i Snoldelev Kirke stammer fra.....	1594
Degneboligen i Snoldelev byggedes ca.....	1650
— - — blev udvidet til Skolebrug....	1743
Tunes første Skole byggedes..	1743
Snoldelev Runesten blev fundet paa Sylshøj.....	1780
Landevejen gennem Snoldelev »bestemtes«	1804
Provst Rachlous Gaard »Nygaard« brændte 14' Novbr...	1806
Runestenen blev kørt til København 8' Januar.....	1811
Hylledyssen blev fredet.....	1823
Den nuværende Skole i Tune byggedes.....	1841
Den gl. Skole i Snoldelev ombyggedes.....	1844
Ildebranden i Tune (flere Huse midt i Byen brændte)..	1851
Tune Landboskole indviedes 18' Januar.....	1867
Tune Sygekasse oprettedes.....	1872
Salløv Mølle byggedes (nedrevet 1938).....	1872
Den nuværende Skole i Snoldelev byggedes.....	1880
Tune Sogns Spare- og Laanekasse oprettedes	1880
Tune Brugsforening oprettedes..	1885
Snoldelev Søndagsskole begyndte.....	1885
Tune Forskole byggedes.....	1886
Snoldelev Sygekasse oprettedes	1886
Gadstrup Andelsmejeri begyndte $\frac{2}{8}$	1889
Allershøj Andelsmejeri begyndte $\frac{1}{10}$	1892
Tune Vandværk anlagdes.....	1900
Gadstrup Station aabnedes for Trafiken $\frac{1}{7}$	1901
Gadstrup Foderstofforening oprettedes.....	1903
Gadstrup Kro (Afholdshotel fra 1919) byggedes.....	1904
Snoldelev Brugsforening oprettedes.....	1904
Snoldelev og Tune Sogne adskiltes.....	1905
Tune Sogns Husmandsforening oprettedes	1909

	Aaret
Snoldelev Sogns Sygeplejeforening oprettedes	1911
Telefoncentralen oprettedes i Tune.....	1912
Snoldelev Bylaugs Mindesten ved Simons Tjørn rejstes..	1915
Ildebranden i Hastrup (2 Gaarde og 2 Huse brændte) ^{20/8}	1917
Snoldelev Husmandsforening oprettedes ^{21/9}	1917
Hastrup fik Elektricitet fra SESA	1918
Tune fik Elektricitet fra NESAs	1922
Snoldelev og Gadstrup Stationsby fik Elektricitet fra NESAs	1923
Genforeningsstenen i Tune rejstes.....	1923
Gyngesøen (udtørret 1824) solgtes	1925
Hastrup Skole opførtes 1928, og Undervisningen begyndte ^{14/1}	1929
Genforeningsstenen i Snoldelev rejstes ^{11/7}	1930
Snoldelev nye Præstegaard byggedes	1932
Gadstrup Stationsbys Vandværk anlagdes	1937
Landevejen Sønden om Snoldelev anlagdes.....	1938

Ved Afslutningen af dette Arbejde føler Forfatterne Trang til at udtale en hjertelig Tak til alle, der har stillet sig til Disposition med Oplysninger og Meddelelser eller paa anden Maade ydet Assistance.

En stor Del af Billederne i Bogen skyldes Boghandler Erh. Flensborg; enkelte Billeder er velvilligt udlaant af Nationalmuseet, og Personbillederne er udlaant af de paagældendes Slægtninge eller Bekendte.

Kildeangivelserne formenes at kunne være til Nytte for dem, der vil læse lidt mere om nogle af de behandlede Emner. I Erindringslisten er anført de Aarstal og Data, som har lokal-historisk Interesse.

KILDEANGIVELSER

Oldtid:

Sophus Müller: Vor Oldtid. 1897.

Therkel Mathiassen: Stenaldertidens Folk. 1919.

Hans Kjær: Vor Oldtids Mindesmærker. 1925.

Mogens B. Mackeprang: Fra Rensdyrjægere til Vikinger. 1936.

Johannes Brøndsted: Danmarks Oldtid. Bd. 1. 1938.

Ludv. F. A. Wimmer: De danske runemindesmærker. Bd. 2. 1899—01.

Finnur Jónsson: Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie.
Bd. 1—3. 1920—24.

Acta Philologica Scandinavica. Bd. 7. 1932—33. (E. Mollke.)

Antiqvariske Annaler 1812 og 1820.

Annaler for nordisk Oldkyndighed 1840—41—58—63 og 74.

E. Pontoppidan: Danske Atlas. Bd. 2 og 6. 1764 og 1774.

H. K. Rask: Morskabslæsning for den danske Almue $\frac{19}{12}$ 1839, $\frac{7}{8}$ 1840
og $\frac{7}{13}$ 1840.

»Det interessante Blad«, Nr. 4. 1909. 1920.

Nationalmuseet: Breve om Runestenens Flytning 1811. (Haandskrift.)

-- Indberetning ved Jacob Kornerup om Snoldelev og Tune Sogne 1876.
(Haandskrift.)

-- Oldtidsfund fra Snoldelev og Tune Sogne. (Haandskrift.)

Kirker:

M. Mackeprang: Vore Landsbykirker.

Chr. Axel Jensen: Danmarks Snedkere og Billedsnidere i Tiden 1536—
1660. 1911.

Kirkehistoriske Samlinger 1853—56; 1869—71; 1891—93. (I. F. Fenger og
H. F. Rørdam).

Georg Thaning: Kirkeklokken. 1916.

Nationaltidendes Aftenudgave 14' December 1926.

Hofmans Fundationer. Bd. 7. 1761.

Kirkebøger for Snoldelev-Tune Sogne efter 1664.

Syns- og Regnskabsprotokol for Snoldelev Kirke 1862—1938.

Nationalmuseet: Beskrivelser af Snoldelev Kirke. (Haandskrift.)

- Landsarkivet: Indberetning ved A. F. Fugl om Snoldelev og Tune Kirker 1758—59. (Haandskrift.)
— Af Kalundborg Bys Skiftedokumenter 1777—78: Raadmand Gottliebs Skifte. Bilag 17. (Haandskrift.)

Præster:

- S. V. Wibergs Præstehistorie. Bd. 1—3. + Reg. 1870—73.
Th. Hauch-Fausbøll og M. Grohshennig: Danmarks Præstehistorie. Bd. 1—2. 1884—1911 og 1914—32.
E. Qvistgaard: Præstehustruer, der mangler i Wibergs Præstehistorie. 1934.
Th. Hertz: Efterretninger om gejstlige Embeder i Danmark 1857—64.
L. M. Wedel: Indenlandsk Rejse 1799—1804. 1806.
Th. S. Heiberg: Udsigt over den mærkelige Ildebrand i Snoldelev 14/11 1806. (1807).
G. M. Münster: Et Par Ord til Læserne af Heibergs »Udsigt«. 1807.
V. Mortensen: Provster i Tune Herred i 300 Aar. 1912.

Skolevæsen:

- Peder Palladius: Visitats-Bog. 1925.
Anders Petersen: Sjællands Stifts Degnehistorie. 1899.
J. P. Mynsters Visitatsdagbøger. 1937.
Dansk Skole-Stat. Bd. 1. 1933.
Johs. C. Jessen: V. og Ø. Flakkebjerg Herreders Skolehistorie. 1938.
Snoldelev Skoles Embedsbøger 1812—1938.

Jorder og Gaarde:

- Suhms Samlinger. Bd. 1. 1779.
L. Laursen: Kronens Skøder. Bd. 1—2. 1535—1688.
H. F. Rørdam: Københavns Universitets Historie. Bd. 4. 1537—1621.
Erik Arup: Danmarks Historie. Bd. 2 1932.
Axel Linvald: Bistrup, Byens Gods, 1661—1931. 1932.
Universitetsbiblioteket: Roskildebispens Jordebog. S. R. D. VII o. 1370.
Sjællands Stiftsbibliotek: Roskilde Domkirkes Jordebøger 1568 og 1677.
Rigsarkivet: Roskilde Domkirkes Jordebog 1614. Universitetets Jordebøger 1605 og 1662.
— Amtstuematrikelen af 1664. Roskildegaard's Amt Nr. 1796 B.
— Snoldelev Sogns Markbog af 1682.
— Lægdsrullen 1724. (Landmilitære Sager I Bd: Sjælland).
— Hoverireglementer 1771.
Landsarkivet: Roskilde Domkirkes Regnskaber 1662—65 og Fæsteprotokoller 1691—1793.
— Tune Herreds Provstis Skifteprotokoller 1680—1764.
— Bistrups Skifteprotokoller 1772—1800.
— Sjællandsfar Landstings Skødebog 1666—1748.
— Ramsø-Tune Herreders Skøde- og Panteprotokoller 1748—1850.

- Landsarkivet: Ramsø-Tune Herreders Tingbøger 1657—61 og 1748—59.
 — Roskilde Amts Landvæsensprotokoller 1769—1856.
 Raadhusarkivet: Bistrups Jordebøger 1661 og 1688 samt Fæsteprotokoller
 1688—1840 og Udskiftningskort 1799.
 Matrikelsarkivet: Udskiftningskort for Snoldelev Bymark 1777 og 1805.
 — Udskiftningskort for Salløv Bymark 1780 og 1805.
 — Udskiftningskort for Hastrup Bymark 1799.
 — Sogneprotokol for Snoldelev Sogn.

Kommunalhistorie:

- Snoldelev-Tune Fattig-Commissions Protokoller 1820—1841.
 — Sogneforstanderskabs Protokol 1841—1868.
 — Sogneraads Forhandlingsprotokol 1868—1905.
 Snoldelev Sogneraads Forhandlingsprotokoller 1905—1937.
 Snoldelev Bylaugs Papirer.

Blandede Kilder:

- Johan Brunsmann: Et forfærdeligt Huus-Kaars 1674. Ny Udgave 1870
 ved L. Pio.
 Nicolay Jonge: Kongeriget Danmarks chorografiske Beskrivelse 1777.
 Protokol til Valgmandsvalg for Snoldelev og Thune 1849—1905.
 Rigsdagstidende 1852—54.
 Verdens-Spejlet ^{22/11} 1903 (Joh. Holbek).
 H. J. Blom: Krigstildragelserne i Sjælland 1807. 1845.
 Historisk Samfunds Aarbøger for Københavns Amt. 1910—38.
 S. Wiskinge: Oluf Høfding. Køge 1912.
 Marie Christophersen: Fra Hedeboegnen. Roskilde 1912.
 H. P. Hansen: Kløge Folk i Vestjylland. 1925.
 Stednavneudvalget: Fortegnelse over Sjællands Stednavne 1932.
 — Frederiksborg Amts Stednavne 1922. Samsøs Stednavne 1922.
 Joh. Steenstrup: Indledende Studier over de danske Stednavnes Byg-
 ning 1909.
 J. O. Arhning: Roskilde Domkapitels Historie. 1937.
 Chr. Tobiassen: Gjevningebogen (Haandskrift; Uddrag i Hist. Samf.
 Aarb. 1914).
 Ole Hansen, Solrød: Optegnelser om Snoldelev Sogn (Haandskrift).
 Chr. Christensen (Lærer ved Tune Landboskole 1871—1915): Min Livs-
 førelse og Virksomhed. Kbh. 1918.
 Chr. Christensen: A. Svendsen. Udsigt over hans Liv og Virksomhed.
 Roskilde 1913.
 Otto Christensen: Tune Landboskole 1871—1921. Kbh. 1921.

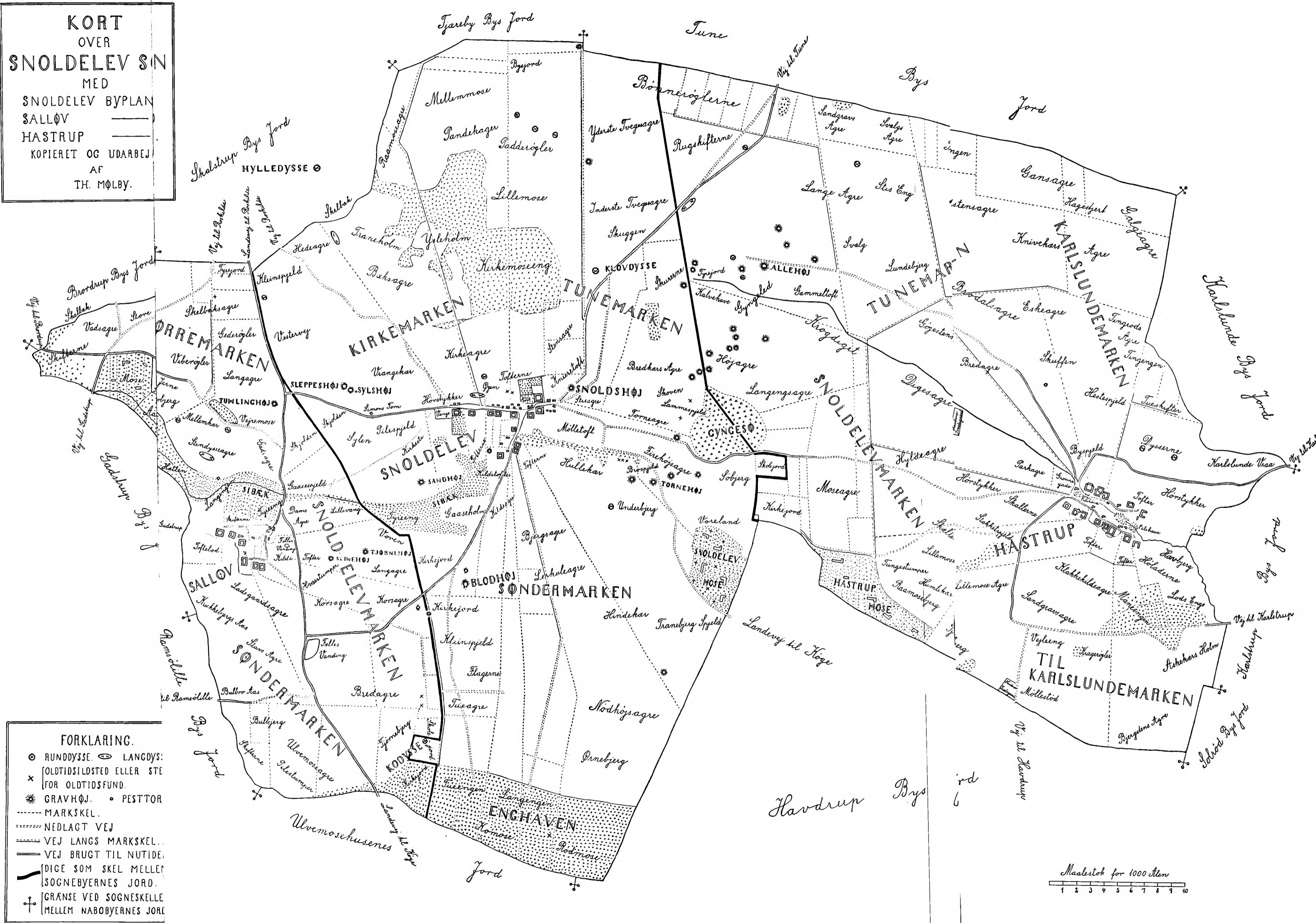
Vedhængende Kort over Snoldelev Sogn er udført af Lærer Th. Mølby paa Grundlag af de ældste Bykort, Matrikelskort og Markbogen af 1682, medens Kortets arkæologiske Del hovedsagelig er selvstændigt Arbejde. Originalkortenes Størrelse er 1:4000, ovennævnte Sognekort ^{3/10} heraf.

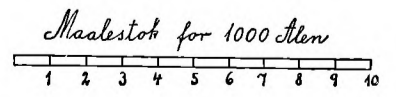
INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Forord</i>	5
<i>Fra Oldtiden</i>	7
Runestenen fra Snoldelev 24 — Runestensfundet i Tune 30	
<i>Snoldelev Kirke</i>	31
<i>Tune Kirke</i>	56
<i>Præster i Snoldelev og Tune</i>	61
<i>Den kloge Provst i Snoldelev</i>	81
<i>Skolevæsenet i Snoldelev og Tune Sogne</i>	107
Hastrup Skole 117 — Tune Skoles Lærerpersonale 117 — Skolebygninger og Skoleforhold 120	
<i>Folketingsmand Peder Hansen, Sn. Hastrup</i>	127
<i>Snoldelev Sogns Jorder og Gaarde</i>	134
Aaser og Agre 134 — De gamle Marknavne 135 — De tre Jordejere 137 — Domkirkens Gods 138 — Universitetets Gaarde 141 — Gaarde under Bistrup 143 — Om Fæsternes Afgifter 145 — Om Hoveriet 146 — Arvefæste og Selveje 147 — Om Udskiftning og Hegn 148 — Skolejorden i Snoldelev 149 — Gyngesø 150	
<i>Af enkelte Gaardes Historie</i>	152
Roskildebispens Fogedgaard i Snoldelev 152 — Snoldelev Præstegaard 154 — Af »Nyggaard«s Saga 155 — Om Langelodsgaarden 161 Slægtsgaarde 164	
<i>Pesttjørne</i>	165
<i>Snoldelev og Tune Bylaug</i>	166
<i>I Ufredstider</i>	170
<i>Lidt Kommunalhistorie</i>	175
Sognekomiteén 175 — Fattigkommissionen 175 — Sogneforstanderskabet 178 — Sogneraadet 183 — Sogdenes Budget 185 — Folketælling 185 — Sogneraadetsformænd 186 — Sognefogder 187 — Lidt om Brandvæsenet 188 — Vejvæsenet 189	
<i>Fra Fortid til Nutid</i>	196
Snoldelev 196 — Kongesvinget i Snoldelev 201 — Flaget fra Ulkebøl 203 — Johannes Holbek 206 — Om Landbruget 207 — Hastrup 210 Salløv 215 — Klædedragt og Skikke 220 — Om Tune Sogn 224	
<i>Tune Landboskole</i>	227
<i>Erindringsliste</i>	233
<i>Kildeangivelser</i>	235
<i>Kort over Snoldelev Sogn (indsat bag i Bogen)</i>	

KORT
OVER
SNOLDELEV SØN
MED
SNOLDELEV BYPLAN
SALLOV
HASTRUP
KOPIERET OG UDARBEJ
AF
TH. MØLBY.

FORKLARING.
 ○ RUNDYDSE. ⊙ LANGDYDSE.
 × OLDTIDSILOSTED ELLER STE FOR OLDTIDSFUND.
 * GRAVHØJ. • PESTTOR.
 - - - - - MARKSKEL.
 - - - - - NEDLAGT VEJ.
 - - - - - VEJ LANGS MARKSKEL.
 - - - - - VEJ BRUGT TIL NUTIDEN.
 - - - - - DIGE SOM SKEL MELLE M SOGNEBYERNES JORD.
 + GRANSE VED SOGNEKELLE MELLE M NABOBYERNES JORD.

Havdrup Bys Jord